РУССКО-БАШКИРСКИЙ, БАШКИРСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ

Российская академия наук
Уфимский научный центр
Институт истории, языка и литературы

Ф.Г. Хисамитдинова, А.М. Мухтарова

БАШКИРСКО-РУССКИЙ, РУССКО-БАШКИРСКИЙ СЛОВАРЬ

Уфа
ИП Поляковский Ю.И.
2017

УДК 811.512.141=161.1(038)
ББК 81.2 Баш-4
Х 51

Составители: Хисамитдинова Ф.Г., Мухтарова А.М.

Х 51 Башкирско-русский, русско-башкирский словарь -
Уфа: ИП Поляковский Ю.И., 2017. - 240 с.

Настоящий словарь состоит из двух частей и содержит около пятнадцати тысяч наиболее употребительных слов башкирского и русского языка. В обе части словаря включены в основном одни и те же слова. Словарь предназначен для общеобразовательных школ, гимназий, колледжей, а также для всех, кто изучает самостоятельно русский и башкирский язык.

УДК 811.512.141=161.1(038)
ББК 81.2 Баш-4

© ИП Поляковский Ю.И., 2017

Подписано в печать 12.01.17
Формат 60x84 $^{1}/_{16}$. Гарнитура школьная. Бумага офсетная.
Усл. печ. л. 13,95. Заказ 15-34. Тираж 1000 экз.

Отпечатано ИП Поляковский Ю.И.
450058 Республика Башкортостан, г.Уфа, пр. Октября, 45-19.
Тел.: 223-29-07, e-mail: maxles@yandex.ru

ПРЕДИСЛОВИЕ

Башкирский язык в республике Башкортостан также как и русский является сегодня государственным языком. В связи с этим появилась тенденция массового изучения башкирского языка, и в настоящее время он включен в программу основных учебных заведений республики. Как известно, население нашей республики составляют люди разных национальностей, большинство из них владеют русским языком, и на протяжении многих лет это помогало выстраивать стабильные межнациональные отношения, основанные на взаимоуважении и толерантности друг к другу. Но изучение башкирского языка - родного языка коренного населения Башкортостана, знание истории, культуры и традиций башкирского народа является важным условием для дальнейшего расширения и углубления таких отношений. И поэтому, интерес к башкирскому языку возрастает из года в год.

Предлагаемый словарь включает в себя башкирско-русский и русско-башкирский словари наиболее употребительных слов. Словарь построен в алфавитном порядке. Заглавные слова имеют алфавитное расположение и выделены жирным шрифтом. Напр.: **баранка** керәндил.

В словаре представлены преимущественно основные значения слов. Если башкирское или русское слово имеет несколько значений, то их перевод дается под арабскими цифрами (**1.**; **2.** и т.д.), во многих случаях приведены примеры употребления этих слов в зависимости от того или иного значения. Напр.: **буйы 1.** по, вдоль **2.** в течение; **йыл буйы** в течение года.

Омонимы (разные по значению, но одинаковые по написанию слова) отмечаются римскими цифрами (I, II). Напр.:

бик I очень; **бик матур** очень красиво

бик II запор, задвижка; **ишек биге** дверная задвижка

Если слово одной части речи употребляется в значении другой, то в переводе в башкирско-русском варианте словаря это обозначается двумя чертами (‖). Напр.: **аҙыҡ** пища, еда ‖ пищевой. В русско-башкирском словаре образование другой части речи от заглавного слова происходит путем использования окончания, следующего после знака тильды (~). Напр.: **башкир** башҡорт. **~ский** башҡорт.

При заглавных словах в некоторых случаях даются пояснения на русском языке (*разг.*, *перен.*, *биол.*, *мат.* и т.п.; см. список сокращений). Напр.: **аҙымлау** *разг.* шагать.

БАШҠОРТ АЛФАВИТЫ

Аа	Бб	Вв	Гг	Ғғ	Дд	Ҙҙ
Ее	Ёё	Жж	Зз	Ии	Йй	Кк
Ҡҡ	Лл	Мм	Нн	Ңң	Оо	Өө
Пп	Рр	Сс	Ҫҫ	Тт	Уу	Үү
Фф	Хх	Һһ	Цц	Чч	Шш	Щщ
ъ	Ыы	ь	Ээ	Әә	Юю	Яя

РУССКИЙ АЛФАВИТ

Аа	Бб	Вв	Гг	Дд	Ее	Ёё
Жж	Зз	Ии	Йй	Кк	Лл	Мм
Нн	Оо	Пп	Рр	Сс	Тт	Уу
Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ	ъ
Ыы	ь	Ээ	Юю	Яя		

ШАРТЛЫ ҠЫҪҠАРТЫУҘАР

СПИСОК УСЛОВНЫХ СОКРАЩЕНИЙ

анат. – анатомия
архит. – архитектура
астр. – астрология
биол. – биология
бот. – ботаника
вводн. сл. – вводное слово – инеш һүҙ
воен. – военный термин – хәрби термин
геогр. – география
грам. – грамматика
зоол. – зоология
ист. – исторический термин – тарих термины
кул. – кулинария
ласк. – ласкательная форма – иркәләү һүҙе
лит. – литература – әҙәбиәт
мат. – математика
мед. – медицина
миф. – мифология
мн. – множественное (число) – күплек (һаны)
неодобр. – неодобрительно – яманлау һүҙе
перен. – в переносном значении – күсмә мәғәнәле
разг. – разговорное слово, выражение – һөйләү телендә
религ. – религия – дин
сущ. – имя существительное – исем
тех. – техника
физ. – физика
фольк. – фольклор
числ. – имя числительное – һан

БАШКИРСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ

А

абай осторожный; **абай бул** будь осторожным

абайламай неосторожный ‖ неосторожно

абайламаҫтан нечаянно

абайлау быть осторожным; **абайлап йөрө** ходи осторожно

абайлыҡ осторожность

абайһыҙлыҡ неосторожность

абалау набрасываться (*о собаке*); **эт абалап сыҡты** собака набросилась

абруй авторитет; **абруй күтәреү** поднять авторитет

абруйлы авторитетный

абруйһыҙ неавторитетный

абына-һөрөнә спотыкаясь

автоматлаштырыу автоматизировать; **производствоны автоматлаштырыу** автоматизировать производство

авторитетлы авторитетный

агитациялау агитировать

ағай 1. старший брат **2.** дядя; **бер туған ағай** родной брат; **оло ағай** самый старший брат

ағартылған 1. выбеленный **2.** вычищенный

ағартыу белить; **мейес ағартыу** белить печь; **бала һағышы сәсемде ағартты** от тоски по ребенку волосы мои поседели

ағарыныу побледнеть; **ағарынып китеү** внезапно побледнеть; **ҡурҡыуҙан ағарыныу** побледнеть от страха

ағарыу белеть, бледнеть

ағас 1. дерево ‖ деревянный; **ағас ҡыуышы** дупло; **ағас ботағы** ветка дерева; **ағас ултыртыу** посадить дерево **2.** лес

ағас оҫтаһы плотник

ағас төбө пень

ағаслыҡ лесок, редколесье; **ҡуйы ағаслыҡ** густой лес

ағза 1. часть тела, орган; **ишетеү ағзалары** органы слуха **2.** член (*коллектива*)

ағзалыҡ членство ‖ членский

ағыҙыу 1. лить **2.** проливать **3.** пускать воду; **ваннаға һыу ағыҙыу** пускать воду в ванну

ағым течение, поток; **көслө ағым** сильное течение; **кешеләр ағымы** людской поток

ағын проточный, быстротекущий

ағып китеү плыть по течению, протекать

ағыу I течь, плыть; **йылға шәп аға** река течет стремительно; **йәш аға** слезы текут; **түбәнән һыу аға** крыша протекает

ағыу II 1. яд, отрава; **ҡорт ағыуы** пчелиный яд **2.** *перен.* злой, вредный

ағыуланыу отравиться

ағыулау отравить; **газ менән ағыулау** отравить газом

ағыулы ядовитый; **ағыулы аҙыҡ** отравленная пища

ағыш течение; **һыу ағышы** течение воды

адреслау адресовать; **хатты адреслау** адресовать письмо

аҙ мало, недостаточно; **аҙ ғына** немного, чуть-чуть; **аҙ һүҙле** немногословный; **аҙ ваҡыт** короткое время

аҙ-аҙлап понемногу, мало-помалу

аҙ-маҙ понемногу, мало-помалу; **аҙ-маҙ уҡый белә** он немного умеет читать

аҙағыраҡ позже, позднее

аҙайыу уменьшаться, убавляться; **аҙыҡ аҙая бара** продукты заканчиваются

аҙаҡ 1. конец; **йыл аҙағы** конец года; **көн аҙағы** конец дня **2.** потом, после; **аҙаҡ һөйләшербеҙ** поговорим потом

аҙаҡҡы последний

аҙаҡтан 1. в конце, напоследок **2.** после, потом; **аҙаҡтан әйтеү** сказать после; **аҙаҡтан килеү** прийти позже

аҙаш тёзка; **ул минең аҙашым** он мой тёзка

аҙашыу заблудиться; **урманда аҙашыу** заблудиться в лесу

аҙбар сарай, хлев

аҙмы-күпме более-менее, немного, сколько-то; **аҙмы-күпме хәл алдыҡ** мы более-менее отдохнули

аҙна неделя; **аҙна аҙағы** конец недели; **аҙна башы** начало недели; **аҙнаға бер** раз в неделю; **аҙна буйы** целую неделю

аҙналыҡ неделя ‖ недельный, еженедельный

аҙсылыҡ меньшинство

аҙыҡ пища, еда ‖ пищевой; **аҙыҡ рационы** пищевой рацион; **аҙыҡ үләндәре** зелень

аҙыҡ-түлек продукты; **аҙыҡ-түлек магазины** продуктовый магазин

аҙым 1. шаг; **бер аҙым да** ни шагу, ни на шаг **2.** *перен.* действие, поступок; **ҡыйыу аҙым яһау** совершить смелый поступок

аҙымлау *разг.* шагать

аждаһа дракон; **Аждаһа йылы** год Дракона

азат свободный, независимый, вольный

азатлыҡ свобода, воля; **азатлыҡ өсөн көрәш** борьба за свободу

ай луна, месяц ‖ лунный; **ай башы** новолуние; **тулған ай** полная луна

айғолаҡ жабры

айғыр жеребец

айканлы по случаю, ввиду; **һуң ҡайтыу айканлы** ввиду позднего возвращения

айҡау I искать; **айҡап сығыу** обшарить, перерошить, осматривать

айҡау II махать, взмахивать

айлап около месяца, месяцами; **айлап ситтә йөрөү** месяцами скитаться на чужбине; **айлап ваҡыт үтте** прошло около месяца

айлы лунный

айлыҡ месячный, ежемесячный

аймау обхватить; **аймап тотоу** обхватить

айһыҙ безлунный

айы-көнө нужное время; **айы-көнө килеп еткән** наступил подходящий момент; **айы-көнө менән** своевременно, в нужный момент

айыҡ трезвый, здравый ‖ трезво; **айыҡ баш менән** с трезвой головой

айырма разница; **айырмаһы шунда тора**... разница состоит в том...

айырмаһыҙ не имеющий отличия

айырылмаҫ неразлучный

айырылыу 1. отделяться; **көтөүҙән айырылыу** отделиться от стада **2.** разлучаться **3.** разводиться; **ирҙән айырылыу** развестись с мужем

айырылышыу расставаться, разлучаться

айырым отдельный, особый ‖ отдельно, особо; **айырым бүлмә** отдельная комната; **айырым яҡынлыҡ күрһәтеү** особое расположение; **айырым тороу** жить отдельно

айырым-айырым порознь, поодиночке

айырым-асыҡ ясно, чётко, отчётливо

айырыу 1. разделять, отделять; **күлдәккә тейешле аҡсаны айырып ҡуйыу** отложить деньги на покупку платья **2.** отнимать

айырыуса особенно, наиболее, в особенности; **бында айырыуса күңелле** здесь особенно весело

айыу медведь ‖ медвежий; **айыу балаһы** медвежонок; **айыу өңө** медвежья берлога

айыш суть; **айышына төшөнөү** разобраться в сути

активлыҡ активность; **активлыҡ күрһәтеү** проявлять активность

актуаллек актуальность

актуаль актуальный ‖ актуально

аҡ I 1. белый; **аҡ икмәк** белый хлеб; **аҡ төҫ** белый цвет **2.** чистый; **аҡ күңел** чистая душа

аҡ II молочные продукты

аҡ сәскә ромашка

аҡбур мел

аҡҡош лебедь ‖ лебяжий, лебединый

аҡҡошом *ласк.* лебёдушка

аҡлан поляна, лужайка

аҡланыу оправдываться; **аҡлап ҡалдырыу** оправдать; **ғәйепләне аҡлау** оправдать виновного

аҡлау 1. белить; **өй аҡлау** белить избу **2.** оправдывать; **ышанысты аҡлау** оправдать доверие

аҡлы с преобладанием белого цвета; **аҡлы-күкле** бело-голубой; **аҡлы-ҡаралы** белый с чёрным

аҡман айы март

аҡрын 1. медленный ‖ медленно; **аҡрын эшләү** работать медленно **2.** тихий ‖ тихо; **аҡрын тауыш** тихий голос

аҡрынайтыу замедлять; **машинаның йөрешен аҡрынайтыу** замедлить ход машины

аҡрынайыу замедляться; **поездың барыуы аҡрынайҙы** движение поезда замедлилось

аҡса деньги ‖ денежный; **аҡса янсығы** кошелек; **аҡса эшләү** зарабатывать деньги

аҡсалата наличными; **аҡсалата түләү** платить наличными; **аҡсалата ярҙам** помощь деньгами

аҡсалы денежный, состоятельный; **аҡсалы кеше** человек с деньгами; **аҡсалы эш** хорошо оплачиваемая работа

аҡсаһыҙ безденежный ‖ даром; **аҡсаһыҙ биреү** отдать даром

аҡсарлаҡ чайка

аҡтарыу 1. искать, рыть; *разг.* ворошить, шарить; **һандыҡты аҡтарыу** перерыть сундук **2.** перелистывать

аҡтыҡ крайний, последний; **аҡтыҡ сиктә** в конечном счёте

аҡһаҡ хромой; **аҡһаҡ булып ҡалыу** остаться хромым

аҡһаҡал аксакал, старейшина; **ырыу аҡһаҡалы** аксакал рода

аҡһау хромать, прихрамывать; **ат аҡһай** лошадь хромает

аҡһыл беловатый, белёсый, светлый; **аҡһыл күк** светло-голубой, лазурный

аҡшам сумерки

аҡыл 1. ум, разум ‖ умственный; **аҡылы камил** он доста-

точно умен; **аҡылдан шашыу** сойти с ума **2.** мудрость

аҡыллы умный, разумный

аҡыллым *ласк.* умница

аҡыллылыҡ мудрость, рассудительность

аҡылһыҙ глупый, неразумный

аҡырыу 1. орать; **аҡырып ебәреү** закричать **2.** реветь, рычать; **бала аҡырып илай** ребенок громко плачет

ал I перед, передняя часть; **ишек алды** площадь перед домом, двор

ал II розовый; **ал сәскә** розовый цветок; **ал таң** алая заря; **ал да гөл** прекрасно

ала пегий, пёстрый, пятнистый; **ала ат** пегий конь; **ала һыйыр** пятнистая корова

алабарман опрометчивый ‖ опрометчиво

алабуға окунь

алағайымға напрасно, попусту; **алағайымға борсолоу** напрасно волноваться

алама 1. плохой ‖ плохо; **алама көн** плохая погода **2.** рваный; **алама күлдәк** рваная рубашка

аламаланыу 1. ухудшаться **2.** рваться

аласыҡ летняя кухня

албырғатыу занимать, забавлять; **ҡунаҡтарҙы һүҙ менән албырғатыу** занять гостей разговорами

албырғау 1. увлекаться **2.** отвлекаться

алға вперёд; **алға баҫыу** становиться впереди; **алға китеү** уходить вперёд; **алға сығып тороу** высовываться вперёд

алғы передний; **алғы теш** передний зуб; **алғы бүлмә** прихожая

алғыр хваткий

алда впереди; **алда ҙур эштәр тора** впереди большие дела; **алда барыу** идти впереди

алдағы передний; предстоящий, будущий; **алдағы ауыл** расположенная впереди деревня

алдаҡсы лгун, лжец ‖ лживый

алдан 1. спереди **2.** предварительно; **алдан белдереп ҡуйыу** заранее уведомить

алданыраҡ пораньше, заранее

алдап обманом, нечестно

алдау обманывать

алдынан перед, до, накануне; **йыйылыш алдынан** перед собранием; **байрам алдынан** накануне праздника

алдынғы передовой; **алдынғы урын** первое место

алдынғылыҡ первенство, приоритет

алдында перед; **кеше алдында мәсхәрәләү** позорить перед людьми; **ауырлыҡтар алдында юғалып ҡалмау** не теряться перед трудностями

алйот дурак ‖ дурацкий

алйотланыу дурачиться;

алйырҙан хомяк ‖ хомячий; **алйырҙан өңө** хомячья нора

алҡа серьга; **ҡыҫма алҡа** клипсы

алҡыш овация, аплодисменты

алҡышлау аплодировать; **йырсыны алҡышлау** аплодировать певцу

алҡыштар аплодисменты

Алла Бог, Аллах, Господь; **Аллаға табыныу** поклоняться Богу; **Алла хаҡы өсөн** ради Бога, пожалуйста; **Алла бойорһа** Бог даст; **Аллаға шөкөр** Слава Богу

аллалаштырыу обожествлять

алланыу розоветь, румяниться; **офоҡ алланды** горизонт заалел

аллы-артлы друг за другом; **аллы-артлы барыу** идти друг за другом

алма яблоко ‖ яблочный; **алма баҡсаһы** яблоневый сад

алмағас яблоня ‖ яблоневый

алмас алмаз, бриллиант

алмаш I смена ‖ сменный; **алмаш кейем** сменное бельё

алмаш II местоимение

алмашлап поочерёдно; **алмашлап йоҡлау** спать поочерёдно

алмашсы 1. сменщик **2.** смена

алмаштырыу менять, заменять; **аяҡ кейемен алмаштырыу** сменить обувь; **исем алмаштырыу** сменить имя

алмаштырыусы тот, кто меняет, меняющий

алмашһыҙ бессменный ‖ бессменно

алмашыныу сменяться, изменяться; **ҡарауыл алмашынды** караул сменился

алмашыныусан непостоянный, изменчивый

алмашыу менять, обменять; **бүлмәне алмашыу** менять комнату

алсаҡ приветливый ‖ приветливо

алтау шестеро; **улар алтау ине** их было шестеро

алтаулап 1. вшестером; **алтаулап барыу** идти вшестером **2.** около шести; **алтаулап булыр** примерно шесть

алтмыш шестьдесят

алтмышлап около шестидесяти

алтмышынсы шестидесятый

алты шесть; **алты йөҙ** шестьсот

алтын золото ‖ золотой; **алтын туй** золотая свадьба

алтындай как золото

алтынлата золотом; **алтынлата түләү** платить золотом

алтынсы шестой; **алтынсы рәт** шестой ряд

алһыу розовый; **алһыу йөҙлө** с румяным лицом

алһыуланыу алеть, румяниться; **уның йөҙө алһыуланды** её лицо румянилось

алъяпҡыс фартук, передник; **алъяпҡыс бәйләү** повязать фартук

алым приём, способ; **эш алымдары** прием работы

алынмалы съёмный, вставной

алып с, со; **бөгөндән алып** с сегодняшнего дня; **яҙҙан алып көҙгәсә** с весны до осени

алып барыу нести, везти, вести; **алып биреү** подать; **алып инеү** ввести, внести; **алып килеү** принести; **алып китеү** унести; **алып ҡуйыу** убрать; **алып сығыу (сыҡ)** вынести, вывезти; **алып тороу** занять, взять взаймы

алыҫ далёкий ‖ далеко

алыҫҡа вдаль; **алыҫҡа ҡарау** глядеть вдаль

алыҫлашыу отдаляться, удаляться; **кәмә ярҙан алыҫлашты** лодка отдалилась от берега

алыҫлыҡ дальность, отдалённость; **осоу алыҫлығы** дальность полёта

алыҫта вдали, вдалеке; **каланан алыҫта** вдалеке от города

алыҫтағы дальний, отдалённый

алыу 1. брать, взять; **билдән алыу** хватать за пояс; **китапты алыу** взять книгу; **2.** убирать **3.** покупать; **һатып алыу** покупать **4.** принимать **5.** взимать; **налог алыу** взимать налоги **6.**

вынимать **7.** зачерпнуть; **һыу алыу** черпать воду

алыш схватка (*борьба, поединок*)

алыш-биреш купля-продажа, торговля, сделка; **алыш-биреш итеү** заниматья куплей-продажей

алышыу схватываться, биться; **дошман менән алышыу** схватиться с врагом

альбом альбом ‖ альбомный

альпинистар альпинистский

ана вот, вон; **ана тегендә** вон там

анализлау анализировать

анау тот, вон; **анау китапты бирегеҙ әле** дайте-ка вон ту книгу

ант клятва, присяга; **ант боҙоу** нарушить клятву

анһат лёгкий ‖ легко; **анһат кына еңеү** победить очень легко

анһатлыҡ лёгкость; **эштең анһатлығы** лёгкость работы

аныҡ точно, четко; **аныҡ әйтеү** говорить четко

аң сознание, ум, разум; **аңға килеү** прийти в сознание; **аңды юғалтыу** потерять сознание

аң-белем знание, просвещение; **аң-белем алыу** получать образование; **аң-белем таратыу** просвещать

аңғармаҫтан невзначай; **аңғармаҫтан тап булыу** встретить невзначай

аңдыу следить, выслеживать; **дошманды аңдыу** следить за противником

аңҡыу благоухать, пахнуть; **иҫкелек еҫе аңҡый** пахнет стариною; **еҫ аңҡыу** пахнуть (*о запахе*)

аңлайышлы понятный ‖ понятно; **аңлайышлы һөйләү** говорить внятно

аңлайышһыҙ непонятный, невнятный; **аңлайышһыҙ итеп һөйләү** говорить неясно

аңлатма пояснение, объяснение; **аңлатма биреү** давать пояснение; **аңлатма яҙыу** писать объяснение

аңлатмалы пояснительный, толковый; **аңлатмалы һүҙлек** толковый словарь

аңлатыу объяснять; **ҡағиҙәне аңлатыу** объяснить правило

аңлау понимать, осознавать; **дөрөҫ аңлау** понять правильно; **бер-береңде аңлау** понимать друг друга

аңлаусан понятливый ‖ понятливо

аңлашыу договариваться; **үҙара аңлашып эш итеү** действовать по согласованию

аңлы сознательный, сообразительный

аңлылыҡ сознательность, смышлёность

аңһыҙ бестолковый, несознательный; **аңһыҙ эш итеү** поступать несознательно

аңшайыу зазеваться; **әҙ генә аңшайғайны, һөрлөктө лә китте** чуть зазевался и споткнулся

аңыш разиня (*невнимательный человек*)

ап-аҡ самый белый

ап-асыҡ очень ясный ‖ очень ясно; **ап-асыҡ әйтелгән** сказано очень ясно

апай сестра, тётя; **оло апай** старшая сестра

апаҡай *ласк.* сестрица, тётушка

апағым *ласк.* милый мой

аппетитлы аппетитный

аптыратыу 1. удивлять **2.** надоедать, донимать; **мыжып аптыратыу** надоедать ворчанием;

һорау менән аптыратыу донимать вопросами

аптырау 1. удивляться; **яңылыкка аптырау** удивляться новости **2.** мучиться, страдать; **йоклай алмай аптырау** мучиться бессонницей

ара промежуток, расстояние

аралаш 1. вперемежку ‖ смешанный; **аралаш урман** смешанный лес **2.** между, через; **көн аралаш** через день

аралашсы посредник

аралаштырыу перемешивать

аралашыу общение ‖ общаться; **дуҫтар менән аралашыу** общаться с друзьями

аралык промежуток, расстояние, пространство

арба телега

арбау заколдовывать, заклинать, завораживать; **караш менән арбау** заворожить взглядом

арҙаклы уважаемый, почитаемый

арзан дешёвый ‖ дёшево

арзанайтылған уценённый

арзанайтыу удешевлять (*снижать цену*)

арзанайыу дешеветь (*падать в цене*)

арка спина; **аркаға ятыу** ложиться на спину; **тау аркаһы** горный хребет

аркала по причине, из-за; **һинең аркала укып сыкты** благодаря тебе он выучился

аркан канат; **аркан ишеү** вить верёвку

аркаһында по причине, из-за; **йәшлек аркаһында** по молодости

аркыры через, поперёк; **баҫыу аркыры сығыу** пройти через поле

аркыс-торкос вкривь и вкось

арлы-бирле кое-как (*плохо, небрежно*); **арлы-бирле эшләү** делать кое-как

арнау посвящать; **ғүмеренде сәнғәткә арнау** посвятить свою жизнь искусству

арпа ячмень ‖ ячменный; **арпа сәсеү** посеять ячмень

арт 1. зад, задняя сторона **2.** спинка; **дивандың арты** спинка дивана

артабанғы дальнейший, последующий

артка назад; **кулды артка куйыу** заложить руки за спину

арткы задний; **арткы ишек** задняя дверь

артта сзади, позади; **ярышта артта барыу** отставать в соревновании

арттағы задний

арттан сзади, позади; **арттан эйәреү** повести за собой

арттырыу увеличивать, повышать, усиливать; **эш хакын арттырыу** повысить заработную плату

артык 1. слишком, чересчур **2.** больше; **йәшәүҙән артык күреү** считать дороже жизни **3.** лишний, ненужный

артынан за, из-за, вслед; **әсәһе артынан барыу** идти вслед за матерью

артында за; **өҫтәл артында ултырыу** сидеть за столом

артынса за, вслед; **беренсе колонна артынса** вслед за первой колонной

артыу увеличиваться, повышаться; **команда өс кешегә артты** команда увеличилась на три человека

аръяк противоположная сторона; **аръякка йөҙөп сығыу** переплыть на противоположный берег

ары-бире туда-сюда

арыған усталый, утомлённый; **арыған юлсы** усталый путник

арымай-талмай неутомимо, не покладая рук

арымтал легко устающий, быстро утомляющийся

арып-талыу утомляться, уставать

арыҫлан лев ‖ львиный; **арыҫлан балаһы** львёнок

арыу I уставать, утомляться, изнуряться; **эшлектән сығып арыу** выбиться из сил

арыу II неплохой ‖ неплохо

арыуланыу 1. улучшаться; **эштәр арыулана** дела улучшаются **2.** выздоравливать

арыулап как можно лучше

арыш рожь ‖ ржаной; **яҙғы арыш** яровая рожь

ас голодный; **ас ҡалыу** остаться голодным

асарбаҡ полуголодный, живущий впроголодь

аскернә *неодобр.* прожорливый, ненасытный

асҡыс ключ; **гайка асҡысы** гаечный ключ; **келәт асҡысы** амбарный ключ

аслыҡ голод ‖ голодный; **аслыҡ кисереү** испытывать голод

асфальтлау асфальтировать

асығыу проголодаться; **бала асыҡҡан** ребёнок проголодался

асыҡ открытый ‖ открыто

асыҡлау выяснять; **хәлде асыҡлау** выяснить обстановку

асыҡтырыу уморить голодом

асыл суть; **мәсьәләнең асылын аңлау** понять суть проблемы

асылыу открываться; **һандыҡ асылды** сундук открылся

асыу I гнев, злоба; **асыу итеү** делать назло; **асыу төшөрөү** сорвать зло

асыу II открывать

асыуҙан со зла

асыуланыу злиться, сердиться; **балаға асыуланыу** рассердиться на ребёнка

асыуланышыу разругаться

асыулы сердитый

асыш открытие; **асыш яһау** делать открытие

ас-яланғас крайне бедный, нищий

аҫ низ, нижняя часть; **табан аҫты** подошва ноги; **улар йылға аҫтында тора** они живут вниз по реке

аҫалы узорчатый

аҫҡа вниз; **аҫҡа ҡарай** вниз

аҫҡы нижний

аҫмалы подвесной, висячий

аҫрау содержать, разводить; **ғаиләне аҫрау** содержать семью

аҫтағы нижний; **аҫтағы рәт** нижний ряд

аҫтан снизу

аҫтынан из-под; **өҫтәл аҫтынан** из-под стола

аҫтыртын скрытный, тайный ‖ скрытно, тайно

аҫыл драгоценный; **аҫыл зат** благородное лицо

ат лошадь

ата 1. отец ‖ отчий; **ата йорто** отчий дом **2.** самец; **ата болан** олень-самец

ата-баба предки

ата-әсә родители; **ата-әсә хәстәре** родительская забота

атай папа, отец ‖ отцовский; **ата йорто** отчий дом

атакалау атаковать

атаҡлы знатный, знаменитый

аталыу называться

атама название

атас похожий на отца, весь в отца

атау называть

атказанған заслуженный

атланыу садиться верхом; **бүрәнәгә атланыу** сесть верхом на бревно

атлап шагом; **атлап барыу** идти шагом

атлатып шагом; **атты атлатып барыу** ехать на лошади шагом

атлау поступь ‖ идти, шагать, ступать; **тигеҙ атлау** шагать ровно

атлы конный, верховой

атлығыу рваться, стремиться; **һуғышка атлығыу** рваться в бой

атлыкса конюшня

атып бәреү швырнуть, кинуть; **мылтыкты атып бәреү** бросить ружье

атыу 1. стрелковый ‖ стрелять; **атып ебәреү** выстрелить **2.** бросать, кидать; **атып төшөрөү** сбить

атыш стрельба, перестрелка; **атыш башланды** началась перестрелка

ау I ловушка, сети; **кош ауы** силок для птиц

ау II охота ‖ охотничий

ауған свалившийся

аукан 1. глухой; **аукан урын** глухая местность **2.** свободный; **аукан вакыт** свободное время

аулак уединённый, укромный

аулакта в уединении

аулау охотиться; **балык аулау** ловить рыбу

аумакай непостоянный

аунау валяться; **үләндә аунау** валяться на траве

аусы охотник; **бүре аусыһы** охотник на волков

ауыҙ рот; **ауыҙға алыу** брать в рот; **ауыҙ бешеү** обжечься, попасть впросак; **ауыҙ итеү** отведать, попробовать

ауыл деревня, село ‖ деревенский, сельский; **ауыл хужалығы** сельское хозяйство

ауылдаш односельчанин

ауыр тяжёлый, трудный ‖ тяжело, трудно

ауырайыу прибавлять в весе, тяжелеть

ауырлаштырыу усложнять

ауырлык 1. тяжесть, вес **2.** трудность; **ауырлык кисереү** испытывать трудности

ауырткан больной

ауырттырыу причинять боль; **башты ауырттырыу** удариться головой

ауыртыныу испытывать боль

ауыртыу болеть ‖ боль

ауырыу болезнь ‖ больной ‖ болеть; **ауырып алыу** поболеть; **ауырып китеү** заболеть; **ауырыу бала** больной ребёнок

ауыу 1. валиться; **бағана ауған** столб свалился **2.** опрокидываться

ауыш наклонный ‖ наклонившийся

ауышыу клониться, наклониться; **көн кискә ауыша** день клонится к вечеру

афәт беда, бедствие; **афәт килде** пришла беда

ахмак глупый; **ахмак һүҙ** глупые слова

ахмакланыу дурачиться

ахыры кажется, по-видимому

аш 1. еда, пища; **иртәнге аш** завтрак; **аш бешереүсе** повар; **аш бүлмәһе** кухня, столовая; **аш булһын** приятного аппетита; **аш өҫтәле** обеденный стол **2.** суп; **аш беште** суп сварился; **аш калағы** столовая ложка; **аш сүмесе** половник

аша через, сквозь; **йылға аша** через реку

ашамлыҡ пища, еда, кушанье

ашаныу кушать, есть; **ашанып йөрөү** есть на ходу

ашатлау перешагивать, переступать; **бүрәнәне ашатлау** перешагнуть через бревно

ашатыу кормить

ашау кушать, есть; **бәлеш ашау** кушать пирог; **алма ашау** есть яблоки; **ашап бөтөрөү** съесть, скушать; **ашап ҡарау** попробовать, отведать; **ашап туйыу** наесться

ашҡазан желудок

ашлама удобрение

ашлау удобрять; **ерҙе тиреҫ менән ашлау** удобрить землю навозом

ашлыҡ зерно

ашнаҡсы повар

ашхана столовая

аш-һыу еда

ашъяулыҡ скатерть; **ашъяулыҡ йәйеү** расстелить скатерть

ашыға-ашыға торопливо, быстро

ашығып впопыхах; **ашығып китапты онотоп ҡалдырғанмын** впопыхах забыл книгу

ашығыс срочный ‖ срочно; **ашығыс ярҙам** скорая помощь

ашығыу торопиться; **ашыға төшөү** заторопиться

ашыҡтырыу торопить; **эште ашыҡтырыу** ускорить работу

ашыу переливаться; **һөт һауытынан ашты** молоко перелилось через край посуды

аяғүрә стоя

аяҙ ясный ‖ ясно; **аяҙ көн** ясный день

аяҙытыу проясниться; **көн аяҙытты** погода прояснилась

аяҙыу проясняться

аяҡ нога

аяҡ-ҡул конечности человека

аяҡһыҙ безногий ‖ без ног

аяныс жалкий, плачевный ‖ горько, жаль; **аяныс хәл** плачевное состояние

аяу жалеть; **дошманды аямау** не жалеть врага

аяулы дорогой; **аяулы бала** дорогое дитя

аяуһыҙ безжалостный ‖ безжалостно

аяуһыҙлыҡ безжалостность

Б

бабай 1. старик; **бабай кеше** старый человек **2.** дедушка **3.** тесть **4.** любой мужчина старше родителей

бабалар предки

бағана столб

бағыр форель (*рыба*)

бағышлау посвящать; **йырҙы әсәйгә бағышлау** посвятить песню матери

баҙ погреб, подвал; **ҡар баҙы** погреб со льдом

баҙар базар ‖ базарный

баҙау застенчивый, стеснительный ‖ стесняться

баҙаулыҡ застенчивость

баҙлау сияние ‖ сиять

баҙнат смелость; **баҙнат итеү** решаться, осмеливаться

баҙнатлы решительный;

баҙнатлыҡ решительность

баҙнатһыҙ нерешительный

бажа свояк (*муж сестры жены*)

бай богач ‖ богатый ‖ богато; **бай кеше** богатый человек

байҡау обозревать, осматривать; **байҡап сығыу** обозреть

байлыҡ богатство; **байлыҡ йыйыу** копить богатство

байраҡ знамя

байраҡсы знаменосец

байрам праздник ‖ праздничный; **Еңеү байрамы** День Победы; **байрам итеү** праздновать

байтаҡ значительно; **байтаҡ аҡса тотолған** израсходована значительная сумма денег

байыу I богатеть, обогащаться; **белемгә байыу** обогатиться знаниями

байыу II закатываться, заходить (*о солнце, луне*); **ай байый** луна заходит

баҡа лягушка ‖ лягушачий

баҡан шест, столб (*на который взбираются на сабантуе*)

баҡса сад, огород ‖ садовый

баҡсасы садовод, садовник; **баҡсасы булып эшләү** работать садовником

баҡыр медь ‖ медный; **баҡыр иретеү** плавить медь

бал I мёд, медовуха ‖ медовый

бал II бал ‖ бальный

бал ҡорто пчела

бала дитя, ребёнок ‖ детский; **ҡыҙ бала** девочка; **бала ҡарау** нянчить ребёнка

бала-саға дети, детвора, ребята

балаҡ штанина; **балаҡ төрөү** закатать штанину

балалар дети ‖ детский

балаларса по-детски

балан *бот.* калина ‖ калиновый

балаҫ палас (*ковёр*)

балауыҙ воск ‖ восковой; **бал ҡорто балауыҙы** пчелиный воск

балғалаҡ чайная ложка

балдаҡ кольцо

балдыҙ свояченица (*младшая сестра жены*)

балҡыу излучение ‖ излучать, искриться; **уның күкрәгендә орден балҡый** у него на груди сияет орден

балҡыш сияние

балланыу делаться сладким

баллы медовый; **баллы прәниктар** медовые пряники

балсыҡ глина ‖ глиняный; **ҡыҙыл балсыҡ** красная глина

балта топор

балтасы плотник ‖ плотничий

балтыр икра (*часть ноги ниже колена*)

балыҡ рыба ‖ рыбный; **балыҡ һурпаһы** уха; **балыҡ тәңкәһе** чешуя; **балыҡ тотоу** рыбачить

балыҡлы рыбный

балыҡсы рыбак

бар есть, имеется; **минең китабым бар** у меня есть книга

бара-тора постепенно

барҡылдаҡ *зоол.* дрозд

барлау 1. считать, подсчитывать; **ҡаҙҙарҙы барлау** сосчитать гусей **2.** проверка ‖ проверять; **документтарҙы барлау** проверка документов

барлы-юҡлы незначительный

барлығы всего; **барлығы бер китап** всего одна книга

барлыҡ весь, всякий

барлыҡҡа килеү происхождение, возникновение; **телдең барлыҡҡа килеүе** происхождение языка

бармаҡ палец; **баш бармаҡ** большой палец; **һуҡ бармаҡ** указательный палец; **урта бармаҡ** средний палец; **сығанаҡ бармаҡ** безымянный палец; **сәтәкәй бармаҡ** мизинец

барса весь, вся, всё, все

бары 1. все; **бары бергә** все вместе; **барыбыҙ ҙа** мы все **2.** только, лишь, всего лишь

барыбер всё равно, безразлично; **минең өсөн барыбер** мне всё равно

барыҫ *зоол.* барс; **Барыҫ йылы** год Тигра

барыу идти, ехать, двигаться; **йәйәү барыу** идти пешком; **һыбай барыу** ехать верхом

барыш ход; **көрәш барышында** в ходе борьбы

барышлай мимоходом, проездом, по пути; **эшкә барышлай** по пути на работу

баҫалкы сдержанный ‖ сдержанно

баҫалкыһыҙ несдержанный

баҫкыс лестница ‖ лестничный

баҫма I мостик; **йылға аша баҫма һалыу** сделать мостик через ручей

баҫма II **1.** печатный (*имеющий вид напечатанного*); **баҫма хәрефтәр менән яҙыу** писать печатными буквами **2.** издание; **ваҡытлы баҫма** периодическое издание

баҫтырыу 1. ставить, восстанавливать; **аяҡҡа баҫтырыу** поставить на ноги **2.** издавать; **китап баҫтырыу** издавать книгу **3.** подавлять

баҫылыу затихать, утихать; **аяҡ тауыштары баҫылды** шаги затихли

баҫым 1. *грам.* ударение **2.** давление, нажим, напор; **һыу баҫымы** давление воды

баҫырыу придавливать; **таш менән баҫырыу** придавить камнем

баҫыу I **1.** вставать, подниматься **2.** ступать; **аяғына баҫыу** наступать на ногу **3.** печатать **4.** давить, надавливать

баҫыу II **1.** поле, нива ‖ полевой **2.** посев

батҡаҡ грязь ‖ грязно; **көҙгө батҡаҡ** осенняя слякоть

батҡаҡланыу становиться грязным

батҡыл топкий

батмус поднос

батша царь

батшалыҡ царство

батыр герой, храбрец ‖ храбрый

батырайыу становиться храбрым

батырҙарса героический ‖ героически, геройски; **батырҙарса алышыу** героически сражаться

батырлыҡ героизм, подвиг

батырсылыҡ смелость; **батырсылыҡ итеү** осмеливаться

батырыу топить, погружать; **дошман карабын батырыу** потопить вражеский корабль

батыу тонуть, погружаться; **ағас һыуҙа батмай** дерево в воде не тонет

бау верёвка, шнур; **ботинка бауы** шнурки; **бауға кер элеү** развешивать бельё на верёвке

бауыр печень

бахыр бедняга, бедняжка

баһа 1. цена, стоимость **2.** оценка; **баһа ҡуйыу** назначить цену

баһадир богатырь ‖ богатырский; **баһадир кәүҙәле** богатырского телосложения

баһалау ценить, оценивать; **тауарҙы яңынан баһалау** переоценивать товар

баш 1. голова ‖ головной **2.** главный; **баш врач** главный врач **3.** начало; **ай башы** начало месяца

баш ҡала столица; **баш ҡалала йәшәү** жить в столице

башаҡ колос; **башаҡ йыйыу** собирать колосья

башаҡланыу колоситься

башалтай шерстяные носки

башбаштаҡ своевольный

башбаштаҡланыу своевольничать

башбаштаҡлыҡ самоуправство, своеволие

башваткыс головоломка; **башваткыс сисеү** разгадывать головоломку

башкиҫәр бандит, разбойник

башҡа 1. другой, иной; **башҡа ваҡытта** в другое время **2.** кроме, исключая

башҡа-башҡа в отдельности, отдельно

башкарма исполнительный; **башкарма комитет** исполнительный комитет

башкарыу исполнять, совершать; **башкарып сығыу** довести до конца

башкарыусы исполнитель ‖ исполняющий

башҡаса по-другому; **башҡаса уйлау** думать по-другому

башкорт башкир ‖ башкирский; **башкорт халкы** башкирский народ

башкортса по-башкирски; **башкортса уҡыу** читать по-башкирски

башланғыс начальный; **башланғыс мәктәп** начальная школа

башланыу начинаться, возникать; **эш башланды** работа началась

башлау начинать; **баштан башлау** начать сначала

башлы умный, способный

башлыҡ I шапка; **бәйләнгән башлыҡ** вязаная шапка

башлыҡ II начальник, руководитель; **хөкүмәт башлығы** глава правительства

башлыса главным образом

башмаҡ тёлка (*годовалая*); **үгеҙ башмаҡ** годовалый бычок

башта вначале, сперва; раньше, прежде; **башта уҡ** в самом начале

баштан сначала; **баштан башлау** начать сначала

бая недавно; **бая ғына** только что

баяғы давешний; **баяғы һөйләшеү** давешний разговор

баян баян; **баянда уйнау** играть на баяне

баянсы баянист; **баянсылар сығышы** выступления баянистов

беҙ I мы; **беҙ барында** в нашем присутствии

беҙ II шило; **йыуан беҙ** толстое шило

беҙгә нам, к нам; **беҙгә ҡунаҡ килде** к нам пришел гость

беҙҙе нас; **беҙҙе театрға саҡырҙылар** нас пригласили в театр

беҙҙеке наш, свой; **был китап беҙҙеке** эта книга наша

беҙҙең наш, нас; **беҙҙең арҡала** из-за нас

беҙҙеңсә по-нашему

беҙҙә у нас; **бөгөн беҙҙә байрам** сегодня у нас праздик

беҙҙән от нас; **беҙҙән ялҡынлы сәләм** от нас пламенный привет

бейегәйеү повышаться, становиться выше

бейек высокий ‖ высоко

бейеклек высота; **ағастың бейеклеге ун метр** высота дерева десять метров

бейеү 1. танец, пляска ‖ плясовой; **күмәк бейеү** коллективный танец **2.** танцевать, плясать; **баянға бейеү** плясать под баян

бейеүсе танцор, танцовщица

бейә кобыла ‖ кобылий; **бейә һөтө** кобылье молоко

бейәләй варежки

белгес специалист

белдереү 1. извещать, уведомлять, объявлять; **хат аша белдереү** сообщить письмом **2.** объявление; **белдереү уҡыу** читать объявление

белдермәйенсә втихомолку

белем знание; **тәбиғәт белеме** естествознание; **Белем көнө** День знаний

белемле знающий, грамотный

белемһеҙ необразованный, неграмотный

беленеү 1. быть заметным; **яҙ килеүе беленә** приход весны заметен **2.** становиться известным

белеү знать, узнавать; **дуҫыңдың ниәтен беләү** узнать намерение друга

белеүсе знающий

белеш *сущ.* знакомый

белешеү справляться (*осведомляться*); **поезд килеү тураһында белешеү** справиться о приходе поезда

белешмә справка; **белешмә алыу** получить справку

белмәйенсә вслепую; **белмәйенсә эш итеү** действовать вслепую

беләҙек браслет

беләк рука (*от плеча до кисти*)

бер 1. один, раз **2.** какой-то, некий **3.** целый, полный; **бер дәфтәр** одна тетрадь; **бер аҙ** немного; **бер аҙҙан** немного погодя; **бер аҙналыҡ** недельный; **бер туған** родной; родственник, родственница

бергә вместе; **ата-әсәһе менән бергә** вместе с родителями

бергәләп вместе; **бергәләп эшләү** вместе работать

берҙәм дружный, единодушный

берҙәмлек единодушие, единство

берҙән-бер единственный

берекмә объединение

беренсе первый

беренселек первенство

беренсенән во-первых

береһе один из них

берле единица (*оценка*)

берлек 1. единица **2.** рубль; **ике берлек** два рубля **3.** единственное число

берләшеп сообща, вместе

берләшеү объединяться

берләшмә объединение, союз

берләштереү объединять, сплачивать; **хеҙмәтсәндәрҙе берләштереү** сплотить трудящихся

берсә то ..., то ...; **берсә ямғыр, берсә ҡар** то дождь, то снег

берүк пожалуйста (*при вежливом обращении*); **берүк шуны эшләй күр инде** пожалуйста, сделай уж это

берәй какой-нибудь; **ниндәй ҙә булһа бер һорау биреү** задать какой-нибудь вопрос

берәм-берәм поодиночке, порознь

берәмек единица; **аҡса берәмеге** денежная единица

берәмләп поодиночке, отдельно; **берәмләп саҡырыу** приглашать поодиночке

берәр по-одному

берәү 1. один **2.** кто-то, некто; **балаһы берәү** у него один ребёнок

бесәй кошка ‖ кошачий; **йорт бесәйе** домашняя кошка; **ата бесәй** кот

бесәй балаһы котёнок

бесән сено

бесәнлек сенокос

бетонлау бетонировать; **юл бетонлау** бетонировать дорогу

бешереү 1. варить, печь, готовить; **бишбармаҡ бешереү** готовить бишмармак **2.** ошпаривать; **кулды бешереү** ошпарить руку **3.** жечь, жечься **4.** заваривать; **сәй бешереү** заварить чай

бешеү 1. вариться, печься; **икмәк беште** хлеб испекся **2.** созревать, поспевать

бешкән 1. варёный, печёный **2.** спелый

бешмәгән 1. сырой; **бешмәгән ит** сырое мясо **2.** неспелый; **бешмәгән алма** неспелое яблоко

бигерәк слишком, очень; **бигерәк матур** очень красиво

биҙрә ведро; **буш биҙрә** пустое ведро

биҙәк узор; **биҙәк төшөрөү** наносить узор

биҙәкле разноцветный, узорчатый

биҙәкләү разрисовывать, украшать; **сәскәләр менән биҙәкләү** разрисовать цветами

биҙәнеү краситься; наряжаться; **биҙәнеп алыу** принарядиться

биҙәү украшать, наряжать; **шыршыны биҙәү** украсить ёлку

бик I очень; **бик матур** очень красиво

бик II запор, задвижка; **ишек биге** дверная задвижка

бикле запертый

бикләнеү запираться; **ишек бикләнде** дверь заперлась

бикләү запирать; **бүлмәне бикләү** запереть комнату

бил поясница, талия; **бил ауырта** болит поясница

билбау пояс; **ҡайыш билбау** кожаный пояс

билге 1. метка, пометка; **билге һалыу** ставить метку **2.** примета

билғау пояс; **билғау быуыу** подпоясываться

билдә 1. отметка, оценка, пометка; **ҡульяҙмаға билдә ҡуйыу** ставить пометки в рукописи **2.** знак, примета; **айырым билдәләр** особые приметы

билдәле известный

билдәләмә определение; **ғилми билдәләмә** научное определение

билдәләү 1. отмечать, ставить пометку; **ағастарҙы билдәләп сығыу** ставить метки на деревьях **2.** назначать, намечать, планировать **3.** отмечать, праздновать; **илле йәшен билдәләү** отметить пятидесятилетие

билдәһеҙ неизвестный ‖ неизвестно; **Билдәһеҙ һалдатҡа һәйкәл** памятник Неизвестному солдату

билдәһеҙлек неизвестность

биллек пояс ‖ поясной; **күлдәк биллеге** пояс от платья

билмән пельмени; **билмән бешереү** варить пельмени

биләү I владеть; **ер биләү** владеть землёй

биләү II пелёнка ‖ пеленать; **баланы биләү** пеленать ребёнка

биләүсе владелец; **ер биләүсе** землевладелец

бина здание; **китапхана бинаһы** здание библиотеки

бинтлау бинтовать; **кулды бинтлау** забинтовать руку

бирге находящийся поближе; **бирге яҡ** эта сторона (*которая ближе*)

бирелгәнлек преданность; **эшкә бирелгәнлек** преданность делу

бирем задание; **күнегеүҙәрҙең биремдәре** задания к упражнениям

биреү давать; **китап биреү** дать книгу

бирешеү 1. уступать (*кому-либо, чему-либо*) **2.** поддаваться, подвергаться; **каршы яҡҡа бирешеү** поддаться противнику

бирешмәү выдерживать, терпеть; **ауыртыуға бирешмәү** преодолевать боль

бирешмәүсән устойчивый, не поддающийся (*кому-либо, чему-либо*); **һыуыҡҡа бирешмәүсән** морозоустойчивый

бирле *предлог* с, со; **шунан бирле** с тех пор

бирсәткә перчатки

бирьяҡ эта сторона (*реки*)

бирәсәк долг; **бирәсәкте биреү** отдать долг

бисә жена (*разг.*)

бисә-сәсә *мн.* женщины

бит I **1.** лицо ‖ лицевой; **киң бит** широкое лицо **2.** щека

бит II страница, лист; **яңы бит асыу** открывать новую страницу

бит III *частица* ведь, же; **ул кисә ҡайтты бит** ведь он вчера приехал

битараф равнодушный, нейтральный

битлек маска

биш пять; **биш йөҙ** пятьсот

бишбармаҡ *кул.* бишбармак (*башкирское национальное блюдо*)

бишек колыбель; **бишек йыры** колыбельная

бишенсе пятый; **бишенсе йыл** пятый год

бишле пятёрка (*оценка*); **бишле ҡуйыу** поставить пятёрку

бишмөйөш *мат.* пятиугольник

бишәрләп по пяти, пятёрками

бишәү пятеро

бишәүләп впятером; **бишәүләп китеү** поехать впятером

боғаҙ I горло

боғаҙ II *геогр.* пролив

боҙ 1. лёд; **боҙ китеү** ледоход **2.** град (*осадки*)

боҙваткыс ледокол

боҙланыу леденеть, покрываться льдом; **һыу боҙлана башлай** вода начинает леденеть

боҙлауыҡ гололедица; **тышта боҙлауыҡ** на улице гололедица

боҙло 1. ледяной **2.** с градом

боҙлоҡ ледник ‖ ледниковый

боҙоҡ испорченный, неисправный; **боҙоҡ сәғәт** неисправные часы

боҙоҡлоҡ порок; испорченность

боҙолоу портиться, повреждаться; **күҙ боҙолдо** зрение испортилось **боҙоу** ломать, разрушать; **иҫке һарайҙы боҙоу** разрушить старый сарай

боҙоусы нарушитель; **тәртип боҙоусы** нарушитель дисциплины

бойҙай пшеница ‖ пшеничный

бойоғоу грустить, печалиться

бойоҡ грустный, печальный

бойондороҡ зависимость; **бойондороҡта булыу** быть в зависимости

бойондороҡло зависимый

бойондороҡһоҙ независимый

бойондороҡһоҙлоҡ независимость

бойороҡ приказ, наказ; **бойороҡто үтәү** выполнять приказ

бойороу приказывать; **һөжүмде башларға бойороу** приказать начать наступление

бола беспорядки; **ҡалала бола башланды** в городе начались беспорядки

болан олень ‖ олений; **ҡырағай болан** дикий олень

болансылыҡ оленеводство ‖ оленеводческий

боласы участник волнений, зачинщик беспорядка

болғансыҡ мутный

болғаныу 1. становиться мутным **2. күңел болғаныу** тошнить

болғатыу 1. мешать, размешивать; **бутҡаны болғатыу** помешивать кашу **2.** болтать, взбалтывать

болғау 1. махать, размахивать; **ҡул болғау** махать рукой **2.** мешать, размешивать

болдор крыльцо; **болдорға сығыу** выходить на крыльцо

болоҡһоу волноваться, беспокоиться; **күңелем болоҡһой** у меня неспокойно на душе

болон луг; **хәтфә болон** зелёный луг

болонло луговой

болонлоҡ луг

болот облако, туча; **ҡара болот** чёрная туча

болотло облачный

болотһоҙ безоблачный

борғоланыу поворачиваться, ворочаться, вертеться; **көҙгө алдында борғоланыу** вертеться перед зеркалом

борғосло заводной; **борғосло уйынсыҡ** заводная игрушка

борҡотоу вздымать, поднимать; **саң борҡотоу** поднимать пыль

борма извилина; **йылғаның бормаһы** извилина реки

бормаланыу виться, извиваться; **баҡсалар араһында юл бормаланып ята** дорога извивалась между садами

бормалы винтовой; **бормалы баҫҡыс** винтовая лестница

боролма изгиб, поворот

боролоу поворачиваться, сворачивать; **уңға боролоу** повернуть направо

боролош поворот, перелом ‖ поворотный

борон в старину, давным-давно

борон-борон заманда в давние времена

боронғо старый, древний

боронғолар предки; **боронғолар һүҙе** слова предков

борос перец ‖ перцовый; **ҡыҙыл борос** красный перец; **борос һауыты** перечница

бороу поворачивать, вращать, закручивать; **башты бороу** повернуть голову

борсаҡ I горох ‖ гороховый

борсаҡ II град; **борсаҡ ҡатыш ямғыр** дождь с градом

борсолоу тревожиться, беспокоиться, заботиться; **балаларға борсолоу** беспокоиться за детей

борсоу беспокоить, волновать; **уны төрлө уйҙар борсой** его беспокоят разные думы

борсоулы тревожный, беспокойный

боҫ пар; **боҫ менән ҡапланыу** быть окутанным паром

боҫоу притаиться; **ҡыуаҡтар артына боҫоу** притаиться за кустами

бот I бедро ‖ бедренный; **тауыҡ бото** куриная ножка

бот II пуд; **бер бот он** пуд муки

ботаҡ ветка, ветвь, сук, сучок

ботаҡланыу ветвиться, разветвляться

ботаҡлы ветвистый, сучковатый

ботау обрубать (*ветки дерева*)

ботинка ботинки

бошмаҫ беспечный

бошонко грустный, унылый

бошонколок грусть, уныние; **бошонколокка төшөү** впасть в уныние

бошоноу унывать; **юкка бошоноу** унывать по пустякам

бошороу наводить уныние

бошоу унывать; **бошоп та бирмәй** он и не унывает

бөгөл изгиб

бөгөлөү изгибаться, извиваться; **сөй бөгөлдө** гвоздь изогнулся

бөгөн сегодня; **бөгөн иртә менән** сегодня утром

бөгөнгө сегодняшний

бөгөү гнуть, сгибать; **сым бөгөү** гнуть проволоку

бөгәрләнеү гнуться, извиваться; **йылан бөгәрләнә** змея извивается

бөҙрә кудрявый

бөҙрәләү завивать; **сәсте бөҙрәләү** завивать волосы

бөҙрәхана парикмахерская

бөжәк насекомое; **зарарлы бөжәктәр** вредные насекомые

бөйөк великий

бөйәр *анат.* почка

бөкләү загибать; **ҡағыҙҙы икегә бөкләү** согнуть бумажный лист пополам

бөкө пробка

бөкрө горб ‖ горбатый; **бөкрө арҡа** сутулая спина

бөкрәйеү горбиться; **бөкрәйеп йөрөү** горбиться при ходьбе

бөлгөнлөк разорение; **бөлгөнлөккә төшөү** разориться

бөлдөрөү разорять, уничтожать; **бөлдөрөп бөтөү** окончательно разорить

бөлөү разоряться; **эшкыуар бөлдө** предприниматель разорился

бөләңгерт тусклый ‖ тускло

бөркөт орёл ‖ орлиный

өркөү I обрызгивать; **гөлгә һыу бөркөү** опрыскать цветы водой

бөркөү II душный ‖ душно; **бөркөү һауа** душный воздух

бөркәнеү накрываться, закрываться; **бөркәнеп ябыныу** лежать, накрывшись с головой

бөркәнсек **1.** покрывало **2.** рубашка

бөркәү накрывать, закрывать

бөрлөгән: **ҡара бөрлөгән** ежевика; **ҡыҙыл бөрлөгән** костяника

бөрө *бот.* почка; **емеш бөрөләре** плодовые почки

бөрөләнеү распускаться (*о почках*)

бөрсә блоха

бөртөк зерно, крупинка

бөртөклө зернистый, зерновой

бөтмөр аккуратный, пунктуальный ‖ аккуратно, пунктуально

бөтмәҫ неиссякаемый, неисчерпаемый, неистощимый

бөтнөк мята ‖ мятный

бөтнөклө мятный; **бөтнөклө перәник** мятный пряник

бөтөн цельный, целый

бөтөнләй совсем, совершенно, целиком; **бөтөнләй башҡа нәмә тураһында уйлау** думать совершенно о другом

бөтөнләйгә навсегда, насовсем; **бөтөнләйгә китеү** уйти навсегда

бөтөнөһө **1.** весь, все, вся, всё **2.** всего, итого

бөтөрөү **1.** заканчивать, завершать; **дәресте бөтөрөү** закончить урок **2.** губить; **баҡсаны бөтөрөү** губить сад

бөтөү **1.** кончаться, завершаться; **уҡып бөтөү** завершить учебу **2.** пропадать, погибать; **та-**

уышым бөттө у меня пропал голос

бөтә весь; **бөтә донъя** весь мир; **бөтә нәмә** всё

бөтәһе 1. все **2.** итого, всего; **бөтәһе биш кеше** всего пять человек

бөхтә аккуратный, опрятный ‖ аккуратно; **бөхтә кейем** аккуратная одежда

буғай кажется, видимо; **ул бөгөн кайта, буғай** кажется, он сегодня приезжает

буҙ сизый

буҙтурғай жаворонок

буй 1. рост; **оҙон буйлы** высокого роста **2.** длина; **буйы бер метр** длиной в один метр **3.** полоса

буй-буй полосами, рядами; **буй-буй кыҙыл** с красными полосами

буй-һын фигура, стан; **һомғол буй-һын** стройная фигура

буйҙак холостой

буйҙан-буйға во всю длину

буйлап вдоль, по; **йылға буйлап** вдоль реки

буйсан рослый

буйһондороу подчинять, покорять; **йыһанды буйһондороу** покорить страну

буйһондороусы покоритель

буйһоноу подчиняться, покоряться; **законға буйһоноу** подчиняться закону

буйы 1. по, вдоль **2.** в течение; **йыл буйы** в течение года

буйына весь, целый; **йыл буйына** целый год

буйында на; **күл буйында** на озере

буйынса по; **план буйынса эшләү** работать по плану

булдыклы способный, деловой

булдыкһыҙ неспособный, бездарный

булдырыу создавать; **шарт булдырыу** создавать условие

булыр-булмаç неважный, плохой, пустяковый

булыу 1. быть; **беҙҙә кунактар булды** у нас были гости **2.** иметь; **аксалы булыу** иметь деньги **3.** оказаться

бумала кисть; **буяу бумалаһы** малярная кисть

буп-буш совсем пустой

бур вор ‖ воровской

бураҙна борозда; **тәрән бураҙна** глубокая борозда

бурһык барсук ‖ барсучий

буръяк мутный

буръякланыу мутнеть, становиться мутным

буръяклау мутить; **һыуҙы буръяклау** мутить воду

бурыс долг; **бурыска биреү** дать в долг

бурыслы обязанный, имеющий долг; **мин һеҙгә бик бурыслымын** я вам очень обязан

буçтау тонкое сукно

буталсык запутанный, сложный ‖ запутанно

буталыу смешиваться, путаться; **буяуҙар буталған** краски смешались

буталыш путаница

бутаныу копаться; **һандык эсендә бутаныу** копаться в сундуке

бутау путать, мешать; **мейестәге күмерҙе бутау** перемешивать угли в печке

бутка каша; **дөгө буткаһы** рисовая каша

буш 1. свободный; **буш купе** свободное купе **2.** пустой; **буш мискә** пустая бочка **3.** напрасный **4.** бесплатный

бушак не тугой ‖ не туго; **бушак бәйләнгән** не туго завязано

бушаныу освобождаться, становиться свободным; **эштән бушаныу** освободиться от работы

бушатыу опустошать, разгружать, освобождать; **вагон бушатыу** разгрузить вагон

бушау пустеть, освобождать; **клуб бушаны** клуб опустел

бушҡа 1. попусту, зря; **бушҡа ваҡыт әрәм итеү** попусту терять время **2.** бесплатно, даром; **бушҡа алыу** получить даром

бушлай 1. бесплатно, даром; **бушлай ашатыу** бесплатно кормить **2.** без ничего; **бушлай ғына килеү** прийти с пустыми руками

бушлыҡ пространство

буяу 1. краска ‖ красить; **иҙәнде буяу** красить пол **2.** мазать, пачкать

буяулы крашеный, окрашенный; **буяулы иҙән** крашеный пол

бүҙәнә перепел ‖ перепелиный; **инә бүҙәнә** перепёлка

бүлдереү прерывать; **докладсыны һорауҙар менән бүлдереү** прерывать докладчика вопросами

бүлек отдел; глава, раздел; отделение; **кадрҙар бүлеге** отдел кадров

бүлексә отделение (*часть учреждения*)

бүлендек *мат.* частное

бүленеү делиться, разделяться; **ике төркөмгә бүленәбеҙ** мы разделимся на две группы

бүленеүсе *мат.* числитель; делимое

бүленеш деление, распределение; **хеҙмәт бүленеше** разделение труда

бүлеү делить, разделять; **бүлеп алыу** отгораживать, отделять; **бүлеп биреү** разделить

бүлеүсе *мат.* делитель, знаменатель

бүлкәт 1. отделение (*часть помещения, вместилища*); **йәшниктең бүлкәттәре** отделения ящика **2.** *геогр.* пояс; **уртаса бүлкәт** умеренный пояс

бүлмә комната ‖ комнатный; **алғы бүлмә** прихожая; **аш бүлмәһе** кухня; **балалар бүлмәһе** детская комната; **йоҡо бүлмәһе** спальня; **йыуыныу бүлмәһе** ванная; **ҡунаҡ бүлмәһе** гостиная; **эш бүлмәһе** рабочий кабинет

бүлә правнук

бүләк подарок, приз; **бүләк итеү** дарить, награждать

бүләкләү премировать; **путёвка менән бүләкләү** премировать путёвкой

бүләсәр правнучка

бүре волк ‖ волчий; **бүре көтөүе** волчья стая; **бүре балаһы** волчонок

бүрек шапка

бүрәнә бревно ‖ бревенчатый

бүҫкә неполный

бүҫкәреү уменьшаться, убавляться

бүҫкәртеү уменьшать, убавлять; **самауырҙы бүҫкәртеү** отлить воду из самовара

бүтән 1. другой, иной; **бүтән кеше** другой человек **2.** больше, кроме; **ул бүтән килмәйәсәк** он больше не придёт

бығау оковы, кандалы, узы

быҙау 1. телёнок ‖ телячий; **быҙау ите** телятина **2.** *перен.* недотёпа (*о безвольном человеке*)

бызмыр медлительный

бызмырлау *разг.* копаться; **бызмырлап эшләү** работать медленно (*копаться*)

быйма валенки

быйыл в этом году; **быйыл мин уҡырға индем** в этом году я поступил учиться

быйылғы нынешний

быйылғаса до этого года; **быйылғаса ул ауырыманы** до этого года он не болел

быҡтырыу тушить (*парить*); **йәшелсә быҡтырыу** тушить овощи

был этот, это, эта; **был нимә?** это что?

былай так, сюда; **былай ғына килдем** я пришел просто так

былар эти

былау плов; **былау бешереү** варить плов

былтыр в прошлом году; **былтыр йәй** летом прошлого года

былтырғы прошлогодний

бына вот; **бына бында** вот здесь

бынан отсюда; **бынан кит** уйди отсюда

бынау вот это; **бынау китап** вот эта книга

бында 1. здесь; **мин бында торам** я вот здесь живу **2.** сюда

бындағы здешний

бындай такой; **бындай матур сәскәләр беҙҙә генә үҫә** такие красивые цветы растут только у нас

бырау сверло

быраулау буровой ‖ бурить; **нефть быраулау** бурить нефть

бысаҡ нож ‖ ножевой

бысҡы пила

бысҡы ваҡы опилки

бысраҡ грязь, пыль, сор ‖ грязный ‖ грязно

бысраныу пачкаться, загрязняться; **аҡ күлдәк тиҙ бысрана** белое платье быстро пачкается

бысратыу пачкать; **дәфтәрҙе бысратыу** испачкать тетрадь

бысрау пачкаться, загрязняться

бысыу пилить; **утын бысыу** пилить дрова

быҫҡаҡ накрапывающий, моросящий

быҫҡаҡлау моросить; **ямғыр быҫҡаҡлай** дождь моросит

быҫҡыу тлеть; **сей утын мейестә быҫҡып яна** сырые дрова тлеют в печке

быу пар; **быуға әйләнеү** превращаться в пар

быуа пруд, запруда ‖ прудовой; **быуа балығы** прудовая рыба

быуат век, столетие

быуланыу запотевать; **тәҙрәләр быуланды** окна запотели

быуын I поколение

быуын II *анат.* сустав ‖ суставной, колено

быуыу 1. душить, давить

быш-быш шёпотом

бышылдау шёпот ‖ шептать; **бышылдап һөйләү** говорить шёпотом

бышылдашыу шептаться; **дәрес ваҡытында бышылдашыу** шептаться во время урока

быяла стекло ‖ стеклянный

быялалы застеклённый

бәбәк I зародыш

бәбәк II веко

бәғер сердце, душа

бәғерһеҙ бессердечный

бәғзе некоторый; **бәғзе бер** кое-какой

бәй завязка, привязь; **бәйҙәге эт** собака на привязи

бәҙрәф туалет

бәйге состязание, скачки ‖ скаковой, беговой

бәйелһеҙ невыдержанный, распущенный

бәйет беит (*жанр башкирского фольклора*)

бәйетсе рассказчик беитов

бәйләнеү связываться, привязываться

бәйләнеш связь;

бәйләнешле связный ‖ связно; **бәйләнешһеҙ** бессвязный ‖ бессвязно

бәйләнсек назойливый, навязчивый

бәйләү связать, завязать, перевязать; **бантлап бәйләү** завязать бантом

бәке 1. нож перочинный **2.** бритва

бәкәл *анат.* щиколотка

бәлеш пирог; **алма бәлеш** пирог с яблоками

бәлки может быть, наверное, пожалуй; **бәлки кайтып киткәндер** может быть, он ушел домой

бәлә беда; **бәләгә осрау** попасть в беду

бәлә-каза горе, несчастье

бәләкәй маленький

бәп-бәләкәй очень маленький, мизерный

бәпембә *бот.* одуванчик

бәпкә: **каҙ бәпкәһе** гусёнок; **өйрәк бәпкәһе** утёнок

бәпәй дитя, ребёнок, младенец

бәрей бес, дьявол; **бәрей алмыштарған** нечистая сила подменила

бәрелеү удариться, биться; **ергә бәрелеү** удариться о землю

бәрелеш столкновение, схватка

бәреп сығыу пробиться, выбиться; **шишмә бәреп сыға** родник бьёт

бәреү 1. ударять **2.** бросать, кидать; **кар бәреү** кидать снег

бәрхәт бархат ‖ бархатный

бәрәмәс ватрушка; **бәрәңге бәрәмәсе** ватрушка с картофелем

бәрәңге картофель ‖ картофельный

бәрәс ягнёнок; **кәзә бәрәсе** козлёнок

бәҫ I 1. опрятный вид (*одежды*) **2.** достоинство; **бәҫеңде ебәреп йөрөмә** не роняй своего достоинства

бәҫ II иней, изморозь; **ағастарҙы бәҫ каплаған** деревья покрылись инеем

бәҫле покрытый инеем

бәҫләнеү покрываться инеем

бәүелеү качаться; **маятник бәүелә** маятник качается

бәүелсәк качели; **бәүелсәктә бәүелеү** качаться на качелях

бәүетеү качать; **сәңгелдәк бәүетеү** качать колыбель

бәхет счастье; **бәхеткә каршы** к счастью

бәхетле счастливый ‖ счастливо

бәхетһеҙ несчастный ‖ несчастливо

бәхетһеҙлек несчастье, беда; **бәхетһеҙлек килеп тыуҙы** произошло несчастье

бәхилләшеү прощаться

бәхәс спор; **бәхәстә отолоу** проиграть спор

бәхәсле спорный, проблематичный

бәхәсләшеү спорить, дискутировать; **фәнни темаға бәхәсләшеү** дискутировать на научную тему

бәхәсһеҙ бесспорный ‖ бесспорно, неоспоримо

бәһлеүән богатырь, атлет ‖ богатырский

бәшмәк гриб ‖ грибной; **ағыулы бәшмәк** ядовитый гриб; **майлы бәшмәк** масленок; **бәшмәк йыйыу** собирать грибы

бәшмәкле грибной

В

ваба *мед.* холера ‖ холерный

ваз кисеү отказ ‖ отказываться; **теләктәрҙән ваз кисеү** отказаться от желаний

вазифа должность

вазифалы должностной

вайым забота; хлопоты

вайымлы заботливый; хлопотливый

вайымһыҙ беспечный, равнодушный

вакантлы вакантный

ваҡ 1. мелкий, маленький ‖ мелко **2.** малозначительный; **ваҡ аҡса** мелочь

ваҡиға событие, приключение

ваҡлау размельчать, крошить; разменивать; **ташты ваҡлау** дробить камень

ваҡсыл мелочный

ваҡыт 1. время ‖ временной **2.** пора, срок

ваҡытлы временный

ваҡытлыса временно, на время; **китапты ваҡытлыса алып тороу** взять книгу на время

ваҡыты менән временами

ваҡытында 1. вовремя, своевременно; **поезд ваҡытында килде** поезд пришел вовремя **2.** во время; **көндөҙгө аш ваҡытында** во время обеда

валсыҡ крошка; **икмәк валсығы** хлебные крошки

ванна инеү принять ванну

варис наследник

варисылыҡ наследство ‖ наследственный

васыят завещание; **васыят итеү** завещать

ватан родина, отечество ‖ отечественный; **ватан һаҡсыһы** защитник родины

ватандаш соотечественник

ватыҡ сломанный, неисправный, разбитый

ватылыу биться, ломаться; **ватылған тәрилкә** разбитая тарелка

ватыу ломать, разрушать, бить; **йоҙаҡ ватыу** взломать замок

вафат булыу умереть, скончаться

велосипедсы велосипедист

витаминлы витаминный

выждан совесть; **вождан ғазабы** угрызения совести

выжданһыҙ бессовестный

вәғәҙә обещание, обет; **вәғәҙә биреү** давать обещание; **вәғәҙә итеү** обещать

вәкил представитель; **хөкүмәт вәкиле** представитель правительства

вәкиллек представительство

вәхшилек дикость, варварство

Г

газлы газированный

гармун гармонь; **гармун тауышы** звуки гармони

гармунсы гармонист

гел постоянно; **гел өйҙә** постоянно быть дома

генераль генеральный

genә только, лишь

герблы гербовый

героик героический

геүләү гул ‖ гудеть, шуметь; **халыҡ геүләй** народ шумит

гитара гитара ‖ гитарный; **ете ҡыллы гитара** семиструнная гитара

гитарсы гитарист

горизонталь горизонтальный

гөбөргәйел черепаха

гөж килеү шуметь; **ел гөж итеп тора** ветер гудит

гөл цветок ‖ цветочный; **баҡса гөлө** садовый цветок; **гөл түтәле** клумба

гөлйемеш *бот.* шиповник; **гөлйемеш сәскәһе** цветок шиповника

гөлләмә букет

гөнаһ грех; **гөнаһҡа ҡалыу** впасть в грех

гөнаһлы грешный; **гөнаһлы булыу** быть грешным

гөнаһһыҙ безгрешный, безвинный

гөрләү 1. ворковать **2.** журчать; **йылға гөрләй** речка журчит

гөрләүек ручей, поток

гөрөз груздь (гриб)

гөрөлдәк водопад; **гөрөлдәк тауышы** шум водопада

гөрһөлдәү грохот ‖ грохотать

граждан гражданин

гражданлыҡ гражданство ‖ гражданский

граждандар гражданский

грамоталы грамотный; **грамоталы уҡыусы** грамотный ученик

гүзәл 1. прекрасный; **гүзәл ҡыҙ** прекрасная девушка **2.** изящный, роскошный

гүзәллек красота, изящество

гүйә как будто, словно

гүр могила

гәзит газета ‖ газетный

гәлсәр хрусталь

гәрәбә янтарь ‖ янтарный; **гәрәбә төҫө** янтарный цвет

гәүһәр 1. бриллиант; **гәүһәр ҡашлы йөҙөк** бриллиантовый перстень **2.** жемчужина

Ғ

ғазап мучение, страдание, пытка; **тормош ғазаптары** жизненные невзгоды

ғазапланыу мучиться, страдать, терзаться; **ғазапланып бөтөү** измучиться

ғазаплау мучить, терзать; **йөрәкте ғазаплау** терзать душу

ғазаплы мучительный

ғаилә семья ‖ семейный

ғалим учёный

ғалим-ғөләмә учёные, учёный мир

ғаләм мир ‖ мировой, вселенная, космос; **бөтә ғаләмде гиҙеү** объехать весь мир

ғариза заявление; **ғариза яҙыу** написать заявление

ғауға скандал; **ғауға күтәреү** поднять скандал

ғауғалашыу скандалить

ғашиҡ влюблённый, любящий; **ғашиҡ булыу** влюбиться

ғилем наука, знание

ғилми научный

ғинуар январь ‖ январский; **ғинуар һыуыҡтары** январские морозы

ғорур гордый ‖ гордо; **ғорур кеше** гордый человек

ғорурланыу гордиться; **тыуған ил менән ғорурланыу** гордиться родиной

ғорурлыҡ гордость; **ғорурлыҡ тойғоһо** чувство гордости

ғөмүмән в целом, в общем; **ғөмүмән алғанда** в общих чертах

ғөрөф обычай; **ғөрөф буйынса** по обычаю

ғөрөф–ғәҙәт обычай, традиция; **халыҡтың ғөрөф-ғәҙәте** обычаи народа

ғүмер жизнь ‖ жизненный; **ғүмер буйына** всю жизнь; **ғүмер итеү** жить, проживать

ғүмергә вечно, навеки, навсегда; **ғүмергә онотмау** вовек не забыть

ғүмерҙә никогда

ғүмерлек навек, навеки; **ғүмерлек дуҫтар** друзья навек

ғына только, лишь; **был башығына әле** это только начало

ғәҙел справедливый

ғәҙеллек справедливость

ғәҙелһеҙлек несправедливость

ғәҙәт привычка, повадка; **насар ғәҙәттәр** плохие привычки; **ғәҙәткә инеү** войти в привычку

ғәҙәти обыкновенный, заурядный

ғәҙәтләндереү приучать; **музыка тыңларға ғәҙәтләндереү** приучать слушать музыку

ғәҙәтләнеү привыкать; **гимнастика яһарға ғәҙәтләнеү** привыкнуть заниматься гимнастикой

ғәҙәттә обычно; **ғәҙәттә булғанса** как обычно

ғәҙәттәге обычный, привычный; **ғәҙәттәге урында** на обычном месте

ғәҙәттәгесә как обычно

ғәжәп удивительный, странный ‖ удивительно

ғәжәпләнеү удивляться, поражаться; **уның кылығына бөтәһе лә ғәжәпләнде** все удивились странному ее поведению

ғәзиз дорогой; **минең ғәзиз улым** мой дорогой сын

ғәйбәт сплетня; **ғәйбәт таратыу** распространять сплетни; **ғәйбәт һатыу** сплетничать

ғәйбәтсе сплетник, клеветник, сплетница

ғәйеп 1. вина, проступок **ғәйепте кешегә япһарыу** свалить вину на другого **2.** порок, изъян

ғәйепле виновный, виноватый

ғәйепләү обвинять

ғәйепһеҙ невиновный, невинный; **ғәйепһеҙгә сығарыу** признать невиновным

ғәйрәт сила; **ғәйрәт күрһәтеү** проявлять силу

ғәләм вселенная

ғәмәл употребление, применение

ғәмәлдәге сущесвующий, действующий

ғәмәли практический

ғәрип калека, урод

ғәрлек стыд, позор ‖ позорный

ғәрләнеү стыдиться

ғәрсел обидчивый; **ул бик ғәрсел** он очень обидчивый

ғәрәп араб ‖ арабский; **ғәрәп халкы** арабы

ғәрәпсә по-арабски

ғәрәсәт буря, ураган; **көслө ғәрәсәт** сильная буря

ғәскәр войско

ғәфү извинение; **ғәфү үтенеү** извиняться; **ғәфү итегеҙ** извините

Д

даға подкова, скоба

дағалау подковывать, ковать; **ат дағалау** подковать коня

даими постоянный

дала степь ‖ степной

далан удача; **һунарсы даланы** удача охотника

дан слава, известность; **дан артынан кыуыу** гнаться за славой; **дан алыу** прославиться

дана штука, экземпляр; **биш дана дәфтәр** пять штук тетрадей

даналап поштучно; **даналап һатыу** продавать поштучно

данлау славить, прославлять; **полкты батырлыктар менән данлау** прославить полк подвигами

данлы славный, доблестный

данлыҡлы 1. прославленный, знаменитый; **данлыҡлы исем** прославленное имя **2.** знаменательный

дары порох

дарыу лекарство ‖ лекарственный

дарыухана аптека

дауаланыу лечиться; **һыуыҡ тейеүҙән дауаланыу** лечиться от простуды

дауалау лечебный ‖ лечить

дауам продолжение; **дауамы бар** продолжение следует; **дауам итеү** продолжать; **эште дауам итеү** продолжить работу

дауамында в течение

дауыл буря, ураган, шторм; **дауыл ҡупты** разразилась буря

дауыллы ураганный

даһи гений ‖ гениальный; **ул ысынлап та даһи** он настоящий гений

дегәнәк репей, репейник, лопух ‖ репейный; **дегәнәк кеүек йәбешеү** пристать как репей

дежур дежурный

депутатлыҡ депутатский

дерелдәү дрожать; **һыуыҡтан дерелдәү** дрожать от холода

дилбегә вожжи; **дилбегәне ҡулда нык тотоу** держать вожжи в руках

дин религия; **ислам дине** исламская религия

дини религиозный

динһеҙ неверующий

диңгеҙ море ‖ морской; **Ҡара диңгеҙ** Чёрное море

доға молитва; **доға уҡыу** произнести молитву

донъя мир, свет; **донъя әйләнәләй сәйәхәт** путешествие вокруг света

дорфа грубый

дошман враг ‖ вражеский

дошманлашыу враждовать

дөгө рис ‖ рисовый; **дөгө ярмаһы** рисовая крупа

дөйөм общий, всеобщий; **дөйөм ҡағиҙә** общее правило

дөйә верблюд ‖ верблюжий

дөйәғош страус

дөрөҫ 1. правильный, верный ‖ правильно, верно; **дөрөҫ яуап** правильный ответ **2.** точный **3.** подлинный

дөрөҫлөк истина, правильность, правдивость; **дөрөҫлөктө табыу** найти правду

дөрөҫләү исправлять, подтверждать; **әйткәнде дөрөҫләү** подтвердить сказанное

дөрөҫөн әйткәндә по правде говоря

дуға дуга; **дуға бөгөү** гнуть дугу

дунала *бот.* боярышник

дуҫ друг ‖ дружно; **яҡын дуҫ** близкий друг; **дуҫ йәшәү** жить дружно

дуҫ-иш *мн.* друзья

дуҫлашыу подружиться, помириться; **дуҫлашып бөтөү** сдружиться

дуҫлыҡ дружба ‖ дружеский; **ысын дуҫлыҡ** настоящая дружба

дуҫтарса по-дружески

душ душ; **душта йыуыныу** принять душ

дүңгәләк кольцо

дүрт четыре; **дүрт көн** четыре дня; **дүрт йөҙ** четыреста

дүртенсе четвёртый

дүрткел квадрат ‖ квадратный

дүртле четвёрка; **дүртле калуш** галоши четвёртого размера

дүртмөйөш четырёхугольник

дүртәү четверо, вчетвером; **улар дүртәү ине** их было четверо

дүшәмбе понедельник; **дүшәмбе көндө** в понедельник

дым влага

дымлы влажный

дымлылыҡ влажность

дәлил доказательство

дәлилләү доказывать

дәрес урок; **асыҡ дәрес** открытый урок; **дәрес биреү** вести урок

дәреслек учебник

дәрт страсть, душевный подъём, желание, охота; **эшкә дәрт менән тотоноу** с воодушевлением взяться за работу

дәртле страстный, воодушевленный

дәртләнеү вдохновляться

дәртһеҙ вялый, бесстрастный

дәрәжә 1. звание, степень 2. престиж, авторитет; **дәрәжәне төшөрөү** потерять авторитет

дәрәжәле 1. престижный 2. должностной

дәүләт государство ‖ государственный

дәүләт-ара межгосударственный

дәүмәл 1. объем 2. *мат.* величина; **тиҙлек дәүмәле** величина скорости

дәфтәр тетрадь ‖ тетрадный; **буйлы дәфтәр** тетрадь в линейку

Ҙ

ҙур большой; **ҙур ҡала** большой город

ҙурайтыу увеличивать, расширять; **портретты ҙурайтыу** увеличить портрет

ҙурайыу 1. увеличиваться; **күҙҙәре ҙурайҙы** глаза у него расширились 2. расти, взрослеть

ҙурҙарса по-взрослому

ҙурлау чтить, почитать; **ҙурлап ҡаршылау** встречать с почестями

ҙурлыҡ величина, размер

Е

ебетеү мочить, замачивать; **керҙе ебетеү** замочить бельё

ебеү мокнуть, намокать

ебәк шёлк ‖ шёлковый

ебәреү 1. посылать, отправлять; **илсе ебәреү** направить посла 2. пускать, выпускать, запускать

ебәреүсе отправитель; **йөк ебәреүсе** отправитель груза

егерме двадцать

егерменсе двадцатый

егермешәр по двадцати

егет юноша, молодой человек; **һөйгән егет** возлюбленный

егетлек смелость, мужество

егеү впрягать, запрягать; **ат егеү** впрячь лошадь

егеүле запряжённый

егәрле трудолюбивый, проворный

еҙнә зять (*муж старшей сестры*)

ейән внук; **ейәнде ҡарап үҫтереү** воспитывать внука

ейәнсәр внучка

ек цель

екән камыш озёрный

ел ветер ‖ ветряной; **каты ел** сильный ветер

ел-дауыл буря с ветром

елберләтеү развевать, колыхать; **ел байрактарҙы елберләтә** ветер развевает флаги

елберләү развеваться, колыхаться; **елгә елберләү** колыхаться на ветру

елғыуар ветреный

елем клей; **ағас елем** столярный клей

елеү нестись, мчаться; **автомобиль елә** автомобиль мчится

елкә затылок ‖ затылочный; **елкәне кашыу** почесать затылок

елкән парус ‖ парусный; **елкәндәрҙе короп барыу** идти под парусами

елкәнле парусный

елле ветреный; **елле көн** ветреная погода

елләтеү проветривать; **бүлмәне елләтеү** проветривать комнату

елпенеү махать крыльями

елһеҙ безветренный

еләк ягода ‖ ягодный; **еләк һуты** ягодный сок; **ер еләге** клубника; **кайын еләге** земляника; **курай еләге** малина

еләкле ягодный; **еләкле ер** ягодное место

еләҫ прохладный ‖ прохладно; **еләҫ ер** прохладное место

ем корм (*для птиц*); наживка, прикорм

емелдәү мерцать, мигать; блистать, сверкать; **ысык емелдәй** блестит роса

емерек развалина ‖ разрушенный

емереклек развалина; разруха

емерелеү 1. рушиться, валиться, ломаться; **каланың емерелеүе** разрушение города **2.** *перен.* разрушаться, срываться, терпеть поражение

емерелмәҫ незыблемый, нерушимый

емереү ломать, разрушать, крушить; **һарайҙы емереү** сломать сарай

емеш 1. плод, фрукт ‖ плодовый, фруктовый; **емеш ағастары** фруктовые деревья; **кара емеш** чернослив **2.** *перен.* плод, результат; **оҙак йыллык эштең емеше** плод многолетней работы

емешле имеющий плоды, плодотворный; **емешле ағас** дерево с плодами

ен бес, чёрт; **ен мутлығы** чёртовы проделки

енес пол; **ир енесе** мужской пол; **катын-кыҙ енесе** женский пол

енси половой (*связанный с отношениями полов*); **енси тормош** половая жизнь

ентекле тщательный, подробный

ентекләп тщательно, подробно

енәйәт преступление; **енәйәт эшләү** совершить преступление

енәйәтсе преступник

ең рукав (*одежды*); **күлдәк еңе** рукав платья

еңгә сноха (*жена старшего брата*)

еңел 1. лёгкий (*не тяжелый*) **2.** лёгкий (*не трудный*)

еңелеү поражение; **еңелеүгә осрау** терпеть поражение

еңеллек облегчение

еңелмәҫ непобедимый

еңелсә лёгкий ‖ легко, слегка, налегке; **еңелсә йылмайыу** слегка улыбаться

еңеләйтеү 1. облегчать (*делать легче по весу*) **2.** облегчать (*делать нетрудным*), упрощать

еңеү 1. победа ‖ побеждать; **ҙур еңеү** большая победа; **дошманды еңеү** победить врага; **Еңеү көнө** День Победы **2.** преодолевать, превозмогать

еңеүсе победитель; **һуғыштан еңеүсе булып ҡайтыу** вернуться с войны победителем

еп нить, нитка, пряжа, верёвка; **бер кәтүк еп** катушка ниток

епшек 1. мокрый (*о снеге*) **2.** оттепель

епшетеү теплеть; **тышта епшеткән** на дворе оттепель

ер 1. Земля, Земной шар ‖ земной; **ер тетрәү** землетрясение **2.** земля, почва; **ҡоро ер** суша

ерек ольха ‖ ольховый

ерле местный

ерле юҡҡа зря, напрасно

ерләү похороны ‖ хоронить

ерән рыжий; **ерән сәс** рыжие волосы

ерәндереү вызывать брезгливость, отвращение

ерәнес омерзительный, отвратительный

ерәнеү 1. брезговать, брезгать; **ерәнеү тойғоһо** чувство омерзения **2.** пренебрегать

есем *физ.* тело; **күк есемдәре** небесные тела

еҫ 1. запах **2.** угар; **миңә еҫ тейҙе** я угорел

еҫкәү нюхать; **хушбый еҫкәү** понюхать духи

еҫле душистый, пахнущий; **еҫле һабын** туалетное мыло

еҫләнеү протухать; **ит еҫләнгән** мясо протухло

етди серьёзный

ете семь, семеро; **ете йөҙ** семьсот; **ете йыл** семь лет

етегән *астр.* Большая Медведица

етеҙ быстрый, ловкий

етелек семёрка

етем сирота ‖ сиротский; **үкһеҙ етем** круглая сирота

етен лён ‖ льняной; **етен иләү** прясть лён

етенсе седьмой

етерлек достаточный ‖ достаточно

етеү достигать, доходить, доезжать; **ауылға етеү** доехать до деревни

етештереү производство ‖ производственный ‖ производить

етештереүсе производитель ‖ производительный

етештереүсәнлек производительность

етешәр по семь; **етешәр алма тейҙе** досталось по семь яблок

еткереү догнать

еткән совершеннолетний

етмеш семьдесят

етмешенсе семидесятый

етмешләп около семидесяти

етмәһә более того, к тому же; **һуң да сыҡтыҡ, етмәһә, көн дә насар** поздно выехали, к тому же погода плохая

етәкләү водить за руку, руководить; **баланы етәкләү** вести ребёнка за руку

етәкләүсе поводырь

етәкләшеү взяться за руки

етәксе руководитель ‖ руководящий; **түңәрәк етәксеһе** руководитель кружка

етәкселек руководство; **етәкселек итеү** руководить

етәү семеро

еүеш мокрый; **еүеш ер** влажная земля

еүешләнеү намокнуть; сыреть; **йыйылмаған бесән еүешләнде** неубранное сено намокло

еүешләү мочить, замачивать; **сәсте еүешләү** намочить волосы

Ж

жираф жираф; **жираф балаһы** детеныш жирафа

журнал журнал ‖ журнальный; **журнал мәкәләһе** журнальная статья

жыйлау свистеть (*о пуле, ветре*)

жыйылдау проноситься со свистом; **пулялар жыйылдап оса** со свистом летят пули

З

заман время, период, эпоха, век

замандаш современник

заманында в прошлом, когда-то

зар 1. горе **2.** жалоба

зарар вред; **зарар килтереү** причинять вред; **зарар итеү** вредить; **зарар юк** не беда, ничего

зарарлы вредный

зарарһыҙ безвредный, безобидный

зарланыу 1. жаловаться (*на кого-либо*) **2.** ныть

зарығыу томиться (*ожиданием*)

зат 1. род, родовое подразделение; **2.** порода **3.** качество **4.** *биол.* пол; **ир заты** мужской пол

затлы драгоценный, качественный

зауыҡ 1. вкус (*чувство красоты, изящества, стиля*) **2.** наслаждение **3.** желание

зауыҡлы со вкусом; **бүлмә зауыҡлы йыйыштырылған** комната убрана со вкусом

зая напрасно, бесполезно

зинһар пожалуйста; **зинһар, әйт әле** скажи, пожалуйста

зирәк смышлёный, одарённый

зирәклек способность, одарённость

зифа 1. стройный; **зифа буйлы** со стройной фигурой **2.** элегантный, изящный

зиһен ум, разум, память; **зиһен менән эш итеү** действовать с умом; **зиһен таралыу** становиться рассеянным

зөбәржәт изумруд ‖ изумрудный; **зөбәржәт ҡашлы балдаҡ** кольцо с изумрудом

зыҡ ҡубыу шуметь

зыңғырлау звенеть; **ҡыңғырау зыңғырлай** колокольчик звенит

зыялый интеллигент, образованный

зыян вред, ущерб; убыток; **зыян итеү** приносить вред, вредить

зыярат кладбище

зәғиф 1. калека ‖ искалеченный **2.** слабый; **зәғиф тауыш** слабый голос

зәйтүн олива ‖ оливковый **зәйтүн емеше** маслина

зәңгәр голубой, синий; **зәңгәр күҙле** голубоглазый; **зәңгәр сәскә** василёк; **зәңгәр яҡут** сапфир

зәңгәрлек синева; **күк зәңгәрлеге** небесная синева

зәңгәрһыу голубоватый

зәп-зәңгәр очень голубой (*совершенно голубой*)

И

игеҙ двойня; **игеҙ бала табыу** родить двойню

игеҙәктәр близнецы

иген зерно, хлеб

игенлек пашня, нива

игенсе хлебопашец, земледелец

игенселек земледелие

игеү возделывать (*землю*)

игәү 1. напильник **2.** точить, пилить (*напильником*) **3.** *перен.* пилить (*изводить кого-либо*)

иғлан объявление, афиша; **иғландар тактаһы** доска объявлений; **иғлан итеү** объявлять

иғтибар внимание; **иғтибар итеү (биреү)** обратить внимание

иғтибарлап внимательно

иғтибарлы внимательный

иғтибарлылык внимательность

иғтибарһыҙ невнимательный, небрежный, нечуткий ‖ невнимательно, небрежно

иғтибарһыҙлык невнимательность, небрежность, халатность

идара управление, правление; **идара ултырышы** заседание правления

идара итеү управлять

идаралык управление; **төҙөлөш идаралығы** строительное управление

иҙел большая река

иҙеү 1. мять, давить; **бәрәңге иҙеү** мять картофель **2.** месить **3.** растворять, разводить **4.** угнетать, порабощать **5.** горловина (*на одежде*)

иҙмә 1. пюре (*блюдо*) **2.** раствор

иҙән пол; **иҙән йыуыу** вымыть пол

ижад творчество ‖ творческий; **ижад итеү** творить

ижади творческий ‖ творчески

ижау ковш

ижек слог; **асыҡ ижек** открытый слог

ижекләү делить по слогам

ижтимағи общественный, социальный

ижтимағи-сәйәси общественно-политический

изге 1. святой, священный **2.** хороший, добрый; **изге сәғәттә** в добрый час

изгелек добро, милость; **изгелек эшләү** делать добро

изгелекле делающий добро

ике два, двое; **ике йөҙ** двести; **ике йөҙлө** двуличный; **ике ҡат, ике мәртәбә, ике тапкыр** два раза, дважды; **ике туған** двоюродный; **ике яклы** двусторонний, двойной; **ике кешелек** двухместный

икеле I двойка

икеле II сомнительно, маловероятно; **уның килеүе икеле** его приезд маловероятен

икеләнеү сомневаться

икеләтә вдвое, двойной; **икеләтә артык** вдвое больше

икенсе 1. второй **2.** другой, следующий; **икенсе көндө** на другой день

икенсенән во-вторых

икешәр по два; **икешәр китап алыу** взять по две книги

икешәрләп по двое, попарно; **балалар икешәрләп баралар ине** дети шли попарно

икмәк хлеб ‖ хлебный; **икмәк катыһы** корка хлеба, корочка; **икмәк һауыты** хлебница

икмәк-тоҙ (менән) с хлебом-солью; **икмәк-тоҙ менән каршы алыу** встречать хлебом-солью

икһеҙ-сикһеҙ бесконечный

икән оказывается; **дөрөҫ икән** оказывается, это правда

икәү вдвоем, двое

икәүҙән-икәү наедине, с глазу на глаз

икәүләп вдвоем

иктисад экономика

иктисади экономический

ил страна, родина

илаҡ плакса ‖ плаксивый

илау плакать; **аҡырып илау** громко плакать

илке-һалкы кое-как, так-себе

илле пятьдесят

илленсе пятидесятый

илсе посол; **сит ил илсеһе** иностранный посол

илтеү доставлять; **илтеп биреү** доставить и вручить

илһам вдохновение; **илһам менән** с воодушевлением

иләк сито, решето; **ваҡ иләк** сито с мелкой сеткой

иләнгән 1. просеянный **2.** выделанный **3.** пряденый

иләү 1. прясть; **йөн иләү** прясть шерстью **2.** просеивать; **он иләү** просеять муку **3.** выделывать

имгәнеү калечиться, повреждаться, надрываться, ломаться, разбиваться

имгәтеү калечить, повреждать, ломать, разбивать; **аяҡты имгәтеү** покалечить ногу

имен целый, невредимый; **имен йөрөү** быть невредимым

имеү сосать; **имеҙлек имеү** сосать соску

имеш будто бы, как будто; **ул килгән, имеш** как будто он приехал

имза подпись; **имза һалдырыу** дать на подпись; **имза ҡуйыу (һалыу)** подписывать(ся)

имзалы подписанный

имсәк грудь ‖ грудной; **имсәк бала** младенец

имтихан экзамен; **имтихан биреү** сдавать экзамены

имән дуб ‖ дубовый; **имән ҡайыры** дубовая кора; **имән сәтләүеге** желудь

инглиз англичанин ‖ английский

инглизсә по-английски; **инглизсә һөйләшеү** говорить по-английски

инде 1. теперь **2.** уже, уж, же; **ул килде инде** он уже пришел; **һуң инде** уже поздно

индереү 1. впускать, вводить; **машинаны гаражға индереү** завести машину в гараж **2.** вносить, заносить; **шкафты өйгә индереү** внести шкаф в дом **3.** загонять; **малдарҙы индереү** загнать скот во двор **4.** проводить; **газ индереү** провести газ **5.** зачислять, включать; **6.** устраивать, определять; **эшкә индереү** устроить на работу

ине быть (*вспомогательный глагол*)

инеү 1. входить, вступать; **өйгә инеү** войти в дом **2.** залезать, заходить; **тәҙрәнән инеү** влезать в окно **3.** вмещаться **4.** проникать, пробиваться; **кәмәгә һыу ингән** в лодку попала вода

инеш I речка, ручей

инеш II введение

инҡар отрицание; **инҡар итеү** отрицать

интегеү 1. мучиться, страдать; **2.** испытывать нужду **3.** напрягаться

интектереү мучить, терзать, изнурять, изводить

инә мать ‖ материнский

инәй мама, тетя (*вежливое обращение к пожилой женщине*)

инәлеү умолять, упрашивать

иң I самый; **иң ҙур** самый

большой; **иң яҡшы** наилучший, самый лучший

иң II **1.** плечо; **тоҡто иңгә һалыу** взваливать мешок на плечо **2.** ширина

иңбаш плечо

иңкеү склон ‖ наклонный

иңкәйеү наклоняться, нагибаться; **шишмәгә иңкәйеү** наклоняться к роднику

ипле 1. умелый; **ҡулы иңле** умелые руки **2.** вежливый ‖ вежливо

иплэп 1. осторожно; **иплэп атлау** идти осторожно **2.** по-хорошему, вежливо

иптэш товарищ, приятель; **иптэш ҡыҙ** подруга

иптэштәрсә товарищеский ‖ по-товарищески

ир 1. муж, супруг **2.** мужчина ‖ мужской; **ир бала** мальчик

ир-ат *мн.* мужчины

ир-егет молодец

ирегән талый; **ирегән ҡар** талый снег

ирек свобода; **ирек алыу** освободиться

ирекле 1. свободный ‖ свободно **2.** добровольный ‖ добровольно

ирен губа ‖ губной

иренеп лениво, нехотя; **иренеп кенә эшләү** работать лениво

иренеү лениться

иретеү 1. оттаивать, таять **2.** растворять **3.** плавить, растапливать; **май иретеү** растапливать масло

ирeү 1. таять; **ҡояшта иреү** таять на солнце **2.** плавиться

ирешеү I добиваться, осуществлять; **уңышҡа ирешеү** достичь цели

ирешеү II ругаться, ссориться; **күршеләр менән ирешеү** ругаться с соседями

ирҙәрсә по-мужски

иркен 1. свободный ‖ свободно; **иркен тормош** вольготная жизнь **2.** просторный ‖ просторно **3.** обеспеченно, состоятельно

иркенлек свобода; простор

иркенләп свободно, привольно, вдоволь

иркенләү 1. чувствовать себя свободным **2.** медлить, мешкать

иркә 1. *перен.* ласковый; **иркә ҡояш** ласковое солнце **2.** изнеженный, избалованный

иркәләү ласкать, баловать; **баланы иркәләү** ласкать ребенка

ирле замужняя

ирле-ҡатынлы муж с женой; **ирле-ҡатынлы булып йәшәү** быть мужем и женой

ирмәк забава ‖ забавный ‖ забавно; **бик ирмәк булды** было очень забавно

иртүк рано, спозаранку; **иртүк тороу** встать спозаранку

иртә 1. утро; **иртәнән кискә ҡәҙәр** с утра до вечера **2.** ранний ‖ рано; **яҙ иртә килде** весна наступила рано

иртә-кис 1. утром и вечером **2.** весь день

иртәгеһе завтрашний

иртәгеһенә назавтра, на другой день

иртәгә завтра

иртәгәнән с завтрашнего дня

иртәле-кисле утром и вечером

иртәләрен по утрам; **иртәләрен һыуыҡ була** по утрам бывает холодно

иртән утром; **иртән иртә торорбоҙ** завтра встанем рано

иртәнге утренний; **иртәнге аш** завтрак

иртәнсәк утро ‖ утром; **иртәнсәк китәбеҙ** поедем утром

иртәнән: иртәнән бирле с утра; **иртәнән һуң** послезавтра

исем 1. имя, название; **матур исем** красивое имя; **исем туйы** именины **2.** имя существительное

исемле по имени; **Гөлшат исемле ҡыҙ** девочка по имени Гульшат

исемлек список; **уҡыусылар исемлеге** список учащихся

исемһеҙ 1. без имени, без названия; **исемһеҙ йылға** речка без названия **2.** анонимный

исмаһам 1. хотя бы; **кил, исмаһам** хотя бы приди **2.** по крайней мере

иҫ память, сознание; **иҫ китеү** удивляться; **иҫ киткес** удивительно, поразительно

иҫ-аҡыл разум, сознание

иҫбат доказательство

иҫбатлау доказывать; **иҫбатларға тырышыу** пытаться доказать

иҫереү пьянеть; **һөйөүҙән иҫереү** опьянение любовью

иҫеү дуть, веять; **йомшаҡ ел иҫте** повеял легкий ветерок

иҫке старый, ветхий; **иҫке өй** старый дом

иҫкереү 1. изнашиваться, устаревать; **туфли иҫкерҙе** туфли износились **2.** испортиться **3.** черстветь

иҫкесә по-старому; **иҫкесә эшләү** работать по старинке

иҫкә төшөрөү вспоминать

иҫкәрмә 1. примечание **2.** замечание

иҫкәртеү 1. предупреждение ‖ предупреждать; **иҫкәртеү яһау** сделать предупреждение **2.** предостережение ‖ предостерегать **3.** напоминать

иҫләү помнить; **бала саҡты иҫләү** помнить детство

иҫтә тотоу помнить

иҫтәлек воспоминание, память

иҫтәлекле памятный

иҫтән сығарыу забыть

иҫән живой, здоровый

иҫән-һау 1. здоровый, живздоров; **балалар иҫән-һау** дети живы-здоровы **2.** благополучно

иҫәнлек здоровье

иҫәнлеккә-һаулыҡҡа на здоровье; **иҫәнлеккә-һаулыҡҡа!** будьте здоровы!

иҫәнләшеү здороваться; **ҡул биреп иҫәнләшеү** здороваться за руку

иҫәп 1. число, численность **2.** счёт; **ҙур иҫәп менән еңеү** выиграть с крупным счетом **3.** учет **4.** расчет

иҫәпләү 1. считать; **аҡса иҫәпләү** сосчитать деньги **2.** учитывать **3.** полагать

ит мясо ‖ мясной; **йәш ит** свежее мясо; **ыҫланған ит** копченое мясо; **ит турағыс** мясорубка

итек сапоги

итексе сапожник; **итексе булып эшләү** работать сапожником

итеү делать (*вспомогательный глагол*); **ирекле итеү** сделать свободным

итле мясной, мясистый; **итле бәлеш** мясной пирог

итәғәтле послушный, покорный

ифрат очень, чрезвычайно; **ифрат яҡшы кеше** очень хороший человек

их эх; **их, күрергә ине диңгеҙҙе!** эх, увидеть бы море!

ихата двор

ихлас искренний

ихтимал возможно, вероятно

ихтирам уважение; **ихтирам итеү** уважать

ихтыяр воля, желание; **көслө ихтыяр** сильная воля

иш 1. пара **2.** товарищ

ишара жест, знак, намёк

ишек дверь ‖ дверной

ишетелеү доноситься, слышаться; **бер тауыш ишетелеп калды** послышался какой-то звук

ишетеү слух ‖ слышать, услышать; **мин ишетмәй калғанмын** я не слышал

ишеү I обрушивать, обваливать

ишеү II свивать; закручивать; **бау ишеү** вить верёвку

ишеү III грести; **ишкәк менән ишеү** грести веслом

ишкәк весло

ишле парный; **ишле күгәрсендәр кеүек** как пара голубей

ишәк осёл ‖ ослиный

Й

йоғонто влияние

йоғоу заразиться; **грипп йоғоу** заразиться гриппом

йоғошло *мед.* заразный ‖ заразно

йоғошһоҙ *мед.* незаразный

йоҙаҡ замок;

йоҙаҡлау запирать на замок

йоҙаҡлы закрытый на замок

йоҙроҡ кулак ‖ кулачный; **йоҙроҡ күрһәтеү** показать кулак

йока 1. тонкий ‖ тонко **2.** худой **3.** лёгкий (*об одежде*)

йоклау спать; **йоклап калыу** проспать; **каты йоклау** крепко спать

йоҡо сон ‖ сонный; **йоҡо бүлмәһе** спальня; **йоҡоға китеү** засыпать, уснуть

йоҡоло сонный, заспанный

йоҡосо соня

йоҡоһоҙ бессонный

йола обычай, обряд; **ата-бабалар йолаһы** обычай предков

йолкоу 1. дёргать, рвать **2.** щипать **3.** теребить

йома пятница; **йомаға барыу** идти на молитву в пятницу

йомаҡ загадка; **йомаҡ әйтеү** загадывать загадки

йомарланыу 1. скатываться, свёртываться; **йомарланып ятыу** лежать свернувшись клубком **2.** мяться; **кейемдәр йомарланып бөткән** одежда скомкалась

йомарлау 1. лепить **2.** скатывать, сматывать (*в комок*) **3.** мять, комкать

йомарт щедрый

йомартлыҡ щедрость

йомғаҡ 1. клубок; **бер йомғаҡ йөн** клубок шерсти **2.** *перен.* итог, вывод; **йомғаҡ яһау** подытоживать, обобщать

йомғаҡлау 1. наматывание ‖ наматывать, сматывать; **еп йомғаҡлау** сматывать нитки в клубок **2.** *перен.* заключение ‖ заключительный ‖ заключать, обобщать

йомоҡ закрытый, сомкнутый; **йомоҡ ирендәр** сжатые губы

йомортҡа яйцо ‖ яичный; **йомортҡа ағы** белок; **йомортҡа һалыу** нести яйца

йомоу 1. закрывать; **ауыҙҙы йомоу** закрыть рот **2.** сжимать; **уска йомоу** зажать в кулак

йомош 1. нужда, потребность **2.** поручение; **йомош кушыу** дать поручение

йомошлау удовлетворять (*просьбу*)

йомран суслик

йомро круглый

йомшаҡ мягкий ‖ мягко

йомшаҡлыҡ 1. мягкость **2.** *перен.* слабость; **йомшаҡлыҡ күрһәтеү** проявлять слабость

йомшарыу 1. смягчаться, размягчаться **2.** ослабевать; **тәртип йомшарҙы** дисциплина ослабла

йондоҙ звезда ‖ звёздный

йондоҙло звёздный

йонсоткос изнурительный, утомительный

йонсотоу утомлять, изнурять

йонсоу утомляться, изнуряться; **ауыр эштән йонсоу** изнуриться от тяжелой работы

йонсоу көн непогода

йоп *мат.* чётный; **йоп һан** чётное число

йор проворный, остроумный

йорт дом, здание; **йорт алды** двор; **ике катлы йорт** двухэтажный дом

йорт ҡуяны кролик

йотколоҡ *анат.* глотка

йотом глоток; **бер йотом һыу** один глоток воды

йотоу глотать

йөҙ I сто; **йөҙ йәш** сто лет

йөҙ II **1.** лицо; **йөҙ түбән** вниз лицом **2.** поверхность; **ер йөҙө** поверхность земли **3.** лезвие; **бысак йөҙө** лезвие ножа

йөҙгөс ласты

йөҙгә-йөҙ лицом к лицу

йөҙлөк сторублевка ‖ сторублёвый; **йөҙлөк ваклау** разменять сторублевку

йөҙөк перстень

йөҙөм виноград, изюм

йөҙөнсө сотый

йөҙөү плавательный ‖ плавать; **йөҙөп барыу** плыть; **йөҙөп йөрөү** плавать; **йөҙөп килеү** приплыть; **йөҙөп китеү** уплыть; **йөҙөп сығыу (сык)** переплыть

йөҙөүсе пловец ‖ плавающий; **йөҙөүселәр ярышы** соревнование пловцов

йөҙәтеү надоедать; **һорап йөҙәтеү** надоедать просьбами

йөҙәү мучиться

йөй 1. шов **2.** шрам; **биттәге йөй** шрам на лице

йөк воз, груз ‖ грузовой; **йөк бушатыу** выгружать

йөклө беременная

йөкләмә обязательство

йөкмәтке содержание

йөн 1. шерсть ‖ шерстяной **2.** волос **3.** перо, пух

йөрөтөү 1. водить; **машинаны йөрөтөү** водить машину **2.** носить, возить

йөрөү 1. ходить; **йәйәү йөрөү** ходить пешком **2.** ездить

йөрәк 1. *анат.* сердце ‖ сердечный **2.** душа ‖ душевный

йөрәкле храбрый, бесстрашный

йөрәкһеҙ 1. трусливый **2.** бессердечный

йөрәкһеү стремиться, гореть желанием

йүгереү бегать; **йүгереп етеү** добежать; **йүгереп сығыу** выбежать

йүгән уздечка

йүкә 1. липа ‖ липовый; **йүкә балы** липовый мед **2.** лыко

йүкәлек липовый лес

йүләр дурной, глупый

йүн I средство, способ; **йүнен табыу** найти средство

йүн II **1.** способность **2.** толк; **уның бер ҙә йүне юк** от него нет никакого толка

йүнһеҙ бестолковый

йүнәлеү направляться; **ауыл яғына йүнәлеү** направиться в сторону деревни

йүнәлеш направление

йүнәтеү 1. поправлять, исправлять **2.** готовить, заготовлять; **кышкылыкка утын йүнәтеү** заготовить дрова на зиму

йүткереү кашлять

йүтәл кашель; **һоро йүтәл** сухой кашель

йыбаныу лениться

йығылыу падать, свалиться; **аттан йығылыу** упасть с коня; **йығылып китеү** упасть; **йығылып төшөү** свалиться

йығыу валить, сваливать; **аяктан йығыу** свалить с ног

йыйнаҡ 1. аккуратный **2.** уютный

йыйылыу собираться

йыйылыш съезд, собрание; **дөйөм йыйылыш** общее собрание

йыйынтыҡ собрание, сборник; **шиғырҙар йыйынтығы** сборник стихов

йыйыныу собираться, готовиться; **юлға йыйыныу** собраться в путь

йыйырсыҡ морщина

йыйыу 1. собирать; **еләк йыйыу** набрать ягод **2.** прятать

йыйыштырыу убирать; **бүлмәне йыйыштырыу** убрать в комнате

йыйыштырыусы уборщица

йыл год; **йыл буйына** целый год, за год, в течение года; **йыл һайын** каждый год

йылан змея ‖ змеиный

йылға река ‖ речной; **йылға ағымы** течение реки; **йылға тамағы** устье

йылғыр шустрый

йылдам быстрый ‖ быстро

йылҡы лошади; **йылҡы ите** конина

йылҡысылыҡ коневодство ‖ коневодческий

йыллаған годовалый

йылмайыу улыбка ‖ улыбаться

йылъяҙма летопись; **ваҡиғалар йылъяҙмаһы** летопись событий

йылы тёплый ‖ тепло; **йылы аш** горячее блюдо; **йылы ҡабул итеү** тёплый приём

йылылыҡ тепло; **тышта йылылыҡ бер градус** на улице один градус тепла

йылыныу греть, согреваться; **йылынып китеү** согреться

йылытыу греть, нагревать; **ашты йылытыу** разогреть суп

йылыу согреваться; **өй йылыны** в комнате стало тепло

йыназа панихида; **йыназа уҡыу** служить панихиду

йыр 1. песня ‖ песенный **2.** пение

йыраҡ далёкий ‖ далеко

йыраҡҡа далеко

йыраҡта вдалеке, вдали

йыраҡтан издалека

йырғанаҡ овраг

йырлау петь; **күмәкләп йырлау** петь хором

йырсы певец, певица

йыртҡыс зверь, хищник ‖ хищный

йыртыҡ дыра ‖ дырявый, рваный; **йыртыҡ тун** рваная шуба

йыртылыу разорваться

йыртыу рвать, разорвать; **уртаға йыртыу** разорвать пополам

йырын овраг; **тәрән йырын** глубокий овраг

йыуа лук; **эсе йыуа** дикий лук

йыуан толстый

йыуанайыу толстеть; **йыуанайып китеү** потолстеть

йыуаныс утешение, отрада

йыуатыу 1. утешать, успокаивать **2.** занимать, забавлять

йыуаш кроткий, смирный

йыуғыс мочалка

йыуындырыу умывать, купать; **баланы йыуындырыу** купать ребенка; **йыуып бөтөрөү** выстирать, вымыть

йыуыныу умываться, мыться; **мунсала йыуыныу** мыться в бане; **йыуыныу бүлмәһе** ванная

йыуыу мыть, стирать; **кул йыуыу** мыть руки

йыһаз 1. обстановка, мебель **2.** утварь **3.** оборудование

йыһазлау 1. обставить мебелью **2.** оборудовать

йыһан вселенная, космос

йыш 1. частый ‖ часто; **йыш тараҡ** частый гребень **2.** густо

йышлыҡ частота ‖ частотный; **пульстың йышлығы** частота пульса

йә 1. ну; **йә, һөйләп ташла** ну, рассказывай **2.** или, либо; **бөгөн, йә иртәгә** сегодня или завтра

йәбешеү прилипать, липнуть; **нығ йәбешеү** плотно приклеиться

йәбештереү приклеивать, прилеплять, прикреплять

йәғни то есть

йәиһә или; **бөгөн йәиһә иртәгә** сегодня либо завтра

йәй лето; **йәй көнө** летом

йәйге летний; **йәйге ваҡыт** летнее время

йәйғор радуга; **йәйғор ҡалҡты** появилась радуга

йәйелдереү 1. развёртывать; **ҙур эш йәйелдереп ебәреү** развернуть большую работу **2.** развивать **3.** распространять

йәйелеү раскинуться, простираться

йәйен I сом (*рыба*); **йәйен тотоу** поймать сома

йәйен II летом

йәйен-ҡышын летом и зимой

йәйеү расстилать, раскатывать, развёртывать; **туҡмас йәйеү** раскатать тесто для лапши

йәймә I лепёшка; **йәймә бешереү** испечь лепёшку

йәймә II покрывало, простыня;

йәйә I лук (*оружие*); **йәйәнән атыу** стрелять из лука

йәйә II скобка (*символ в тексте*); **түңәрәк йәйә** круглые скобки

йәйәү пешком; **йәйәү йөрөү** ходить пешком

йәйәүле пешеход ‖ пеший, пешеходный

йәйәүләү идти пешком

йәки или; **бөгөн йәки иртәгә** сегодня или завтра

йәкшәмбе воскресенье ‖ воскресный

йәл жаль, жалко

йәлеп привлекать

йәлләү 1. жалеть **2.** скупиться **3.** экономить

йәм 1. красота (*природы*) **2.** уют

йәмғиәт общество

йәме ладно; **кил, йәме!** приходи, ладно!

йәмле красивый, живописный

йәмләнеү становиться красивым

йәмһеҙ некрасивый, неприглядный

йәмшәйтеү сплющивать; **тимер сыбыҡты йәмшәйтеү** сплющить проволоку

йәмәғәт 1. общество ‖ общественный; **йәмәғәт вәкиле** представитель общества **2.** супруг, супруга

йәмәғәтселек общественность

йән душа; **йән эйәһе** живое существо

йәнле живой, оживлённый

йәнлек зверь ‖ звериный

йәннәт рай

йәнһеҙ 1. мёртвый, неодушевленный; **2.** жестокий, бездушный; **йәнһеҙ тәбиғәт** неживая природа

йәнә 1. ещё **2.** *союз* и

йәнәһе будто бы, якобы

йәнәш рядом, по-соседству

йәнәштәге соседский

йәнәшә рядом; **йәнәш бүлмә** соседняя комната

йәнәшәлек соседство

йәр возлюбленный; **йәр һөйөү** иметь возлюбленного

йәрминкә ярмарка

йәрәбә жребий; **йәрәбә тартыу** тянуть жребий

йәрәхәт рана, травма; **йәрәхәт бәйләү** перевязать рану

йәрәхәтле раненый

йәрәхәтләнеү пораниться

йәрәхәтләү ранить; **бысаҡ менән йәрәхәтләү** поранить ножом

йәсмин *бот.* жасмин

йәтеш удобный ‖ удобно; **йәтеш урын** удобное место

йәһәт быстро, проворно

йәш I **1.** молодой, юный **2.** незрелый, неспелый **3.** сырой

йәш II год, возраст; **кесе йәштән** с малых лет

йәш III слеза; **йәш койоу** проливать слёзы

йәшел зелёный

йәшелсә овощ, овощи ‖ овощной; **йәшелсә баксаһы** огород

йәшен молния, гроза; **йәшен атыу** удар молнии

йәшенле грозовой; **йәшенле ямғыр** дождь с грозой

йәшенләү блистать, сверкать (*о молнии*)

йәшенмәк прятки; **йәшенмәк уйнау** играть в прятки

йәшерен тайный, секретный, скрытный ‖ тайно, скрытно

йәшеренеү прятаться

йәшереү прятать, скрывать; **әйберҙе йәшереү** прятать вещь

йәшермәй открыто, откровенно

йәшкелт зеленоватый

йәшлек молодость, юность

йәштән смолоду

йәштәр молодёжь, молодёжный; **йәштәр менән эшләү** работать с молодежью

йәштәш ровесник, сверстник

йәшәреү I молодеть; **йәшәреп китеү** помолодеть

йәшәреү II зеленеть; **яландар йәшәрҙе** зазеленели поля

йәшәү жить, существовать, обитать; **ауылда йәшәү** жить в деревне

йәшәүсе житель ‖ живущий; **был йортта йәшәүсе кеше** человек, живущий в этом доме

К

калуш калоши, галоши

камиллаштырыу усовершенствовать; **үҙ белемеңде камиллаштырыу** совершенствовать свои знания

каникул каникулы

карауат кровать

картуф картофель

каса 1. чашка **2.** *бот.* чашечка

квадрат *мат.* квадрат ‖ квадратный

кейҙереү одевать, надевать

кейек зверь

кейем одежда; **баш кейеме** головной убор; **аяҡ кейеме** обувь

кейем-һалым одежда; **кышҡа кейем-һалым әҙерләү** готовить одежду на зиму

кейенгән одетый; **яҡшы кейенгән** хорошо одетый

кейендереү одевать

кейенеү одеваться

кейенеү-яһаныу наряжаться

кейеү надевать, носить; **аяҡка итек кейеү** надеть сапоги

кейәү 1. жених **2.** зять **3.** муж; **кейәүҙә** замужем; **кейәүгә би-**

реү выдать замуж; **кейәүгә сығыу** выходить замуж

келәм ковер

келәт амбар

кем кто; **кем килә?** кто идет?

кем уҙарҙан наперегонки

кемгә кому

кемде кого

кемдеке чей, чья, чьё, чьи; **был китап кемдеке?** чья эта книга?

кемдең чей

кемдер кто-то, некто; **кемдер ишек каға** кто-то стучится в дверь

кемдә у кого

кемдән от кого

кенә только, лишь

кер I бельё; **йыуылмаған кер** грязное белье

кер II грязь

керем доход, поступление; **бюджет кереме** бюджетное поступление

керле грязный

керләнеү загрязняться

керпек ресницы

кесаҙна четверг

кесе младший, маленький; **кесе йәштәге балалар** дети младшего возраста

кесе йома четверг

кеселекле почтительный

кесерткән крапива

кескәй маленький

кеҫә карман ‖ карманный; **йәшерен кеҫә** потайной карман; **кеҫә телефоны** сотовый телефон

кеҫәл кисель; **һөтлө кеҫәл** молочный кисель

кеҫәртке ящерица

кетерләтеү хрустеть; **кыярҙы кетерләтеү** хрустеть огурцом

кеүек как, как будто, словно

кеүәҫ квас

кеше 1. люди, человек ‖ человеческий **2.** чужой; **кеше кайғыһы** чужое горе

кешелек человеческий

кешелекле человечный, отзывчивый; **кешелекле булыу** быть человечным

кешеләрсә по-человечески

кешнәү ржать; **аттар кешнәй** лошади ржут

кибенеү сушиться; **ут янында кибенеү** сушиться у огня

кибеү сохнуть; **кибеп бөтөү** засохнуть; **кер кипте** белье высохло

килен невестка, сноха; **килен бүләге** подарки невестки

килеү 1. приходить, приезжать **2.** приближаться, наступать; **ямғыр килә** надвигается дождь **3.** поступать; **магазиндарға тауар килде** в магазины поступил товар **4.** происходить

килеш *грам.* падеж

килешеү 1. соглашение ‖ соглашаться, мириться **2.** договор ‖ договариваться; **үҙ-ара һөйләшеп килешеү** договориться между собой

килтереү 1. приносить, приводить; **ат килтереү** привести коня **2.** причинять, наносить; **зарар килтереү** причинить убыток

киләсәк *сущ.* будущее ‖ будущий; **киләсәк заман** будущее время

киләһе будущий, предстоящий

кимереү грызть

кимәл уровень; **йылғалағы һыуҙың кимәле** уровень воды в реке

кинйә младший ребёнок в семье

кинәнес наслаждение, удовольствие

кинәнеү наслаждаться; **кинәнеп эшләү** работать с удовольствием

кинәт вдруг

киң широкий ‖ широко

киң күңелле добрый

киңлек 1. ширина **2.** ширь, простор

киңәйеү расширяться

киңәйтеү расширять; **юлды киңәйтеү** расширить дорогу

кипкән сухой, высохший

киптерелгән сушёный, высушенный

киптереү сушить, засушивать, осушать; **бәшмәк киптереү** сушить грибы

кирбес кирпич ‖ кирпичный

кире 1. обратный ‖ обратно; отрицательный; **кире алыу** вернуть, получить обратно; **кире бороу** отказать; **кире биреү** возвратить, отдать обратно; **кире ҡағыу (ҡаҡ)** отвергать

киреләнеү упрямиться

киреһенсә наоборот; **киреһенсә эшләү** поступать наоборот

кис вечер

кисен вечером; **кисен ҡайтыу** вернуться вечером

кисерелмәҫлек непростительный

кисереү 1. прощать; **мәшәкәтләгән өсөн кисерегеҙ!** извините за беспокойство! **2.** пережить, перенести (*тяготы*)

кисереш переживание

кисеү брод ‖ ходить вброд

киске вечерний; **киске аш** ужин

кисә I вчера

кисә II вечер, торжество

кисәге вчерашний

киҫеү резать, разрезать; **киҫәктәргә киҫеү** разрезать на куски

киҫкен 1. резкий; **киҫкен хәрәкәт** резкое движение **2.** строгий, суровый

киҫәк кусок, часть

китап книга ‖ книжный

китапхана библиотека

китапханасы библиотекарь

кителеү отламываться

китеү 1. уходить, уезжать, отбывать; **китеп барыу** уйти, уехать **2.** отламывать; **китеп алыу** отломить

китешләй по пути; **китешләй беҙгә ин** по пути заходи к нам

китсе *разг.* поди ты, брось

кишер морковь ‖ морковный

көбәк *воен.* ствол

көҙ осень; **көҙ көнө** осенью

көҙгө I зеркало ‖ зеркальный

көҙгө II осенний

көҙөн осенью

көй I мелодия, песня

көй II порядок

көйҙөрөү обжигать, жечь, палить; **ҡояш көйҙөрә** солнце палит

көйләү I петь, напевать; **көй көйләү** напевать мелодию

көйләү II налаживать, настроить

көйөнөс печаль, скорбь

көйөнөслө скорбный, печальный

көйөү 1. перегорать, подгорать; **һөт көйгән** молоко подгорело **2.** горевать, печалиться

көйрәү 1. гореть; **көйрәп китеү** загореться **2.** сохнуть

көйшәү жевать (*когда говорят о животных*)

көйә моль

көйәнтә коромысло

көйәрмән болельщик

көл зола, пепел; **көл һауыты** пепельница

көлдөрөү смешить, рассмешить

көлкө смех ‖ смешной; **көлкө кисәһе** вечер смеха

көлкөлө смешной, забавный ‖ смешно, забавно

көләмһерәү улыбка, усмешка ‖ улыбаться, усмехаться

көләү смех ‖ смеяться; **көләп ебәреү** засмеяться; **көләп ҡуйыу** улыбнуться; **кешенән көләү** насмехаться над человеком

көлсә лепёшка

көләс приветливый, ласковый; **көләс булыу** быть ласковым

көмбәҙ *архит.* купол

көмөш серебро ‖ серебряный; **көмөш туй** серебряная свадьба

көмрө горбатый, выпуклый

көн день; **ял көнө** выходной

көнбағыш подсолнух ‖ подсолнечный; **көнбағыш орлоғо** семечка подсолнечника

көнбайыш запад ‖ западный; **көнбайышҡа китеү** отправиться на запад

көндөҙ днём

көндөҙгө дневной; **көндөҙгө ваҡыт** дневное время

көндәгесә обычно, как всегда

көндәлек I дневник; **көндәлек яҙыу** вести дневник

көндәлек II ежедневный

көндән-көн с каждым днём; **көндән-көн нығыу** крепнуть с каждым днем

көндәш соперник, соперница

көнкүреш быт ‖ бытовой

көнләшеү 1. ревновать; **көнләшә башлау** начать ревновать 2. завидовать

көнсөл 1. ревнивый; **көнсөл ир** ревнивый муж 2. завистливый

көнсөллөк 1. ревность 2. зависть

көнсығыш восток ‖ восточный

көн-төн день и ночь

көньяҡ юг ‖ южный

көньяҡ-көнбайыш юго-запад; **көньяҡ-көнбайыштан иҫкән ел** юго-западный ветер

көньяҡ-көнсығыш юго-восток

көньяҡтағы южный, находящийся на юге

көпшә 1. стебель 2. трубка

көпшәк рыхлый, мягкий; **көпшәк ҡар** рыхлый снег

көпә-көндөҙ средь бела дня

көр бодрый

көрт сугроб; **көрт баҫыу** намести сугроб

көршәк горшок

көрәк лопата

көрән бурый, коричневый

көрәү грести, разгребать; **түбәнең ҡарын көрәү** сгрести снег с крыши

көрәш борьба

көрәшеү бороться; **хаҡлыҡ өсөн көрәшеү** бороться за справедливость

көрәшеүсе борец; **азатлыҡ өсөн көрәшеүсе** борец за свободу

көрәшсе борец (*спортсмен*); **көрәшселәр ярышы** состязание борцов

көс сила; **ел көсө** сила ветра

көскә с трудом, еле; **көскә йөрөү** ходить с трудом

көслө сильный, мощный

көсләп насильно, силой

көсөк щенок

көсөргәнеш усилие, напряжение

көсөргәнешле напряжённый

көсһөҙ слабый, бессильный ‖ слабо, бессильно

көсәйеү усиливаться; **ел көсәйҙе** ветер усилился

көсәйтеү усиливать; **тауышты көсәйтеү** усилить звук

көтмәгәндә неожиданно, случайно; **көтмәгәндә килеп төшөү** приехать неожиданно

көтөлмәгән неожиданный

көтөү I ждать, ожидать; **хат көтөү** ждать письмо

көтөү II **1.** пасти; **малды көтөүгә кыуыу** выгонять скот на пастьбу **2.** стадо, отара, табун

көтөүлек пастбище

көтөүсе пастух

кран кран; **краны бороу** повернуть кран

крәҫтиән крестьянин

кукуруз кукуруза

купелы купейный; **купелы вагон** купейный вагон

күбек пена; **кайнатма күбеге** пенка варенья

күберәк больше, побольше, большей частью

күбә копна; **бер күбә бесән** копна сена

күбәйеү множиться, увеличиваться в числе

күбәләк бабочка; **күбәләк карпылауығы** гусеница бабочки

күгелйем сизый, синеватый

күгән дверная петля

күгәрсен голубь ‖ голубиный

күгәрсенем *ласк.* голубчик, голубушка

күҙ 1. глаз ‖ глазной; **күҙ алдында** перед глазами; **күҙ караһы** зрачок **2.** ушко (*иголки*) **3.** стежок, петля;

күҙаллау представлять; **үткәндәрҙе күҙаллау** мысленно представить прошлое

күҙгә-күҙ с глазу на глаз; **күҙгә-күҙ килеп һөйләшеү** поговорить с глазу на глаз

күҙлек очки; **кара күҙлек** темные очки

күҙлекле в очках; **күҙлекле кеше** человек в очках

күҙсә глазок

күҙәнәк *биол.* клетка

күҙәтеү наблюдение ‖ наблюдательный ‖ наблюдать

күҙәтеүсән наблюдательный

күк I небо ‖ небесный; **күк көмбәҙе** небосвод

күк II синий, голубой

күклек синева, голубизна

күкрәк грудь ‖ грудной

күкрәү греметь; **күк күкрәй** гром гремит

күл озеро ‖ озёрный

күлдәк платье, рубашка, сорочка

күлдәксән в одной рубашке (*легко одетый*)

күләгә тень; **күләгәлә ултырыу** сидеть в тени

күләгәле тенистый

күләм объём

күләүек лужа

күмгәк синяк

күмер уголь ‖ угольный; **утлы күмер** горящие угли

күмеү 1. хоронить **2.** закапывать **3.** окучивать (*картошку*)

күмәк 1. много **2.** коллективный

күмәкләшеп коллективно, сообща

күмәс булочка, булка

күн кожа ‖ кожаный

күндереү 1. уговаривать, убеждать **2.** приучать

күндәм 1. послушный **2.** усердный ‖ усердно

күнегеү привыкание ‖ привыкать; **һыуыкка күнегеү** привыкнуть к холоду

күнекмә 1. навык **2.** упражнение, тренировка

күнектереү приучать, воспитывать, прививать; **эшкә күнектереү** приучать к труду

күнеү 1. соглашаться; **күнергә мәжбүр булыу** быть вынужденным согласиться **2.** привыкать

күнәк ведро

күңел 1. душа ‖ душевный **2.** настроение

күңелдә в уме, в памяти; **күңелдән иҫәпләү** считать в уме

күңелдән наизусть

күңелле 1. весёлый **2.** забавный **3.** живописный **4.** приятный

күңелһеҙ 1. скучный, неинтересный **2.** грустный ‖ грустно

күп многое ‖ много; **күп аҡса** много денег

күпер мост

күпкә надолго; **күпкә киттеме?** он надолго уехал?

күплек множество

күпме сколько, много ли; **кеше күпме?** много ли народу?

күпселек большинство; **күпселек тауыш** большинство голосов

күптән давно; **күптән билгеле** давно известно

күптәнге давний

күптәр многие; **күптәр өсөн** для многих

күргәҙмә выставка ‖ выставочный; **күргәҙмә ойоштороу** организовать выставку

күрк украшение, красота; **тәбиғәт күрке** красота природы

күрелмәгән невиданный

күренекле видный, известный

күренеш 1. вид; **матур күренеш** красивый вид **2.** *перен.* картина

күренмәҫлек невидимый, незаметный

күреү 1. видеть; **яҡшы күреү** хорошо видеть **2.** повидаться; **күреп сығыу** зайти повидаться

күрешеү здороваться

күркә индюк

күркәм красивый, изящный, статный ‖ красиво, изящно

күркәмлек красота, изящество

күрпә 1. ягнёнок **2.** ягнячья шкура **3.** стёганое одеяло из верблюжей шерсти

күрһәтеү показывать; **бармаҡ** ...

күрһәткес показатель

күрше сосед ‖ соседский

күрше-күлән соседи; **күрше-күләнде ҡунаҡҡа саҡырыу** пригласить соседей в гости

күрә ввиду, вследствие того, что

күрәһең видимо, очевидно; **ҡайтҡан, күрәһең** он, видимо, приехал

күс рой; **ҡорт күсе** рой пчёл

күсенеү переходить, переезжать

күсереү перемещать, передвигать, переставлять, перечислять

күсермә копия; **һүрәттең күсермәһе** копия рисунка

күсеү переходить, перемещаться, переселяться; **урынынан күсеү** сдвинуться с места

күсмә кочевой, передвижной

күстәнәс гостинец; **күстәнәс ебәреү** отправить гостинец

күсән кочан; **кәбеҫтә күсәне** кочан капусты

күсәр ось; **арба күсәре** ось телеги

күҫәк дубина, дубинка; **күҫәк менән һуғыу** ударить дубинкой

күтәрелеү подниматься, вставать

күтәреү поднимать, повышать; **аяҡты күтәреү** поднять ногу

күтәрмә крыльцо

күшегеү промокать насквозь; **ямғырҙа күшегеү** промокнуть насквозь под дождем

кәбеҫтә капуста

кәбисә високосный; **кәбисә йылы** високосный год

кәбән стог

кәзә коза ‖ козий; **кәзә бәрәсе** козлёнок; **кәзә тәкәһе** козел

кәзәләнеү упрямиться

кәйеф настроение, самочувствие; **кәйеф китеү** настроение испортилось

кэйеф-сафа веселье; **кэйеф-сафа короу** устроить веселье

кэйефле весёлый, радостный

кэйефһез невесёлый, нерадостный

кэкре кривой ‖ криво; **кэкре ағас** кривое дерево

кэкре-бөкрө весь кривой

кэкрэйтеү кривить, искривлять, гнуть

кэкүк кукушка; **кэкүк тауышы** голос кукушки

кэлэш невеста; **кэлэш димлэү** сватать невесту

кэм 1. меньший ‖ меньше; **кэм биреү** дать меньше **2.** недостаточный ‖ недостаточно

кэмендэ по меньшей мере

кэметеү уменьшать, убавлять, снижать; **эш хаҡын кэметеү** снижать зарплату

кэмеү уменьшаться; **көс кэмей** силы уменьшаются

кэмселек недостаток, дефект, недочёт, порок; **эштэге кэмселектэр** недочёты в работе

кэмһенеү униженный ‖ унижаться

кэмһетеү унижать; **кешене кэмһетергэ ярамай** нельзя унижать человека

кэмэ лодка

кэнфит конфета ‖ конфетный

кэңэш совет; **кэңэш биреү** советовать; **кэңэш итеү** советовать, советоваться

кэңэшлэшеү советоваться, совещаться; **уҡытыусы менэн кэңэшлэшеү** советоваться с учителем

кэңэшмэ совещание

кэпэс шапка; **кэпэсте сисеү** снять шапку

кэрзин корзина; **кэрзин үреү** плести корзину

кэрниз карниз

кэрт карты; **кэрт уйнау** играть в карты

кэртэ жердь, ограда, преграда, хлев

кэртэ-кура скотный двор

кэртэлэнеү отгораживаться

кэртэлэү отгораживать, преграждать

кэрэгенсэ как следует

кэрэҙ соты (*пчелиные*)

кэрэҙле бал сотовый мёд

кэрэк нужный, необходимый ‖ нужно, необходимо; **кэрэк түгел** не нужно

кэрэкле нужный, необходимый

кэрэкмэгэн ненужный

кэрэкһеҙгэ зря, понапрасну

кэсеп занятие, промысел, ремесло

кэсер *мат.* дробь

кэсерле *мат.* дробный

кэструл кастрюля

кэтлит котлета

кэүҙэ тело, туловище

кэүҙэлэндереү изображать, воплощать

кэүҙэлэнеш изображение

кэштэ полка; **китап кэштэһе** книжная полка

К

кабак I тыква ‖ тыквенный

кабак II веко

кабак III обрыв (*у реки*)

кабалан 1. спешный, торопливый ‖ спешно, торопливо **2.** суетливый

кабаландырыу торопить

кабаланып впопыхах, второпях

кабаланыу спешить, торопиться; **эшкэ кабаланам** я спешу на работу

кабаланыусан торопливый

кабартыу 1. пушить **2.** взбивать **3.** надувать

кабарынкы 1. выпуклый **2.** пухлый **3.** пышный; **кабарынкы сәс** пышные волосы

кабат опять, снова

кабат-кабат неоднократно

кабатландык *мат.* произведение

кабатланыу 1. повторяться **2.** *мат.* умножаться

кабатлау 1. повторять; **дәресте кабатлау** повторять урок **2.** *мат.* умножать

кабатлаусы *мат.* множитель

кабаттан снова, повторно; **был эште кабаттан эшләргә тура килер** эту работу придётся сделать повторно

кабул итеү принимать

кабыҙыу зажигать, включать (*свет*); **ут кабыҙыу** зажечь огонь

кабык кора, кожура, скорлупа; **ағас кабығы** кора дуба

кабыныу вспыхнуть, загораться, зажигаться; **уттар кабынды** вспыхнули огоньки

кабырға ребро, бок

кабырғанан сбоку; **кабырғанан тороу** встать сбоку

кабырсак ракушка

кабыу брать в рот, кусать, клевать (*о рыбе*); **икмәк кабыу** взять в рот хлеб

кағиҙә правило; **урам хәрәкәте кағиҙәләре** правила уличного движения

кағыҙ бумага ‖ бумажный

кағылыу задевать, трогать, касаться

кағыныу отряхиваться; **карҙан кағыныу** отряхнуться от снега **кағыу 1.** забивать; **каҙык кағыу** вбить гвоздь **2.** стучать **3.** трясти

каҙ гусь; **каҙ ите** гусятина

каҙак I казах ‖ казахский

каҙак II гвоздь

каҙаклау прибивать, забивать

каҙан котел; **оло каҙан** большой котел

каҙау I **1.** втыкать; **көрәкте ергә каҙау** воткнуть лопату в землю **2.** колоть, укалывать

каҙау II гвоздь

каҙаяк папоротник

каҙна казна ‖ казённый

каҙы колбаса (*из конского сала и мяса*)

каҙык кол (*заостренный с одного конца шест*)

каҙылма ископаемый, *сущ.* ископаемые

каҙыныу копаться, рыться

каҙыу копать, рыть; **ер каҙыу** рыть землю

каза беда, несчастье

кайғы 1. горе; **ауыр кайғы** тяжелое горе **2.** забота

кайғылы печальный, скорбный

кайғыртыу 1. заботиться; **һаулык тураһында кайғыртыу** заботиться о здоровье **2.** огорчать

кайғырыу 1. горевать, печалиться; **нык кайғыртыу** сильно горевать **2.** заботиться

кайғыһыҙ беззаботный; **кайғыһыҙ йәшәү** жить без печали

кайҙа где, куда; **ат кайҙа?** где лошадь?

кайҙалыр где-то, куда-то; **кайҙалыр коштар һайрай** где-то птицы поют

кайҙан откуда; **кайҙан киләһең?** откуда едешь?

кайҙандыр откуда-то; **кайҙандыр өрә** откуда-то дует

каймак сметана, сливки

кайнаға старший брат мужа (жены)

кайнаған кипячёный

кайнар горячий

кайнаткыс кипятильник

кайнатма варенье

кайнатыу 1. кипятить **2.** варить; **кайнатма кайнатыу** варить варенье

кайнау кипеть; **ит кайнай** мясо варится

кайны свекор (*отец мужа*)

кайрау точить

кайсы ножницы

кайтарыу возвращать, вернуть; **бурысты кайтарыу** вернуть долг

кайтыу 1. возвращаться, вернуться **2.** убывать

кайһы который; **кайһы бер** некоторый, иной; **кайһы ваҡытта** иногда; **кайһы йылда?** в каком году?

кайһылары некоторые, иные

кайын берёза ‖ берёзовый

кайын еләге земляника

кайынлык березняк, берёзовая роща

кайырыу 1. закручивать **2.** поворачивать; **башты артка кайырыу** повернуть голову назад

кайыу вышивать

кайыш ремень

ҡаҡ I пастила; **алма ҡаҡ** яблочная пастила

ҡаҡ II голый

ҡаҡшамаҫ непоколебимый, несокрушимый

ҡаҡшатыу 1. расшатывать; **теште ҡаҡшатыу** расшатать зуб **2.** *перен.* измотать; **юл ҡаҡшатты** дорога измотала

ҡаҡшау расшатываться

кала город ‖ городской

калаҡ ложка

калас белый хлеб

калҡыу 1. всходить; **кояш калкты** солнце взошло **2.** возвышение ‖ возвышенный

калдырыу 1. оставлять; **балаларҙы өйҙә калдырыу** оставить детей дома **2.** пропускать

калкыулык *геогр.* возвышенность

калкыуыс поплавок

калпаҡ колпак, шляпа

калтырау трястись, дрожать

калын толстый

калыу 1. оставаться **2.** отставать; **поездан тороп калыу** отстать от поезда **3.** лишаться; **телдән ҡалыу** лишиться дара речи

камасаулау мешать; **йоклар-ға ҡамасаулау** мешать спать

ҡамау окружать, оцеплять

камашыу появляться

камка божья коровка

камсы плеть, плётка; **камсы менән һуғыу** хлестать плёткой

камыр тесто; **сөсө ҡамыр** пресное тесто

ҡамыт хомут; **аттың ҡамытын һалдырыу** снять с лошади хомут

камыш 1. камыш **2.** тростник

кан кровь ‖ кровяной

канат 1. крыло, крылья **2.** плавник

канатландырыу окрылять, вдохновлять

канатланыу 1. распускать крылья **2.** вдохновляться

канатлы крылатый

канатыу разбить в кровь

канау кровоточить; **канауын туктатыу** остановить кровотечение

канғансы вдоволь, досыта

кандала клоп

кандырыу утолять, удовлетворять; **һыуһынды кандырыу** утолить жажду

канлы кровавый

канун закон; **шәриғәт канундары** законы шариата

ҡанһыҙ 1. бескровный ‖ без крови **2.** безжалостный, бесчеловечный

ҡап коробка; **шырпы ҡабы** спичечная коробка

ҡапҡа ворота

ҡапҡас крышка; **ҡапҡас менән ҡаплау** закрывать крышкой

ҡапҡасы вратарь

ҡапҡылау поесть; **ҡапҡылау алыу** перекусить

ҡаплан барс, леопард

ҡаплау покрывать, закрывать, загораживать

ҡапма-ҡаршы 1. контрастный **2.** друг против друга; **ҡапма-ҡаршы ултырыу** сидеть друг против друга

ҡаптырыу 1. положить в рот **2.** застёгивать **3.** ловить; **балыҡ ҡаптырыу** ловить рыбу на удочку

ҡапсыҡ мешок

ҡапыл внезапно, неожиданно

ҡар снег ‖ снежный; **тәүге ҡар** первый снег; **ҡар яуа** идет снег; **ҡар бөртөгө** снежинка

ҡара 1. чёрный; **ҡара алтын** чёрное золото, нефть; **ҡара емеш** чернослив **2.** чернила ‖ чернильный **3.** дремучий

ҡарабаш турғай синица

ҡарабойҙай гречиха ‖ гречневый; **ҡарабойҙай ярмаһы** гречневая крупа

ҡарағай сосна ‖ сосновый

ҡарағайлыҡ сосновый бор

ҡарағас лиственница

ҡарағат смородина ‖ смородиновый; **аҡ ҡарағат** белая смородина

ҡарағусҡыл тёмного оттенка; **ҡарағусҡыл күк** тёмно-синий

ҡарай к, по направлению к; **ауылға ҡарай барыу** идти по направлению к деревне

ҡарайтыу 1. красить в чёрный цвет **2.** пачкать

ҡарайыу 1. становиться чёрным **2.** пачкаться

ҡараҡ вор; **кеҫә ҡараҡы** карманный вор

ҡара-ҡаршы 1. друг против друга **2.** навстречу

ҡаралама набросок, черновик ‖ черновой

ҡарама *бот.* вяз (*дерево*)

ҡарамаҫтан несмотря на, независимо от; **шау-шыуға ҡарамаҫтан** несмотря на шум

ҡаранау озираться, осматриваться, смотреться в; **көҙгөгә ҡаранау** смотреться в зеркало

ҡараңғы 1. тёмный ‖ темно **2.** мрачный

ҡараңғыланыу 1. темнеть **2.** мрачнеть; **йөҙө ҡараңғыланды** лицо его помрачнело

ҡараңғылыҡ 1. темнота, тьма **2.** *перен.* темнота, невежество

ҡарар постановление, решение

ҡарау 1. смотреть; **алыҫҡа ҡарау** смотреть в даль **2.** ухаживать **3.** относиться

ҡарауыллау сторожить

ҡарауылсы охрана, сторож; **төнгө ҡарауылсы** ночной сторож

ҡараш 1. взгляд; **асыулы ҡараш** сердитый взгляд **2.** взгляд, мнение, точка зрения

ҡарбуз арбуз ‖ арбузный

ҡарға ворона ‖ вороний

ҡарғау проклинать

ҡарлуғас ласточка

ҡармаҡ удочка; **ҡармаҡ һалыу** закинуть удочку

ҡарсыға ястреб

ҡарсыҡ старуха

ҡарт 1. старый **2.** старик

ҡартайған состарившийся

ҡартайыу стареть

карт-коро старики и старухи
картлык старость
карттарса по-стариковски
каршы 1. встречный ‖ навстречу; **каршы алыу** встречать; **каршы сығыу** выйти навстречу **2.** противоположный ‖ против, напротив; **каршыға ултырыу** сесть напротив; **каршы тороу** противостоять; **каршы төшөү** препятствовать
каршылау встречать; **кунактарҙы каршылау** встретить гостей
каршылык 1. противоречие; **синфи каршылыктар** классовые противоречия **2.** препятствие **3.** противодействие
каршыһында напротив, перед
карын желудок
карышлауык гусеница
касаба посёлок
касан когда; **йыйылыш касан була?** когда будет собрание?
касандыр когда-то; **касандыр бында бушлык ине** когда-то здесь был пустырь
касыу 1. убегать, бежать, сбежать; **касып котолоу** спастись бегством **2.** прятаться **3.** избегать; **осрашыуҙан касыу** избегать встречи
кат 1. слой, пласт **2.** этаж
кат-кат 1. неоднократно **2.** слоистый
каткан 1. затвердевший **2.** чёрствый; **каткан икмәк** чёрствый хлеб
катнаштырыу 1. смешивать **2.** вовлекать
катнашыу 1. участвовать **2.** смешиваться
катнашыусы участник; **кәңәшмәлә катнашыусы** участник совещания
каты 1. твёрдый, крепкий ‖ твёрдо, крепко **2.** резкий ‖ резко; **каты тәнкитләү** подвергнуть резкой критике **3.** строгий ‖ строго
катык катык
катын женщина, жена
катын-кыҙ женщины ‖ женский; **катын-кыҙ енесе** женский пол
кау I прошлогодняя трава
кау II чешуя, кожа
кауҙы аист
каушау смущаться, робеть
кауын дыня
кауырһын перо
каш I бровь; **кара каш** чёрные брови
каш II драгоценный камень
кашлак крутой спуск или подъём (*недлинный*)
кая скала, утёс
каяу жало (*пчелы*)
кеүәт мощь, мощность, сила; **ил кеүәте** мощь страны
кеүәтле мощный, сильный, могущественный
киммәт 1. ценность ‖ ценный; **рухи киммәттәр** духовные ценности **2.** стоимость, значимость **3.** дорогой
киммәтле дорогой, ценный, драгоценный
киәфәт вид, внешность; **эре киәфәт менән** с важным видом
коҙа сват
коҙағый сваха
коҙаса младшие сестры снохи или зятя
коҙгон ворон
коҙок колодец
койма забор, ограда; **такта койма** дощатый забор
койма ямғыр ливень; **койма ямғыр үтен китте** прошёл ливень
коймак блин
коймос *анат.* копчик

койолоу 1. литься; **күҙҙән йәш койола** слезы текут из глаз **2.** сыпаться **3.** падать

койон вихрь

койондороу купать

койоноу обливаться, купаться; **һыуыҡ һыу менән койоноу** обливаться холодной водой

койоу 1. лить; **баҡҡа бензин койоу** залить в бак бензин **2.** сыпать **3.** впадать **4.** линять

койроҡ хвост; **оҙон койроҡ** длинный хвост

кол раб

колаҡ ухо ‖ ушной

колаҡсын шапка-ушанка

колас 1. размах, обхват; **өс коласлы имән** дуб в три обхвата **2.** объятие; **колас йәйеү** раскрыть объятия

колатыу низвергать, свергать; **батшалыкты колатыу** низвергнуть царский режим

колға шест, жердь; **колға кыркып алыу** срубить жердь

коллоҡ рабство, неволя

колон жеребёнок

ком песок ‖ песчаный, песочный; **диңгеҙ комо** морской песок

комаҡ крыса

комартқы исторический памятник

комло песчаный

комлоҡ 1. пески **2.** пляж

комһоҙ жадина ‖ жадный

комһоҙлоҡ жадность, алчность

кондоҙ бобр ‖ бобровый

коп-коро совершенно сухой ‖ насухо; **коп-коро итеп һөртөү** вытереть насухо

кор тетерев

корал 1. оружие; **кулға корал алыу** брать в руки оружие **2.** инструмент **3.** средство

коралай *зоол.* косуля

корамал инструменты, оборудование

корбан жертва; **һуғыш корбаны** жертва войны

Корбан байрамы Курбан-байрам, мусульманский праздник

корған занавеска, занавесь

корма штора, шторы

коро 1. сухой ‖ сухо; **коро бесән** сухое сено; **коро ер** суша **2.** засушливый **3.** строгий; **коро тон** строгий тон

королай в сухом виде, всухомятку; **королай ашау** есть всухомятку

королоҡ засуха

королтай съезд, курултай; **королтай вәкиле** представитель курултая

кором сажа; **коромға буялыу** измазаться сажей

корос сталь ‖ стальной

короу I 1. строить, сооружать; **кыуыш короу** соорудить шалаш **2.** заряжать; **мылтыкты короу** зарядить ружьё **3.** собирать; **радиоалғыс короу** собрать радиоприёмник **4.** занавешивать; **тәҙрәгә пәрҙә короу** занавесить окно **5.** разбивать; **лагерь короу** разбить лагерь

короу II сохнуть, высыхать; **ер короған** земля высохла

корт червь

косаҡ 1. объятие; **косаҡ йәйеп каршы алыу** встретить с распростертыми объятиями **2.** охапка; **бер косаҡ утын** охапка дров

косаҡлау обнимать; **муйындан косаҡлау** обнять за шею

косаҡлашыу обниматься; **косаҡлашып ултырыу** сидеть в обнимку

кот 1. дух, душа; **кото бот буйына китте** душа ушла в пятки **2.** счастье; **кот килтереү** принести счастье **3.** уют

коткарыу спасать, освобождать; **каланы дошмандан коткарыу** освободить город от врагов

коткарыусы спаситель, освободитель

котлау поздравительный ‖ поздравлять; **байрам менән котлау** поздравить с праздником; **котло булһын** поздравляю

котолоу освобождаться, спасаться; **касып котолоу** спастись бегством

котоп полюс; **көньяк котоп** южный полюс

которған бешеный, взбесившийся

кош птица ‖ птичий, **кош балаһы** птенец; **кош теле** хворост

кош-корт 1. птицы; **кош-корт аҫрау** разводить птицу **2.** живность

кояш солнце ‖ солнечный; **кояш байыу** закат (*солнца*); **кояш калкыу** восход (*солнца*)

кояшлы солнечный

Көрьән Коран; **Көрьән укыу** читать Коран

куҙак стручок; **борсак куҙағы** стручок гороха

куҙаклы стручковый

куҙғалак щавель ‖ щавелевый

куҙғалыу 1. трогаться; **поезд куҙғала** поезд трогается **2.** шевелиться

куй овца; **Куй йылы** год Овцы

куйы густой, частый, крепкий; **куйы сәй** крепкий чай

куйын пазуха; **куйынға тығыу** сунуть за запазуху

куйырыу густеть, сгущаться

куйыу 1. ставить; **баҫкысты стенаға куйыу** ставить лестницу к стене **2.** назначать **3.** приделывать **4.** оставлять; **куй ул эшенде** оставь ты это дело

кул 1. рука ‖ ручной; **уң кул** правая рука; **һул кул** левая рука; **кул куйыу** подписывать; **кул сабыу (сап)** аплодировать **2.** почерк

кул-аяк руки-ноги

кулай удобный ‖ удобно

куласа колесо

кулбаш *анат.* плечо ‖ плечевой

кулдан вручную; **кулдан эшләнгән** самодельный

кулдан кулға из рук в руки

кулйыуғыс *разг.* умывальник

кулкы роща; **уҫак кулкыһы** осиновая роща

куллама *кул.* куллама (*башкирское национальное блюдо*)

кулланма 1. руководство **2.** пособие (*учебное*)

кулланыу использовать

култамға подпись; **анык култамға** чёткая подпись

култык *геогр.* залив

култык таяғы костыль

култыклау брать под руку; **култыклап килеү** идти под руку

кульяҙма рукопись ‖ рукописный

кульяулык носовой платок

кумта 1. коробка; **скрипка кумтаһы** футляр для скрипки **2.** шкатулка

кумыҙ кубыз (*музыкальный инструмент*)

кунак гость; **кәҙерле кунак** уважаемый гость; **кунак бүлмәһе** гостиная

кунаклау гостить; **кунаклап ятыу** долго гостить

кунаксыл гостеприимный

кунакхана гостиница; **кунакханаға туктау** остановиться в гостинице

куныу I ночевать; **куныրға туктау** остановиться на ночлег

куныу II садиться; **кояш тау артына куна** солнце садится за горы

куңалтаҡ на босу ногу

куңыҙ жук

куңыр бурый

купшы 1. нарядный, красивый, элегантный ‖ нарядно, красиво, элегантно **2.** стройный

купшыланыу щеголять

ҡурай 1. курай (*музыкальный инструмент*) **2.** *бот.* курай обыкновенный

ҡурай еләге малина

ҡурайсы кураист; **ҡурайсылар ансамбле** ансамбль кураистов

ҡурғаш свинец ‖ свинцовый

ҡурҡаҡ трус ‖ трусливый

ҡурҡыныс страх, опасность ‖ страшный, опасный ‖ страшно, опасно

ҡурҡытыу пугать; **баланы ҡурҡытыу** напугать ребёнка

ҡурҡыу бояться, пугаться

ҡурсаҡ кукла ‖ кукольный

ҡурыу жарить, поджаривать; **ит ҡурыу** жарить мясо

ҡусҡар *зоол.* улитка

ҡусты младший брат

ҡуш пара ‖ парный, двойной; **ҡуш ҡуллап** обеими руками

ҡушамат прозвище, кличка

ҡушма 1. соединённый **2.** сложный

ҡушылыусы *мат.* слагаемое

ҡушымта приложение

ҡушыу I **1.** соединять **2.** мешать; **балсыҡҡа ҡом ҡушыу** мешать глину с песком **3.** *мат.* складывать; **икегә биште ҡушыу** сложить два и пять

ҡушыу II велеть, приказывать; **йөрәк ҡуша** сердце велит

ҡуян заяц; **Ҡуян йылы** год Зайца

ҡыҙ девушка, девочка, дочь

ҡыҙ-ҡырҡын девочки, *разг.* девчата

ҡыҙарыу 1. краснеть **2.** румяниться; **бәлеш ҡыҙара башланы** пирог начал румяниться **3.** *перен.* краснеть, стыдиться; **кешеләр алдында оялып ҡыҙарыу** краснеть перед людьми

ҡыҙғаныс жалкий ‖ жаль

ҡыҙғаныу 1. жалеть; **аҡса ҡыҙғаныу** жалеть денег **2.** сжалиться (*над кем-либо*)

ҡыҙғылт-һары оранжевый

ҡыҙҙырыу 1. накаливать **2.** жарить, поджаривать; **көнбағыш ҡыҙҙырыу** жарить семечки

ҡыҙыҡ интерес, забава ‖ интересный, забавный ‖ интересно, забавно; **ҡыҙыҡһыныу күрһәтеү** проявлять интерес

ҡыҙыҡлы интересный, забавный

ҡыҙыҡһыныу интересоваться

ҡыҙыҡһыныусан любопытный, любознательный

ҡыҙыл красный; **ҡыҙыл юл** красная строка

ҡыҙыл көртмәле *бот.* брусника

ҡыҙыллыҡ краснота, румянец; **биткә ҡыҙыллыҡ йүгереү** заливаться румянцем

ҡыҙыныу загорать, греться; **ҡояшта ҡыҙыныу** загорать на солнце

ҡыҙырыу бродить, обходить; **урам ҡыҙырыу** бродить по улице

ҡыҙыу горячий, раскалённый ‖ нагреваться, накаляться; **тимер ныҡ ҡыҙҙы** железо накалилось

ҡый сор (*мусор*)

ҡыйбат дорогой ‖ дорого; **ҡыйбат түләү** дорого заплатил

ҡыйбатлы дорогой, дорогостоящий

кыйлау сорить; **бүлмәне кыйлау** сорить в комнате

кыймылдатыу шевелить; **ирендәрҙе кыймылдатыу** шевелить губами

кыймылдау шевелиться; **кыймылдап та булмай** невозможно пошевелиться

кыйратыу громить, разбивать

кыйыҡ крыша

кыйын трудный, тяжёлый ‖ трудно, тяжело

кыйынлыҡ трудность, затруднение; **ҙур кыйынлыҡтар** большие трудности

кыйынһыныу затрудняться, испытывать затруднения; **әйтергә кыйынһыныу** затрудниться сказать

кыйыу I **1.** смелый, отважный **2.** осмеливаться, сметь; **әйтергә кыйыу** осмелиться сказать; **инергә кыймайым** не смею войти

кыйыу II **1.** пересекать **2.** срезать наискосок

кыйыуланыу смелеть, становиться смелым

кыйыулыҡ смелость

кыйыуһыҙ несмелый, нерешительный

кыйыуһыҙлыҡ нерешительность; **кыйыуһыҙлыҡ күрһәтеү** проявить нерешительность

кыйыш кривой, косой

кыл 1. струна; **гитара кылдары** струны гитары **2.** волос ‖ волосяной; **ат кылы** конский волос

кылау иней, изморозь; **ағастарҙы кылау каплаған** деревья покрылись инеем

кылсыҡ косточки, мелкие кости; **балыҡтың кылсығын таҙартып ашау** есть рыбу, выбирая косточки

кылтайыу обижаться; **кылтайып йөрөү** обижаться

кылый косой; **кылый кеше** косоглазый человек

кылыҡ 1. характер **2.** выходка, поступок; **кылыҡ кылыу** совершить поступок

кылым *грам.* глагол

кылыс меч, сабля; **кылыс һелтәп ебәреү** взмахнуть мечом

кылыу делать, совершать; **кыйыу эш кылыу** совершить смелый поступок

кымтыу 1. поджимать (*губы*) **2.** подтыкать; **одеялды кымтыу** подоткнуть одеяло

кымыҙ кумыс

кына I только, лишь; **кыш кына килеү** приезжать только зимой

кына II хна

кыңғырау 1. звонок **2.** колокол, колокольчик

кып-кыҙыл ярко-красный

кып-кыҫка очень короткий

кыпһыуыр плоскогубцы, клещи

кыр I поле ‖ полевой; **кыр эштәре** полевые работы

кыр II бок, грань, край; **таҡтаның кыры** край доски

кырағай дикий

кырау заморозки

кырғыс тёрка; **кырғыс менән кишер кырыу** тереть морковь на тёрке

кырҡ *числ.* сорок

кырҡа резко; **кырҡа боролоу** резко оборачиваться

кырҡлап около сорока; **кырҡлап кеше** человек сорок

кырҡынсы сороковой

кырҡыу I **1.** резать **2.** рубить **3.** стричь; **тырнаҡ кырҡыу** стричь ногти

ҡырҡыулаштырыу обострять; **араны ҡырҡыулаштырыу** обострить взаимоотношения

ҡырмыҫҡа муравей ‖ муравьиный; **ҡырмыҫҡа иләүе** муравейник

ҡырсын галька; **юлға ҡырсын түшәү** покрыть дорогу галькой

ҡырылыу 1. стереться **2.** гибнуть

ҡырын наклонный, косой ‖ наклонно, косо, набок

ҡырыныу бриться; **һәр иртә ҡырыныу** бриться каждое утро

ҡырыҫ суровый, строгий, нелюдимый

ҡырыу I 1. скоблить; **иҙән ҡырыу** скоблить пол **2.** тереть **3.** брить; **мыйыҡты ҡырып алыу** сбрить усы **4.** точить

ҡырыу II 1. истреблять, разрушать; **дошманды ҡырып һалыу** истребить врага **2.** бить, ломать; **һауыт-һаба ҡырыу** бить посуду

ҡысҡырыу 1. крик ‖ кричать; **ҡысҡырып ебәреү** внезапно закричать **2.** гудеть **3.** петь (*о петухе*)

ҡысытыу чесаться; **баш ҡысый** голова чешется

ҡыҫала рак ‖ раковый; **ҡыҫала ҡыҫҡысы** клешня рака

ҡыҫҡа короткий ‖ коротко; **ҡыҫҡа буйлы** низкого роста; **ҡыҫҡа ваҡытлы** кратковременный; **ҡыҫҡа тун** полушубок

ҡыҫҡартыу 1. укорачивать **2.** сокращать; **ҡоралдарҙы ҡыҫҡартыу** сокращать вооружения

ҡыҫҡаса коротко, кратко; **ҡыҫҡаса ҡабатлау** повторить вкратце

ҡыҫҡаһы короче, словом; **оҙон һүҙҙең ҡыҫҡаһы** короче говоря

ҡыҫтыбый *кул.* кыстыбый (*национальное блюдо*)

ҡыҫтырыу 1. прищемлять; **бесәй балаһының аяғын ҡыҫтырыу** прищемить котёнку лапу **2.** скреплять (*скрепкой*) **3.** затыкать

ҡыҫыҡ 1. тесный; **ҡыҫыҡ аяҡ кейеме** тесная обувь **2.** узкий (*о глазах*)

ҡыҫылыу 1. сжиматься **2.** вмешиваться; **бәхәскә ҡыҫылыу** вмешиваться в спор **3.** застревать; **тешкә ҡыҫылыу** застрять в зубах (*о частицах пищи*)

ҡыҫыу жать, сжимать

ҡытлыҡ голод ‖ голодный

ҡытыҡ щекотка

ҡытыҡлау щекотать; **аш еҫе танауҙы ҡытыҡлай** запах супа щекочет нос

ҡытыршы шероховатый

ҡыуаҡ куст; **ҡарағат ҡыуағы** куст смородины

ҡыуаҡлыҡ кустарник

ҡыуалау гонять, погонять; **аттарҙы ҡыуалау** погонять лошадей

ҡыуандырыу радовать; **уңыштар менән ҡыуандырыу** радовать успехами

ҡыуаныс радость

ҡыуаныслы радостный

ҡыуаныу радоваться

ҡыуарыу увядать, засыхать

ҡыуыҡ пузырь; **һабын ҡыуығы** мыльный пузырь

ҡыуыу гнать, гонять; **атты ҡыуыу** погонять лошадь

ҡыуыш 1. дупло **2.** шалаш

ҡыуышлыҡ 1. *тех.* пустота **2.** *анат.* полость

ҡыуышыу бегать наперегонки

ҡыш зима; **һалҡын ҡыш** холодная зима; **Ҡыш бабай** Дед Мороз; **ҡыш көнө** зимой

кышкы зимний

кышлау зимовать ‖ зимовка; **кышлауға калыу** оставаться на зимовку

кыштырлау шуршать, шелестеть; **япрактар кыштырлай** листья шелестят

кышын зимой; **йәйен кышын бер төҫлө** зимой и летом одним цветом

кыя 1. косой; **кыя һыҙык** косая линия **2.** наклонный

кыялаш наискосок; **ул беҙгә кыялаш тора** он живет наискосок от нас

кыяр огурец ‖ огуречный

кәбер могила; **кәбер каҙыу** рыть могилу

кәберлек кладбище

кәбилә племя, род; **күсмә кәбиләләр** кочевые племена

кәбәхәт мерзавец, подлец ‖ мерзкий, подлый; **кәбәхәт эш** подлый поступок

кәбәхәтлек мерзость, подлость; **кәбәхәтлек эшләү** совершить подлость

кәҙер почтение, уважение; **донъя кәҙерен белеү** знать цену жизни; **кәҙер итеү** почитать, уважать

кәҙерле 1. дорогой, ценный **2.** заветный, сокровенный; **кәҙерле хыялдар** заветные мечты

кәҙерләү почитать, ценить; **кәҙерләп тотоу** беречь

кәҙәр до; **йәйгә кәҙәр** до наступления лета

кәйнеш шурин (*младший брат жены*)

кәйнә свекровь (*мать мужа*)

кәләм карандаш, перо; **буяу кәләмдәре, төҫлө кәләмдәр** цветные карандаши

кәнәғәт довольный ‖ доволен; **кәнәғәт булыу** быть довольным

кәнәғәтләндереү удовлетворять; **халык ихтыяждарын кәнәғәтләндереү** удовлетворить потребности населения

кәнәғәтләнерлек удовлетворительный ‖ удовлетворительно; **кәнәғәтләнерлек шарттар** удовлетворительные условия

кәнәғәтләнеү довольствоваться, удовлетворяться

кәнәфер гвоздика

кәрҙәш родственник ‖ родственный

кәрҙәшлек родство **кәрҙәш-ырыу** родня

кәтғи категорический ‖ категорически; **кәтғи яуап** категорический ответ

кәһүә кофе; **һөтлө кәһүә** кофе с молоком

Л

ла тоже, также

лаборатор лабораторный

лабырлау тараторить (*болтать без умолку*)

лабырлашыу тараторить (*болтать без умолку*)

лайык достойный; **иғтибарға лайык** достойный внимания

лапаҫ навес; **лапаҫ короу** ставить навес

легендар легендарный

лепелдәү биться (*о сердце*); **йөрәк лепелдәй** сердце бьётся

лилиә лилия

линейка линейка; **буй дәфтәр** тетрадь в линейку

лыбырлау лепетать

лығырлау болтать

лығырлык болтун ‖ болтливый

лысҡылдау хлюпать; **аяҡ аҫтында бысраҡ лаҫҡылдап ята** грязь хлюпает под ногами

лә тоже, также

ләззәт наслаждение

ләззәтләнеү наслаждаться; **музыканан ләззәтләнеү** наслаждаться музыкой

ләкин но, однако

ләлә 1. лилия; **аҡ ләлә** белая лилия **2.** тюльпан

ләм ил;**ләмгә буялыу** измазаться илом

ләңкелдәү тявкать

ләүкеү пылать, вспыхивать; **алыҫта ут ләүкей** вдали пылает огонь

М

маҙаһыҙлау беспокоить, тревожить; **уны маҙаһыҙламағыҙ** не беспокойте его

мажара приключение

мажаралы приключенческий

май I **1.** масло, сало, жир; **май яҙыу** сбивать масло **2.** мазь

май II май ‖ майский; **Беренсе май байрамы** праздник Первого мая

майҙан площадь; **Ҡыҙыл майҙан** Красная площадь

майҙансыҡ площадка

майлау смазывать, намасливать; **ҡоймаҡ майлау** намасливать блины

майлы масляный, жирный

маймыл обезьяна; **Маймыл йылы** год Обезьяны

майһыҙ без масла, без жира

маҡсат цель

маҡсатлы целевой, целенаправленный, целеустремленный

маҡсатһыҙ бесцельный, нецелеустремленный

маҡтансыҡ хвастун ‖ хвастливый

маҡтаныу 1. хвастаться, хвалиться **2.** гордиться

маҡтау хвалить, прославлять; **маҡтау ҡағыҙы** грамота, похвальный лист

маҡтаулы почётный;

мал 1. скот; **мал һарайы** скотный двор; **мал-тыуар** скотина **2.** богатство, имущество

мал-тыуар домашние животные

малай мальчик

малсы животновод

малсылыҡ животноводство ‖ животноводческий

мамыҡ 1. хлопок; **мамыҡ йыйыу** собирать хлопок **2.** вата ‖ ватный **3.** пух ‖ пушистый

манара 1. минарет; **мәсет манараһы** минарет мечети **2.** башня

манма һыу булыу промокнуть насквозь

маңлай лоб; **киң маңлай** широкий лоб

мари мариец ‖ марийский

мариса марийский ‖ по-марийски; **мариса һөйләшеү** говорить по-марийски

маташыу возиться, копошиться

матбуғат печать; **матбуғат йорто** дом печати

матди вещественный, материальный; **матди ярҙам** материальная помощь

матдә вещество

математика математика ‖ математический

материал материал ‖ материальный

материаль материальный ‖ материально; **материаль яҡтан тәьмин ителгән** материально обеспечен

матур красивый ‖ красиво

матурланыу 1. хорошеть, становиться красивым; **ауыл матурлана** село хорошеет **2.** *разг.* прихорашиваться

матурлау 1. украшать **2.** *разг.* приукрасить (*принарядить*)

матурлыҡ красота

матәм траур ‖ траурный

мауығыу увлекаться

мауыҡтырғыс увлекательный

мауыҡтырыу увлекать

махсус специальный ‖ специально

мейе мозг ‖ мозговой

мейес *сущ.* печь; **суйын мейес** чугунная печь

мендереү поднимать, посадить; **кирбесте ҡыйыҡҡа мендереү** поднять кирпич на крышу

мендәр подушка

менеү подниматься, взбираться, всходить; **ағас башына менеү** взобраться на дерево; **тауға менеү** подниматься на гору

менән с, и; **иптәш менән барыу** идти с товарищем

мең тысяча

меңенсе тысячный

меңәрләгән тысячи; **меңәрләгән кеше** тысячи людей

меҫкен бедняга, бедняжка ‖ бедный, жалкий, несчастный

меҫкенләнеү прибедняться; **юҡҡа меҫкенләнәһең** зря ты прибедняешься

миҙал медаль; **алтын миҙал** золотая медаль

миҙгел время, сезон; **йылдың дүрт миҙгеле** четыре времени года

миҙгел-миҙгел время от времени, периодически

миҡдар количество, содержание, объем

милек имущество, собственность

милли национальный

милләт нация, национальность; **күп милләтле ил** многонациональная страна

милләт-ара межнациональный

миләүшә фиалка

миләш рябина

мин я; **мин бында** я здесь

миндек веник

миндә у меня; **китабың миндә** твоя книга у меня

мине меня; **мине онотмағыҙ** меня не забудьте

минеке мой; **был китап минеке** эта книга моя

минең мой; **минең йортом** мой дом

минеңсә по-моему

минераль минеральный

министрлыҡ министерство ‖ министерский; **министрлыҡ йорто** здание министерства

минән от меня

миң родинка; **ҡара миң** чёрная родинка

миңле с родинкой

миңә мне, ко мне; **миңә ҡалһа** что касается меня...

мираҫ наследство, наследие

мискә бочка

мисәт печать

миҫал пример; **уңышлы миҫал** удачный пример

моғайын наверно, наверное

монар мгла, дымка, иней

моң 1. мелодия; **ҡурай моңо** мелодия курая **2.** печаль, тоска

моңайыу унывать, грустить; **һағыштан моңайыу** унывать от тоски

моңло 1. печальный; **моңло йыр** печальная песня **2.** мелодичный

моңһоҙ 1. немелодичный **2.** беспечный

моңһоу грустный

морат цель; **моратка ирешеү** достигнуть цели

морон I нос; **кыр морон** тонкий нос

морон II *геогр.* мыс

мохтаж нуждающийся

мохтажлык нужда; **мохтажлык кисереү** терпеть нужду

мөгөҙ рог

мөгәрәп погреб; **мөгәрәп казыу** копать погреб

мөғжизә чудо; **мөғжизәләр донъяһында** в мире чудес

мөдир заведующий; **бүлек мөдире** заведующий отделом

мөйөш угол; **өй мөйөшө** угол дома

мөлкәт имущество, богатство; **мөлкәт бүлеү** раздел имущества

мөләйем обаятельный, симпатичный; **мөләйем йөҙ** симпатичное лицо

мөмкин возможный ‖ можно, возможно; **мөмкин түгел** невозможно, не может быть

мөмкинлек возможность, вероятность; **мөмкинлек алыу** получить возможность; **мөмкинлек биреү** дать возможность

мөнәсәбәт отношение; **үҙ-ара мөнәсәбәт** взаимоотношение

мөрйә труба; **мөрйә төтөнө** дым из трубы

мөрәжәғәт обращение; **мөрәжәғәт ебәреү** послать обращение

мөхит среда, окружение; **мөхитте һаклау** защищать окружающую среду

мөхәббәт любовь; **тәүге мөхәббәт** первая любовь

мөхәррир редактор; **баш мөхәррир** главный редактор

мөһим важный ‖ важно; **мөһим мәсьәлә** важная задача; **был бик мөһим** это очень важно

мөһимлек важность; **мәсьәләнең мөһимлеге** важность вопроса

мөшкөл трудный, затруднительный

муйыл черёмуха

муйын 1. шея; **оҙон муйын** длинная шея **2.** горлышко; **шешә муйыны** горлышко бутылки

муйындан по горло; **бурыс муйындан** долгов по горло

муйынса ошейник

муйынсак бусы; **гәрәбә муйынсак** янтарные бусы

мул 1. обильный ‖ обильно; **мул уңыш** обильный урожай **2.** великоватый; **был итек миңә бер аҙ мул** эти сапоги мне великоваты

муллык изобилие, достаток; **муллыкка сығыу** достичь изобилия

мунса баня ‖ банный; **мунса инеү** мыться в бане

мурт хрупкий

мут хитрый ‖ хитро; **мут караш** хитрый взгляд

мутлашыу хитрить; **минең менән мутлашма** не хитри со мной

мүк мох

мүк еләге клюква

мүкле мшистый (*поросший мхом)*

мыжык ворчливый

мыйык усы; **бесәй мыйығы** усы кошки

мыйыклы усатый

мылтык ружьё

мырылдау мурлыкать; **бесәй мырылдай** кошка мурлычет

мыҫкыл насмешка, унижение, издевательство; **мыҫкыл ителеү** подвергаться насмешкам

мышы лось; **мышы балаһы** лосёнок; **мышы ите** лосятина

мыяулау мяукать; **бесәй мыяулауы** мяуканье кошки

мә на; **мә, тот** на, держи

мәғариф образование

мәғлүмәт информация; **мәғлүмәт биреү** дать информацию

мәғрифәт просвещение, образование; **мәғрифәт таратыусы** просветитель

мәғәнә значение, смысл

мәғәнәһеҙ бессмысленный, бестолковый

мәжбүр обязанный, вынужденный; **мәжбүр булыу** быть вынужденным; **мәжбүр итеү** обязывать, принуждать

мәжбүри 1. обязательный ‖ обязательно; **килеү мәжбүри** явка обязательна **2.** принудительный; **мәжбүри саралар** принудительные меры

мәҙәк шутка, забава; **мәҙәк өсөн** в шутку

мәҙәни культурный

мәҙәниәт культура; **мәҙәниәт әһелдәре** деятели культуры

мәйет покойник

мәк мак; **мәк орлоғо** маковое семя

мәке прорубь; **мәкенән һыу алыу** брать воду из проруби

мәктәп школа ‖ школьный

мәктәпкәсә дошкольный

мәҡәл пословица

мәҡәлә статья; **мәҡәләне уҡыу** прочитать статью

мәл время, пора; **ҡышҡы мәл** зимняя пора

мәмерйә пещера ‖ пещерный; **Шүлгәнташ мәмерйәһе** пещера Шульганташ

мәнфәғәт 1. *мн.* интересы **2.** благо; **Тыуған ил мәнфәғәте өсөн хеҙмәт итеү** трудиться на благо Родины

мәнфәғәтле полезный; **мәнфәғәтле булыу** быть полезным

мәнфәғәтһеҙ бесполезный

мәңге вечный ‖ вечно; **мәңге йәшел үҫемлек** вечнозелёное растение

мәңгегә навечно, навсегда; **мәңгегә хушлашыу** проститься навсегда

мәңгелек вечность ‖ вечный

монар мгла, дымка, иней

мәргән меткий ‖ метко

мәрйен коралл

мәрмәр мрамор; **аҡ мәрмәр** белый мрамор

мәрхәмәт милосердие; **мәрхәмәт итеү** проявлять милосердие

мәрәкә забава, забавная история, шутка; **буш мәрәкә** пустая (*бессмысленная*) забава

мәрәкәле забавный, шутливый

мәрәкәләү забавлять, шутить; **ул мәрәкәләргә ярата** он любит шутить

мәсет мечеть; **манаралы мәсет** мечеть с минаретом

мәскәй 1. обжора ‖ обжорливый; **2.** баба-яга

мәсхәрә позор, издевательство

мәсьәлә 1. вопрос; **ауыр мәсьәлә** трудный вопрос **2.** задача; **алгебраик мәсьәлә** алгебраическая задача

мәҫәл басня

мәҫәлән например

мәте глина, ил; **һары мәте** жёлтая глина

мәтеле глинистый, илистый

мәтрүшкә *бот.* душица

мәхрүм обездоленный, лишенный; **иректән мәхрүм итеү** лишить свободы

мәшғүл занятой

мәшһүр прославленный

мәшәҡәт забота, беспокойство; **донъя мәшәҡәттәре** житейские заботы

мәшәкәтләнеү беспокоиться, хлопотать; **өй эштәре менән мәшәкәтләнеү** хлопотать по дому

мәшәкәтләү беспокоить, утруждать; **үтенестәр менән мәшәкәтләү** утруждать просьбами

Н

наградлау награждать

нағыш узор; **нағыш һалыу** вышить узор

наҙ 1. ласка, нежность; **атаәсә наҙы** ласка родителей **2.** каприз

наҙан невежда ‖ невежественный

наҙанлыҡ невежество

наҙлы 1. нежный, ласковый; **наҙлы тауыш** нежный голос **2.** капризный **3.** изнеженный

наҡыҫ 1. недостаточный, скудный **2.** короткий

наҡыҫлыҡ скудность, нехватка

намаҙ намаз, молитва

намаҙлыҡ коврик, на котором совершается намаз

намыҫ честь

намыҫлы честный, порядочный

намыҫһыҙ нечестный, бесчестный

насар плохой ‖ плохо; **насар кейем** плохая одежда

насарайыу ухудшаться; **ауырыуҙың хәле насарайҙы** состояние больного ухудшилось

насарлыҡ плохое качество

нахаҡ 1. несправедливый ‖ несправедливо **2.** напраслина, наговор

немец немец ‖ немецкий

немецса по-немецки; **немецса һөйләшеү** разговаривать по-немецки

нескә 1. тонкий; **нескә бил** тонкая талия **2.** нежный, чувствительный, утонченный

ни что; **ни өсөн** почему, зачем; **ни өсөндөр** почему-то, зачем-то; **ни рәүешле** как, каким образом; **ни сәбәпле** почему, отчего; **ни эшләү** что делать

нигеҙ фундамент, основание, обоснование; **өй нигеҙе** фундамент дома

нигеҙҙә в основном

нигеҙле 1. основательный **2.** обоснованность ‖ обоснованный; **нигеҙле талап** обоснованное требование

нигеҙһеҙ необоснованный ‖ необоснованно

ниҙер что-то

никах бракосочетание ‖ брачный; **никах ҡағыҙы** брачное свидетельство

нилектән *разг.* отчего

нилектәндер *разг.* отчего-то

нимә что (*вопрос*); **нимә тинең?** что ты сказал?

нимәлер что-то; **миңә нимәлер әйткәйне** он мне что-то сказал

ниндәй какой; **ниндәй кеше?** какой человек?

ниндәйҙер какой-то; **ниндәйҙер көй** какая-то мелодия

ниндәйерәк каков; **өйөгөҙ ниндәйерәк?** каков ваш дом?

ниңә зачем, для чего, почему; **ниңә кәрәк?** зачем это нужно?

ниңәлер зачем-то, почему-то; **ниңәлер ауырып торам** что-то мне не здоровится

нисек как; **эштәр нисек?** как дела?

нисектер как-то; **нисектер шулай килеп сыҡты** как-то так вышло

нисә сколько; **нисә мәртәбә?** сколько раз?

нисәләп сколько-то; **унда нисәләп кеше бар?** сколько там человек примерно?

нисәнсе который; **нисәнсе йылда?** в каком году?

нисәү сколько; **һеҙ нисәү килдегеҙ?** сколько вас пришло?

ниһайәт наконец; **ниһайәт көн арыуланды** наконец, погода наладилась

нишләп почему, зачем; **нишләп килмәнең?** почему ты не пришел?

нормаль нормальный

нөктә точка; **күп нөктә** многоточие

нур луч; **ҡояш нуры** лучи солнца

нурландырыу озарять, освещать

нурланыу озаряться, освещаться

нурлы лучезарный

ныҡыныу 1. крепнуть, укрепляться; **мускулдар ныҡынды** мускулы окрепли **2.** упрочиваться, утверждаться

ныҡытма крепость, укрепление

ныҡытыу крепить, укреплять; **иҫке күперҙе ныҡытыу** укрепить старый мост

ныҡыу крепнуть; **тәртип ныҡыны** дисциплина укрепилась

нык крепкий, прочный

ныклы твёрдый, уверенный

ныкыш настойчивый, упорный

ныкышмалы настойчивый, упорный

нәҙек тонкий; **нәҙек тауыш** тонкий голос

нәмә вещь; **затлы нәмә** ценная вещь

нәҫел 1. род, порода; **көслө нәҫел** сильный род **2.** потомство; **нәҫел ҡалдырыу** оставить потомство

нәтижә результат, вывод, исход; **һайлауҙар нәтижәһе** исход выборов

нәфис изящный, нежный, художественный

нәфрәт ненависть, негодование

нәшриәт издательство; **китап нәшриәте** книжное издательство

О

обой обои

одеял одеяло

оҙайлы продолжительный

оҙайтыу продлевать; **эш көнөн оҙайтыу** продлить рабочий день

оҙайыу прибавляться; **көн оҙая башланы** день начал прибавляться

оҙаҡ долгий ‖ долго; **оҙаҡ йәшәү** долго жить

оҙаҡҡа надолго; **оҙаҡҡа китеү** уйти надолго

оҙаҡламай скоро; **оҙаҡламай килеп ет** приезжай скорее

оҙаҡлау задерживаться, медлить; **йыйылышта оҙаҡлау** задержаться на собрании

оҙатыу проводы ‖ провожать, сопровождать; **хеҙмәткә оҙатыу** проводить в армию

оҙатыусы провожающий, проводник

оҙон длинный, протяжный ‖ длинно

оҙонайтыу 1. удлинять **2.** продлевать

оҙонлоҡ длина; **оҙонлоҡҡа үлсәү** измерение в длину

оҙонса продолговатый

ожмах рай; **ожмах кошо** райская птица

ойоҡ чулок ‖ чулочный; **йөн ойоҡ** шерстяные чулки

ойоҡбаш носок, носки; **ойоҡбаш бәйләү** связать носки

ойоу I скисать; **һөт ойоған** молоко скисло

ойоу II дремать; **ойоп ултырыу** дремать сидя

ойошкан организованный

ойошма организация

ойошоу 1. сбиваться (*в комок*); **сәс ойошоп кейеҙләнде** волосы сбились **2.** организовываться

ойошторoу организационный ‖ организовывать

ойошторoусы организатор

оҡшатыу 1. уподоблять **2.** подражать; **кош һайрауына оҡшатыу** подражать пению птиц

оҡшау 1. походить (*быть похожим*); **әсәйгә оҡшау** походить на мать **2.** нравиться

оҡшаш похожий, подобный, созвучный

оҡшашлыҡ сходство

олатай дедушка

олғашыу возвышаться

оло 1. большой; **оло еңеү** большая победа **2.** взрослый, пожилой; **оло быуын кешеләре** люди старшего поколения

олоғайыу взрослеть, стареть; **олоғайып китеү** постареть

ололау уважать, почитать

олон ствол; **карағай олоно** ствол сосны

олоу выть, завывать; **эт олоно** собака выла

олпат солидный

он мука ‖ мучной; **бойҙай оно** пшеничная мука

онотолмаҫ неизгладимый (*незабываемый*)

онотолмаҫлыҡ незабываемый

онотолоу забываться; **һеҙ онотолоп китмәгеҙ** вы не забывайтесь

онотоу забывать

онотоусан забывчивый

онтаҡ крошка; **сохари онтағы** крошки сухарей

орбиталь орбитальный; **орбиталь фәнни станция** орбитальная научная станция

орлоҡ семена ‖ семенной; **орлоҡтан үрсеү** размножение семенами

орлоҡсолоҡ семеноводство ‖ семеноводческий

оро шишка; **башында ороһо бар** у него шишка на голове

орфографик орфографический

ос 1. конец, остриё; **арҡан осо** конец веревки **2.** вершина, край

осколоҡ икота; **осколоҡ тотоу** икать

осҡон искра; **осҡондар оса** искры летят

ослау точить, заострять

осло острый; **осло таштар** острые камни

осор период, эпоха; **үҫеш осоро** период развития

осороу запускать; **ракета осороу** запустить ракету

осоу летать; **осоп китеү** улететь

осоусы летчик, пилот

осош полёт; **Айға осош** полёт на Луну

осраҡ случай

осраҡлы случайный

осратыу встречать

осрау встречаться; **таныш осраны** встретился знакомый

осрашыу встреча ‖ встречаться, видеться; **таныштар менән осрашыу** встречаться со знакомыми

осһоҙ дешёвый

оҫта умелец ‖ умелый ‖ умело

оҫталыҡ мастерство, умение

оҫтарыу становиться мастером своего дела

отҡор сообразительный

отҡорлоҡ сообразительность

отолоу проигрывать; **матчта отолоу** проиграть матч

отоу 1. выигрывать, выгадывать; **аҡса отоу** выиграть деньги **2.** запоминать

отош выигрыш

оттороу проигрывать; **аҡса оттороу** проиграть деньги

офоҡ горизонт; **ҡояш офоҡ-ҡа инде** солнце скрылось за горизонтом

ошаҡлау доносить (*ябедничать*)

ошаҡсы доносчик, ябеда; **ошаҡсы булма** не будь ябедой

ошо этот, это, эта; **бына ошо** вот этот

ошолар эти

ошонан отсюда; **ошонан китмәй тор** не уходи отсюда

ошонда здесь, тут; **ошонда тор** стой тут

ошондай вот такой

ошондайыраҡ приблизительно такой

оя гнездо; **иңкеш ояһы** осиное гнездо

оялау гнездиться, пристраиваться

оялсаҡ застенчивый, робкий

оялтыу стыдить, пристыдить

оялыу стыдиться, стесняться; **ояла белмәү** не стесняться

оят стыд ‖ постыдный ‖ стыдно; **оятҡа ҡалыу** опозориться

оятлы постыдный

оятһыҙ бессовестный ‖ бесстыдник

Ө

өгөт уговор; **өгөткә бирелеү** поддаваться уговорам

өгөт-нәсихәт нравоучение; **өгөт-нәсихәт биреү** читать нравоучение

өгөтләү 1. уговаривать; **баланы өгөтләү** уговаривать ребенка **2.** наставлять (*поучать*)

өҙгөләнеү разрываться; **ныҡ өҙгөләнеү** разорваться на части

өҙгөләү 1. обрывать **2.** разрывать

өҙлөкһөҙ непрерывный ‖ непрерывно

өҙөк отрывок, обрывок

өҙөлмәҫлек неразрывный

өҙөлөп сильно (*всей душой*); **өҙөлөп көтөү** ждать с нетерпением

өҙөлөү I отрываться; **төймә өҙөлдө** пуговица оторвалась

өҙөлөү II страдать

өҙөмтә цитата

өҙөү 1. рвать; **епте өҙөү** порвать нитку **2.** прерывать

өй дом, изба ‖ домашний; **өй түбәһе** крыша; **өй туйы** новоселье

өйкәү тереть, натирать; **итек аяҡты өйкәй** сапог трёт ногу

өйлә полдень; **өйлә намаҙы** полуденная молитва

өйләнгән женатый

өйләндереү женить; **егетте өйләндереү** женить молодого человека

өйләнеү жениться

өйөм куча, груда, стопка

өйөр 1. табун, косяк **2.** группа; **халыҡ өйөрө** группа людей

өйөрмә вихрь

өйөрөлөү виться, клубиться; **саң өйөрөлөп күтәрелә** вьётся пыль

өйөрөү сгонять в кучу (*лошадей*)

өйөү складывать, сваливать
өйрөлмәк вертушка
өйрөлтмәк водоворот
өйрөлтөү крутить, вертеть, вращать
өйрә суп (*без мяса*); **борсаҡ өйрәһе** гороховый суп
өйрәк утка ‖ утиный; **өйрәк бәпкәһе** утёнок
өйрәнеү 1. учиться; изучать **2.** привыкать
өйрәнсек ученик, подручный
өйрәтеү 1. учить, обучать **2.** приучать; **тәртипкә өйрәтеү** приучить к порядку
өкө сова
өлгө образец, пример
өлгөлө примерный, образцовый
өлгөр быстрый, проворный
өлгөргән зрелый
өлгөрөү 1. успевать **2.** созревать, поспевать
өлгөрөш успеваемость
өлгәшеү 1. достигать **2.** успевать; **бөтә предметтарҙан да өлгәшеү** успевать по всем предметам
өлгәшеүсе успевающий
өлкә область
өлкән 1. старший; **өлкән класс уҡыусыһы** ученик старшего класса **2.** взрослый
өлкәнәйеү взрослеть, стареть; **өлкәнәйеп китеү** постареть
өлөкөгөн позавчера
өлөш часть, доля, порция
өлөшләү делить на части
өләсәй бабушка
өләшеү раздавать
өмөт надежда
өмөтлө 1. надёжный **2.** подающий надежду
өмөтләндереү обнадёживать
өмөтләнеү надеяться
өмөтһөҙ безнадёжный
өмөтһөҙлөк безнадёжность, отчаяние

өмә 1. помощь **2.** субботник
өн I звук, голос
өн II явь; **өнгә әйләнеү** стать явью
өндәү уговаривать, призывать; **өйләнергә өндәү** уговаривать жениться
өндәшеү окликать, обращаться; **әсәйгә өндәшеү** обращаться к матери
өндәшмәү молчать
өң нора, берлога; **айыу өңө** берлога медведя
өңөү 1. рыть; **өңөп инеү** подкапывать **2.** подмывать
өркөү пугаться, бояться
өркәк пугливый, боязливый
өрөк абрикос, урюк
өрөү I дуть, веять; **эҫе сәйгә өрөү** дуть на горячий чай
өрөү II лаять
өс три; **өс йөҙ** триста
өслө тройка
өсләтә тройной ‖ втройне, втрое
өсмөйөш треугольник
өсөн 1. для, чтобы, ради **2.** из-за
өсөнсө третий; **өсөнсө класс** третий класс
өсөнсөнән в-третьих
өсәр по три; **өсәр дәфтәр биреү** дать по три тетради
өсәү трое, втроём
өҫ верх, верхняя часть, поверхность; **өҫ кейеме** верхняя одежда
өҫ-баш одежда; **өҫ-баш алыу** купить одежду
өҫкө верхний; **өҫкө ҡат** верхний этаж
өҫкә 1. наверх, вверх; **өҫкә ҡарау** смотреть вверх **2.** на себя; **өҫкә кейеү** надевать на себя
өҫтөндә над
өҫтөнә на; **ер өҫтөнә** на землю
өҫтөнән с, над; **ҡулдәк өҫ-**

төнән кейеү надевать поверх рубашки

өҫтә наверху, вверху

өҫтәге 1. верхний **2.** надетый на себя; **өҫтәге кейем** надетая на себя одежда

өҫтәл стол; **аш өҫтәле** обеденный стол

өҫтәлеү прибавляться, добавляться

өҫтәлмәлек приложение

өҫтән сверху; **өҫтән караү** смотреть сверху

өҫтән-мөҫтән генә поверхностно, кое-как; **эш өҫтән-мөҫтән генә эшләнгән** работа выполнена кое-как

өҫтәү добавлять, прибавлять

өтөр запятая; **нөктәле өтөр** точка с запятой

өшөгән мёрзлый, обмороженный

өшөтөү обмораживать; **танауҙы өшөтөү** обморозить нос

өшөттөрөү знобить; **өшөттөрҙө** меня знобит

өшөү мёрзнуть; **аяк өшөү** ноги мёрзнут

П

пар I пар

пар II пара; **бер пар итек** пара сапог

параллелек параллельность

параллель параллель ‖ параллельный

парланыу покрываться паром, выделять пар

парлап попарно

парлашып попарно, парами; **парлашып бейеү** плясать парами

партия партия ‖ партийный; **бер партия тауар** партия товара; **партияға инеү** вступить в партию

патриотик патриотический

патриотлык патриотизм ‖ патриотический

перәник пряник ‖ пряничный

пинжәк пиджак

планлаштырыу планировать; **барыуҙы планлаштырыу** планировать поездку

полкташ однополчанин; **полкташ дуҫтар** друзья-однополчане

поляр полярный

практик практический

принципиаль принципиальный

пружиналы пружинный

пәйғәмбәр пророк

пәйғәмбәр тырнағы *бот.* ноготки (*календула*)

пәрҙә занавесь, занавеска, штора

Р

рам рама

раҫланыу подтверждаться; **беҙҙең күрһәтеүҙәр раҫланды** наши показания подтвердились

раҫлау 1. подтверждать, утверждать **2.** заверять, удостоверять; **ҡултамғаны раҫлау** заверить подпись

раштыуа рождество; **Раштыуа байрамы** Рождество

реаль реальный

революцион революционный

ремонтлау ремонт ‖ ремонтировать; **машина ремонтлау** ремонтировать машину

республика республика ‖ республиканский

риза согласен; **риза булыу** соглашаться

ризалашыу соглашаться; **һөйләшкән кешенең фекере менән ризалашыу** согласиться с мнением собеседника

ризалыҡ согласие; **ризалыҡ белдереү** выразить согласие

ризаһыҙлыҡ несогласие

ризыҡ пища

рисуай булыу опозориться

ритмик ритмический

риүәйәт предание; **дини риүәйәт** религиозное предание

ришүәт взятка; **ришүәт биреү** давать взятку

рөхсәт разрешение; **рөхсәт биреү** давать разрешение; **рөхсәт итеү** разрешить

рөхсәтһеҙ без разрешения

рух дух, душа; **изге рух** святой дух

рухи духовный

рухландырыу воодушевлять

рухланыу воодушевляться; **рухланып эшләү** работать с вдохновением

рухлы воодушевленный

рухһыҙ безжизненный, подавленный

рыя лицемерие ‖ лицемерный

рыяланыу лицемерить

рыялы лицемерный ‖ лицемерно

рыяһыҙ 1. прямой, искренний **2.** добросовестный ‖ добросовестно

рәйес председатель; **идара рәйесе** председатель правления

рәнйетеү глубоко обидеть

рәнйеү сильно обижаться; **күршегә рәнйеү** обидеться на соседа

рәнйеүле обиженный ‖ обиженно

рәсем рисунок, изображение

рәсемле с рисунками; **рәсемле китап** книга с иллюстрациями

рәссам художник

рәт I 1. ряд, строй; **рәт булып теҙелеү** строиться в ряд **2.** порядок

рәт II раз; **бер нисә рәт** несколько раз

рәтле путный; **рәтле кеше** толковый человек

рәтләнеү 1. налаживаться, улаживаться; **эш рәтләнде** работа наладилась **2.** поправляться, выздоравливать; **ауырыу рәтләнеп китте** больной поправился

рәтләп как следует, по порядку; **рәтләп һөйлә** расскажи толком

рәттән подряд; **рәттән уҡыу** читать подряд

рәүеш I вид, образ, облик; **төрлө рәүешкә инеү** принимать различные образы

рәүеш II наречие

рәхим милость

рәхим итегеҙ добро пожаловать

рәхимле милостивый, сострадательный

рәхимлелек милосердие

рәхимһеҙ безжалостный

рәхимһеҙлек жестокость; **рәхимһеҙлек күрһәтеү** проявлять жестокость

рәхмәт спасибо; **рәхмәт һүҙе** слова благодарности

рәхәт наслаждение, удовольствие ‖ приятный ‖ приятно

рәхәтлек блаженство, наслаждение

рәхәтләнеү блаженствовать, наслаждаться

рәшәткә решётка, ограда

рәшәткәләү огородить решёткой

С

сабый дитя, младенец ‖ маленький, малолетний

сабыр терпение ‖ терпеливый; **сабыры етмәй** ему не хватает терпения; **сабыр итеү** терпеть

сабырлыҡ терпение; **сабырлыҡ күрһәтеү** проявлять терпение

сабырһыҙ нетерпеливый

сабыу I **1.** косить; **бесән сабыу** косить сено **2.** рубить **3.** хлестать

сабыу II скакать, нестись, мчаться; **сабып уҙыу** промчаться мимо

саған *бот.* клён

сағыл косогор

сағылдырыу отражать, отображать; **ысынбарлыҡты сағылдырыу** отразить действительность

сағылыу отражаться, отображаться

сағында когда, в; **бала сағында** в детстве

сағыу I жалить, кусать; **баланы ҡорт саҡҡан** ребёнка ужалила пчела

сағыу II нажимать, надавливать

сағыу III **1.** яркий; **сағыу күлдәк** яркое платье **2.** звонкий; **сағыу тауыш** звонкий голос

сағыштырмаса **1.** сравнительно; **сағыштырмаса оҙаҡ түгел** сравнительно недолго **2.** относительно; **хәл сағыштырмаса яҡшы** состояние относительно хорошее

сағыштырыу сравнение ‖ сравнивать

сайҡалыу качаться, раскачиваться

сайҡау I полоскать; **ауыҙ сайҡау** полоскать рот

сайҡау II качать, раскачивать; **ел ағас баштарын сайҡай** ветер качает верхушки деревьев

сайпылыу расплёскиваться; **һыу сайпылып түгелде** вода расплескалась

сайралыу разбиваться вдребезги

сайыр **1.** смола **2.** сера

саҡ I время, пора; **бала саҡ** детство

саҡ II еле, едва; **саҡ килеп етеү** еле добраться

саҡлы до; **касанға саҡлы** до каких пор

саҡрым верста

саҡ-саҡ чуть-чуть, еле-еле; **өйгә саҡ-саҡ килеп еттек** еле-еле добрались до дому

саҡырмайынса без приглашения

саҡырыу **1.** звать, приглашать, призывать **2.** вызов, приглашение ‖ пригласительный; **саҡырыу билеты** пригласительный билет

сал седина ‖ седой

салбар брюки ‖ брючный

салғы коса; **салғы йөҙө** лезвие косы

салҡан навзничь, плашмя; **салҡан барып төшөү** упасть навзничь

салт быстрый (*о лошади*)

салыш косой, кривой ‖ косо, криво

сама мера; **саманы белеү** знать меру

самалап в меру

самалау прикидывать, рассчитывать; **араны самалап алыу** прикинуть расстояние

самауыр самовар

самаһы приблизительно, около; **бер килограмм самаһы** около одного килограмма

сана сани

санаторий санаторий ‖ санаторный; **санаторийҙа ял итеү** отдыхать в санатории

сандали сандалии

саң I пыль; **саң һурҙырғыс** пылесос

саң II большой церковный колокол

саңғы лыжи ‖ лыжный; **һыу саңғыһы** водные лыжи

саңғысы лыжник; **саңғысылар ярышы** соревнование лыжников

саңланыу пылиться, запылиться

саңлау пылить

сапсыу разъяряться, кидаться, царапать

сар точильный камень

сара средство, способ, мера; **дауалау сараһы** лечебное средство

сараһыҙҙан невольно, волей-неволей; **сараһыҙҙан риза булыу** согласиться поневоле

сарлау точить; **балта сарлау** точить топор на точиле

сасҡау сильный мороз с инеем

сат перекрёсток; **юл саты** перекрёсток дорог

сатан хромой

сатанлау хромать; **ул ныҡ сатанлай** он сильно хромает

саткы вспышка, искра

сатнау трескаться

сатраш клетчатый, в клетку; **сатраш дәфтәр** тетрадь в клетку

сатыр шатёр, зонт

сауҙа торговля; **сауҙа итеү** торговать

сауҙагәр торговец

саука молодой березняк

сауҡалыҡ берёзовая роща

саф I чистый, свежий; **саф ҡар** чистый снег

саф II ряд, строй, шеренга; **сафҡа баҫыу** вернуться в строй

сафландырыу освежать

сафланыу освежаться; **һауа сафланды** воздух стал чистым

сафлыҡ чистота

сая бойкий, смелый

саян скорпион; **саян кеше** злой человек

себен муха

себеш цыплёнок

сей сырой, неспелый; **сей ит** сырое мясо

сейле-бешле недопечённый, недозрелый, недоваренный

сеймал сырьё ‖ сырьевой; **сеймал сығанағы** источник сырья

сейә вишня ‖ вишнёвый

сейәлеү спутываться; **ептәр сейәлгән** нитки спутались

секунд секунда; **биш секунд ваҡыт** пять секунд времени

селпәрәмә вдребезги; **селпәрәмә килтереү** вдребезги разбить

селтәр кружево, тюль, сетка, сеть

селтәрле 1. кружевной **2.** сетчатый, решётчатый

селән цапля; **аҡ селән** белая цапля

селәүсен червь (*дождевой*)

семтем щепотка; **бер семтем тоҙ** щепотка соли

семтеү щипать; **һыуыҡ битте семтей** мороз щипет лицо

семәр узор; **семәр яһау** делать узор

семәрле резной, узорчатый

сеңләү 1. звенеть; **ҡолаҡ сеңләй** в ушах звенит **2.** жалобно плакать, скулить

сепрәк тряпка

сеп-сей сырой, неспелый, незрелый

сер тайна, секрет

серегән гнилой

серек гниль ‖ гнилой

сереү гнить, разлагаться; **балыҡ башынан серей** рыба гниёт с головы

серле таинственный, загадочный

серләшеү делиться секретами

серәкәй комар

сеү тише, перестань; **сеү, илама!** перестань, не плачь!

сибек слабый, хилый

сибәр красивый

сигенеү отступать, пятиться; **артҡа сигенеү** пятиться назад

сигеү вышивать; **күпертеп сигеү** вышивать тамбуром

сиған цыган; **сиған бейеүе** цыганский танец

сиҙәм целина ‖ целинный

сик 1. граница ‖ граничный; **сикте һаҡлау** охранять границу **2.** край **3.** предел, грань **4.** конец

сикләнеү граничить

сикләү 1. разграничивать **2.** ограничивать

сикә 1. щека; **сикәгә сабыу** дать пощечину **2.** висок ‖ височный

силәк ведро

синфи классовый; **синфи көрәш** классовая борьба

синыф класс; **эшселәр синыфы** рабочий класс

синыфташ одноклассник

сиңерткә кузнечик; **ҡара сиңерткә** саранча

сир болезнь; **йоғошло сир** заразная болезнь

сират очередь; **сират көтөү** ожидать очереди

сиратлап по-очереди; **сиратлап үтеү** проходить поочередно

сирек четверть; **сирек метр** четверть метра

сиркәү церковь

сирле больной

сирләү болеть; **сирләүҙән ҡотолоу** избавляться от болезни

сиртеү 1. щёлкать; **маңлайға сиртеү** щёлкать по лбу **2.** клевать (*о рыбе*)

сиселеү развязываться; **төйөн сиселде** узел развязался

сисендереү раздевать

сисенеү раздеваться

сисеү 1. развязывать, расстегивать **2.** снимать (*одежду или обувь*) **3.** решать; **мәсьәләне сисеү** решить задачу

система система

сит I край, окраина; **ауыл сите** окраина деревни

сит II чужой, посторонний; **сит илдәр** зарубежные страны; **сит тел** иностранный язык

ситке крайний

ситләтеү относиться с пренебрежением

ситтә 1. вне, за пределами; **ҡаланан ситтә** вне города **2.** на чужбине; **ситтә йәшәү** жить на чужбине

ситтән извне, со стороны; **ситтән ярҙам** помощь извне

сифат I качество; **аҙыҡтың сифаты** качество пищи

сифат II *грам.* имя прилагательное; **сифат ҡылым** причастие

сифатлы качественный

сихри волшебный

сихырсы 1. колдун, колдунья **2.** волшебник, волшебница, чародей

сменалы сменный

соҡоноу рыться; **ҡомда соҡоноу** рыться в песке

соҡор 1. яма, ров, рытвина; **тәрән соҡор** глубокая яма **2.** впадина, низина

соҡорлоҡ овражистая местность

соҡорло-саҡырлы ухабистый, овражистый

соҡор-саҡырлы неровный

соҡоу ковырять, копать, долбить; **ер соҡоу** копать землю

солан сени

солғау окружать, обволакивать; **ерҙе томан солғаны** землю окутал туман;

сортлы сортовой

сос ловкий

сослоҡ ловкость; **сослоҡ күрһәтеү** проявить ловкость

союздаш союзник ‖ союзный

сөгөлдөр свекла ‖ свекольный

сөй гвоздь

сөйөү кидать, подбрасывать, запускать; **тупты сөйөү** подбросить мяч

сөйәл бородавка, мозоль; **сөйәл сыҡты** образовалась мозоль

сөйәлле мозолистый, покрытый бородавками

сөнки так как, потому что, ибо

сөскөрөү чихать; **сөскөрөп ебәреү** чихнуть

сөсө пресный

спортсы спортсмен

суғырмаҡ 1. неровность, шероховатость **2.** кочки, ухабы

суйын чугун ‖ чугунный

суҡ бахрома, кисточка

суҡмар дубина, дубинка

суҡыу клевать, щипать (*о птицах*); **суҡып алыу** клюнуть

суҡыш клюв

сулаҡ однорукий, безрукий

сумаҙан чемодан

сумырыу погружать; **биҙрәне һыуға сумырыу** погрузить ведро в воду

сумыу нырять, погружаться; **һыуға сумыу** нырнуть в воду; **хыялға сумыу** погрузиться в мечты

суртан щука (*большая, старая*); **суртан балаһы** маленькая щука;

сусҡа свинья ‖ свиной; **сусҡа балаһы** поросёнок (*маленький*)

сусҡа ите свинина; **сусҡа ите ашарға** есть свинину

сусҡасылыҡ свиноводство ‖ свиноводческий

сутылдау петь, щебетать; **һандуғас сутылдай** соловей поёт

сүгеү приседать

сүкеү ковать; **тимер сүкеү** ковать железо

сүкеш молоток

сүкәйеп-сүкәйеп вприсядку

сүкәйеү приседать; **сүкәйеп ултырыу** присесть на корточки

сүл пустыня

сүл бүреһе шакал

сүлмәк горшок

сүмес ковшик, черпак; **селтәр сүмес** дуршлаг

сүмесбаш *зоол.* головастик

сүп мусор; **сүп таҙартыу** убрать мусор; **сүп үләне** сорняк

сүплек свалка

сүпләү I сорить, засорять; **сүпләп бөтөрөү** намусорить, насорить

сүпләү II 1. собирать; **еләк сүпләү** собирать ягоды **2.** клевать; **тауыҡ ем сүпләй** курица клюет зерно

сүпрә дрожжи, закваска

сүп-сар мусор, хлам; **сүп-сар кәрзинкәһе** корзина для мусора

сыбар пёстрый, разноцветный; **сыбар балаҫ** пёстрый палас

сыбыҡ прутик, проволока

сыбыртҡы кнут

сығанаҡ источник; **илһам сығанағы** источник вдохновения

сығарылыш выпуск ‖ выпускной

сығарыу 1. выводить, выносить; **тышҡа сығарыу** выне-

сти во двор **2.** выпускать, вынимать; **шырауҙы сығарыу** вынуть занозу **3.** издавать; **гәзит сығарыу** издать газету

сығынлау упрямиться (*о лошади*)

сығынсы норовистый; **сығынсы ат** норовистая лошадь

сығым расход; **материаль сығымдар** материальные затраты

сығыу выходить, вылезать; **сығыу юлы** выход; **ауға сығыу** отправиться на охоту

сығыш выступление, речь; **сығыш яһау** выступать **2.** происхождение; **сығышы менән башҡорт** он по происхождению башкир

сыҙам терпеливый, выносливый

сыймаҡлау царапать

сыйырсыҡ скворец; **сыйырсыҡ ояһы** скворечник

сыйыу чертить, чиркать; **шырпы сыйыу** чиркать спичками

сылбыр цепь, цепочка

сылтырау звенеть, журчать; **шишмә сылтырай** ручей журчит

сым провод, проволока ‖ проволочный

сынаяҡ чашка; **сынаяҡҡа сәй ағыҙыу** налить чай в чашку

сынаяҡ аҫты блюдце

сынйыр цепь

сынығыу закаляться; **көрәштә сынығыу** закаляться в борьбе

сыныҡҡан закалённый

сыныҡтырыу закалять; **ҡоросто сыныҡтырыу** закалить сталь

сыңғырау звенеть (*о колокольчике*); **сыңғырап ҡуйыу** прозвенеть

сыңлау звенеть; **колаҡ сыңлай** в ушах звенит

сырай лицо, выражение лица, внешний вид; **карт сырай** старческий вид

сырҡылдау чирикать; **турғай сырҡылдай** воробей чирикает

сырылдау визжать; **сиңерткәләр сырылдай** стрекочут кузнечики

сырхау болезнь ‖ больной; **сырхап тороу** болеть

сысҡан мышь; **сысҡан балаһы** мышонок

сытыр хворост

сыуаҡ ясный, солнечный; **сыуаҡ уйҙар** светлые мысли

сыуалтыу путать, запутывать; **сыуалтып бөтөрөү** запутать

сыуалыу 1. путаться, запутываться; **бау сыуалды** верёвка запуталась **2.** мутиться; **аңы сыуала** ум мутится

сыуалыш суматоха, волнения, беспорядки

сыуаш чуваш ‖ чувашский

сәбәп причина, повод; **ауырыуҙың сәбәбе** причина болезни; **төп сәбәп** главная причина

сәбәпле из-за, по причине

сәбәпһеҙ без причины

сәғәт час, время, часы ‖ часовой; **сәғәт биш** пять часов; **сәғәт теле** стрелки часов; **ярты сәғәт** полчаса; **сәғәт нисә** который час?

сәй чай; **бөртөк сәй** байховый чай; **иртәнге сәй** утреннее чаепитие

сәйгүн заварочный чайник

сәйер странный ‖ странно

сәйнүк чайник (*для кипячения воды*)

сәйнәү жевать; **һағыҙ сәйнәү** жевать жвачку

сәйәси политический

сәйәсмән политик

сәйәсәт политика

сәйхана чайхана, чайная

сәйәхәт путешествие; **алыҫ сәйәхәт** дальнее путешествие

сәйәхәт итеү путешествовать

сәйәхәтсе путешественник

сәксәк *кул.* чак-чак (*национальное сладкое блюдо*)

сәкән I 1. хоккей (*на траве*); **сәкән һуғыу** играть в хоккей **2.** клюшка; **хоккей сәкәне** хоккейная клюшка

сәлдереү *разг.* стащить, стянуть (*украсть*)

сәләм привет, приветствие; **сәләм биреү** приветствовать; **сәләм әйтеү** передавать привет

сәләмләү приветствовать; **дуҫты сәләмләү** поздороваться с другом

сәләмәт здоровый; **сәләмәт бул** будь здоров!

сәләмәтлек здоровье

сәләмәтләнеү выздоравливать, поправляться

сәм 1. честолюбие **2.** задор

сәмле честолюбивый

сәмләнеү раззадориваться

сәнғәт искусство; **һынлы сәнғәт** изобразительное искусство

сәнсеү колоть, вкалывать, вонзать; **таяҡты ергә сәнсеү** воткнуть палку в землю

сәнске вилка; **сәнске менән ашау** есть вилкой

сәнскәк колючка, шип (*у растений*)

сәнскәкле колючий

сәнәғәт промышленность

сәңгелдәк колыбель ‖ колыбельный

сәп мишень, цель; **сәпкә атыу** стрелять в цель

сәпәкәй хлопок (*в ладоши*); **сәпәкәй итеү** хлопать в ладоши

сәпәкәйләү хлопать в ладоши, рукоплескать

сәс волос, волосы; **сәс толомо** коса

сәселеү рассыпаться, рассеиваться; **ергә сәселеү** рассыпаться по земле

сәсеү 1. посев ‖ посевной ‖ сеять; **ашлыҡ сәсеү** сеять хлеб **2.** просыпать, рассыпать

сәсеүлек посев; **сәсеүлек майҙаны** площадь посевов

сәскес сеялка

сәскә цветок; **алма сәскәһе** цветок яблони; **сәскә атыу** цвести, расцветать

сәсрәү брызгать; **биткә сәсрәү** брызнуть в лицо

сәсрәтеү брызгать, разбрызгивать

сәсәү мучительно кашлять, поперхнуться; **сәсәп китеү** закашляться

сәтләүек орех

сәүкә галка ‖ галочий

сәфәр поездка, путешествие; **сәфәргә китеү** отправиться в путешествие

сәхнә сцена; **сәхнә арты** кулисы

сәхрә красивая, живописная местность

Т

та тоже, также

таба сковорода

табаҡ I чаша

табаҡ II лист; **ҡағыҙ табағы** бумажный лист

табаҡ-һауыт посуда

табан I 1. стопа, ступня **2.** подошва

табан II к, по направлению; **ауылға табан** по направлению к деревне

табан балыҡ карась

табип врач; **теш табибы** зубной врач; **күҙ табибы** окулист; **балалар табибы** детский врач

табут гроб ‖ гробовой

табылыу находиться; **юғалған әйбер табылды** пропажа нашлась

табын накрытый стол; угощение, застолье; **аш табыны** накрытый стол для обеда; **табынға ултырыу** сажать за стол

табыу 1. находить, обнаруживать; **эш табыу** находить работу **2.** рожать; **бала табыу** родить ребёнка

табыш 1. прибыль; **саф табыш** чистая прибыль **2.** находка

тағараҡ кормушка; **тағараҡҡа һоло һалыу** положить овса в кормушку

тағы ещё, опять

тағылма прицепной; **тағылма вагон** прицепной вагон

тағылыу прицепляться

тағыу прицеплять, привязывать

таҙа чистый ‖ чисто; **таҙа кейем** чистая одежда; **ул русса таҙа һөйләшә** он говорит по-русски чисто

таҙалыҡ опрятность, чистота; **таҙалыҡ һаҡлау** соблюдать чистоту

таҙартыу чистить; **келәм таҙартыу** чистить ковёр

таҙарыу очищаться; **һауа таҙарҙы** воздух очистился

таж япраҡтары лепестки

тажик таджик ‖ таджикский

тайғаҡ скользкий ‖ скользко

тайғаҡланыу становиться скользким

тайпылыу уклоняться, увёртываться; **һуғыуҙан тайпылыу** уклониться от удара

тайыу поскользнуться; **боҙға тайыу** поскользнуться на льду

тайыш косолапый

таҡ нечётный; **таҡ һан** нечётное число

таҡмаҡ частушка; **таҡмаҡ әйтеү** петь частушки

таҡмаҡлау петь частушки

таҡта доска; **класс таҡтаһы** классная доска

таҡыр утоптанный

таҡыя тюбетейка

тал ива ‖ ивовый; **бөҙрә тал** плакучая ива; **күк тал** верба

талантлы талантливый

талап требование

талапсан требовательный

талапсанлыҡ требовательность; **талапсанлыҡ күрһәтеү** проявить требовательность

талау грабить, расхищать; **талап алыу** отнять; **талап китеү** ограбить

талаш ссора, раздор

талашыу ссориться, ругаться; **үҙ-ара талашыу** ругаться между собой

талпан клещ

талыу уставать; **аяҡ талды** ноги устали; **талыуҙы белмәй эшләү** работать без устали

тамаҡ 1. горло; **тамаҡ ауырта** горло болит **2.** устье; **Ағиҙел тамағы** устье Агидели (Белой)

тамаҡ ҡырыу покашливать, откашливаться

тамам 1. окончательно, совсем; **2.** конец

тамамланыу оканчиваться, заканчиваться; **уҡыуҙар тамамланды** занятия закончились

тамамлау заканчивать, оканчивать; **эште тамамлау** завершить работу

таман как раз, впору; **итектәр миңә таман** сапоги мне впору

тамаша зрелище, представление

тамашасы зритель

тамға знак, клеймо; **ай тамға** знак в виде лунного серпа

тамсы капля; **кан тамсыһы** капля крови; **тамсы тамыу** капать

тамсылау капать; **кыйыктан тамсы тамсылай** с крыши капает капель

тамук ад; **тамук утында яныу** гореть в аду; **тамуклы булыу** попасть в ад

тамыҙыу капать; **күҙгә дарыу тамыҙыу** капать лекарство в глаза

тамыр корень ‖ корневой; **ағас тамыры** корень дерева

тамыраҙык корнеплод

тамырланыу укореняться, пускать корни; **үрсетмә тамырланды** саженец пустил корни

тамыу капать; **күҙҙән йәш тама** из глаз капают слёзы

танау нос; **йәмшек танау** курносый нос

тандыр средний (*огонь при варке*)

тантана торжество

тантаналы торжественный

танһык желанный

таныклык свидетельство

танылған известный, популярный; **танылған йырсы** популярный певец

танылыу становиться известным

танытма удостоверение; **шәхес танытмаһы** удостоверение личности

таныу I узнавать; **алыҫтан таныу** узнать издалека

таныу II отрицать, отказываться, отпираться; **үҙ һүҙенән танды** отказался от своих слов

таныш знакомый; **таныш йөҙ** знакомое лицо

таныш-белеш знакомые

ташышлык знакомство

таныштырыу знакомить; **дуҫ менән таныштырыу** знакомить с другом

танышыу знакомство ‖ знакомиться

таң рассвет, заря (*утренняя*); **таң алдынан** под утро; **таң атканда** на рассвете

тап I пятно; **кара тап** чёрное пятно

тап II щепка, стружка; **тапка әйләнеү** разлететься в щепки

тап III точно; **тап сәғәт өстә** точно в три часа

тапалған 1. истоптанный 2. отбивной; **тапалған иттән котлет** отбивная котлета

тапау топтать, утаптывать, вытаптывать; **аяк менән тапау** топтать ногами

тапкыр I находчивый, остроумный

тапкыр II раз; **бер тапкыр** один раз

тапкыр III напротив; **ауыл тапкырында** напротив деревни

тапкырлык находчивость; **тапкырлык күрһәтеү** проявить находчивость

тапма *мед.* лихорадка

тапшырыу 1. передавать, сдавать, вручать; **сәләм тапшырыу** передать привет 2. передача; **музыкаль тапшырыу** музыкальная передача

тар узкий

тарайыу суживаться; **үҙән тарайған** долина сузилась

тарак расчёска, гребень

таракан таракан

таралыу расходиться, распространяться; **ауырыу тарала** болезнь распространяется

таралышыу расходиться, разбредаться; **өйҙәргә таралышыу** разойтись по домам

таратыу распространять, распускать, раздавать

тарау I расчёсывать; **сәс тарау** расчёсывать волосы

тарау II разбросанный

тараф сторона, направление; **төрлө тарафта** в разные стороны; **көнбайыш тарафта** на западе

тарих история ‖ исторический; **яңы тарих** новая история

тарихи исторический

тарихсы историк

тарҡалған рассеянный, разбросанный

тарҡалыу разлагаться, распадаться; **эш тарҡалған** работа развалилась

тарҡау рассеянный, разбросанный

тарҡаулыҡ рассеянность, беспорядочность

тарлауыҡ ущелье; **тәрән тарлауыҡ** глубокое ущелье

тармаҡ ветка (*железнодорожная*); **тимер юл тармағы** железнодорожная ветка

тармаҡланыу разветвляться

тармаҡлы разветвлённый; **тармаҡлы юлдар** разветвлённые дороги

тартма коробка, ящик; **өҫтәл тартмаһы** ящик стола

тартынҡы I согласный; **тартынҡы өндәр** согласные звуки

тартынҡы II туго натянутый ‖ туго; **тартынҡы бәйләү** завязать туго

тартыныу стесняться, смущаться

тартыу тянуть, притягивать; **арба тартыу** тянуть телегу

тары пшено, просо ‖ просяной; **тары бутҡаһы** пшённая каша

тарығыу неожиданно встречать

тас I таз; **баҡыр тас** медный таз

тас II точь-в-точь; **тас атаһы** точь-в-точь отец

тасуирлау изображать, описывать

таҫма лента ‖ ленточный

таҫтамал полотенце; **ҡул таҫтамалы** полотенце для рук

таҫыл хватка, сноровка, ловкость

таҫыллы ловкий, хваткий

тат сладость

татар татарин ‖ татарский

татарса татарский ‖ по-татарски; **татарса һөйләү** говорить по-татарски

татлы сладкий; вкусный

татыр привкус соли, примесь соли

татыу I дружный; **татыу ғаилә** дружная семья

татыу II отведать; **балды татып ҡарау** пробовать мёд

татыулыҡ мир, дружба; **татыулыҡта йәшәү** жить в мире

тау гора ‖ горный; **тауға менеү** подниматься на гору; **тауҙан төшөү** спускаться с горы

тауар товар

тауис павлин ‖ павлиний

таулы горный

таулыҡ горная местность

тау-таш *мн.* горы

таушалған мятый

таушалдырыу мять, измять; **күлдәкте таушалдырыу** измять платье

таушалыу мяться; **таушалып бөтөү** сильно измяться

тауыҡ курица ‖ куриный; **баҫҡан тауыҡ** наседка; **тауыҡ ите** курятина; **Тауыҡ йылы** год Курицы; **тауыҡ кетәге** курятник

тауыш голос, звук

тауыш биреү голосовать

тауышка куйыу поставить на голосование

тауышланыу шуметь

тауышлы 1. звуковой **2.** шумный

тауышһыҙ 1. бесшумный ‖ бесшумно; **тауышһыҙ мотор** бесшумный мотор **2.** немой

таш камень ‖ каменный

ташбаҡа черепаха

ташкүмер уголь

ташҡын половодье, паводок

ташландыҡ 1. заброшенный **2.** пустырь

ташланыу бросаться, кидаться, набрасываться

ташлатыу отучать; **тәмәке тартыуҙы ташлатыу** отучить от курения

ташлау бросать; **таш ташлау** бросить камень

ташлы каменистый

ташсы каменщик

ташыныу таскать, перетаскивать

ташыу I переливаться, литься, разливаться (*о реке*); **йылға ташкан** река разлилась

ташыу II таскать; носить; возить **утын ташыу** таскать дрова; **бесән ташыу** возить сено

таяҡ палка

таяҡлау бить палкой

таяныс опора (*поддержка*); **атай – ғаилә таянысы** отец – опора семьи

таяныу опираться; **таяҡка таяныу** опираться на палку

таяу подпорка; **коймаһы таяу** подпереть забор

театр театр ‖ театральный

теге тот, та, то; **теге егет** тот парень

тегеләй 1. так; **тегеләй генә** просто так **2.** туда **3.** иначе, по-другому

тегеләр те

тегендә там; **тегендә туҡтарбыҙ** остановимся там

тегенсе швея, портниха

тегенән оттуда

тегеү шить; **кейем тегеү** шить одежду

теҙген повод, поводья; **теҙгенде тартыу** натянуть повод

теҙелеү выстраиваться в ряд; **сафка теҙелеү** выстроиться в ряд

теҙеү 1. выстраивать **2.** нанизывать; **мәрйен теҙеү** нанизать бусины

теҙмә 1. перечень **2.** цепь; **тауҙар теҙмәһе** цепь гор

тейен белка; **тейен аулау** охотиться на белку

тейеү задевать, касаться; **ергә тейеү** касаться земли

тейеш должен, обязан

тейешенсә как следует; **тейешенсә яһау** сделать как следует

тейешһеҙ незаслуженный

тейешһеҙгә незаслуженно

тейәү грузить; **тейәп бөтөү** закончить погрузку

текләү смотреть пристально

тектереү шить; **юбка тектереү** шить юбку

текә крутой, отвесный; **текә баҫҡыс** крутая лестница

тел I язык ‖ языковой; **тыуған тел** родной язык; **тел осо** кончик языка

тел II 1. маятник (*у часов*) **2.** клавиша (*гармони*) **3.** стрелка (*прибора*); **сәғәт теле** стрелка часов

телгеләү разрезать; **икмәк телгеләү** разрезать хлеб на куски

телдән устный ‖ устно

телем ломоть, ломтик; **бер телем икмәк** ломоть хлеба

телемле нарезанный ломтиками

телеү резать, разрезать; **икмәк телеү** нарезать хлеб

телсән разговорчивый; **телсән булыу** быть разговорчивым

телһеҙ немой

теләгәнсә вволю, сколько угодно; **теләгәнсә ял итеү** отдохнуть вволю

теләк желание

теләктәшлек солидарность

теләнеү клянчить; **теләнеп алыу** выклянчить

теләнсе нищенка, попрошайка

теләп охотно; **бик теләп риза булыу** охотно согласиться

теләр-теләмәҫ нехотя; **теләр-теләмәҫ яуап биреү** нехотя отвечать

теләү желать, хотеть; **ашарға теләү** хотеть есть

теннисы теннисист

тентеү обыскивать; **тентеү яһау** производить обыск

теп-текә очень крутой; **теп-текә яр** очень крутой берег

тере живой

терегөмөш ртуть ‖ ртутный

терелеү поправляться, оживать; **терелеп китеү** ожить

тереләй живьём, заживо

теремек подвижный; **теремек бала** подвижный ребёнок

теркәү фиксировать, регистрировать; **теркәп тороу** регистрировать

теркәүес *грам.* союз

терпе ёж; **инә терпе** ежиха

территория территория; **завод территорияһы** территория завода

тертләү вздрагивать

терһәк локоть ‖ локтевой; **терһәк быуыны** локтевой сустав

терһәкләү облокотиться

терәк 1. подпорка, подставка **2.** *перен.* опора, поддержка

терәү упирать; **аяҡты ергә терәү** упереть ноги в землю

тетрәү дрожать, содрогаться, трепетать; **тетрәп тороу** трепетать перед…

теүәл ровно

теүәллек точность; **эштәге теүәллек** точность в работе

техника техника

теш зуб ‖ зубной; **теш табибы** зубной врач; **теш сығыу** прорезываться (*о зубах*)

тешле зубчатый, зубастый

тешләү кусать; **икмәк тешләү** кусать хлеб

тешләшеү кусаться; **был ат тешләшә** эта лошадь кусается

тешһеҙ беззубый

тибенеү 1. лягаться, брыкаться **2.** пинаться

тибеү лягать, пинать; **аяҡ менән тибеү** пинать ногами; **ат типкән** лошадь лягнула

тибеш биение; **йөрәк тибеше** биение сердца

тигеҙ ровный, гладкий ‖ ровно, гладко; **тигеҙ ер** ровное место; **тигеҙ булыу** быть ровным, гладким

тигеҙлек 1. равнина **2.** равенство **3.** равновесие; **көстәрҙең тигеҙлеге** равновесие сил

тигеҙләмә *мат.* уравнение

тигеҙләнеү равняться

тигеҙләү 1. ровнять; **майҙансыкты тигеҙләү** ровнять площадку **2.** уравнять; **хоҡуҡтарҙы тигеҙләү** уравнять в правах

тигеҙһеҙлек 1. неровность **2.** неравенство **3.** неравномерность

тиҙ быстро, скоро; **бик тиҙ** очень быстро; **тиҙ генә** быстренько

тиҙҙән скоро, вскоре; **тиҙҙән ҡайтырбыҙ** скоро вернемся

тиҙлек скорость, быстрота

тиҙәк навоз, помёт, кал

тиерлек почти, примерно; **ул эшләп бөттө тиерлек** она почти закончила работу

тик I однако, только, лишь

тик II **1.** просто так **2.** зря, напрасно, без движения; **тик йөрөү** ходить без дела

тиккә 1. понапрасну, зря **2.** даром, бесплатно; **тиккә эшләү** работать даром **3.** бесполезно

тиклем до, так, даже; **ҡышҡа тиклем** до зимы

тикшеренеү исследовательский ‖ исследовать

тикшереү проверять, исследовать; **документтарҙы тикшереү** проверить документы

тикшереүсе проверяющий, ревизор, следователь

тиле дурак, глупый ‖ дурной, глупый; **тиле булыу** быть глупым

тилереү 1. сойти с ума, помешаться **2.** беситься, дурачиться

тилмереү мучиться, томиться, страдать; **аска тилмереү** страдать от голода

тимер железо ‖ железный

тимерсе кузнец; **тимерсе сүкеше** кузнечный молот

тимерсыбыҡ проволока, провод

тимәк следовательно, таким образом, значит; **тимәк, беҙ килештек** значит, мы договорились

тин копейка; **бер тин** одна копейка

тиң 1. равный, одинаковый ‖ равно, одинаково **2.** ровня, чета, пара

тиңдәш 1. сверстник **2.** равный, подобный; **уға тиңдәш булырлыҡ** равный ему

тир I пот; **һалҡын тир** холодный пот

тир II тир; **тирҙа атыу** стрелять в тире

тирбәлеү 1. колебаться; **ялҡын тирбәлде** пламя колебалось **2.** качаться

тирбәтеү качать

тире кожа ‖ кожный; шкура; **айыу тиреһе** медвежья шкура

тиреҫ I навоз ‖ навозный

тиреҫ II север ‖ северный

тиреү рвать (*собирать*)

тирләү потеть; **тирләп бөтөү** вспотеть

тирмә юрта; **кейеҙ тирмә** войлочная юрта

тирмән мельница

тирмәнсе мельник

тирә окрестность; **калаының тирә-яғы** окрестности города

тирәк тополь

тирәһендә вокруг, около

тиҫкәре 1. обратный; **тиҫкәре яҡ** обратная сторона **2.** упрямый

тиҫкәрелек упрямство

тиҫкәреләнеү упрямиться; **тиҫкәреләнмә** не упрямься

тиҫтә десяток; **бер тиҫтә йомортҡа** десяток яиц

тишек дыра, отверстие ‖ дырявый; **тишек тишеү** продырявить

тишекле дырчатый; **тишекле сүмес** шумовка

тишелеү рваться, продырявиться, износиться до дыр

тишеү дырявить, прокалывать; **тишек тишеү** проколоть дырку

тишкес пробойник, дырокол, дрель; **ҡағыҙ тишкес** дырокол

тоғро честный

тоғролоҡ честность; **ниәттәрҙең тоғролоғо** честность намерений

тоҙ соль; **аш тоҙо** поваренная соль; **тоҙ һауыты** солонка

тоҙаҡ ловушка

тоҙлау солить; **кәбеҫтә тоҙлау** засолить капусту

тоҙло солёный

тоҙһоҙ несолёный, пресный; **тоҙһоҙ булыу** быть несолёным

тойғо чувство, ощущение

тойолоу чувствоваться, ощущаться; **еҫ тойола** запах чувствуется

тойоу чувствовать, ощущать; **йылыны тойоу** чувствовать тепло

тоҡ мешок; **бер тоҡ он** мешок муки

тоҡандырыу зажигать, разжигать; **ут тоҡандырыу** разжечь огонь

тоҡаныу зажигаться, воспламеняться

тоҡом 1. порода; **2.** потомство, потомок

тол вдовец, вдова; **тол ир** вдовец; **тол ҡалыу** овдоветь

толом коса (*женская*); **толомдо таратыу** распустить косу

толоп тулуп; **толоп кейеү** надеть тулуп

тома совершенно, вовсе, совсем; **тома наҙан** совершенно неграмотный

томалау закрывать; **болоттар күк йөҙөн томаланы** тучи закрыли небо

томан туман; **томан ҡаплау** окутаться туманом

томана невежда

томанлы туманный

томбойоҡ водяная лилия, кувшинка

томра зной ‖ знойный; **томра көн** знойный день

тондороу оглушать; **шартлау колағын тондорҙо** взрыв оглушил его

тоноҡ тусклый; **тоноҡ төҫ** поблекший цвет

тоноҡланыу тускнеть

тоноу отстаиваться; **һыу тонҙо** вода отстоялась

тонсоғоу задыхаться, захлёбываться; **тонсоғоп үлеү** задохнуться

тонсоҡторғос удушливый

тора-бара постепенно

торба труба

торғоҙоу поднимать; **ҡойманы торғоҙоу** поднять забор

торғонлоҡ застой, депрессия; **торғонлоҡ осоро** период застоя

торлаҡ жилище ‖ жилищный; **торлаҡ йорт** жилой дом

торма редька

тормош жизнь ‖ жизненный; **тормош көтөү** жить-поживать; **тормош юлы** жизненный путь; **тормош-көнкүреш** житьё-бытьё

тормошҡа сығыу выходить замуж

торна журавль ‖ журавлиный

тороу 1. вставать, подниматься **2.** стоять; **урында тороу** стоять на месте **3.** жить; **фатирҙа тороу** жить на квартире

тоҫҡау целиться; **сәпкә тоҫҡау** целиться в мишень

тоҫмал догадка

тотам шириной в ладонь

тотанаҡлы сдержанный

тотанаҡһыҙ несдержанный

тоташ слитный; **тоташ яҙыу** слитное написание

тоташтырыу соединять, подсоединять

тоташыу соединяться; **сымдар тоташҡан** провода соединились

тотҡа ручка; **ишек тотҡаһы** дверная ручка

тотҡарлау задерживать, препятствовать

тотҡарлыҡ задержка; **юлдағы тотҡарлыҡ** задержка в пути

тотлоғоу заикаться; **тотлоғоп һөйләшеү** заикаться

тотолоу быть пойманным

тотонолған подержанный; **тотонолған әйберҙәр магазины** магазин подержанных вещей

тотоноу 1. держаться **2.** расходовать; **акса тотоноу** расходовать деньги

тотоу 1. держать; **дилбегә тотоу** держать вожжи **2.** ловить; **балыҡ тотоу** ловить рыбу

тотош сплошной ‖ сплошь

тотошлай целиком; **тотошлай йотоп ебәреү** проглотить целиком

тояҡ копыто; **тояҡ эҙе** след от копыта

төбәк местность, край, сторона; **тыуған төбәк** родная сторона

төбәү целиться

төҙ 1. прямой; **төҙ ағас** прямое дерево **2.** меткий; **төҙ атыу** меткий выстрел

төҙөк исправный

төҙөклөк исправность; **моторҙың төҙөклөгө** исправность мотора

төҙөкләндереү благоустраивать; **урамды төҙөкләндереү** благоустроить улицу

төҙөлөш 1. строительство ‖ строительный; **ҙур төҙөлөш** большое строительство **2.** строение, структура; **атом төҙөлөшө** строение атома

төҙөү 1. строить, сооружать; **йорт төҙөү** строить дом **2.** составлять

төҙөүсе 1. строитель; **төҙөүсе булыу** быть строителем **2.** составитель

төҙәйеү выпрямляться

төҙәйтеү выпрямлять; **тимер сыбыкты төҙәйтеү** выпрямить проволоку

төҙәлеү выздоравливать, поправляться; **ауырыу төҙәлде** больной поправился

төҙәлмәҫлек неизлечимый

төҙәтеү 1. исправлять, поправлять; **хатаны төҙәтеү** исправить ошибку **2.** чинить

төҙәтмә исправление

төйгөсләү набивать, утрамбовывать

төйлөгән коршун

төймә пуговица; **төймәләрҙе элеү** застегнуть пуговицы

төйнәү завязывать узлом; **төйнәп ҡуйыу** завязать узлом

төйөн узел; **төйөндө сисеү** распутывать узел

төйөнсөк узелок, свёрток; **ҙур төйөнсөк** большой свёрток

төйөр комок, бугорок

төйөү толочь, растирать; **киләлә төйөү** толочь в ступе

төйәк приют, пристанище

төкөрөк плевок; **төкөрөк сәсеү** брызгать слюной

төкөрөү плевать; **биткә төкөрөү** плюнуть в лицо

төкөү бодать (*о козле, баране*)

төкөшөү бодаться; **кәзәләр төкөшә** козы бодаются

төлкө лиса ‖ лисий; **төлкө балаһы** лисёнок

төлкөләнеү лукавить, подлизываться

төләү линять (*о птицах*)

төн ночь ‖ ночной; **оҙон төн** долгая ночь; **төн уртаһы** полночь

төнгө ночной

төндә ночью; **төндә эшләү** работать ночью

төнөн ночью; **төнөн ҡайтыу** возвращаться ночью

төньяҡ север ‖ северный

төньяҡ-көнбайыш северо-запад; **төньяҡ-көнбайыш еле** северо-западный ветер

төньяҡ-көнсығыш северо-восток; **төньяҡ-көнсығыштан иҫеү** дуть с северо-востока

төнәтмә настойка

төнәү ночевать

төңөлөү разочаровываться

төп I дно

төп II **1.** пень **2.** основание ‖ основной, главный **3.** корень ‖ коренной

төпкөл глубина, глубинка; **төпкөлдә йәшәү** жить в глубинке

төплө толковый, рассудительный, здравый

төпһөҙ бездонный

төр вид ‖ видовой

төргәк свёрток; **кулға төргәк тотоу** держать в руках свёрток

төрки тюркский

төркөм группа; **төркөмгә тупланыу** собираться в группу

төркөмләү группировать

төрлө разный, разнообразный; **төрлө кеше** разные люди

төрлөсә по-разному, по-всякому; **тормошта төрлөсә була** в жизни по-всякому бывает

төрмә тюрьма ‖ тюремный; **төрмә йорто** здание тюрьмы

төрөк турок ‖ турецкий

төрөксә по-турецки; **төрөксә һөйләшеү** разговаривать по-турецки

төрөнөү закутываться; **юрғанға төрөнөү** закутываться в одеяло

төрөү завёртывать, обертывать, упаковывать; **китапты төрөү** обернуть книгу

төртөү 1. тыкать **2.** толкать; **төртөп ебәреү** толкнуть

төҫ цвет; **аҡ төҫ** белый цвет

төҫ-баш внешний вид, облик

төҫлө I цветной

төҫлө II как, как будто, подобно; **сәскә төҫлө** подобно цветку

төҫмөрләү припоминать, узнавать

төҫһөҙ бесцветный, блёклый, бледный

төҫһөҙләнеү тускнеть

төтөн дым ‖ дымовой

төтәү дымить; **мейес төтәй** печь дымит

төш I сон; **төш күреү** видеть сон

төш II косточка, семечко

төш III полдень, обед (*о времени*); **төшкә ҡайтыу** вернуться к обеду (*в полдень*)

төш күреү сновидение

төшкө полуденный; **төшкө аш** обед; **төшкө аш ашау** обедать

төшлөк южная сторона

төшөм прибыль; **төшөмдө бүлеү** делить прибыль

төшөмлө доходный

төшөндөрөү разъяснять, растолковывать

төшөнкө опущенный; подавленный

төшөнөү понимать, постигать; **мәғәнәһенә төшөнөү** постичь смысл

төшөнсә понятие; **фәнни төшөнсә** научное понятие

төшөрөү 1. понижать, опускать; **иҙәнгә төшөрөү** опустить на пол **2.** высаживать; **десант төшөрөү** высадить десант

төшөү 1. спускаться, опускаться **2.** сниматься; **киноға төшөү** сняться в кино

тубыҡ колено ‖ коленный; **тубыҡ быуыны** коленный сустав

тубыҡланыу вставать на колени; **тубыҡланып тороу** стоять на коленях

тубырсыҡ *бот.* шишка

туған родственник ‖ родной; **алыҫ туған** дальний родственник; **туған тел** родной язык

туғандар 1. родственники **2.** братья ‖ братский

туғандарса по-родственному

туғандаш родственный, братский

туғанлашыу родниться; **күрше менән туғанлашыу** породниться с соседом

туғанлыҡ родство ‖ родственный; **туғанлыҡ тойғоһо** чувство родства

туған-тыумаса родственники, родня

туғарыу распрягать; **атты туғарыу** распрячь лошадь

туғыҙ девять; **туғыҙ йыл** девять лет; **туғыҙ йөҙ** девятьсот

туғыҙар по девять

туғыҙлап около девяти

туғыҙынсы девятый

туҙ береста ‖ берестяной

туҙан пыль; **туҙан күтәреү** поднимать пыль; **туҙан ултырыу** запылиться

туҙанлы пыльный

туҙбаш уж (*змея*)

туҙған изношенный, ветхий; **туҙған күлдәк** изношенное платье

туҙҙырыу 1. развеивать 2. изнашивать; **итекте туҙҙырыу** износить сапоги

туҙыу изнашиваться, трепаться

туй свадьба ‖ свадебный; **туй бүләге** свадебный подарок

туйғансы досыта, вдоволь; **туйғансы йоҡлау** выспаться вдоволь

туйҙырыу кормить, накормить

туйыныу питаться, наедаться; **икмәк менән туйыныу** питаться хлебом; **иткә туйыныу** наедаться мясом

туйра молодой дуб

туйыу наедаться, насыщаться; **ныҡ туйыу** сильно наесться

туҡ сытый ‖ сыто

туҡландырыу кормить, подкармливать

туҡлыҡлы сытый, питательный

туҡмас лапша; **туҡмас бешереү** варить лапшу

туҡмау бить; **туҡмап ташлау** избить

туҡталыу останавливаться, прекращаться

туҡталыш остановка; **автобустар туҡталышы** автобусная остановка

туҡтатыу останавливать, прекращать; **эште туҡтатыу** прекратить работу

туҡтау останавливаться, прекращаться; **туҡтап тороу** стоять, остановившись

туҡтауһыҙ беспрерывный ‖ беспрерывно

туҡһан девяносто

туҡһанынсы девяностый

туҡылдатыу стучать; **ишек туҡылдатыу** стучаться в дверь

туҡыма ткань

туҡыу I ткать; **киндер туҡыу** соткать полотно

туҡыу II мешать, взбивать; **йомортҡа һарыһын туҡыу** взбить желток

туҡыусы ткач, ткачиха

тула сукно (*домотканное*); **тула баҫыу** валять сукно

тулайым 1. общий, валовый; **тулайым килем** валовый доход 2. оптовый ‖ оптом; **тулайым алыу** покупать оптом

тулау метаться

тулҡын волна ‖ волновой

тулҡынланыу волноваться

тулҡынлы волнистый

тулҡыныу волноваться; **күл тулҡына** озеро волнуется

тултырма колбаса (*варёная, с ливером и крупой*)

тултырыу наполнять, заполнять; **төйөп тултырыу** наполнять, уплотняя, набивать

тулы полный ‖ полно; **тулы һауыт** посуда, наполненная чем-либо

тулыландырыу восполнять, дополнять; **мәкәләне тулыландырыу** дополнить статью

тулыу 1. наполняться; **күнәк тулды** ведро наполнилось **2.** исполняться; **малайға ун йәш тулды** мальчику исполнилось десять лет

тулыһынса полностью

тулышыу наливаться; **алмалар тулышкан** яблоки налились

тумыртка дятел

тумырыу рубить; **бүрәнә тумырыу** рубить бревно

тун шуба; **кыҫка тун** полушубок

тунау обдирать, сдирать, драть; **тунап алыу** содрать шкуру

туң 1. мёрзлый, мороженый; **туң ер** мёрзлая земля **2.** наст

туңдырма мороженое

туңдырыу морозить, замораживать; **итте туңдырыу** заморозить мясо

туңыу замерзать, застывать; **һыу туңды** вода замёрзла

туп I мяч; **туп уйнау** играть в мяч

туп II орудие, пушка; **туптан атыу** стрелять из пушки

туп III стая; **торналар тубы** журавлиная стая

туп-тура прямо, прямой

тупаҫ 1. тупой, незаточенный **2.** грубый, невежливый ‖ грубо, невежливо

тупаҫлык грубость; **тупаҫлык күрһәтеү** проявить грубость

тупланғанлык сплочённость

туплау собирать, сосредоточивать; копить; **байлык туплау** накапливать богатство

тупрак почва, земля ‖ почвенный; **кара тупрак** чернозём

тупһа порог

тура прямой ‖ прямо; **тура килеү** совпадать; **тура һүҙле** прямой, откровенный

турайыу выпрямляться

тураклау разрезать, разрубать; **ит тураклау** разрубить мясо

турала о, об, обо; **беҙҙең турала** о нас

туранан прямиком, прямо; **туранан әйтеү** сказать прямо

туранан-тура непосредственно; **туранан-тура катнашыу** участвовать непосредственно в чём-либо

турау крошить, разрезать, разрубать; **картуф турау** разрезать картошку

тураһында о, об, обо; **кеше тураһында** о человеке

турғай воробей ‖ воробьиный

туры гнедой; **туры колон** гнедой жеребёнок

тут ржавчина

тутығыу ржаветь; **тимер тутыға** железо ржавеет

тутыйғош попугай

тутык ржавчина ‖ ржавый

тутыккан ржавый

түбә 1. холм, вершина; **тау түбәһе** вершина горы **2.** крыша; **түбә тимере** кровельное железо

түбән низ, нижняя часть ‖ низкий ‖ низко

түбәнге нижний; **йорттоң түбәнге каты** нижний этаж дома

түбәнгә вниз

түбәндә внизу; **ул түбәндә йәшәй** он живёт внизу

түбәндәге 1. следующий **2.** находящийся внизу

түбәндән снизу

түбәнлек низость, подлость

түбәнәйеү снижаться, понижаться; **самолёт түбәнәйә** самолёт снижается

түбәнәйтеү снижать, понижать

түгел не, не только; **һау түгел** не здоров

түгелгән пролитый, вылитый

түгелеү литься, проливаться; **күҙ йәше түгелә** слёзы льются

түгеү 1. лить, выливать; **ашты түгеү** выливать суп **2.** высыпать

түҙем терпение ‖ терпеливый

түҙемле терпеливый

түҙемлек терпение

түҙемһеҙ нетерпеливый

түҙерлек терпимый ‖ терпимо; **эҫелек әле түҙерлек** жара ещё терпима

түҙеү терпеть; выдерживать; **ауырлыкҡа түҙеү** переносить трудности

түкмәй-сәсмәй полностью, в целости и сохранности

түләү платить, расплачиваться; **аҡса түләү** платить деньгами

түләүле платный

түләүһеҙ бесплатный

түңгәк пень

түңкәреү перевернуть; **ҡаҙанды түңкәреү** перевернуть котёл

түңәрәк кружок ‖ круглый

түр почётное место; **түргә менеп ултырыу** восседать на почётном месте

түрә начальник; чиновник

түтә прямиком

түтәл грядка; **түтәл яһау** делать грядку

түтәрәм четвертинка

түш I грудь ‖ грудной; **түш киреү** выпятить грудь

түш II наковальня

түшәк постель, перина

түшәм потолок ‖ потолочный

түшәү стелить; **келәм түшәү** стелить ковёр

тығыҙ тесный, тугой ‖ тесно, туго; **тығыҙ бүлмә** тесная комната

тығылыу 1. застревать, закупориваться **2.** соваться, лезть, вмешиваться (не в свои дела)

тығын пробка; **ағас тығын** деревянная пробка

тығыу совать, втыкать, затыкать; **шешәне тығыу** заткнуть бутылку

тыйнаҡ 1. скромный ‖ скромно **2.** сдержанный ‖ сдержанно

тыйнаҡлык скромность

тыйыу 1. запрещать **2.** сдерживать; **күҙ йәштәрен саҡ тыйыу** еле сдерживать слёзы

тыҡрыҡ переулок; **тар тыҡрыҡ** узкий переулок

тылсым волшебство ‖ волшебный; **әйтерһең дә, тылсым буйынса** как будто по волшебству

тылсымлы волшебный

тымау насморк; **тымау тейеү** схватить насморк

тымыҡ тихий, безветренный, спокойный; **тымыҡ төн** тихая ночь

тын I дыхание ‖ дыхательный; **ҡайнар тын** горячее дыхание

тын II тихий ‖ тихо

тынғы покой, спокойствие; **тынғы таппау** не находить покоя

тынғыһыҙ беспокойный ‖ беспокойно

тынғыһыҙлыҡ беспокойство; **тынғыһыҙлыҡ кисереү** испытывать беспокойство

тынлыҡ тишина, покой

тынсыу душный, затхлый

тыныс спокойный ‖ спокойно; **тыныс йоҡо** спокойной ночи

тынысландырыу успокаивать; **нервыны тынысландырыу** успокаивать нервы

тынысләп спокойно, тихо

тынyслык покой, спокойствие, мир

тынысһыҙланыу беспокоиться

тынысһыҙлау беспокоить; **мине аяғым тынысһыҙлай** меня беспокоит нога

тыныу утихать, затихать; **тынып калыу** затихнуть

тыңлау слушать, слушаться; **йыр тыңлау** слушать песню; **ата-әсәне тыңлау** послушаться родителей

тыңлаусан послушный

тыңлаусы слушатель; **радио тыңлаусы** слушатель радио

тыпырлау топать, притопывать

тыпырсыныу 1. дрыгать ногами **2.** биться, вырываться

тырҡыш мухомор (*гриб*)

тырма грабли

тырнаҡ ноготь; коготь

тырнаныу чесаться; **эт тырнана** собака чешется

тырнау царапать; **тырнап алыу** царапнуть

тырнашыу царапаться

тырыз туесок, кузовок (*из бересты*)

тырым-тырағай беспорядочно

тырыш старательный, прилежный

тырышлыҡ усердие, старание

тырышыу стараться

тыуа праправнук

тыуасар праправнучка

тыуаят праправнук (*пятое поколение*)

тыуған родной; **тыуған ил** родина; **тыуған көн** день рождения

тыуҙырыу рождать, рожать, создавать; **бала тыуҙырыу** рожать ребёнка

тыумыштан от рождения, от роду; **тыумыштан килгән** существующий с самого рождения

тыуыу 1. рождение ‖ рождаться; **бала тыуа** рождается ребёнок **2.** возникать

тыш I 1. наружная сторона; обложка; переплёт **2.** двор; **тышка сығыу** выйти во двор **3.** наружность (*внешность*)

тыш II кроме, сверх, вне; **сираттан тыш** вне очереди

тышкы внешний, наружный

тышлау обшивать, обвёртывать, переплетать; **китап тышлау** переплести книгу

тышлыҡ обшивка, обложка

тышса оболочка

тышта снаружи (*на улице*); **тышта һыуыҡ** на улице холодно

тыштағы находящийся снаружи (*на улице*)

тыштан снаружи; **өйҙө тыштан бикләү** запереть дом снаружи

тә тоже, также

тәбиғи естественный, природный

тәбиғәт природа, натура, естество; **тәбиғәт белеме** естествознание; **тәбиғәт донъяһы** природа

тәбрикләү поздравлять; **тантаналы тәбрикләү** торжественное приветствие

тәбәнәк низкий, низкорослый

тәгәрләү катиться; **арба тәгәрләй** телега катится

тәгәрмәс колесо ‖ колёсный

тәгәрәү падать, упасть; **аттан тәгәрәү** упасть с коня

тәғәйен предназначенный, определённый; **тәғәйен эш** работа, предназначенная для кого-то

тәғәйенләү назначать; **уны бүлек мөдире итеп тәғәйенләү** назначить его заведующим отделом

тәҙрә окно; **тәҙрә быялаһы** оконное стекло; **тәҙрә төбө** подоконник

тәжрибә опыт ‖ опытный; **бай тәжрибә** богатый опыт

тәжрибәле опытный

тәжрибәһеҙ неопытный

тәжрибәһеҙлек неопытность

тәкә баран; **кәзә тәкәһе** козёл

тәкәббер высокомерный

тәкдим предложение; **тәкдим яһау** внести предложение; **тәкдим итеү** предлагать

тәлгәш кисть, гроздь; **балан тәлгәше** гроздья калины

тәлмәрйен лягушка ‖ лягушачий

тәм вкус; **бал тәме** вкус меда

тәмле вкусный ‖ вкусно

тәмле-томло сладкий, вкусный

тәмләткес приправа, специи; **ашҡа тәмләткестәр һалыу** класть в пищу специи

тәмләү пробовать на вкус

тәмһеҙ невкусный, безвкусный, несладкий

тәмһеҙләнеү терять вкус

тәмәке табак, курево; **тәмәке тартыу** курить

тән тело ‖ телесный

тәнкит критика ‖ критический

тәнкитләү критиковать; **етешһеҙлектәрҙе тәнкитләү** критиковать недостатки

тәнкитсе критик

тәнәфес перерыв, перемена

тәңкә 1. монета; рубль **2.** чешуя

тәңкәле 1. с монетами; **тәңкәле сәсмәү** лента с монетами (*украшение*) **2.** чешуйчатый

Тәңре Бог, Всевышний; **Тәңре шаһит** Бог-свидетель

тәпе мышеловка

тәпке мотыга; **тәпке менән утау** полоть мотыгой

тәпәй лапа (*птиц, зверей*); **айыу тәпәйе** лапа медведя

тәпәшәк низкий, приземистый

тәрбиә воспитание

тәрбиәле 1. воспитанный **2.** ухоженный

тәрбиәләнеү воспитываться

тәрбиәләү воспитывать; **йәштәрҙе тәрбиәләү** воспитывать молодежь

тәрбиәсе воспитатель

тәрбиәһеҙ невоспитанный

тәрбиәһеҙлек невоспитанность

тәре крест; **ағас тәре** деревянный крест

тәржемә перевод; **тәржемә итеү** переводить с одного языка на другой

тәржемәсе переводчик; **тәржемәсе булып эшләү** работать переводчиком

тәрилкә тарелка

тәртешкә кочерга

тәртип порядок

тәртипле дисциплинированный, воспитанный

тәртипһеҙ невоспитанный, беспорядочный

тәртипһеҙлек беспорядок; **бүлмәлә тәртипһеҙлек** в комнате беспорядок

тәртипһеҙләнеү нарушать порядок

тәрән глубокий ‖ глубоко

тәрәнлек глубина

тәрәнәйтеү углублять; **соҡорҙо тәрәнәйтеү** углубить яму

тәте курок; **тәтене күтәреү** взвести курок

тәтәй игрушка; **тәтәй һатып алыу** купить игрушку

тәүге первый; **тәүге ҡар** первый снег

тәүҙә сначала, сперва; **тәүҙә ауылға барам** сначала поеду в деревню

тәүлек сутки

тәүлеклек суточный; **тәүлеклек срок** суточный срок

тәүлекләп посуточно, сутками

тәүтормош первобытный

тәүәккәл решительный ‖ решительно

тәүәккәллек решительность

тәүәккәлләү решаться (*отваживаться*)

тәьмин итеү обеспечивать, снабжать; **аҙыҡ менән тәьмин итеү** снабжать продуктами

тәьҫир 1. влияние, воздействие; **тәьҫир итеү** влиять, воздействовать **2.** впечатление

тәьҫирле влиятельный, впечатляющий

тәьҫирләнеү возбуждаться

тәьҫорат впечатление; **тәьҫоратҡа бирелеү** быть под впечатлением

У

уба холм, курган; **боронғо убалар** древние курганы

убалы холмистый

убыр 1. обжора **2.** вампир

убырлы ҡарсыҡ баба-яга

уға ему, ей

уҙаман 1. старейшина **2.** почтенный человек

уҙған прошлый, прошедший

уҙғарыу проводить

уҙыу 1. проходить, проезжать **2.** протекать **3.** миновать; **ауылды уҙыу** миновать деревню **4.** обгонять, объезжать, опережать

уҙыш бега ‖ беговой

уҙышлай мимоходом, проездом

уҙышыу состязаться в гонке, опережать друг друга

ужым озимь, озимый; **ужым арышы** озимая рожь

уй I 1. мысль, раздумье; **ауыр уй** тяжёлая мысль; **уй бутала** мысли путаются **2.** замысел, намерение; **уй тотоу** иметь намерение

уй II широкая и глубокая долина между горами

уй III ой; **уй, ҡайһылай ҡурҡытты** ой, как напугал

уйҙырма вымысел ‖ вымышленный

уйламағанда неожиданно; **уйламағанда килен төшөү** явиться неожиданно

уйламаҫтан необдуманно

уйландырыу заставлять задуматься

уйланыу раздумывать, задумываться; **уйланып тораһы юҡ** нечего раздумывать

уйланыусан задумчивый

уйлау 1. думать; **уй уйлау** думать думу; **уйлап эшләү** делать что-либо, обдумав; **уйлап табыу** придумать, изобрести **2.** полагать, предполагать

уймаҡ напёрсток

уйнау играть; **туп уйнау** играть в мяч

уйпат *геогр.* впадина

уйсан задумчивый ‖ задумчиво

уйһыулыҡ низина, низменность

уйым вырез, прорезь, выемка

уйымлы вырезной; вогнутый

уйын игра, шутка; **өҫтәл уйыны** настольная игра

уйын-көлкө веселье, увеселение

уйынсы игрок

уйынсыҡ игрушка ‖ игрушечный

уйыу долбить, прорубать, вырезать; **тәҙрә уйыу** прорубить окно

ук I стрела

ук II **1.** же **2.** довольно-таки **3.** даже **4.** вплоть до, самый **5.** ещё, уже **6.** как только

ука позумент

уклау скалка; **уклау менән камыр йәйеү** раскатывать тесто скалкой

уксы стрелок ‖ стрелковый

укымышлы грамотный, образованный, начитанный

укыныу читать про себя (*тихо*)

укып сығыу прочитать

укытыу обучать; **балалар укытыу** обучать детей

укытыусы учитель, преподаватель; **башланғыс синыфтар укытыусыһы** учитель начальных классов

укыу 1. чтение ‖ читальный ‖ читать **2.** учёба ‖ учебный ‖ учиться, обучаться; **мәктәптә укыу** учиться в школе; **укыу йорто** учебное заведение

укыусы ученик; читатель

ул I **1.** он, она, оно; **уның менән** с ним **2.** тот, та, то, те

ул II сын; **кинйә ул** младший сын

улай так; этак, эдак; **улай булһа ла** если так, в таком случае; **улай-былай** так-сяк

улар они; **улар килде** они пришли

уларға им; **уларға әйт** скажи им

уларҙа у них

уларҙан от них

уларҙы их

уларҙың их

уларса по их мнению

уллыҡ сыновий; **уллыҡ бурысы** сыновий долг

ултыраҡ оседлый; **ултыраҡ кәбиләләр** оседлые племена

ултырғыс стул; **артлы ултырғыс** стул со спинкой

ултыртыу сажать; ставить; **ағас ултыртыу** посадить дерево

ултырыу сидеть, садиться; **ашарға ултырыу** садиться кушать

ултырыш заседание

ултырышыу рассаживаться; **балалар урындарына ултырыштылар** дети расселись по местам

умарта улей; **умарта корто** пчела

умарталыҡ пасека; **умарталыҡ тотоу** держать пасеку

умартасы пчеловод

умартасылыҡ пчеловодство

умрау һөйәге ключица; **умрау һөйәге һыныу** перелом ключицы

умырзая подснежник

умыртка позвоночник; **умыртка һөйәге** позвонок

умырткалы позвоночный

умырткаһыҙ беспозвоночный

ун десять; **ун кеше** десять человек; **ун алты** шестнадцать; **ун бер** одиннадцать; **ун биш** пятнадцать; **ун дүрт** четырнадцать; **ун ете** семнадцать; **ун ике** двенадцать; **ун өс** тринадцать; **ун туғыҙ** девятнадцать; **ун һигеҙ** восемнадцать

унан от него, от неё; оттуда; потом, затем; **унан һуң** после этого, затем

унан-бынан 1. отовсюду **2.** кое-как

унар по десять

унарлап по десяти, десятками

унарлыҡ десятка ‖ десятирублёвый

унда у него, у неё; там; **унда һалкын** там холодно

ундай такой; **ундай кешене белмәйем** такого человека не знаю

унлап около десяти

унлы десятеричный

уны его, её

уныҡы его, её

унынсы десятый; **унынсы рәт** десятый ряд

уның его, её

унынса по его мнению

уң 1. правый; **уң яҡ** правая сторона **2.** лицевой; **уң яғы** лицевая сторона **3.** удачный; **уң һунар** удачная охота

уңай 1. положительный, удобный; **уңай балта** удобный топор **2.** случай, повод; **уңайы килгәндә** при случае

уңайлы удобный ‖ удобно

уңайлыҡ удобство; **уңайлыҡ тыуҙырыу** создавать удобства

уңайһыҙ неудобный ‖ неудобно; **уңайһыҙ урын** неудобное место

уңайһыҙланыу стесняться, смущаться; **әйтергә уңайһыҙланыу** стесняться сказать

уңайһыҙлау беспокоить, тревожить; **кешене бушҡа уңайһыҙлау** попусту беспокоить человека

уңайһыҙлыҡ неудобство, неловкость

уңалыу закрываться, заживать; **яра уңалды** рана зажила

уңға направо; **уңға боролоу** повернуть направо

уңған дельный, деловой; **уңған хеҙмәткәр** деловой работник

уңда направо, справа

уңдан справа

уңдырышлы плодородный

уңмаған бестолковый, бездарный

уңыу 1. уродиться (*созреть*) **2.** удаваться, получаться; **бәйерәктәр уңды** пирожки удались

уңыш 1. урожай; **мул уңыш** богатый урожай **2.** успех, удача; **уңыш ҡаҙаныу** добиться успеха

уңышлы успешный, урожайный ‖ успешно; **уңышлы йыл** урожайный год

уңышлыҡ успех

уңышһыҙ неудача

упҡын бездна

ураҙа ураза (*мусульманский пост*); **ураҙа ваҡыты** время уразы; **Ураҙа байрамы** праздник Уразы; **ураҙа тотоу** соблюдать пост

ураҡ 1. серп **2.** жатва

уралыу 1. крутиться; **көҙгө алдында уралыу** крутиться перед зеркалом **2.** наматываться, обвиваться

урам улица ‖ уличный

ураныу укутываться; **шәлгә ураныу** укутаться в шаль

урау 1. мотать, наматывать, обматывать; **епте урау** намотать нитку; **баланы урау** укутывать ребёнка **2.** обходить

урғылыу бить, извергаться, бурлить; **фонтан урғыла** фонтан бьёт

урлау красть, воровать; **урлап алыу** украсть, своровать

урлашыу заниматься воровством

урман лес ‖ лесной; **урман ҡарауылсыһы** лесник; **урман ҡырҡыусы** лесоруб

урманлы лесистый

урманлыҡ лес

урмансы лесник

урт полость рта

урта середина ‖ средний; **төн уртаһы** полночь

уртаҡ общий; **уртаҡ мал** общее имущество

уртаҡлашыу делиться; **фекер уртаҡлашыу** делиться мыслями

уртаҡҡа пополам

уртала на середине

урталай надвое, пополам; **урталай бүлеү** разделить попо-

лам; **урталайға һыныу** разломаться пополам

уртансы средний; **уртансы ул** средний сын

уртаса средний, посредственный; **уртаса буйлы** среднего роста

уртаһында в середине, в центре

уртлам *разг.* глоток

уртлау глотать, пить большими глотками

урын 1. место, местность; **буш урын** свободное место **2.** должность **3.** постель

урынбаҫар заместитель

урында на месте

урындағы местный

урынлаштырыу помещать, укладывать, устанавливать

урынлашыу устраиваться, располагаться, помещаться; **ҡунаҡханаға урынлашыу** устраиваться в гостинице

урынлы уместный, справедливый ‖ уместно, справедливо

урынлы-урынһыҙ как попало, где-попало, некстати

урынһыҙ ненужный, неуместный, необоснованный

урынһыҙға неуместно, напрасно, без надобности

урынына на место, вместо

урып-йыйыу уборка ‖ уборочный; **урып-йыйыу мәле** время уборки

урыу жать (*убирать*); **ашлыҡ урыу** жать хлеб

ус 1. ладонь; **уска һалыу** класть на ладонь **2.** горсть

усаҡ очаг

услам клок

услап горстями, пригоршнями

услау зажать в руке

уҫаҡ осина ‖ осиновый

уҫал злой

уҫаллыҡ зло, злость; **уҫаллыҡ ҡылыу** совершать зло

ут 1. огонь ‖ огненный; **ут яна** огонь горит **2.** свет; **бүлмәлә ут тоҡандырыу** зажечь в комнате свет **3.** пожар

утау прополка ‖ полоть

утрау остров

утыҙ тридцать; **утыҙ йәш** тридцать лет

утыҙлы тридцатый

утын дрова

уфтаныу охать (*вздыхать*)

уяныр-уянмаҫ спросонок (*в полусне*)

уяныу просыпаться, пробуждаться; **йоҡонан уяныу** просыпаться

уятыу будить; **йоҡонан уятыу** разбудить

уяу бодрствующий (*не спящий*)

уяулы-йоҡоло полусонный

уяулыҡ бдительность; **уяулыҡ күрһәтеү** проявить бдительность

Ү

үбеү целовать; **баланы үбеү** целовать ребёнка

үбешеү целоваться

үгеҙ бык; **тоҡом үгеҙ** племенной бык

үгәй неродной, сводный; **үгәй ҡыҙ** падчерица; **үгәй атай** отчим; **үгәй әсәй** мачеха

үгәй инә үләне мать-и-мачеха

үгәйһерәү чувствовать себя сиротой

үгәйһетеү относиться как к чужому

үҙ свой, своя, своё; сам; **мин үҙем** я сам; **үҙ башына** на свою голову

үҙ аллы самостоятельный ‖ самостоятельно

үҙ ваҡытында своевременно

үҙ һүҙле 1. упрямый 2. настойчивый

үҙ-ара взаимный, обоюдный ‖ взаимно, обоюдно

үҙағас древесина

үҙаң самосознание

үҙбилдәләнеш самоопределение

үҙгәреү меняться, изменяться, перевоплощаться; **һауа торошо үҙгәрә** погода меняется

үҙгәреүсән изменчивый, переменчивый

үҙгәреш изменение, перемена; **тормоштағы үҙгәрештәр** перемены в жизни

үҙгәрешле изменчивый, переменчивый

үҙгәрешһеҙ без изменений

үҙгәртеү менять, изменять

үҙе 1. он сам, она сама, оно само 2. сам по себе

үҙем я сам, я сама

үҙенеке свой, собственный

үҙенсә по-своему

үҙенсәлек особенность, своеобразие

үҙең ты сам, ты сама

үҙешмәкәр самодеятельный

үҙидара самоуправление

үҙкиммәт себестоимость; **үҙкиммәтте кәметеү** снижение себестоимости

үҙләштереү 1. присваивать 2. усваивать, осваивать, овладевать; **дәресте үҙләштереү** усвоить урок

үҙсәнлек свойство

үҙәк центр ‖ центральный; **ҡаланың үҙәге** центр города

үҙән долина, русло

үк же, сразу же

үкенес раскаяние, сожаление; **үкенес белдереү** раскаиваться, сожалеть

үкенеү каяться, сожалеть; **ебәргән хаталарға үкенеү** сожалеть о допущенных ошибках

үкереү реветь, рыдать, выть, рычать; **үкереп илау** плакать навзрыд

үксә 1. каблук; **бейек үксә** высокий каблук 2. пятка

үкһеү всхлипывать; **үкһеп илау** всхлипывать

үлгән умерший, павший, дохлый

үле мёртвый

үлем смерть ‖ смертный

үлемесле смертельный

үлеү умереть; **ауырыуҙан үлеү** умереть от болезни

үлсәгес измеритель

үлсәм размер, мера; **ауырлыҡ үлсәме** мера веса

үлсәмле весовой

үлсәү весы ‖ взвешивать, измерять; **аҙымлап үлсәү** мерить шагами; **бизмәнләп үлсәү** взвесить что-то на безмене

үлтереү убивать; **атып үлтереү** застрелить

үлтереүсе убийца

үлән трава

үләнлек лужайка

үңәҙ плесень

үңәс горло; **үңәскә йәбешеү** схватить за горло

үпкә I лёгкое, лёгкие ‖ лёгочный; **уң яҡ үпкә** правое лёгкое

үпкә II обида; **үпкәм бар** я обижен

үпкә-бауыр ливер ‖ ливерный

үпкәләтеү обижать; **уйламай әйтеп үпкәләтеү** обидеть неосторожным словом

үпкәләү обижаться, огорчаться

үпкәсел обидчивый

үптереү поцеловать

үр подъем; высота; **үргә ҡарау** смотреть вверх

үрге верхний

үреү I плести, вить; **кәрзин үреү** плести корзину

үреү II прорастать; **үреп сығыу** прорасти

үреш пастбище

үркәс горб (*у верблюда*)

үрләү 1. взбираться **2.** плавать против течения

үрмә 1. плетёный **2.** вьющийся

үрмәксе паук; **үрмәксе ауы** паутина

үрмәләү лезть вверх; **ҡаяға үрмәләү** лезть на скалу

үрнәк образец || образцовый

үрсетеү разводить, размножать, выращивать; **йылҡы малын үрсетеү** разводить коней

үрә прямо; торчком; **сәсе үрә торҙо** волосы встали дыбом

үрәпсеү встать на дыбы

үс месть; **үс алыу** мстить кому-либо

үсегеү злиться, озлобляться

үсекләү дразнить, передразнивать; **этте үсекләү** дразнить собаку

үсәү злорадствовать

үҫемлек растение || растительный

үҫеү расти, вырастать; развиваться; **үлән үҫә** трава растёт

үҫеш развитие, рост; сдвиг; **сәнәғәт үҫеше** рост промышленности

үҫмер подросток || подрастающий

үҫтереү растить, выращивать, развивать; **сәскә үҫтереү** выращивать цветы

үт желчь || желчный; **үт ҡыуығы** желчный пузырь

үтек утюг

үтекләү гладить; **кер үтекләү** гладить бельё

үтенес просьба

үтенеү просить, умолять; **ғәфү үтенеү** просить прощения

үтес задолженность

үтеү 1. проходить, пролегать **2.** миновать; **ауылды үтеп китеү** миновать деревню

үтешләй мимоходом, проездом

үткенсе *сущ.* проезжий, прохожий

үткер 1. острый; **үткер балта** острый топор **2.** бойкий || бойко

үткерләү точить, заострять; **бысаҡ үткерләү** точить нож

үткән прошлый, прошедший; **үткән заман** прошедшее время

үткәргес провод, проводник

үткәреү 1. проводить; **ваҡытты үткәреү** проводить лето в деревне **2.** пропускать; **ишектән үткәреү** пропускать в дверь

үтмәҫ тупой

үтә 1. сквозь, насквозь; **бармаҡ үтә ҡарау** смотреть сквозь пальцы **2.** слишком, чрезмерно

үтәләй насквозь; **таҡтаны үтәләй тишеү** пробить доску насквозь

үтәү исполнять, выполнять; **вәғәҙәне үтәү** исполнить обещание

Ф

фажиғә трагедия

фажиғәле трагический

файҙа польза, выгода; **файҙа килтереү** приносить пользу

файҙаға впрок

файҙаланыу пользоваться, использовать

файҙалы полезный, прибыльный

файҙаһыҙ бесполезный, невыгодный, напрасный

фараз предположение, гипотеза; **фараз итеү** предполагать, представлять

фарсы перс ‖ персидский

фатир квартира ‖ квартирный; **ике бүлмәле фатир** двухкомнатная квартира; **фатир хаҡы** квартирная плата

фекер мысль, идея

фекерҙәш единомышленник

фетнә мятеж, бунт; **фетнә күтәреү** поднять бунт

фиҙакәр самоотверженный

фил слон ‖ слоновый; **Һиндостан филе** индийский слон

фиркә партия; **фиркәгә инеү** вступить в партию

фирүзә бирюза ‖ бирюзовый

формалы формовой

фотокағыҙ фотобумага

футболсы футболист

фәкир бедняк ‖ бедный, убогий; **фәкир йәшәү** жить бедно

фәкир-фоҡара беднота (*неимущие люди*)

фәкирлек бедность

фәкәт только, лишь

фәлсәфә философия;

фәлән такой-то; **фәлән ваҡыт** в такое-то время

фәлән-төгән такой-сякой

фән наука; **фәнде үҫтереү** развивать науку

фәнни научный

фәнни-популяр научно-популярный

фәрештә ангел ‖ ангельский; **фәрештә түҙемлеге** ангельское терпение

фәһем *разг.* интеллект, сообразительность

Х

хазина клад, сокровище; **хазина эҙләү** искать клад

хайуан животное; скот

хаким повелитель, правитель ‖ правящий, господствующий

хакимиәт администрация

хакимлыҡ власть (*господство, могущество*)

хаҡ I правильный, истинный

хаҡ II право; **хаҡым бар** я имею право

хаҡ III 1. плата; **хаҡ түләү** платить **2.** цена, стоимость

хаҡлы 1. имеющий право, законный; **2.** правый, справедливый

хаҡлыҡ 1. правота, правда **2.** справедливость; **хаҡлыҡ өсөн көрәш** борьба за справедливость

хаҡта о, об; **беҙҙең хаҡта** о нас; **ошо хаҡта** об этом

хаҡһыҙ 1. бесправный **2.** несправедливый

хаҡына ради, для, во имя; **дөйөм эш хаҡына** ради общего дела

хаҡында о, об; **быны́ң хаҡында** об этом

халыҡ народ ‖ народный; **башҡорт халҡы** башкирский народ; **халыҡ-ара** международный

халыҡсан народный

ханлыҡ ханство

ханым ханум, госпожа; **Гүзәл ханым** Гузель ханум

хаслыҡ враждебность; **хаслыҡ тойғоһо кисереү** испытывать враждебность

хат письмо; **исемһеҙ хат** анонимное письмо

хат ташыусы почтальон

хата ошибка ‖ ошибочный; **хата яһау** сделать ошибку

хаталаныу ошибаться

хаталык ошибка; **хаталык булған** ошибка вышла

хатаһыҙ безошибочный ‖ безошибочно

хатта 1. даже **2.** очень; **хатта матур** очень красивый

хеҙмәт 1. труд ‖ трудовой; **хеҙмәт даны** трудовая слава **2.** служба; **хеҙмәт итеү** служить

хеҙмәткәр служащий, сотрудник

хеҙмәтсе слуга, служитель, работник

хеҙмәтсән труженик ‖ трудовой, трудящийся

хеҙмәттәш коллега, сослуживец

хеҙмәттәшлек сотрудничество

хикмәт 1. мудрость **2.** тайна; **бында бер хикмәт бар** здесь кроется тайна

хикәйә рассказ; **хикәйә итеү** рассказывать, повествовать

хис чувство, эмоция

хисле чувствительный, эмоциональный

хисһеҙ бесчувственный, бездушный

Хоҙай Бог, Господь; **хоҙай бәндәһе** божий раб; **хоҙайҙың әмере** божье повеление

хоҡуҡ право ‖ правовой

хоҡуҡи правовой

хоҡуҡлы имеющий право, правомочный

хоҡуҡһыҙ бесправный

холоҡ характер, нрав

холоҡло сдержанный, уравновешенный

холоҡһоҙ несдержанный, дурной; **холоҡһоҙ кеше** человек с плохим характером

холоҡһоҙланыу горячиться, нервничать

хосуси частный

хөкөм приговор; **хөкөм итеү** судить

хөкүмәт правительство; **хөкүмәт ағзалары** члены правительства

хөрмә хурма, финик ‖ финиковый

хөрмәт уважение, почёт; **хөрмәт күреү** пользоваться уважением; **хөрмәт итеү** уважать

хөрмәтле уважаемый

хөрмәтләү уважать, почитать

хужа хозяин ‖ хозяйский

хужаларса хозяйский ‖ по-хозяйски; **эшкә хужаларса мөнәсәбәт** хозяйское отношение к делу

хужалыҡ хозяйство ‖ хозяйственный

хужалыҡсыл хозяйственный

хужалыҡһыҙ бесхозный, беспризорный

хуплау одобрять

хур низкий, ничтожный; **хур күреү** презирать

хурланыу 1. оскорбляться **2.** стыдиться, унижаться

хурлау оскорблять; **халыҡ алдында хурлау** оскорблять (унижать) при народе

хурлыҡ позор, унижение; **хурлыҡҡа төшөү** опозориться, осрамиться

хурлыҡлы позорный, постыдный; **хурлыҡлы ҡылыҡ** позорный поступок

хуш 1. прощай, до свидания; **хуш, иҫән бул** до свидания, будь здоров; **хуш килдегеҙ** добро пожаловать **2.** приятный; **хуш еҫле** ароматный

хушбуй духи; **бер һауыт хушбуй** флакон духов

хушлашыу прощаться; **ҡул биреп хушлашыу** прощаться за руку

хушығыҙ до свидания, прощайте

хырылдау хрипеть; **тамаҡ хырылдай** хрипит в горле

хырылдауык хриплый

хыял мечта, фантазия; **хыял донъяһы** мир грёз

хыялдағы воображаемый (*мнимый*)

хыялланыу мечтать, фантазировать; **хыялланып алыу** помечтать

хыянат предательство, измена

хыянатсы изменник, предатель

хыянатһыҙ верный

хәбәр весть, известие; **һуңғы хәбәрҙәр** последние известия; **хәбәр итеү** сообщать, извещать

хәбәрләшеү 1. извещать **2.** переписываться

хәбәрсе корреспондент; вестник

хәҙер сейчас, теперь; **хәҙер укып йөрөйөм** я сейчас учусь

хәҙерге современный, настоящий; **хәҙерге вакытта** в настоящее время

хәҙергәсә до сих пор

хәйер милостыня, подаяние; **хәйер биреү** подать милостыню; **хәйер һорау** попрошайничать

хәйерле 1. благополучный, счастливый, добрый; **хәйерле иртә** доброе утро; **хәйерле кис** добрый вечер; **хәйерле көн** добрый день; **хәйерле сәғәттә** в добрый час; **хәйерле юл** счастливого пути

хәйерсе нищий

хәйерселек нищета

хәйлә 1. хитрость **2.** повод; **хәйләһен тап** найди повод

хәйләкәр хитрый ‖

хәйләкәрлек хитрость

хәйләкәрләнеү хитрить

хәйләле хитрый ‖ хитро; **хәйләле күҙҙәр** хитрые глаза

хәйләһеҙ бесхитростный, простодушный

хәкикәт истина, правда

хәл 1. положение; **ауыр хәл** тяжёлое положение **2.** состояние; **финанс хәле** состояние финансов **3.** обстоятельство, случай

хәл итеү решить

хәлдә в виде; **был хәлдә** в таком виде

хәлле 1. сильный, крепкий; **хәлле карт** крепкий старик **2.** состоятельный

хәлләнеү поправляться, крепнуть

хәлүә халва

хәлһеҙ слабый

хәлһеҙлек слабость

хәнйәр кинжал

хәрби военный; **хәрби хеҙмәткәр** военнослужащий

хәрбиҙәрсә по-военному

хәреф буква; **баҫма хәреф** печатная буква; **хәреф таныу** уметь читать

хәрәкәт движение, действие

хәрәкәтле подвижный

хәрәкәтһеҙ неподвижный ‖ неподвижно

хәсрәт печаль, горе

хәсрәтле печальный, горестный

хәсрәтләнеү горевать, печалиться

хәстәрле заботливый, предусмотрительный

хәстәрлек забота; **хәстәрлек күрһәтеү** проявить заботу

хәстәрләү 1. заботиться **2.** заготавливать; **кышкылыкка утын хәстәрләү** заготовить дров на зиму

хәстәхана больница

хәтер память; **хәтергә алыу** вспоминать

хәтерҙә тотоу помнить

хәтерҙән сығыу забыть

хәтерләү помнить, вспоминать; **хәтерләп алыу** вспомнить

хәтерләтеү напоминать

хәтерһеҙ забывчивый

хәтирә воспоминание

хәтле 1. до, по **2.** с; **турғай башы хәтле** с воробьиный нос **3.** так; **шул хәтле күп** так много **4.** даже

хәтлем до; **кискә хәтле** до наступления вечера

хәтфә плюш ‖ плюшевый

хәтәр опасный; **хәтәр бар** существует опасность

хәүеф опасность

хәүефле опасный

хәүефләнеү опасаться, тревожиться

хәүефһеҙ безопасный

хәшәрәт мерзавец ‖ мерзкий

Һ

һабаҡ I стебель, ботва

һабаҡ II урок

һабаҡташ одноклассник

һабан 1. плуг **2.** пахота **3.** яровой хлеб

һабантуй сабантуй

һабан турғайы жаворонок

һабын мыло ‖ мыльный; **һабын һауыты** мыльница

һабынланыу мылиться, намыливаться

һабынлау мылить, намыливать; **ҡулды һабынлау** мылить руки

һабынлы мыльный

һағалау подстерегать, караулить; **һағалап йөрөү** выслеживать

һағыҙ 1. сера **2.** смола, жвачка

һағыҙаҡ оса ‖ осиный

һағыныу тосковать, скучать; **балаларҙы һағыныу** скучать по детям

һағыш тоска, грусть

һағышланыу тосковать, грустить

һағышлы грустный, печальный

һаҙ болото ‖ болотный

һаҙағай северное сияние

һаҙлы болотистый, заболоченный

һаҙлыҡ болото ‖ болотный

һай мелкий ‖ мелко

һайландыҡ остатки

һайланма избранный, отборный

һайлау выборы ‖ выбирать, избирать

һайлаусы избиратель

һайрар певчий; **һайрар ҡоштар** певчие птицы

һайрау петь; **һандуғас һайрауы** пение соловья

һайын каждый раз

һайыҫҡан сорока ‖ сорочий

һаҡ I осторожный, бдительный ‖ осторожно, бдительно

һаҡ II охрана, пост; **һаҡта тороу** стоять на посту

һаҡал борода

һаҡаллы бородатый

һаҡлағыс 1. хранилище **2.** предохранитель **3.** защитный; **һаҡлағыс күҙлек** защитные очки

һаҡланыу 1. храниться; **документтар архивта һаҡлана** документы хранятся в архиве **2.** защищаться **3.** остерегаться

һаҡлау хранить, сохранять, беречь, оборонять

һаҡлыҡ 1. осторожность, бдительность; **һаҡлыҡ күрһәтеү** проявлять бдительность **2.** бережливость **3.** сберегательный; **һаҡлыҡ кассаһы** сберкасса

һаҡсы охранник, охрана, защитник, сторож ‖ сторожевой

һаҡсыл 1. экономный, бережливый **2.** осторожный

һаҡсыллыҡ 1. бережливость; **һаҡсыллыҡ күрһәтеү** проявить бережливость **2.** осторожность

һаҡһыҙлыҡ неосторожность

һал плот

һалам солома ‖ соломенный

һалдат солдат ‖ солдатский

һалҡын холод ‖ холодный ‖ холодно; **һалҡын ҡорал** холодное оружие; **һалҡын тейеү** простудиться

һалҡынайтыу остужать, охлаждать, холодеть; **көн һалҡынайта башланы** начинает холодать

һалҡынайыу охлаждаться

һалҡынлыҡ холод ‖ прохлада

һалҡынса прохладный ‖ прохладно

һалма лапша; **һалма баҫыу** месить тесто для лапши

һалым налог ‖ налоговый

һалыу 1. класть, накладывать, насыпать, наливать 2. снимать 3. ставить 4. отправлять, посылать; **почта аша китап һалыу** отправить книги почтой

һаман всё ещё, всё время

һан I число, количество; **билдәһеҙ һан** неизвестное число

һан II часть тела

һанау счёт ‖ считать; **йөҙгә тиклем һанау** считать до ста

һандуғас соловей ‖ соловьиный

һандыҡ сундук ‖ сундучный

һанһыҙ бесчисленный

һаңғырау глухой

һаңғыраулаңыу глохнуть, становиться глухим

һап черенок, рукоятка; **балта һабы** топорище

һаплау насаживать, вдевать (*нитку*)

һарай 1. дворец, замок 2. сарай, хлев

һаран жадный, скупой ‖ скупо

һаранлаңыу скупиться, жадничать; **һаранланма инде** не скупись

һаранлыҡ скупость

һарғайыу желтеть; **япраҡтар һарғая** листья желтеют

һарғылт желтоватый

һары 1. жёлтый; **һары сәскә** жёлтый цветок 2. желток 3. желтуха (*заболевание*)

һары май топлёное масло

һары мәтрүшкә *бот.* зверобой (*растение*)

һары-йәшел оливковый

һарыҡ овца, баран; **һарыҡ бәрәсе** ягнёнок; **һарыҡ ите** баранина; **һарыҡ тиреһе** овчина

һарыҡсылыҡ овцеводство ‖ овцеводческий

һарымһаҡ чеснок ‖ чесночный

һаҫыған тухлый

һаҫыҡ вонь ‖ вонючий, затхлый

һаҫыу тухнуть, протухать; **балыҡ һаҫыған** рыба протухла

һаташыу бредить; **йоҡлағанда һаташыу** бредить во сне

һатлыҡ продающийся, продажный

һатылыу продаваться

һатыу 1. продавать; **һатып ебәреү** продать; **һыйыр һатыу** продать корову 2. предавать

һатыулашыу торговаться; **баҙарҙа һатыулашыу** торговаться на базаре

һатып алыу купить

һатып алыусы покупатель

һатыусы продавец

һау здоровый; **һау булыу** здравствовать

һау-сәләмәт здоровый

һауа 1. воздух ‖ воздушный 2. погода; **һауа торошо** прогноз погоды

һауалы высокомерный, чванливый

һаубуллашыу прощание ‖ прощаться; **дуҫтар менән һаубуллашыу** проститься с друзьями

һаулыҡ здоровье; **һаулыҡ һаҡлау** здравоохранение

һаумал парное кобылье молоко

һаумы(һығыҙ) здравствуй(те)

һауығыу выздоравливать

һауыҡтырыу вылечивать, оздоровлять; **ауырыуҙы һауыҡтырыу** вылечить больного

һауым удой, надой

һауынсы доярка

һауыт посуда

һауыт-һаба посуда

һауыу доить; **һыйыр һауыу** доить корову

һеҙ вы

һеҙгә вам, к вам

һеҙҙе вас

һеҙҙеке ваш; **был китап һеҙҙекеме**? эта книга ваша?

һеҙҙең ваш

һеҙҙеңсә по-вашему; **һеҙҙеңсә булһын** пусть будет по-вашему

һеҙҙә у вас; **иртәгә һеҙҙә булабыҙ** завтра будем у вас

һеҙҙән от вас; **һеҙҙән хәбәр алманым**; я не получил от вас вестей

һелкенеү 1. шататься, шевелиться **2.** трястись; **арбала һелкенеү** трястись в телеге

һелкетеү 1. трясти; **ҡулын һелкетеү** трясти руку **2.** качать; **аяҡ һелкетеү** качать ногой

һелкеү махать, качать; **яулыҡ һелкеү** махать платком

һелте щёлочь

һелтеле щелочной

һелтәү махать, размахивать; **ҡылыс һелтәү** махать саблей

һеләүһен рысь ‖ рысий

һемәйеү остаться с носом (*ни с чем*)

һеңер *анат.* жила, сухожилие

һеңеү впитываться, всасываться; **һыу ергә һеңгән** вода впиталась в землю

һеңле младшая сестра

һеперeү мести, подметать; **урам һеперeү** подметать улицу

һепертке метла, веник

һеркә I уксус; **алма һеркәһе** яблочный уксус

һеркә II *бот.* пыльца

һеркәләнеү опыляться

һибелеү рассыпаться, рассеяться

һибеү 1. сыпать, посыпать, рассыпать, разбрасывать; **шәкәр һибеү** посыпать сахаром **2.** поливать, брызгать

һибәләү моросить, накрапывать; **ямғыр һибәләп тора** накрапывает дождь

һигеҙ восемь; **һигеҙ йыллыҡ** восьмилетний

һигеҙ йөҙ восемьсот

һигеҙаяҡ *зоол.* осьминог

һигеҙенсе восьмой

һигеҙле восемь ‖ восьмой; **һигеҙле цифр** цифра восемь

һигеҙлек восьмёрка

һигеҙәр по восемь

һиҙгер чуткий

һиҙгерлек чуткость, чувствительность

һиҙелмәҫлек неощутимый

һиҙемләү ощущение ‖ ощущать

һиҙенеү чувствовать; догадываться

һиҙеү чувствовать, ощущать, замечать; **тәм һиҙеү** ощущать вкус

һиҙмәй ҡалыу не заметить

һиҙмәҫтән нечаянно

һикергес скакалка

һикереү прыжок ‖ прыгать, скакать, перепрыгивать; **һикереп сығыу** выпрыгнуть; **һике-**

реп менеү вскочить; **һикереп төшөү** спрыгнуть

һикереш прыжок

һикһән восемьдесят

һикһәненсе восьмидесятый

һимеҙ 1. жирный; **һимеҙ ит** жирное мясо **2.** полный, толстый

һимереү поправляться, полнеть

һимертеү откармливать; **кошкорт һимертеү** откармливать птицу

һин ты

һиндә у тебя

һине тебя

һинеке твой

һинең тебя; **һинең өсөн** ради тебя

һинеңсә по-твоему

һиңә тебе; **һиңә нисә йәш?** сколько тебе лет?

һипкел веснушки

һипкелле веснушчатый

һиплəү ремонтировать

һиптереү поливать, брызгать, опрыскивать

һирпеү опрыскивать, выливать, выплёскивать

һирәгәйеү редеть

һирәгәйтеү прореживать

һирәк редкий ‖ редко

һирәклек редкость

һирәкләп изредка; **һирәкләп күрешеү** изредка видеться

һис ни; **һис бер** никакой; **һис бер вакыт** никогда; **һис кайҙа** нигде, никуда; **һис касан** никогда; **һис кем** никто; **һис ниндәй** никакой; **һис нисек** никак

һиҫкәнеү вздрагивать; **һиҫкәнеп китеү** вздрогнуть

һокланғыс прелесть ‖ прелестный, восхитительный

һокланыу восхищаться, восторгаться, любоваться

һоло овёс ‖ овсяной; **һоло бутҡаһы** овсянка

һоноу протягивать; **кулды һоноу** протянуть руку

һораныу попрошайничать, клянчить

һораныусы попрошайка

һорау 1. вопрос, просьба **2.** спрашивать, просить; **һорап алыу** попросить

һорашыу расспрашивать

һоро коричневый; **аҡһыл һоро** бледно-коричневый, серый

һоҫко совок

һоҫоу черпать; **һоҫоп алыу** зачерпнуть

һөҙгөс 1. дуршлаг, шумовка **2.** цедилка, ситечко

һөҙмә *кул.* сюзьма (башкирское *национальное блюдо*)

һөҙөмтә результат, последствие

һөҙөшөү бодаться; **беҙҙең һыйыр һөҙөшә** наша корова бодается

һөҙәк откос, склон ‖ отлогий ‖ отлого

һөжүм наступление, нападение; **һөжүм итеү** нападать, атаковать

һөйгән любимый, возлюбленный

һөйкөмлө обаяние ‖ обаятельный, симпатичный

һөйкөмлөлөк привлекательность

һөйләм предложение

һөйләү говорить, рассказывать; **әкиәт һөйләү** рассказывать сказку

һөйләшеү 1. договор, переговоры ‖ договариваться; **осрашырға һөйләшеү** договориться о встрече **2.** разговор ‖ разговаривать

һөйөклө любимый, милый

һөйөндөрөү радовать; **күңелде һөйөндөрөү** радовать душу

һөйөнөс радость; **һөйөнөс килтереү** приносить радость

һөйөнөслө радостный

һөйөнсөләү сообщать радостную весть

һөйөү любовь, ласка ‖ любить, ласкать

һөйрәү тянуть, тащить, волочить

һөйәк кость, косточка ‖ костный; **баш һөйәге** череп

һөйәл мозоль

һөйәлеү прислоняться

һөйәү прислонять, подпирать; **һөйәп ҡуйыу** прислонить

һөлгө полотенце (*с вышивкой на концах*)

һөлдә скелет ‖ скелетный

һөлөк пиявка

һөнәр ремесло, профессия; **токарь һөнәре** профессия токаря

һөңгө копьё

һөргөн ссылка, изгнание; **һөргөндә йәшәү** жить в изгнании

һөрөү 1. пахать, вспахивать 2. высылать, ссылать

һөртөнөү вытираться

һөртөү 1. вытирать; **иҙәнде һөртөү** вытирать пол 2. мазать

һөрән клич, крик; **һөрән һалыу** кричать

һөт молоко ‖ молочный; **һөт өҫтө** сливки

һөтлө молочный

һоған лук ‖ луковый; **башлы һоған** репчатый лук

һуғарыу 1. орошать 2. поить

һуғылыу удариться, биться

һуғыу ударять, бить, колотить

һуғыш 1. война ‖ военный 2. битва, сражение 3. драка

һуғышсы воин, боец

һуғышыу воевать, сражаться, драться

һуҙылыу тянуться, вытягиваться, растягиваться

һуйыр глухарь

һуйыу резать

һуҡмаҡ тропинка

һуҡыр слепой

һуҡыр сысҡан крот

һуҡырайыу слепнуть (*становиться слепым*)

һул левый

һулаҡай левша; **һулаҡай булыу** быть левшой

һулау дышать

һулға налево; **һулға боролоу** повернуться влево

һулда налево, слева; **юлдан һулда** слева от дороги

һулыу вянуть, увядать

һулыш дыхание; **яһалма һулыш алдырыу** искусственное дыхание

һум I рубль; **биш һум** пять рублей

һум II цельный, сплошной

һунар охота ‖ охотничий; **айыуға һунар** охота на медведя

һунарсы охотник

һунарсылыҡ охота

һуң I 1. поздний ‖ поздно; **һуң ҡайтыу** возвращаться поздно 2. после

һуң II же, как; **ауыр ҙа һуң** как трудно

һуңғы последний, заключительный

һуңлау опаздывать; **эшкә һуңлау** опоздать на работу

һуңынан после, потом; **төш һуңынан** после обеда

һуңыраҡ позже

һурпа бульон, суп

һуҫар *зоол.* куница

һут сок

һутлы сочный

һуш сознание, рассудок; **һуштан яҙыу** потерять сознание

һушһыҙ без сознания; **һушһыҙ ятыу** лежать без сознания

һүҙ слово; **аҡыллы һүҙ** мудрое слово; **һүҙ башлау** завести разговор; **һүҙ биреү** дать слово

һүҙбәйләнеш словосочетание

һүҙлек словарь ‖ словарный

һүҙмә-һүҙ дословный ‖ дословно; **һүҙмә-һүҙ тәржемә** дословный перевод

һүҙсән словоохотливый, разговорчивый

һүлпән вялый, медлительный ‖ вяло, медлительно

һүлпәнлек вялость, медлительность

һүнгән 1. потухший **2.** заглохший

һүндереү 1. гасить, тушить **2.** глушить; **мотор һүндереү** глушить мотор

һүндергес выключатель

һүнеү 1. гаснуть; **ут һүнә** огонь гаснет **2.** глохнуть

һүрелеү ослабевать, остывать, спадать, утихать

һүрәт рисунок, изображение, снимок

һүрәтләү изображать; **диңгеҙҙе һүрәтләү** изобразить море

һүтеү разбирать, распарывать, расплетать

һыбай верхом; **һыбай барыу** ехать верхом

һыбайлы наездник, всадник

һығылмалы упругий, гибкий

һығылыу гнуться

һығымта вывод, заключение

һығыу выжимать, сжимать; **кер һығыу** отжать бельё

һыҙат полоса, черта, зона; **урман һыҙаты** полоса леса

һыҙғаныу засучивать; **еңдәрҙе һыҙғаныу** засучить рукава

һыҙғыртҡыс свисток

һыҙғыртыу свистеть

һыҙғырыу свистеть, насвистывать

һыҙғыс смычок (*от скрипки*)

һыҙланыу чувствовать боль

һыҙлау ныть, болеть; **теш һыҙлай** зуб ноет

һыҙма 1. чертёж **2.** эскиз

һыҙыҡ черта, линия, тире; **тура һыҙыҡ** прямая линия

һыҙыҡса чёрточка, дефис

һыҙым чертёж; **һыҙым башҡарыу** выполнить чертёж

һыҙыртыу поцарапать; **кулды һыҙыртыу** поцарапать себе руку

һыҙырылыу 1. поцарапаться **2.** задираться

һыҙырыу 1. драть **2.** хлестать, стегать; **сыбыртҡы менән һыҙырыу** хлестать кнутом

һыҙыу чертить, разлиновывать

һый угощение, застолье, пир

һый-хөрмәт угощение, застолье; **һый-хөрмәт күрһәтеү** угощать

һыйланыу угощаться; **һыйланып алыу** полакомиться

һыйлау угощать; **ҡунаҡ һыйлау** угощать гостей

һыйпау гладить; **сәсте һыйпау** гладить волосы

һыйыныу 1. прижиматься; **бала әсәһенә һыйынды** ребёнок прижался к матери **2.** прятаться, забиваться

һыйыр корова ‖ коровий; **һыйыр ите** говядина

һыйыу умещаться, вмещаться

һыҡмыр скряга

һыҡыу застревать в горле

һыланыу мазаться, краситься

һылау 1. мазать, обмазывать; **мейес һылау** обмазать печь **2.** массировать; **билде һылау** массировать поясницу

һылашыу 1. прилипать; **итектәргә балсыҡ һылашҡан** грязь прилипла к сапогам **2.** облегать

һылтау 1. сваливать вину; **ғәйепте икенсе берәүгә һылтау** свалить вину на другого **2.** ссылаться, отговариваться **3.** повод, отговорка

һылыу 1. красавец ‖ красивый **2.** сестра (*младшая*)

һылыуланыу становиться красивым

һылыулыҡ красота

һымаҡ как, как будто, словно

һын 1. туловище, стан **2.** образ, фигура; **һыны күҙ алдында** его образ у меня перед глазами

һыналған испытанный, провереный

һынау испытание ‖ испытательный ‖ испытывать; **һынап ҡарау** испытать

һынашыу мериться; **көс һынашыу** мериться силами

һындырыу ломать; **ҡулды һындырыу** сломать руку

һынлы стройный, статный

һынланыу изображение ‖ изображаться

һыныҡ 1. обломок ‖ сломанный **2.** кусок, ломоть

һынылыш перелом ‖ переломный

һыныу ломаться, переламываться

һыңар 1. один **2.** копия; **атаһының һыңары** копия отца

һыпырыу *разг.* уплетать (*быстро съесть*)

һыра пиво

һырға серёжка, серьги

һырғалаҡ каток; **һырғалаҡтан шыуыу** кататься на катке

һырғанаҡ *бот.* облепиха

һырт 1. хребет; **ат һырты** хребет коня **2.** спина

һырыған стёганый; **һырыған юрған** стёганое одеяло

һырынты снежный завал

һырыу стегать, простёгивать; **юрған һырыу** стегать одеяло

һытыу давить, раздавливать; **помидорҙарҙы һытыу** раздавить помидоры

һыу вода ‖ водный; **һыу баҫыу** наводнение; **һыу башы** исток; **һыу инәһе** водяной; **һыу инеү** купаться; **һыу һибеү** поливать

һыуланыу мокнуть, намокать; **һыуланып бөтөү** промокнуть

һыулау 1. намочить; **кейемде һыулау** намочить одежду **2.** водопой

һыулы влажный, содержащий воду

һыуһау испытывать жажду, хотеть пить; **мин һыуһаным** я хочу пить

һыуһыҙ безводный ‖ без воды; **һыуһыҙ сүл** безводная пустыня

һыуһылыу русалка

һыуһын жажда; **һыуһын ҡандырыу** утолить жажду

һыуыҡ холод, мороз ‖ холодный, морозный ‖ холодно, морозно

һыуыныу остывать, холодеть; **сәй һыуынды** чай остыл

һыуытҡыс холодильник

һыуытыу охлаждать; **һыуҙы һыуытыу** охладить воду

һыуыу охлаждаться

һәйбәт хороший ‖ хорошо

һәйкәл памятник

һәләк I очень; **һәләк яҡшы йырлай** очень хорошо поёт

һәләк II: **һәләк булыу** погибнуть, умереть

һәләкәт гибель; **карaптың һәләкәте** гибель корабля

һәләт способность

һәләтле способный

һәм и; **ҡоро һәм саф һауа** сухой и чистый воздух

һәммә весь, каждый; **һәммә кеше** каждый человек

һәнәк вилы

һәр каждый; **һәр кеше** каждый человек; **һәр бер** всякий; **һәр ваҡыт** всегда, постоянно; **һәр кем** каждый, всякий, любой; **һәр ҡайҙа** везде, всюду; **һәр ҡайһы** каждый из них; **һәр төрлө** всякий, разнообразный; **һәр хәлдә** во всяком случае; **һәр яҡлап** всесторонне

һәүетемсә мирно, по-дружески

һәүәҫ страсть ‖ страстно

һәүәҫкәр самодеятельный, любительский

һәүәҫлек пристрастие; **музыкаға һәүәҫлек** пристрастие к музыке

һәүәҫләнеү пристраститься

Ц

цемент цемент ‖ цементный; **цемент иретмәһе** цементный раствор

цементлау цементировать; **юлды цементлау** цементировать дорожку

центнер центнер; **биш центнер бойҙай** пять центнеров пшеницы

цивилизация цивилизация; **цивилизация үҫеше** развитие цивилизации

цивилизациялы цивилизованный

цирк цирк ‖ цирковой; **циркта эшләү** работать в цирке

цифр цифра ‖ цифровой; **ғәрәп цифрҙары** арабские цифры

цифрлы цифровой; **цифрлы мәғлүмәттәр** цифровые данные

Ч

чек чек ‖ чековый; **чек яҙып биреү** выписать чек

чемпионат чемпионат; **шахмат чемпионаты** шахматный чемпионат

чемпионлыҡ чемпионство

чех чешский; **чех теле** чешский язык

чиновник чиновник ‖ чиновничий; **чиновник башбаштаҡлығы** чиновничий произвол

Ш

шағир поэт

шағирә поэтесса

шаждау шипеть; **шаждап китеү** зашипеть

шайба шайба; **шайба һуғып индереү** забить шайбу

шайтан чёрт, бес, дьявол; **шайтан балаһы** чертёнок

шайтанашыҡ *анат.* лодыжка, щиколотка

шайыҡ слюна ‖ слюнный

шаҡмаҡ 1. кубик **2.** клетка

шаҡмаҡлы в клетку

шаҡтай довольно, заметно; **шаҡтай ҙур** довольно большой

шаҡшы мерзкий, гадкий

шаҡылдатыу стучать; **ишек шаҡылдатыу** стучать в дверь

шаҡылдау стучать; **тәгәрмәстәр шаҡылдай** колёса стучат

шаҡыу стучать; **тәҙрә шаҡыу** стучать в окно

шалҡан репа

шалтыратыу брякать, греметь

шалтырау звенеть, звякать, греметь

шаңғытыу оглушать

шаңдаҡ зарево; **янғын шаңдағы** зарево от пожара

шаптырлау шумно плескаться

шапшаҡ неряшливый, неопрятный ‖ неряшливо, неопрятно

шапшаҡлыҡ неряшливость

шапылдау хлопать, шлёпать

шапыртыу преувеличивать; **ишеткәнде шапыртыу** преувеличивать услышанное

шапырыныу хвастовство ‖ хвастаться; **уңыштар менән шапырыныу** хвастаться успехами

шапырыныусан хвастливый

шар I шар

шар II настежь

шарлауыҡ водопад

шарт условие

шартлатҡыс взрывчатка

шартлатыу **1.** взрывать; **боҙҙо шартлатыу** взорвать лёд **2.** щёлкать

шартлау взрыв ‖ взрываться, трескаться

шартлы условный, относительный

шартлылыҡ условность

шарт-шорт с треском

шаршамбы среда; **бөгөн шаршамбы** сегодня среда

шаршау **1.** занавеска **2.** акт (*в театре*); **өс шаршаулы комедия** комедия в трёх актах

шат радостный, весёлый ‖ радостно, весело

шаталаҡ ветреный (*легкомысленный*)

шатландырыу радовать, веселить; **дуҫтарҙы шатландырыу** радовать друзей

шатланыу радоваться, веселиться; **уңыштарға шатланыу** радоваться успехам

шатлыҡ радость, веселье

шатлыҡлы радостный

шатырлау трещать; **боҙ шатырлай** лёд трещит

шатыр-шотор с треском

шау шум; **ел шауы** шум ветра

шау-шыу шум, шумиха

шау-шыулы шумливый, суматошный

шауҡым влияние; **сит кеше шауҡымында** под чужим влиянием

шаулау шуметь

шаулашыу шуметь

шаушаҡ запястье

шахмат шахматы ‖ шахматный

шахматсы шахматист

шахтёр шахтёр ‖ шахтёрский

шаһит свидетель; **ялған шаһит** лжесвидетель

шаштырыу бесить

шашыу **1.** беситься, бушевать, обезуметь; **диңгеҙ шашты** море бушевало **2.** безумно, неистово

шаян шалун, озорник ‖ шутливый, озорной

шаянлыҡ шалость, озорство

шаяртыу подшучивать

шаярыу **1.** шутить, шалить, баловаться **2.** заигрывать

шелтә **1.** выговор **2.** упрёк, укор; **ҡарашында шелтә бар** в его взгляде укор

шелтәле укоризненный ‖ укоризненно

шелтәләү укорять, попрекать

шеш I опухоль, шишка, нарыв

шеш II вертел; **шештә ит ҡыҙҙырыу** жарить мясо на вертеле

шешенеү опухать, отекать; **аяҡтар шешенде** ноги отекли

шешеү 1. воспаление ‖ воспаляться; **үпкә шешеүе** воспаление лёгких **2.** пухнуть, опухать

шешә бутылка; **ике шешә һөт** две бутылки молока

шиғри поэтический

шиғриәт поэзия

шиғыр стихотворение ‖ стихотворный, лирический

шик сомнение, подозрение; **шик тотоу** сомневаться, подозревать

шикелле как, как будто, словно

шикле подозрительный

шикләндереү вызывать сомнение

шикләнеү сомневаться, подозревать

шикәйәт жалоба; **шикәйәт яҙыу** писать жалобу

шин шина ‖ шинный

шиңгән 1. увядший **2.** блёклый; **шиңгән сәскәләр** блёклые цветы

шиңеү вянуть, увядать; **шиңеп бөтөү** завянуть

шифа 1. исцеление; **шифа табыу** выздороветь, поправиться **2.** лекарство

шифалы целебный, целительный

шифахана санаторий

шифрлау шифровать

шифрлы зашифрованный

шишмә родник, ключ ‖ родниковый

шишәмбе вторник; **шишәмбе көн килеү** прийти во вторник

шом опасение, тревога; **шом һалыу** вызвать тревогу

шомландырыу тревожить, вызывать тревогу

шомланыу тревожиться, опасаться

шомло тревожный

шөбһә сомнение, подозрение

шөғөлләнеү заниматься; **хужалык менән шөғөлләнеү** заниматься хозяйством

шөрләтеү пугать

шөрләү пугаться; **караңғынан шөрләү** пугаться темноты

шөрөп шуруп

шөһрәт слава; **шөһрәт алыу** прославиться

шөһрәтле прославленный

шуға 1. тому, к тому **2.** потому, поэтому

шук шаловливый, озорной

шул этот, тот, та, то; **шул ауылда** в той деревне; **шул арала** тем временем; **шул аркала** из-за; **шул вакытта** в это время; **шул тиклем** настолько; **шул кәрәк** так и надо

шулай так; **бына шулай** вот так; **шулай ук** также

шулаймы ни разве, неужели

шулар те

шунан 1. оттуда **2.** потом, затем; **шунан ары** после того

шунда 1. там; туда **2.** тогда

шундағы *разг.* тамошний

шундай такой; **шундай матур** такой красивый

шунлыктан поэтому

шунһыҙ без того, иначе; **шунһыҙ булмай** иначе нельзя

шүрәле леший

шыбаға жребий

шыбырлау шептать

шыбырлашыу шептаться

шығрым тулы битком набито

шығырлак скрипучий

шығырлатыу скрипеть, скрежетать; **теш шығырлатыу** скрежетать зубами

шығырлау скрипеть; **иҙән шығырлай** пол скрипит

шыйыҡайтыу разжижать, разбавлять

шыйык жидкий; **шыйык аш** жидкий суп

шылтыратыу звонить; **телефондан шылтыратыу** звонить по телефону

шылтырау 1. бренчать, звякать **2.** звонить; **будильник шылтырай** будильник звонит

шым тихо; **шым инеү** тихо войти

шыма гладкий ‖ гладко; **шыма сәс** гладкие волосы

шымартыу шлифовать, разглаживать

шымсы сыщик

шымыу умолкать, замолкать

шына клин

шыптырлау шуршать, шелестеть; **япрактар шыптырлай** листья шелестят

шыр совершенно; **шыр яланғас** совершенно голый

шырау заноза; **бармактан шыраузы алыу** вытащить занозу из пальца

шыркылдау тихо смеяться

шыркылдашыу смеяться

шырлык чаща, дебри

шырпы спички ‖ спичечный; **шырпы һызыу** чиркнуть спичкой

шыршы ель, ёлка ‖ еловый; **шыршыны биҙәү** украсить ёлку; **шыршы байрамы** ёлка *(праздничная)*

шыршылык ельник

шыттырыу проращивать

шытым росток, всходы

шытырлау трещать, хрустеть; **боҙ шытырлай** лёд трещит

шытыу прорастать, пускать ростки

шыуҙырыу сдвигать

шыуыу скользить; катиться; **сана еңел шыуа** сани скользят легко

шыуышыу ползать; **шыуышып менеү** вползать; **шыуышып сығыу** выползать

шәбәйеү 1. усиливаться; **ел шәбәйҙе** ветер усилился **2.** ускоряться

шәбәйтеү 1. усиливать **2.** ускорять; **аҙымды шәбәйтеү** ускорить шаги

шәжәрә *сущ.* родословная ‖ родословный; **шәжәрә китабы** родословная книга; **Шәжәрә байрамы** праздник Родословной

шәйләү 1. замечать, подмечать **2.** почувствовать

шәкәр сахар ‖ сахарный; **шәкәр һауыты** сахарница

шәкәрле сахарный

шәл шаль

шәм 1. керосиновая лампа **2.** свеча; **май шәм** свеча

шәмбе суббота ‖ субботний

шәмдәл светильник

шәмәхә фиолетовый

шәп 1. быстрый ‖ быстро; **шәп ағым** быстрое течение **2.** замечательный

шәрбәт щербет; сладости

шәрек восток ‖ восточный

шәрә голый; **шәрә ҡаялар** голые скалы

шәүлә 1. отблеск; **таң шәүләһе** отблеск зари **2.** изображение **3.** силуэт

шәфҡәт сочувствие, сострадание, милосердие; **шәфҡәт күрһәтеү** проявлять сострадание

шәфҡәт туташы медсестра

шәфҡәтһеҙ немилосердный, безжалостный

шәфәҡ заря *(вечерняя)*; **иртәнге шәфәҡ** утренняя заря

шәхес личность

шәхси личный

шәшке *зоол.* норка ‖ норковый

Щ

щётка щётка; **теш щёткаһы** зубная щётка

щёткалау чистить щёткой; **щёткалап куйыу** чистить щёткой

щи щи (*суп*)

щит щит (*стенд*)

Ы

ыбыр-сыбыр 1. малые дети, мелюзга **2.** всякая мелочь

ығы-зығы суматоха; **ығы-зығы араһында** в суматохе

ыҙа му́ка, мучение; **ыҙа сигеү** терпеть муки

ыҙан межа ‖ межевой

ыҙғыш раздор, ссора; **ыҙғыш күтәреү** поднимать шум

ыҙғышлы скандальный

ыҙғышсы скандалист

ыҙғышыу ссориться, скандалить; **ыҙғышып алыу** поссориться

ыжғырыу выть, завывать; **буран ыжғыра** вьюга завывает

ыжламау быть равнодушным

ыҡсым аккуратный ‖ аккуратно, впору

ылаҡ козлёнок

ыласын сокол ‖ соколиный

ылау обоз

ылаусы возчик

ылымыҡ водоросль

ылыҫ хвоя

ылыҫлы хвойный

ым 1. жест, мимика **2.** знаки

ымлау подавать знаки, жестикулировать; **ымлап һөйләшеү** разговаривать жестами

ымлыҡ *грам.* междометие

ымһындырыу 1. соблазнять **2.** обнадёживать

ымһыныу 1. соблазняться **2.** обнадёживаться, надеяться

ынйы жемчуг ‖ жемчужный; **ынйы бөртөгө** жемчужина

ынйы сәскә ландыш

ынтылыу стремиться, устремляться; **белемгә ынтылыу** стремиться к знаниям

ынтылыш стремление, порыв, влечение, тяга

ыңғай 1. попутный **2.** положительный; **ыңғай яуап** положительный ответ **3.** направление, сторона

ыңғайланыу налаживаться; **ыңғайланып китеү** пойти на лад

ыңғайлау 1. направляться **2.** поддаваться уговорам **3.** налаживать

ыңғырашыу стонать

ырамлы скорый, продуктивный

ырамһыҙ непродуктивный

ыратыу продвигать вперёд

ырғаҡ крючок

ырғытыу бросать, кидать

ырҙын гумно, ток

ырылдау рычать, урчать

ырым примета, средство; **ырымдарға ышаныу** верить в приметы

ырыу род, потомство

ырыуҙаш из одного рода, соплеменник

ысҡыныу 1. высвобождаться, вырываться **2.** отцепляться **3.** расстёгиваться

ысул способ, приём, метод

ысыҡ роса; **ысыҡ тамсыһы** капля росы

ысын действительный, истинный, настоящий ‖ действи-

тельно, истинно; **ысын күңелдән** от всей души, искренне

ысынбарлыҡ действительность, реальность

ыҫ дым, копоть; **ыҫ еҫе** запах дыма

ыҫланған копчёный

ыҫланыу коптиться

ыҫлау коптить

ыҫмала смола

ыҫпайланыу *разг.* прихорашиваться

ыҫылдау шипение ‖ шипеть; **йылан ыҫылдауы** шипение змеи

ыу яд, мор

ыуалау натирать, растирать

ыуалыу крошиться

ыуалыусан ломкий, хрупкий

ыуылдырыҡ икра

ыуыныу натираться

ыуыу тереть, натирать, растирать; **күкрәкте май менән ыуыу** натереть грудь мазью

ышандырырлыҡ убедительный, доказательный

ышандырыу **1.** убеждать **2.** уверять **3.** обнадёживать **4.** сулить (*обещать*)

ышанмаҫлыҡ невероятный, неправдоподобный

ышанмаусан **1.** недоверчивый **2.** скептический

ышанмаусанлыҡ недоверие, недоверчивость; **ышанмаусанлыҡ белдереү** выразить недоверие

ышанып **1.** убеждённо, уверенно; **ышанып һөйләү** говорить убеждённо **2.** доверчиво, доверительно

ышаныс **1.** вера, доверие ‖ доверительный; **ышаныс ҡаҙаныу** войти в доверие; **ышаныс ҡағыҙы** доверенность **2.** уверенность, надежда

ышаныслы **1.** благонадёжный, надёжный, верный **2.** уверенный **3.** авторитетный, достоверный

ышаныcһыҙ **1.** неблагонадёжный, ненадёжный, зыбкий **2.** неуверенный ‖ неуверенно

ышаныу **1.** верить; **уңышҡа ышаныу** верить в успех **2.** надеяться; **дуҫыңа ышаныу** надеяться на друга **3.** убеждаться; **эскерһеҙлегенә ышаныу** убедиться в искренности

ышаныусан доверчивый, доверительный

ышҡылыу тереться, обтереться; **тирмән таштары берберенә ышҡыла** жернова трутся друг о друга

ышҡыныу тереться, натираться

ыштан штаны

ышыҡ укрытие, прикрытие ‖ укрытый, защищённый; **ышыҡка ҡуйыу** поставить под укрытие

ышыҡланыу **1.** прикрываться **2.** укрываться; **буранДан ышыҡланыу** укрыться от бурана **3.** заслоняться; **ҡояштан ышыҡланыу** заслониться от солнца

ышыҡлау **1.** прикрывать (*заслонять*) **2.** укрывать (*защищать*) **3.** заслонять; **битте елдән ышыҡлау** заслонить лицо от ветра

Э

эвакуацияланыу эвакуироваться

эвакуациялау эвакуация ‖ эвакуировать

эҙ след, отпечаток

эҙемтә последствие

эҙләү 1. искать; **тура юл эҙләү** искать прямую дорогу 2. рыться, шарить 3. разведывать; **газ яткылыктары эҙләү** разведать месторождения газа

эҙмә-эҙ последовательно

эҙмә-эҙлекле последовательный ‖ последовательно

эҙмә-эҙлелек последовательность

эҙһеҙ бесследно; **эҙһеҙ юғалыу** исчезнуть бесследно

эҙәрләү преследовать

эҙәрмән следопыт

эйе да; **эйе шул** да, именно *или* да, так

эйелгән 1. поникший, склонённый 2. изогнутый

эйелеү наклоняться, нагибаться

эйеү 1. клонить, наклонять; **башты эйеү** наклонить голову 2. изгибать; **муйынды эйеү** изогнуть шею

эйә 1. хозяин, владелец; **йорт эйәһе** владелец дома 2. *грам.* подлежащее 3. дух; **өй эйәһе** домовой

эйәк подбородок

эйәләү приживаться

эйәләшеү 1. привыкать 2. осваиваться, приживаться 3. приручаться 4. привязываться

эйәләштереү приучать, приручать, приваживать

эйәр седло

эйәреү 1. следовать 2. привязываться, приставать; **миңә эт эйәрҙе** ко мне пристала собака 3. подражать

эйәрләү седлать; **ат эйәрләү** седлать коня

эйәрсән 1. приверженец 2. *астр.* спутник 4. придаточный; **эйәрсән һөйләм** придаточное предложение

эйәртеү брать (*с собой*), увлекать (*за собой*)

эйәртеүсе ведущий; **эйәртеүсе самолёт** ведущий самолёт

эйәһеҙ бесхозный, бездомный

эйәһеҙлек бесхозяйственность, бесхозность

эксплуатациялау эксплуатация ‖ эксплуатировать

элгес 1. вешалка; **кейем элгесе** вешалка для одежды 2. запор, защёлка

элек 1. прежде, раньше 2. назад, тому назад; **бер йыл элек** год назад 3. сначала, сперва

элекке прошлый, прежний, бывший, былой

элеккесә по-прежнему, постарому; **элеккесә йәшәү** жить по-прежнему

электр электричество ‖ электрический

электән с давних пор

элемтә связь ‖ связной; **элемтә бүлеге** отделение связи

элемтәсе связист ‖ *сущ.* связной

элеү 1. вешать, развешивать 2. застёгивать 3. запирать

элмәк петля, застёжка, вешалка (*петля на одежде*)

элмәле висячий, подвесной; **элмәле йоҙаҡ** висячий замок

эләгеү 1. цепляться; **эләгеп тороу** зацепиться за что-либо 2. попадать; **буранға эләгеү** попасть в буран

энә 1. игла ‖ игольный 2. спица 3. иголка (*елочная*), хвоя

энәғараҡ стрекоза

энәлек *бот.* боярышник

эңер сумерки ‖ сумеречный

эргәһендә у, около, возле

эргәһенә к, ко; **өҫтәл эргәһенә** к столу

эргәһенән от; **өҫтәл эргәһенән** от стола

эргәләш смежный

эре 1. крупный **2.** высокомерный, горделивый, заносчивый ‖ заносчиво

эреле-ваҡлы крупные и мелкие

эреләтеү укрупнять; **хужалыҡтарҙы эреләтеү** укрупнять хозяйства

эремсек творог ‖ творожный; **ҡыҙыл эремсек** красный творог

эрен гной; **эрен ағыу** гноиться

эреү творожиться, свёртываться (*о молоке*); **һөт эрене** молоко свернулось

эркелеү хлынуть; **эркелеп ағыу** течь стремительно

эс 1. живот; желудок; **эс ауырыу** болезнь желудка **2.** внутренность, полость **3.** начинка (*пирога*); **бәлеш эсе** начинка пирога

эс бошорғос скучный, монотонный; **эс бошорғос китап** скучная книга

эс-бауыр потроха, субпродукты

эсемлек напиток

эсендә 1. в течение, за; **ике сәғәт эсендә эшләү** сделать за два часа **2.** в, среди

эсенә в, внутрь; **өй эсенә** внутрь дома

эсенән 1. внутренне; **2.** из, по, из-под; **өй эсенән** из дома

эсереү поить; **ҡымыҙ эсереү** поить кумысом

эсеү пить, выпивать; **сәй эсеү** пить чай

эске 1. внутренний; **эске ағзалар** внутренние органы **2.** нижний; **эске кейем** нижнее бельё

эскерле злопамятный, неискренний

эскерһеҙ искренний, чистосердечный

эскерһеҙлек искренность, чистосердечность, прямодушие

эскесе пьяница, алкоголик; **эскесене дауалау** лечить алкоголика

эскәмйә скамья

эсле 1. с подкладкой **2.** с начинкой

эслек подкладка ‖ подкладочный

эсләү подшивать подкладку

эстетик эстетический

эстәлек содержание (*оглавление*); **китаптың эстәлеге** содержание книги

эстәлекле содержательный; **эстәлекле мәҡәлә** содержательная статья

эстән 1. про себя, внутренне; **эстән уйлау** думать про себя **2.** изнутри

эсәк кишка ‖ кишечный

эсәклек кишечник

эҫе 1. горячий, жаркий ‖ горячо, жарко **2.** жар, пар

эҫелек 1. жар, жара, зной; **2.** **тән эҫелеге** температура

эҫеләнеү становиться горячим

эҫеләү распариваться

эҫенеү привыкать, привязываться

эҫетеү разогревать; **аш эҫетеү** разогреть суп

эҫеү разогреться; **аш эҫене** суп разогрелся

эҫкәк пинцет

эт пёс, собака ‖ псиный, собачий; **уҫал эт** злая собака

этеү толкать; **алға этеү** толкать вперёд

этлек подвох, подлость

эш работа ‖ рабочий; **эш бүлмәһе** кабинет; **эш ҡағыҙҙары** деловые бумаги; **эш хаҡы** заработная плата

эшкәртеү возделывание, обработка ‖ возделывать, обрабатывать, отделывать; **ер эшкәртеү** возделывать землю; **ташты эшкәртеү** обработка камня

эшкыуар предприниматель

эшле занятый (*делом*)

эшлекле деловой, деловитый, предприимчивый, деятельный

эшлеклелек деловитость, предприимчивость

эшлекһеҙ бездельник, лодырь; неспособный к работе

эшләпә шляпа

эшләпәле в шляпе; **эшләпәле кеше** человек в шляпе

эшләү 1. работать, трудиться **2.** делать, действовать **3.** поступать; **ул дөрөҫ эшләгән** он поступил правильно

эшмәкәрлек деятельность

эшсе работник ‖ рабочий

эшсән трудолюбивый, работящий

эшһеҙ бездельник, безработный

эшһеҙлек 1. безработица **2.** безделье; **эшһеҙлектән интегеү** томиться от безделья

Ә

ә а (*союз*); **сәғәт бер булды, ә ул һаман юҡ** прошел час, а его всё нет

әбей старуха, бабка, бабушка; **әбейҙәр сыуағы** бабье лето

әбересә малина; **әберсә турғайы** малиновка (*птица*)

әгәр если

әҙ мало; **әҙ генә** немножко, чуточку

әҙер готовый ‖ наготове; **әҙер табын** готовый (*накрытый*) стол

әҙерлек подготовка, готовность ‖ подготовительный

әҙерләнеү готовиться, приготавливаться; **дәрестәргә әҙерләнеү** приготовиться к занятиям

әҙерләү готовить, приготовить; **бүләк әҙерләү** готовить подарок

әҙип писатель, литератор

әҙләп понемногу

әҙләп-әҙләп понемногу, частями, постепенно

әҙ-мәҙ кое-какой; **әҙ-мәҙ кейем** кое-какая одежда

әҙәби литературный

әҙәбиәт литература ‖ литературный

әҙәм 1. человек ‖ человеческий **2.** *миф.* адам

әҙәмсә человечный ‖ по-человечески

әҙәп учтивость, вежливость; **әҙәпкә өйрәтеү** учить правилам хорошего тона

әҙәпле благовоспитанный, воспитанный, вежливый

әҙәпһеҙ 1. невоспитанный, невежливый ‖ невежливо; **әҙәпһеҙ һүҙ** неприличное слово **2.** безнравственный, распущенный

әҙәпһеҙлек 1. невежливость, невоспитанность **2.** безнравственность, распущенность

әҙәпһеҙләнеү становиться невежливым, вести себя дерзко

әжер вознаграждение

әжәл смерть

әй 1. эй **2.** ах, ох **3.** ай-ай

әйбер вещь ‖ вещевой

әйҙүк пожалуйте, добро пожаловать (*вежливое приглашение*)

әйҙә *разг.* айда, давай-ка

әйлән-бәйлән хоровод

әйләндереү 1. вертеть **2.** переворачивать **3.** превращать

әйләнеү 1. вертеться **2.** поворачиваться, переворачиваться; **һауала әйләнеү** кружиться в небе **3.** превращаться

әйләнеш оборот, вращение; **тәгәрмәс әйләнеше** оборот колеса

әйләнә окружность

әйләнә-тирә 1. окрестность; **каланың әйләнә-тирәһендә** в окрестностях города **2.** вокруг

әйләнәһендә вокруг

әйтелеш произношение

әйтем 1. поговорка **2.** выражение, фраза, изречение

әйтемсә прибаутка

әйтерһең будто, как будто, словно

әйтеү 1. говорить, сказать; **һүҙ әйтеү** высказаться, **әйтеп бөтөрөү** высказать **2.** передавать, сообщать; **сәләм әйтеү** передать привет

әйтеш пререкание, словесное состязание

әйтмешләй *вводн. сл.* по словам, как говорит; **ул әйтмешләй** по его словам

әйтмәйенсә молча, не предупредив

әйтәйек *вводн. сл.* скажем, допустим

әкиәт сказка ‖ сказочный

әкрен медленный ‖ медленно

әкәмәт 1. чудной ‖ чудно; **әкәмәт кеше** чудной человек **2.** затейливый

әлбиттә *вводн. сл.* конечно, разумеется, безусловно

әле сейчас, пока, до сих пор; **әле генә** только что

әлеге 1. теперешний, настоящий; **әлегә тиклем** до настоящего времени **2.** данный; **әлеге ваҡиға** данный случай

әлегә пока, всё еще; **әлегә бер нәмә лә билдәле түгел** пока ничего не известно

әлифба букварь; **әлифбанан уҡыу** учиться по букварю

әллә 1. или, либо; то ли ..., то ли; не то ..., не то; **әллә төшөм, әллә өнөм** не то во сне, не то наяву **2.** -то; разве; **әллә ҡайҙа** где-то; **әллә ҡайһы** какой-то; **әллә ҡасан** давно; **әллә кем** кто-то; **әллә күпме** сколько-то; **әллә нимә** что-то; **әллә нисек** как-то

әлморон *бот.* шиповник

әлһерәтеү изнеможение; **әлһерәтеп бөтөрөү** довести до изнеможения

әммә но, однако; **әммә ләкин** однако же

әмәл 1. средство; **әмәлен табыу** найти средство **2.** уловка, ухищрение

әнис *бот.* анис ‖ анисовый

әңгәмә беседа, разговор; **әңгәмә ҡороу** вести беседу

әңгәмәләш собеседник

әңгәмәләшеү беседовать

әрем *бот.* полынь

әрләү ругать, бранить; **эт итеп әрләү** сильно ругать

әрләшеү ругаться, браниться

әрмәнде *зоол.* жаба

әрнетеү растравлять, бередить, саднить, жечь; **йөрәкте әрнетеү** растравлять душу

әрнеү болеть, ныть, щемить; **йөрәк әрнеп китте** сердце защемило

әрселгән лущёный, очищенный

әрсеү очищать, чистить; **картуф әрсеү** чистить картошку

әрсәләү заступаться; **иптәшен әрсәләү** заступиться за товарища

әрһеҙ 1. беззастенчивый, пронырливый **2.** неприхотливый; **ашауға әрһеҙ** неприхотливый в еде

әрәм 1. неблагодарный, понапрасну; **әрәм эш** неблагодарный труд **2.** жалко; **ваҡыт әрәм** времени жалко

әрәмгә попусту, впустую

әрәмтамаҡ тунеядец, нахлебник

әрәсә сущность, смысл; **әрәсәһенә төшөнөү** разобраться в сущности

әсбап пособие, принадлежность

әсе 1. горечь ‖ горький; кислый **2.** едкий; **әсе төтөн** едкий дым **3.** истошный, пронзительный; **әсе тауыш** истошный крик

әселәндереү окислительный ‖ окислять

әселәнеү окись ‖ окисляться

әсенгән огорчённый

әсендереү огорчать

әсенеү огорчение ‖ огорчаться; **әсенмә** не огорчайся

әсетелгән квашеный

әсетеү квасить, заквашивать

әсетке закваска

әсеткән квашеный

әсеү киснуть, бродить; **һөт әсегән** молоко прокисло

әсир пленник ‖ пленный

әсирлек плен, неволя; **әсирлеккә алыу** взять в плен

әскелт кисловатый; горьковатый

әсә мать, мама; **әсә булыу** стать матерью

әсәй мама, мать

әсәкәйем *ласк.* мамочка

әҫәр произведение, сочинение

әҫәрләнеү возбуждаться, растрогаться, вдохновляться, взволноваться

әтәс петух ‖ петушиный

әүерелдереү превращать

әүерелеү превращаться

әүлиә святой; предсказатель

әүрәү прельщаться

әүәл прежде, раньше; сначала

әүәлге прежний, начальный, первоначальный; **әүәлге заманда** в прежнее время

әүәлгесә по-прежнему

әүәләү валять; **котлеттарҙы онда әүәләү** валять котлеты в муке

әүәҫләнеү пристраститься; **китап уҡырға әүәҫләнеү** пристраститься к чтению

әфлисун апельсин ‖ апельсиновый

әфәнде господин; **әфәндем!** сударь мой

әхирәт загробный мир

әхлаҡ мораль, нравственность, этика ‖ моральный, нравственный, этический

әхлаҡлы нравственный, этичный

әхлаҡһыҙ безнравственный, аморальный

әхлаҡһыҙлыҡ безнравственность

әһәмиәт значение, важность; **әһәмиәт биреү** подчеркивать значение

әһәмиәтле значительный, важный

әһәмиәтлелек значимость, важность

әһәмиәтһеҙ незначительный, маловажный

әшнә приятель, друг; **әшнә булыу** быть друзьями

әшәке грязный, запачканный

әшәкелек низость, подлость

Ю

юғалған *сущ.* пропавший ‖ потерянный, пропавший

юғалтыу терять, утрачивать, лишаться; **аҡса юғалтыу** терять деньги

юғалыу теряться, исчезать, пропадать

юғары 1. высота ‖ высокий, возвышенный ‖ высоко; **юғары баһа** высокая оценка **2.** верхний; **юғары кәштә** верхняя полка **3.** старший

юғарыға вверх, наверх

юғарыла наверху, вверху

юғарылыҡ высота

юғарынан сверху; **һыу юғарынан төшә** вода падает сверху

юғиһә иначе, в противном случае

юйғыс резинка, ластик

юйылыу стираться, исчезать; **таштағы яҙыу юйылған** надпись на камне стёрлась

юйыу стирать (*уничтожать*); **рәсемде юйыу** стереть рисунок

юҡ нет; **кәрәге юҡ** нет надобности; **юҡ булыу** исчезать; **юҡ итеү** уничтожать, ликвидировать

юҡ-бар мелочь; вздор, чушь

юҡҡа напрасно, зря

юҡҡа сығыу исчезать, пропадать

юҡлыҡ 1. отсутствие **2.** *грам.* отрицание

юҡсыллыҡ бедность

юҡһа а то, в противном случае

юҡһыныу скучать, тосковать; **тыуған яҡтарҙы юҡһыныу** тосковать по родным местам

юл 1. дорога, путь ‖ дорожный; **юл ыңғайында** по пути, по дороге **2.** трасса **3.** путь

юл биреү уступать

юлайҡан проездом; **мин был ҡалала юлайҡан ғына булғайным** я был в этом городе только проездом

юлаусы пассажир ‖ *сущ.* прохожий, проезжий

юлбарыҫ тигр ‖ тигровый; **юлбарыҫ эҙе** тигриный след

юлбаҫар разбойник, налётчик

юлбашсы вождь

юлдаш 1. спутник, попутчик **2.** спутник; **Ай – Ерҙең юлдашы** Луна – спутник Земли

юллау хлопотать, ходатайствовать

юллыҡ дымоход

юллыҡлы везучий

юлсы путник, *сущ.* проезжий, пассажир

юлсылар пассажирский

юлһыҙлыҡ бездорожье

юлығыу натыкаться; **күңелһеҙлеккә юлығыу** наткнуться на неприятность

юнысҡы щепка, стружка; **ағас юнысҡыһы** стружка дерева

юныу тесать, обтёсывать; **бүрәнә юныу** тесать бревно

юрамал специально, нарочно, нарочито; **юрамал ҡыланыу** притворяться

юрау толковать, предсказывать; **төш юрау** истолковать сон

юрғалау бежать иноходью, бежать семеня

юрған одеяло (*стёганое*); **мамыҡ юрған** ватное одеяло; **юрған тышы** пододеяльник

юридик юридический

юртаҡ рысак

юртаҡлау бежать рысью

юрый нарочно, преднамеренно

юха лицемер, злой демон

юхаланыу подлизываться

юшҡын накипь, осадок

Я

ябай 1. простой, обычный, обыкновенный, заурядный, рядовой, примитивный; **ябай хеҙмәткәр** рядовой сотрудник 2. несложный

ябайлаштырыу упрощать; **королманы ябайлаштырыу** упростить конструкцию

ябайлыҡ простота, примитивность, скромность

ябалаҡ сова, филин; **ябалаҡ ухылдауы** уханье совы

ябығыу худеть, тощать, истощаться; **бала ябыҡҡан** ребёнок похудел

ябыҡ I закрытый ‖ закрыто; **ябыҡ ишек** закрытая дверь

ябыҡ II худой, исхудалый, тощий; **ябыҡ ҡына** худенький

ябылыу закрываться; **ишек ябылды** дверь закрылась

ябыныу накрываться, покрываться; **ябынып ятыу** лежать, укрывшись; **яулыҡ ябыныу** носить платок

ябырылыу 1. налетать; **бер өйөр сәүкә ябырылды** налетела стая галок 2. хлынуть

ябыу 1. закрывать; **китапты ябыу** закрывать книгу 2. покрывать, накрывать

яға воротник, ворот

яғымлы 1. ласковый, нежный ‖ ласково, нежно 2. приветливый 3. привлекательный, симпатичный, приятный

яғымлылыҡ 1. нежность, ласковость 2. привлекательность 3. приветливость

яғыу I 1. растапливать, топить; **күмер яғыу** топить углём 2. жечь; **утын яғыу** жечь дрова

яғыу II мазать, намазывать; **икмәккә май яғыу** намазать хлеб маслом; **биткә кершән яғыу** пудриться

яғыулыҡ топливо

яҙ весна ‖ весенний; **иртә яҙ** ранняя весна; **яҙ көнө** весной

яҙа мимо; **яҙа атыу** промахнуться

яҙғы 1. весенний 2. яровой; **яҙғы бойҙай** яровая пшеница

яҙма надпись, запись ‖ письменный; **яҙма рәүештә** письменно

яҙмыш судьба, участь, удел

яҙылыу 1. записываться, подписываться, регистрироваться 2. разминаться

яҙылышыу регистрироваться; **загста яҙылышыу** регистрироваться в загсе

яҙын весной; **яҙын ҡоштар килә** весной прилетают птицы

яҙыу I 1. письменный ‖ писать; **хатаһыҙ яҙыу** писать без ошибок 2. письмо, письменность; **ғәрәп яҙыуы** арабское письмо 3. почерк; **уның яҙыуы матур** у неё хороший почерк

яҙыу II 1. расправлять, распрямлять 2. сбивать; **май яҙыу** сбить масло

яҙыусы писатель ‖ писательский

яҙышыу переписываться

яза 1. кара, наказание, взыскание; **яза биреү** наказать 2. пытка

язалау 1. наказывать, карать 2. пытать; **әсирҙе язалау** пытать пленника

яйлап удобно

яйлау 1. налаживать, регулировать; **яйлап биреү** наладить 2. подгонять (*прилаживать*)

яйлашыу приспосабливаться

яйлы удобный, благоприятный

яйман неторопливый

яйһыҙ неудобный ‖ неудобно; **яйһыҙ ултырыу** неудобно сидеть

яҡ 1. сторона, край; **алғы яҡ** передняя сторона; **йылы яҡтар** тёплые края **2.** половина (*часть помещения*); **өйҙөң алғы яғы** передняя половина дома **3.** косяк

яҡа воротник

яҡлау 1. защищать, заступаться, отстаивать; **бербереңде яҡлау** защищать друг друга **2.** защита ‖ защитный

яҡлаусы 1. защитник, заступник, покровитель **2.** приверженец, сторонник

яҡлашыу заступаться (*защищать*)

яҡлы сторонник

яҡташ земляк

яҡты свет ‖ светлый, яркий, ясный ‖ светло, ярко; **ай яҡтыһы** свет луны

яҡтылыҡ свет, освещение; **яҡтылыҡ нурҙары** лучи света

яҡтырғансы затемно

яҡтыртҡыс светильник

яҡтыртыу освещать

яҡтырыу 1. светать, рассветать, светлеть, сиять, светиться; **күптән яҡтырҙы** давно рассвело **2.** проясняться **2.** озаряться

якут 1. якут ‖ якутский **2.** яхонт ‖ яхонтовый; **зәңгәр яҡут** сапфир; **ҡыҙыл яҡут** рубин

яҡшатланыу льстить

яҡшы 1. хороший ‖ хорошо; **яҡшы йырсы** хороший певец **2.** добрый; **яҡшы исем** доброе имя

яҡшылыҡ 1. добро; **яҡшылыҡ ҡылыу** сделать добро **2.** благодеяние

яҡшыртыу улучшение ‖ улучшать

яҡшырыу улучшаться

яҡын 1. близкий, ближайший ‖ близко; **яҡын ауыл** ближайшая деревня **2.** почти; **йылға яҡын** почти год

яҡынайтыу приближать, сближать

яҡынайыу приближаться, сближаться; **ҡыш яҡыная** зима приближается

яҡында вблизи, поблизости; **яҡында эшләү** работать рядом, вблизи

яҡындағы ближний, близкий

яҡындан близко; **яҡындан белеү** знать близко кого-то

яҡынлыҡ близость; **ҡаланың яҡынлығы** близость города

яҡынса 1. приблизительный, примерный ‖ приблизительно, примерно; **яҡынса хаҡы** приблизительная стоимость **2.** приближённый

яҡын-тирә вокруг, окрестность; **яҡын-тирәлә** вокруг, поблизости

ял I 1. отдых, выходной; **ял итеү** отдыхать **2.** отпуск ‖ отпускной

ял II грива; **арыҫлан ялы** львиная грива

яла клевета; **яла яғыу** клеветать

ялағай 1. подхалим, подлиза, льстец ‖ льстивый, угодливый **2.** зарница; **ялағай ялтырай** вспыхивают зарницы

ялағайланыу льстить, подлизываться, подхалимничать

ялағайлыҡ подхалимство

ялан поле; **киң ялан** широкое поле

яланғас голый, обнаженный, нагой ‖ голышом, нагишом

яланғасландырыу оголять, обнажать; **ел ағастарҙы яланғасландырҙы** ветер оголил деревья

яланғасланыу оголяться, обнажаться; **урман яланғасланды** лес обнажился

ялау лизать, облизывать; **ялап алыу** лизнуть

ялбарыу мольба ‖ умолять, просить; **ялбарып һорау** молить о чём-либо

ялбыр лохматый

ялған 1. ложь, неправда, враньё ‖ ложный, лживый; **ялғанды һөйләү** говорить неправду **2.** поддельный, подложный; **ялған документ** поддельный документ

ялғанлау враньё ‖ врать, лгать, обманывать; **гел ялғанлау** постоянно лгать

ялғанлык ложь, враньё

ялғансы лжец, лгун

ялғау I *грам.* окончание

ялғау II 1. присоединять, соединять; **бауҙы ялғау** связать верёвку **2.** прививать **3.** сращивать (*кость*) **3.** вшивать; **еңде ялғау** вшить рукав

ялғаш корыто

ялкау лентяй ‖ ленивый ‖ лениво

ялкауланыу лениться

ялкаулык лень; **уны кайһы ваҡыт ялкаулык баҫа** на неё иногда находит лень

ялкын пламя, пыл

ялкынланыу пламенеть, пылать, полыхать; **кояш байышы ялкынлана** закат пламенеет

ялкынлы пылающий, пламенный; **ялкынлы телмәр** пламенная речь

ялкыткыс утомительный, нудный ‖ утомительно, нудно

ялкытыу утомлять, надоедать

ялкыу утомляться; **эштән ялкыу** утомиться от работы

ялланыу наниматься; **балта оҫтаһы булып ялланыу** наняться плотником

яллау нанимать; **кеше яллау** нанимать человека

ялман *зоол.* тушканчик

ялпак плоский

ялпакланыу сплющиваться

ялпаҡлау сплющивать

ялсы наёмный рабочий

ялтыр блеск, лоск ‖ блестящий; **ялтыры бөтөү** исчезновение блеска

ялтырау блистать, блестеть, сверкать

ялтыраулык 1. блеск ‖ блестящий **2.** глянец ‖ глянцевый

ялығыу утомляться

ялынысы умоляющий; **ялынысы күҙ карашы** умоляющий взгляд

ялыныу мольба ‖ умолять, упрашивать; **ялынып һорау** умолять кого-то

ялыу жалоба; **ялыу биреү** подать жалобу

яман 1. плохой, дурной, скверный **2.** злой

яманлык зло

яманһыу грустный, тоскливый, заунывный ‖ грустно, тоскливо, заунывно; **яманһыу булып калыу** становиться тоскливо

яманһыулау грустить

ямау 1. заплата; **ямау һалыу** наложить заплату **2.** чинить

ямаулык заплата

ямғыр дождь ‖ дождевой; **койма ямғыр** ливень; **ямғыр яуа** идёт дождь

ямғырлы дождливый, ненастный

ян I бок ‖ боковой

ян II лук (*оружие*)

янартау вулкан

янау угроза ‖ угрожать, грозить; **бармаҡ янау** погрозить пальцем

янбаш *анат.* бедро; **киң янбашлы** с широкими бёдрами

янғын пожар; **янғын һүндереү** тушить пожар; **янғын һүндереүсе** пожарник

яндырыу 1. сжигать, зажигать; **хатты яндырыу** сжечь письмо **2.** палить, жечь **3.** обжигать

янсыҡ кошелёк; **янсыҡта аҡса һалыу** положить деньги в кошелёк

януар зверь

яньял скандал; **яньял сығарыу** скандалить

яньялсы скандалист

янына к, ко, на

янынан мимо; **мәктәп янынан** мимо школы

янында у, около, возле; **тәҙрә янында** возле окна

яныу 1. гореть **2.** править, точить; **салғы яныу** править косу

яныуыс брусок (*для точения*)

яңаҡ 1. щека; **ас яңаҡ** впалые щёки; **яңаҡ һөйәге** челюсть **2.** косяк; **ишек яңағы** дверной косяк

яңғыҙ одиночка ‖ одинокий ‖ одиноко

яңғыҙаҡ одинокий, холостой

яңғыҙлыҡ одиночество; **яңғыҙлыҡта йәшәү** жить в одиночестве

яңы I 1. новый **2.** свежий

яңы II только что; **яңы ҡайттым** я только что вернулся

яңылыҡ новость, новшество; **яңылыҡ асыу** сделать открытие (*новшество*)

яңылыш ошибочный ‖ ошибочно

яңылышлыҡ ошибка; **яңылышлыҡ ебәреү** допустить ошибку

яңылышыу ошибаться, заблуждаться

яңынан снова, заново; **эште яңынан эшләү** сделать работу заново

яңыраҡ недавно

яңыртыу обновлять; **ҡойманы яңыртыу** обновить забор

яңырыу обновляться, возрождаться

яңыса по-новому

япма покрывало

япраҡ лист; **япраҡ ярыу** распускать листья

япраҡлы лиственный

япраҡса листик, листочек

япһарыу приписывать (*относить на чей-либо счёт*), сваливать; **ғәйепте икенсе кешегә япһарыу** свалить вину на другого

яр берег; **текә яр** крутой берег

яра рана

ярай 1. ладно, хорошо **2.** можно; **инергә ярай** можно войти

яраҡлашыу приспосабливаться, приноравливаться

яраҡһыҙ негодный, неподходящий, непригодный

яраланыу быть раненым, пораниться; **аяғы яраланған** он ранен в ногу

яралау ранить

яралғы зародыш, зачаток

яралы раненый

ярала́ыу рождаться

ярамай нельзя

ярамһаҡ подхалим

ярамһаҡланыу льстить, подхалимничать

яран *бот.* герань

ярар ладно

ярарлыҡ годный, пригодный; **ярарлыҡ итеү** сделать пригодным

яраткан любимый, излюбленный

ятратыу I любовь ‖ любить

яратыу II создавать, творить; **тәбиғәт шулай яраткан** природа так создала

яратыу III подгонять, подбирать; **йоҙаҡҡа асҡыс яратыу** подобрать ключ к замку

яратыусан любящий

яратыусы 1. любитель **2.** создатель

ярау годиться, соответствовать, подходить; **был эшкә һин ярамайһың** для этой работы ты не подходишь

ярашһыҙ несоответствующий

ярашыу 1. соответствовать **2.** примиряться, мириться

ярғанат летучая мышь

ярҙам помощь, поддержка; **ярҙам алыу** получать помощь; **ярҙам итеү** помогать

ярҙамсы помощник; **ярҙамсыһыҙ эшләү** работать без помощника

ярҙамсыл отзывчивый

ярҙамсыллыҡ отзывчивость

ярлау обрыв; **ярлауға килеп баҫыу** подойти к обрыву

ярлы бедняк ‖ бедный ‖ бедно

ярлыланыу беднеть, скудеть

ярлылыҡ бедность, нищета, скудность

ярма крупа; **дөгө ярмаһы** рисовая крупа

ярмалы крупяной, зернистый; **ярмалы ҡар** зернистый снег

ярсыҡ осколок; **снаряд ярсығы** осколок снаряда

ярты половина; **алманың яртыһы** половина яблока

ярты-йорто наполовину (*не до конца*)

яртылаш наполовину, пополам

ярһыу яростный, возбуждённый ‖ разъяряться, раздражаться

ярһыулы возбуждённый; **ярһыулы ҡиәфәт** возбуждённый вид

ярыы плёнка, перепонка, оболочка; **ҡолаҡ ярыһы** барабанная перепонка

ярыҡ щель, трещина ‖ треснутый; **ярыҡты һылау** замазать трещину

ярылыу 1. раскалываться; **түмәр ярылды** полено раскололось **2.** трескаться; **ҡулдың тиреһе ярылды** кожа на руках треснула

ярым 1. половина, полтора; **йыл ярым** полтора года **2.** пол-, полу-; **ярым әйләнеш** пол-оборота

ярымутрау полуостров

ярымшар полушарие; **көнбайыш ярымшар** западное полушарие

ярыу разбивать, раскалывать, колоть; **быяланы ярыу** разбить стекло

ярыш соревнование, состязание; **ярыш асыу** начать состязание

ярышыу соперничество ‖ соперничать, соревноваться, состязаться; **рингыла ярышыу** состязаться на ринге

яҫтыҡ подушка; **яҫтыҡ тышы** наволочка

яҫы 1. плоский; **яҫы түбә** плоская крыша **2.** широкий; **яҫы таҫма** широкая лента

яҫылыҡ *мат.* плоскость;

ят 1. чужой, посторонний, незнакомый; **ят ер** чужбина; **ят кеше** незнакомец **2.** чуждый; **ят ҡараштар** чуждые взгляды **3.** инородный

ятаҡ общежитие

ятҡа наизусть

яткырыу класть, укладывать; **баланы йоҡларға яткырыу** уложить ребёнка спать

ятлау заучивать, выучивать наизусть; **шиғыр ятлау** выучить наизусть стихотворение

ятыу I **1.** лежать; **үләндә ятыу** лежать на траве **2.** ложиться; **ергә ятыу** лечь на землю **3.** валяться; **ул көндәр буйы диванда тик ята** он целыми днями валяется на диване

ятыу II омут (*яма на дне водоёма*)

яу бой; **яу кыры** поле боя

яуап ответ; **яуап биреү** отвечать

яуаплы ответственный

яуаплылык ответственность; **яуаплылык тойоу** нести ответственность

яуапһыҙ безответственный; **эшкә яуапһыҙ караш** безответственное отношение к работе

яулау завоёвывать; **илде яулап алыу** завоевать страну

яулык платок

яурын плечо; **какса яурын** худые плечи

яусы сват, сваха

яусылау сватать; **күршенең кыҙын яусылау** сватать дочь соседа

яуыз злой, лютый

яуызлык зло, злость; **яуызлык кылыу** злодействовать

яуым-төшөм осадки; **яуым-төшөм юҡ** без осадков

яуынлы дождливый

яуыу идти; падать; **кар яуа** идёт снег

яфа му́ка, страдание; **яфа сигеү** страдать, мучиться

яфаланыу мучиться, страдать; **ауыртыуҙан яфаланыу** мучиться от боли

яфалау мучить

яфалаусы мучитель

яфалы мучительный

яһалма искусственный, ненатуральный, неестественный

яһалмалыҡ неестественность

яһалмалылыҡ неискренность

яһау делать, изготовлять, создавать; **мебель яһау** сделать мебель

РУССКО-БАШКИРСКИЙ СЛОВАРЬ

А

а ә; **прошёл час, а его всё нет** бер сәғәт үтте, ә ул һаман юҡ; **а то** юҡһа

абонент абонент, абунасы

абрикос өрөк, абрикос. **~овый** өрөк, абрикос

абсолютный 1. абсолют **2.** тулы; **абсолютная тишина** тулы тынлыҡ. **~но** бөтөнләй, тамам; **абсолютно верно** бөтөнләйе менән дөрөҫ

авария һәләкәт; **попасть в аварию** һәләкәткә эләгеү. **~ийный** һәләкәт, һәләкәтле

авиакатострофа авиаһәләкәт; **произошла авиакатострофа** авиаһәләкәт булда

автокатострофа автоһәләкәт

автоматизация автоматизация, автоматлашыу. **~ировать** автоматлаштырыу

автоматически автоматик рәүештә. **~ий** автоматик

автомобилист автомобилсе

автомойка автойыуыу; **автомойка близко** автойыуыу яҡын

авторитет 1. абруй; **поднять авторитет** абруй күтәреү **2.** дәрәжә; **потерять авторитет** дәрәжәне төшөрөү. **~ный** абруйлы, дәрәжәле

агитировать агитациялау, өндәү, өгөтләү

аграрный аграр

агрессия агрессия, баҫымта. **~ивный** агрессив. **~ивность** агрессивлыҡ, доҡмансылыҡ

агропромышленность агросәнәғәт

ад тамуҡ; **гореть в аду** тамуҡ утында яныу

администрация хакимиәт, администрация; **администрация города** кала хакимиәте

азарт ҡомар, ҡомарлыҡ; **спортивный азарт** спорт ҡомары. **~ный** ҡомар

азиатский азия

аист ҡауҙы

айда әйҙә; **айда во двор** әйҙә тышҡа сығайыҡ

аккуратный бөхтә, йыйнаҡ, ыҡсым, ыҫпай. **~но 1.** һаҡ **2.** бөхтә, ыҫпай; **одеваться аккуратно** ыҫпай кейенеү

аксакал *ист.* аҡһаҡал; **аксакал рода** ырыу аҡһаҡалы

активный актив, әүҙем. **~ость** активлыҡ; **проявлять активность** активлыҡ күрһәтеү

актовый 1. акт **2.** йыйылыштар; **актовый зал** йыйылыштар залы

акула акула. **~ий** акула

Аллах Алла; **поклоняться Аллаху** Аллаға табыныу

алмаз алмас. **~ный** алмас

алтарь миһрап, алтарь, мөнбәр

алый ал, алһыу; **алый флаг** ал флаг

алыча алса (*фрукт*)

амбар келәт, амбар

американский американ, Америка; **американский материк** Америка материгы

ангел фәрештә. **~ьский** фәрештә

ангина *мед.* ангина, тамаҡ шеше

английский инглиз; **английский язык** инглиз теле

анекдот көләмәс, мәҙәк; **рассказать анекдот** мәҙәк һөйләү

апельсин әфлисун. **~овый** әфлисун

аплодисменты алҡыш; **бурные аплодисменты** көслө алҡыштар

аппетит аппетит; **потеря аппетита** аппетит юғалтыу. **~ный** аппетитлы, тәмле. **приятного ~а** аш булһын

аптека дарыухана, аптека; **взять лекарства в аптеке** дарыухананан дарыу алыу. **~чный** аптека

араб ғәрәп. **~ский** ғәрәп

арбуз ҡарбуз; **есть арбуз** ҡарбуз ашау

арена майҙан, арена; **спортивная арена** спорт аренаһы

арифметика арифметика, хисап; **урок арифметики** арифметика дәресе. **~ческий** арифметик

армия армия, ғәскәр. **~ейский** армия, ғәскәри; **армейский полк** ғәскәри полк

аромат хуш еҫ. **~ный** хуш еҫле

архитектор архитектор, мимар

асфальтировать асфальтлау; **асфальтировать улицу** урам асфальтлау

атака атака, һөжүм; **бросаться в атаку** һөжүмгә ташланыу

ателье ателье, оҫтахана; **швейное ателье** тегеү оҫтаханаһы

атмосфера 1. атмосфера; **атмосфера земли** ерҙең атмосфераһы **2.** мөхит; **творческая атмосфера** ижади мөхит. **~ный** атмосфера

афиша афиша, иғлан; **повесить афишу** иғлан элеү

ах әй

Б

баба-яга *фольк.* убырлы ҡарсыҡ, мәскәй әбей

бабка 1. әбей; **2.** ҡартәсәй (*бабушка*)

бабочка күбәләк

бабушка 1. өләсәй **2.** әбей (*старая женщина*)

бал бал, кисә;

баловаться шаярыу; **дети очень балуются** балалар бик шаяра

бандит башкиҫәр

баня мунса; **мыться в бане** мунса инеү. **~ный** мунса

баран 1. тәкә **2.** һарыҡ, һарыҡ тәкәһе; **белый баран** аҡ һарыҡ. **~ий** тәкә

баранина һарыҡ ите

баранка керәндил

барс барыҫ, ҡаплан

барсук бурһыҡ

бархат бәрхәт. **~ный** бәрхәт

басня мәҫәл

башкир башҡорт. **~ский** башҡорт; **башкирский народ** башҡорт халҡы

башня манара, башня. **~енный** башня

баюкать бәү-бәү итеү

баян баян; **играть на баяне** баянда уйнау

баянист баянсы

бдительный һаҡ, уяу. **~ность** уяулыҡ, һаҡлыҡ; **проявить бдительность** уяулыҡ күрһәтеү

бег йүгереү; **бег на сто метров** йөҙ метрға йүгереү. **~ом** йүгереп

бегать йүгереү; **выбежать** йүгереп сығыу; **бегать наперегонки** ҡыуышыу

бегемот һыу үгеҙе

беглец ҡасҡын; **поймать беглеца** ҡасҡынды тотоу

бегство ҡасыу; **спастись бегством** ҡасып ҡотолоу

беда 1. афәт; **пришла беда** афәт килде **2.** бәлә, ҡаза; **попасть в беду** бәләгә осрау

бедный 1. ярлы, фәҡир (*неимущий*) **2.** меҫкен (*несчастный*). **~но** ярлы, фәҡир; **жить бедно** фәҡир йәшәү. **~ность** фәҡирлек, юҡсыллыҡ, ярлылыҡ

бедняк фәҡир, ярлы

бедро *анат.* бот; **перелом бедра** бот һыныу

бедствие афәт; **пришло бедствие** афәт килде

бежать йүгереү, ҡасыу; **бежать изо всех сил** бөтә көскә йүгереү

бежевый аҡһыл ҡерән

без –һыҙ/–һеҙ; **без воды** һыуһыҙ; **без вести** хәбәрһеҙ; **без изменений** үҙгәрешһеҙ

безболезненный ауыртыуһыҙ

безветренный 1. елһеҙ; **безветренный день** елһеҙ көн **2.** тымыҡ; **безветренная ночь** тымыҡ төн

безвкусный тәмһеҙ

безводный һыуһыҙ

безграмотный белемһеҙ, грамотаһыҙ. **~ость** грамотаһыҙлыҡ

безграничный иҫкһеҙ-сикһеҙ

бездарный булдыҡһыҙ, уңмаған. **~ость** булдыҡһыҙлыҡ

безделье эшһеҙлек; **томиться от безделья** эшһеҙлектән интегеү

бездельник эшлекһеҙ, эшһеҙ

бездетный балаһыҙ

бездна упҡын; **морская бездна** диңгеҙ упҡыны

бездомный эйәһеҙ

бездонный төпһөҙ; **бездонная бочка** төпһөҙ мискә

бездорожный юлһыҙ. **~ье** юлһыҙлыҡ

безжалостный аяуһыҙ, ҡанһыҙ, рәхимһеҙ, шәфҡәтһеҙ. **~но** аяуһыҙ, йәлләмәй; **безжалостно бить** йәлләмәй һуғыу

безжизненный йәнһеҙ, үле; **безжизненное тело** үле кәүҙә

беззаботный ҡайғыһыҙ, ғәмһеҙ. **~ость** ғәмһеҙлек

беззащитный яҡлаусыһыҙ

беззубый тешһеҙ

безлюдный кешеһеҙ, аулаҡ

безнадёжный өмөтһөҙ; **безнадёжный больной** өмөтһөҙ ауырыу. **~ость** өмөтһөҙлөк

безногий аяҡһыҙ; **безногий человек** аяҡһыҙ кеше

безнравственный әҙәпһеҙ, әхлаҡһыҙ. **~ость** әҙәпһеҙлек, әхлаҡһыҙлыҡ

безобидный зарарһыҙ, зыянһыҙ

безоблачный болотһоҙ

безопасный хәүефһеҙ; **безопасное место** хәүефһеҙ урын. **~ость** именлек; **международная безопасность** халыҡ-ара именлек

безответный яуапһыҙ

безответственный яуапһыҙ. **~ость** яуапһыҙлыҡ

безошибочный хатаһыҙ, дөрөҫ. **~но** хатаһыҙ

безработный эшһеҙ. **~ица** эшһеҙлек

безразличный вайымһыҙ, ғәмһеҙ. **~ие** ғәмһеҙлек. **~но** барыбер; **мне безразлично** минең өсөн барыбер

безрукий сулаҡ

безумный тиле, башһыҙ

беит бәйет (*жанр фольклора*)

белеть ағарыу

белизна аҡлыҡ; **белизна зубов** тештәрҙең аҡлығы

белить ағартыу, аҡлау; **белить избу** өй аҡлау

белка тейен; **охотиться на белку** тейен аулау

белоснежный ап-аҡ

белый аҡ; **белое облако** аҡ болот; **белый хлеб** ҡалас

бельё 1. кер; **стирать бельё** кер йыуыу **2.** ҡаралды; **постельное бельё** урын-ер ҡаралдыһы

беляш *кул.* бәлеш

берег яр. **~овой** яр, ярҙағы

бережливый һаҡсыл. **~ость** һаҡлыҡ, һаҡсыллыҡ; **проявить бережливость** һаҡсыллыҡ күрһәтеү

берёза ҡайын. **~овый** ҡайын; **берёзовый сок** ҡайын һыуы

березняк (*берёзовая роща*) ҡайынлыҡ, сауҡалыҡ

береста туҙ. **~яной** туҙ; **берестяная посуда** туҙ һауыт

беречь һаҡлау; **беречь своё здоровье** һаулығыңды һаҡлау

берлога айыу өңө; **берлога медведя** айыу өңө

бес ен, шайтан, бәрей; **бес подменил** бәрей алмаштырған

беситься 1. тилереү, шашыу (*шалить*) **2.** шашыныу (*злиться*)

бесконечный иҡһеҙ-сикһеҙ, сикһеҙ. **~ость** сикһеҙлек

бескорыстный эскерһеҙ

беспечный бошмаҫ, вайымһыҙ, моңһоҙ

бесплатный буш, түләүһеҙ. **~но 1.** бушлай; **бесплатно кормить** бушлай ашатыу **2.** тиккә; **работать бесплатно** тиккә эшләү

беспокоить 1. борсоу **2.** маҙаһыҙлау; **не беспокойте его** уны маҙаһыҙламағыҙ **3.** мәшәҡәтләү; **беспокоить просьбами** үтенестәр менән мәшәҡәтләү **4.** уңайһыҙлау; **попусту беспокоить человека** кешене бушҡа уңайһыҙлау

беспокоиться 1. болоҡһоу **2.** борсолоу, тынысһыҙланыу; **беспокоиться за детей** балаларға борсолоу

беспокойный 1. борсоулы; **беспокойное время** борсоулы ваҡыт **2.** тынғыһыҙ; **беспокойный ребёнок** тынғыһыҙ бала. **~ство 1.** мәшәҡәт **2.** тынғыһыҙлыҡ; **испытывать беспокойство** тынғыһыҙлыҡ кисереү.

бесполезный 1. мәнфәғәтһеҙ **2.** файҙаһыҙ; **бесполезные надежды** файҙаһыҙ өмөттәр. **~но 1.** зая **2.** тиккә

беспомощный ярҙамсыһыҙ, хәлһеҙ

беспорядок тәртипһеҙлек

беспощадный аяуһыҙ, рәхимһеҙ. **~но** аяуһыҙ

беспрерывный туҡтауһыҙ. **~но** туҡтауһыҙ

бессердечный бәғерһеҙ

бессильный көсһөҙ

бесследный эҙһеҙ. **~но** эҙһеҙ; **исчезнуть бесследно** эҙһеҙ юғалыу

бессмертный үлемһеҙ

бессмысленный мәғәнәһеҙ

бессовестный оятһыҙ, выжданһыҙ

бессонница йоҡоһоҙлоҡ

бесстрашный йөрәкле, ҡыйыу

бестолковый аңһыҙ, йүнһеҙ, уңмаған; **бестолковый человек** йүнһеҙ кеше, булдыҡһыҙ кеше

бесхитростный хәйләһеҙ

бесцветный төҫһөҙ

бесценный ҡиммәтле

бесшумный тауышһыҙ. **~но** тауышһыҙ

бешеный ҡоторған (*больной*); **бешеная собака** ҡоторған эт

библиотека китапхана

биение тибеш; **биение сердца** йөрәк тибеше

бинт бинт, бәйләүес

бинтовать бинтлау; **забинтовать руку** кулды бинтлау

бирюза фирүзә. **~овый** фирүзә

битва һуғыш

битком набито шығырым тулы

бить 1. ватыу (*взламывать*) **2.** ҡырыу; **бить посуду** һауыт-һаба ҡырыу **3.** һуғыу; **бить по спине** арҡаға һуғыу **4.** таяҡлау (*бить палкой*)

биться 1. алышыу; **биться с врагом** дошман менән алышыу **2.** бәрелеү; **биться о землю** ергә бәрелеү **3.** лепелдәү (*о сердце*); **сердце бьётся** йөрәк лепелдәй

бишбармак бишбармаҡ (*башкирское национальное блюдо*)

благодарить рәхмәт әйтеү; **благодарю вас** рәхмәт һеҙгә

благодарный рәхмәтле. **~ность** рәхмәт; **выражать благодарность** рәхмәт белдереү

благодеяние яҡшылыҡ

благополучный уңышлы, хәйерле. **~но** иҫән-һау. **~ие** именлек; **благополучие семьи** ғаилә именлеге

благородный выжданлы, затлы, изге

блаженство рәхәтлек

бледнеть ағарыныу, ағарыу; **бледнеть от страха** ҡурҡыуҙан ағарыныу

бледный нурһыҙ, төҫһөҙ

блеск ялтырауыҡ, ялтыр

блестеть ялтырау; **роса блестит на солнце** ҡояшта ысыҡ ялтырай

блестящий 1. ялтырап торған **2.** ялтыр **3.** ялтырауыҡ

ближайший яҡын

близкий яҡын, яҡындағы; **близкий лес** яҡындағы урман. **~ко** яҡын; **близко подойти** яҡын барыу

близорукий күрәш

блин ҡоймаҡ; **пшеничные блины** бойҙай ҡоймағы

блюдо 1. ҙур тәрилкә, табаҡ (*посуда*) **2.** ашамлыҡ (*кушанье*); **вкусное блюдо** тәмле ашамлыҡ

блюдце сынаяҡ аҫты, йәйкә

бобр ҡондоҙ. **~овый** ҡондоҙ

бог 1. Алла, Хоҙай; **поклоняться Богу** Аллаға табыныу **2.** Тәңре; **Бог-свидетель** Тәңре шаһит. **~жий** алла, хоҙай

богатеть байыу, байығыу

богатый бай. **~о** бай. **~ство** байлыҡ, мал

богатырь 1. баһадир; **могучий богатырь** ғәйрәтле баһадир **2.** бәһлеүән

бодаться һөҙөшөү, төкөшөү; **наша корова бодается** беҙҙең һыйыр һөҙөшә

бодрость дәрт, дәртлелек

бодрый 1. дәртле, теремек; **бодрый старик** теремек ҡарт **2.** көр, яҡшы; **бодрое настроение** яҡшы кәйеф

боевой 1. һуғыш; **боевой конь** һуғыш аты **2.** һуғышсан; **боевой дух** һуғышсан рух

боец һуғышсы

божья коровка ҡамҡа

бой яу, һуғыш; **поле боя** яу ҡыры

бок 1. яҡ, ҡабырға, ян; **лечь на правый бок** уң яҡҡа ятыу **2.** ҡыр, сит; **бок стола** өҫтәл ситэ

более-менее аҙмы-күпме

болезнь ауырыу, сир, сырхау, сирләү; **заболеть** ауырып китеү; **заразная болезнь** йоғошло сир; **болеть** сырхап тороу

болеть 1. ауырыу, сирләү; **болеть тифом** тиф менән ауырыу **2.** ауыртыу, һыҙлау; **зуб болит** теш һыҙлай

болото һаҙ, һаҙлыҡ

болтать ләстит һатыу, такылдау, лығырлау; **болтать без умолку** бер туктауһыҙ таҡылдау

болтливый лығырлаҡ, һөйләнсәк

болтун ләстит һатыусы, лығырлаҡ

боль ауыртыу

больничный больница. **~ца** больница, хәстәхана; **лечь в больницу** хәстәханаға ятыу

больной ауыртҡан, ауырыу, сирле; **больная рука** ауыртҡан ҡул; **больное сердце** сирле йөрәк. **~но** ауырта; **ушам больно** ҡолаҡ ауырта

Большая Медведица *астр.* Етегән йондоҙ

больше ҙурыраҡ

большой 1. ҙур, эре; **большой город** ҙур ҡала **2.** оло; **большая победа** оло еңеү **3.** ишле; **большая семья** ишле ғаилә

бор ҡарағай урманы (*лес*)

бордовый ҡуйы ҡыҙыл

борец көрәшеүсе, көрәшсе; **состязание борцов** көрәшселәр бәйгеһе

борода һаҡал; **борода лопатой** көрәк һаҡал

бородатый һаҡаллы

борозда бураҙна

бороться көрәшеү; **бороться за справедливость** хаҡлыҡ өсөн көрәшеү

борьба көрәш, алыш

босиком ялан аяҡ; **ходить босиком** ялан аяҡ йөрөү

босой ялан аяҡ

ботва һабаҡ; **картофельная ботва** картуф һабағы

ботинки ботинка

бочка мискә, сапсаҡ

боярышник дунала, энәлек

бояться ҡурҡыу, өркөү; **бояться волков** бүренән ҡурҡыу

брак I никах; **вступить в брак** никахта тороу

брак II брак, етешһеҙлек (*дефект*). **~ованный** браклы, боҙоҡ; **бракованные часы** браклы сәғәт

брат ағай (*старший брат*), эне, ҡусты (*младший брат*). **~ья** *мн.* туғандар

брать 1. алыу; **брать книгу** китапты алыу **2.** эйәртеү (*с собой*) **3.** ҡабыу (*брать в рот*)

бревенчатый бүрәнә

бревно бүрәнә

бриллиант бриллиант, гәүһәр

бритва бәке, бритва

брить ҡырыу. **~ся** ҡырыныу; **бриться каждое утро** һәр иртә ҡырыныу

бровь ҡаш

бродить I ҡыҙырыу; **бродить по улице** урам ҡыҙырыу

бродить II әсеү; **молоко забродило** һөт әсегән

бросать 1. ташлау, бәреү; **бросить камень** таш ташлау **2.** быраҡтырыу (*класть небрежно*)

бросаться ташланыу; **бросаться на врага** дошманға ташланыу

брусника ҡыҙыл көртмәле

брызги сәсрәмә; **брызги воды** һыу сәсрәмәһе

брыкаться тибенеү

брюки салбар

бублик бублик, ҡерәндил

бугор түбә, түмәләс; **подняться на бугор** түмәләскә менеү

будильник будильник, уятҡыс

будить уятыу; **разбудить** йоҡонан уятыу

будто бы имеш; **будто бы он приехал** ул килгән, имеш

будущий 1. алдағы, киләсәк; **будущее время** киләсәк заман **2.** киләһе; **будущий год** киләһе йыл

буква хәреф

букварь әлифба

букет гөлләмә, букет; **букет роз** роза гөлләмәһе

булка күмәс

бульон һурпа

бумага кағыҙ. **~жный** кағыҙ; **бумажная салфетка** кағыҙ майлыҡ

бурый көрән, ҡуңыр, һоро; **бурый медведь** һоро айыу

буря дауыл, ғәрәсәт; **разразилась буря** дауыл ҡупты

бусы муйынсаҡ, муйынса

бутон сәскә бөрөһө

бутылка шешә

бушевать ҡотороу; **море бушует** диңгеҙ ҡоторона

бы булһа; **я бы поехал** мин булһам, барыр инем

бывший элекке

бык үгеҙ; **племенной бык** тоҡом үгеҙе

быстро ашыға-ашыға, йылдам, йәһәт, тиҙ, тиҙ-тиҙ, шәп; **очень быстро** бик тиҙ; **быстренько** тиҙ генә

быстрый 1. тиҙ, шәп; **быстрое течение** шәп ағым **2.** етеҙ, йылдам; **быстрая лошадь** етеҙ ат

быть 1. булыу; **у нас были гости** беҙҙә ҡунаҡтар булды; **2.** ине (*быть – вспомогательный глагол*); **отец был учителем** атаһы уҡытыусы ине

В

в 1. сағында; **в детстве** бала сағында **2.** эсендә, эсенә; **в доме** өй эсендә; **в дом** өй эсенә

в течение 1. буйы; **в течение года** йыл буйы **2.** дауамында **3.** эсендә; **сделать в течение двух часов** ике сәғәт эсендә эшләү

в целости и сохранности түкмәй-сәсмәй

в-третьих өсөнсөнән

важный 1. мөһим; **важная задача** мөһим мәсьәлә **2.** әһәмиәтле; **важное открытие** әһәмиәтле асыш. **~но** мөһим; **это очень важно** был бик мөһим

ваза ваза, һауыт; **ваза для цветов** сәскә вазаһы

валенки быйма

валить ауҙарыу, йығыу; **ветер свалил телеграфные столбы** ел телеграф бағаналарын ауҙарҙы

валовый тулай, тулайым, бөтә; **валовый доход** тулайым килем

вальс вальс; **кружиться в вальсе** вальста әйләнеү

валяться 1. аунау; **валяться на траве** үләндә аунау **2.** ятыу; **он целыми днями валяется на диване** ул көндәр буйы диванда тик ята

вам һеҙгә

ванная ванна бүлмәһе, йыуыныу бүлмәһе

варежки бейәләй

варёный бешкән

варенье ҡайнатма

варить бешереү, ҡайнатыу

вариться бешеү; **рыба варится в котле** балыҡ ҡаҙанда бешә

вас һеҙҙе

василёк күк сәскә

вата мамыҡ. **~ный** мамыҡ

ватрушка бәрәмәс; **ватрушка с картофелем** бәрәңге бәрәмәсе

ваш 1. һеҙҙеке **2.** һеҙҙең

вбивать ҡағыу; **вбить гвоздь в стену** стенаға ҡаҙау ҡағыу

вблизи якында

вброд кисеп; **перейти реку вброд** йылғаны кисеп сығыу

введение инеш; **введение к главе** бүлеккә инеш

вверх өҫкә, юғарыға; **смотреть вверх** өҫкә ҡарау. **~у** өҫтә, юғарыла

ввиду айҡанлы; **ввиду позднего возвращения** һуң ҡайтыу айҡанлы

вводить еҫәреү, индереү; **ввести войска в город** ҡалаға ғәскәр индереү

вволю теләгәнсә; **отдохнуть вволю** теләгәнсә ял итеү

вглубь тәрәнгә, эскә

вдалеке алыҫта, йыраҡта; **вдалеке от города** ҡаланан алыҫта. **~и** алыҫта, йыраҡта

вдаль алыҫҡа; **глядеть вдаль** алыҫҡа ҡарау

вдвое 1. икеләтә; **вдвое больше** икеләтә артыҡ **2.** икегә; **сложить вдвое** икегә бөкләү

вдвоём икәүләп, икәү; **жить вдвоём** икәүләп йәшәү

вдевать һаплау, үткәреү; **вдеть нитку в иглу** энә һаплау

вдоволь 1. иркенләп **2.** ҡанғансы, туйғансы; **выспаться вдоволь** туйғансы йоҡлау

вдогонку артынан; **крикнуть вдогонку** артынан ҡысҡырыу

вдоль 1. буйға; **раскалывать бревно вдоль** бүрәнәне буйға ярыу **2.** буйлап; **вдоль реки** йылға буйлап

вдох һулып алыу; **сделать глубокий вдох** тәрән итеп һулып алыу

вдохновение илһам, дәрт

вдохновляться дәртләнеү, ҡанатланыу, әҫәрләнеү

вдребезги селпәрәмә; **вдребезги разбить** селпәрәмә килтереү

вдруг ҡапыл, кинәт; **вдруг раздался выстрел** көтмәгәндә атыу тауышы яңғыраны

вдумываться айышына төшөнөү

вдыхать һулау; **вдохнуть свежий воздух** саф һауа һулау

ведро биҙрә, күнәк, силәк; **пустое ведро** буш биҙрә

ведь ла баһа, ҙа баһа, бит; **ведь он ещё болен** ул ауырыу ҙа баһа

ведьма убырлы ҡарсыҡ

вежливость әҙәп; **учить вежливости** әҙәпкә өйрәтеү

вежливый әҙәпле, ипле. **~во** ипле, ипләп

везде һәр ерҙә; **везде побывать** һәр ерҙә булыу

везение яйы килеү

везти I тартыу, алып барыу; **везти сено на лошади** ат менән бесән алып барыу

везти II уңыу, мандыу, уңышлы булыу; **ему везёт на охоте** уның һунары уңышлы була

везучий юллыҡлы, даланлы

век 1. быуат; **двадцатый век** егерменсе быуат **2.** заман, дәүер, быуат (*эпоха*); **каменный век** таш быуат. **~овой** бик ҡарт, боронғо; **вековой дуб** бик ҡарт имән

веко 1. күҙ ҡабағы; **верхние веки** күҙҙең өҫкө ҡабаҡтары **2.** бәбәк; **нижнее веко** аҫҡы бәбәк **3.** ҡабаҡ; **припухшие веки** шешмәк ҡабаҡ

велеть ҡушыу; **сердце велит** йөрәк ҡуша

великий 1. бөйөк; **великая дружба** бөйөк дуҫлыҡ **2.** ҙур, оло; **сапоги велики** итектәр ҙур

великолепный күркәм, гүзәл, бик матур

величина 1. мат. дәүмәл; **величина скорости** тиҙлек дәүмәле **2.** ҙурлыҡ; **величина комнаты** бүлмәнең ҙурлығы

велосипед велосипед; **кататься на велосипеде** велосипедта йөрөү

велосипедист велосипедсы

веник миндек

венок венок

вера 1. ышаныс, ышаныу; **войти в доверие** ышаныс ҡаҙаныу **2.** дин; **мусульманская вера** мосолман дине

верба ҡыҙыл тал, күк тал

верблюд дөйә. **~жий** дөйә

верёвка бау, арҡан

верить ышаныу; **верить в Бога** Аллаға ышаныу;

верность тоғролоҡ; **верность своему слову** үҙ һүҙенә тоғролоҡ

вернуть кире ҡайтарыу, бороп ҡайтарыу, ҡайтарыу; **вернуть долг** бурысты ҡайтарыу

вернуться ҡайтыу

верный 1. дөрөҫ, раҫ (*правильный*); **верный ответ** дөрөҫ яуап **2.** ышаныслы (*надёжный*); **верный друг** ышаныслы дуҫ. **~но** тоғро (*преданно*)

вертеться 1. сыуалыу; **ребёнок вертится около мамы** бала әсәһе эргәһендә сыуала **2.** әйләнеү; **колесо вертится** тәгәрмәс әйләнә **3.** *разг.* борғоланыу, өйрөлөү; **вертеться перед зеркалом** көҙгө алдында борғоланыу

верх өҫ, ур, баш; **на самом верху** иң өҫтә; **верхняя одежда** өҫ кейеме

верхний өҫкө, юғары, өҫтәге

вершина түбә, баш, ос; **вершина горы** тау түбәһе

вес ауырлыҡ; **вес товара** тауар ауырлығы

веселиться күңел асыу, шатланыу

веселый 1. күңелле, көләс; **весёлая жизнь** күңелле тормош **2.** кәйефле; **весёлый человек** кәйефле кеше. **~лье** шатлыҡ. **~ло** шат, күңелле

весенний яҙғы, яҙ

весить тартыу; **рыба весит два килограмма** балыҡ ике килограмм тарта

весло ишкәк

весна яҙ. **~ой** яҙын; **весной прилетают птицы** яҙын коштар килә

веснушки һипкел

вести 1. алып барыу, килеү; **вести мальчика за руку** малайҙы етәкләп алып барыу; **вести семинар** семинар алып барыу **2.** йөрөтөү; **вести самолёт** самолёт йөрөтөү

весть хәбәр; **последние вести** һуңғы хәбәрҙәр

весы үлсәү

весь 1. бар, барлыҡ, барса, бөтә; **весь мир** бөтә донъя **2.** бөтәнеһе; **все пришли** бөтәнеһе килде **3.** буйына; **весь год** йыл буйына

ветер ел

ветка ботаҡ

ветреный 1. елле, еләҫ; **ветреная погода** еләҫ көн **2.** шаталаҡ (*легкомысленный*); **ветреная девушка** шаталаҡ ҡыҙ

вечер кис; **тёплый летний вечер** йәйге йылы кис. **~ний** киске; **вечерняя школа** киске мәктәп. **~ом** кисен; **вернуться вечером** кисен ҡайтыу

вешалка элгес; **вешалка для одежды** кейем элгес

вешать 1. элеү; **вешать занавески** ҡормалар элеү **2.** үлсәү (*взвешивать*); **вешать муку** он үлсәү

вещь әйбер, нәмә

веять бәреү; **веет прохладой** һалҡын бәрелә

взаймы бурысҡа; **взять взаймы** бурысҡа алыу

взбираться менеү; **взобраться на гору** тауға менеү

взгляд ҡараш, ҡарау; **сердитый взгляд** асыулы ҡараш; **политические взгляды** сәйәси ҡараштар

вздох тын алыу. **~нуть** тын алыу

вздрагивать тертләү, һиҫкәнеү, һиҫкәнеп китеү; **вздрогнуть от испуга** ҡурҡыштан һиҫкәнеп китеү

взлет күтәрелгәндә. **~ать** күтәрелеү

взрослый балиғ булған, өлкән

взрыв шартлау

взрывать шартлатыу, емереү. **~ся** шартлау

взять алыу; **взять книгу** китапты алыу

взяться за руки етәкләшеү, ҡулға ҡул тотоношоу

вид 1. күренеш; **красивый вид** матур күренеш **2.** ҡиәфәт, сырай; **с важным видом** эре ҡиәфәт менән

видеть 1. күреү; **хорошо видеть** яҡшы күреү **2.** осрашыу; **я видел его вчера** мин уны кисә осраттым

видеться осрашыу, күрешеү; **видеться с товарищами** иптәштәр менән осрашыу

видно күренә; **отсюда видна вся деревня** бынан бөтә ауыл күренә

визг сыйылдау, сырылдау. **~ливый** сыйылдаҡ

визжать сырылдау, сыйылдау, сыжлау

вилка сәнске; **есть вилкой** сәнске менән ашау

вилы һәнәк

вина ғәйеп; **признать свою вину** үҙ ғәйебеңде таныу. **~овный** ғәйепле. **~оватый** ғәйепле

винить ғәйепләү; **винить других людей** башҡа кешеләргә ғәйепләү

вино шарап

виноград йөҙөм, виноград. **~ный** виноград

висеть аҫылынып (эленеп) тороу; **картина висит на стене** картина стенала эленеп тора

висячий аҫылма, аҫмалы, элмәле

вить 1. ишеү; **вить верёвку** бау ишеү **2.** үреү; **вить венок** таж үреү

виться бормаланыу (*извиваться*); **дорога вилась между садами** баҡсалар араһында юл бормаланып ята

вихрь ҡойон, өйәрмә

вишня сейә. **~ёвый** сейә

включатель тоташтырғыс, включатель

включать ҡабыҙыу, тоҡандырыу; **включить электричество** электр ҡабыҙыу

вкривь и вкось арҡыс-торҡос

вкратце ҡыҫҡаса; **изложить дело вкратце** эште ҡыҫҡаса һөйләп биреү

вкус тәм, тат; **вкус мёда** бал тәме

вкусный тәмле, татлы. **~но** тәмле, татлы

влажный еүеш, дымлы, һыулы

власть 1. власть, хакимиәт; **демократическая власть** де-

мократик власть **2.** хакимлыҡ (*могущество*)

влево һулға

влияние тәьҫир, йоғонто, шауҡым; **сильное влияние** көслө тәьҫир. **~тельный** абруйлы

влиять тәьҫир итеү, йоғонто яһау

влюбиться ғашиҡ булыу

влюблённый ғашиҡ

вместе бергә, бергәләп, берләшеп; **вместе работать** бергәләп эшләү

вместо урынына

вмешиваться ҡыҫылыу; **вмешиваться в спор** бәхәскә ҡыҫылыу

вначале башта, тәүҙә; **в самом начале** башта уҡ

внезапный көтөлмәгән. **~но** кинәт, ҡапыл

внешность киәфәт, тышҡы күренеш

вниз аҫҡа, түбәнгә; **спускаться вниз** түбәнгә төшөү

внизу 1. аҫта, түбәндә; **он живёт внизу** ул түбәндә йәшәй **2.** аҫтында; **внизу дома** өй аҫтында

внимание 1. иғтибар, диҡҡәт; **обратить внимание** иғтибар итеү **2.** хәстәрлек (*забота*); **окружить вниманием** хәстәрлек күрһәтеү

внимательный иғтибарлы, диҡҡәтле. **~но** иғтибарлап

вносить индереү; **внести вещи в комнату** әйберҙәрҙе бүлмәгә индереү

внук ейән, торон

внутренний эске, эстәге

внутри 1. эстә; **находиться внутри** эстә булыу **2.** эсендә; **внутри города** ҡала эсендә

внучка ейәнсәр

во-вторых *вводн. сл.* икенсенән

во-первых *вводн. сл.* беренсенән

вовремя ваҡытында

вода һыу

водитель водитель, йөрөтөүсе; **водитель трамвая** трамвай йөрөтөүсе

водить йөрөтөү, алып йөрөү; **водить машину** машинаны йөрөтөү. **~ за руку** етәкләү

водоём һыу ятҡылығы

водопад гөрөлдәк, шарлауыҡ

водопой һыулау; **гнать скот к водопою** малды һыулауға ҡыуыу

водопровод һыу үткәргес

водоросль ылымыҡ

воевать һуғышыу

военнослужащий хәрби хеҙмәткәр

военный 1. хәрби; **военная служба** хәрби хеҙмәт **2.** һуғыш; **военное время** һуғыш ваҡыты

вождь башлыҡ, юлбашсы

воз йөк

возвращать 1. ҡайтарыу; **вернуть долг** бурысты ҡайтарыу **2.** кире ҡайтарыу (*заставить вернуться*)

возвращаться кире ҡайтыу, ҡайтыу

возвышаться олғашыу

воздух һауа. **~шный** һауа

возить 1. ташыу; **возить сено** бесән ташыу **2.** йөрөтөү; **возить почту** почта йөрөтөү

возле эргәһендә, янында; **стоять возле дома** өй эргәһендә тороу

возможность мөмкинлек; **получить возможность** мөмкинлек алыу; **дать возможность** мөмкинлек биреү

возможно 1. *вводн. сл.* ихтимал, бәлки; **мне, возможно, придётся съездить** бәлки, ми-

ҫә барып ҡайтырға тура килер **2.** мөмкин; **очень возможно** бик мөмкин; **невозможно** мөмкин түгел

вознаграждение әжер, бүләк

возникать тыуыу

возражать ҡаршы килеү

возраст йәш

воин һуғышсы

воинский хәрби

война һуғыш

войско ғәскәр

вокзал вокзал. **~ьный** вокзал

вокруг 1. тирәһендә, әйләнәһендә; **сесть вокруг стола** өҫтәл тирәһендә ултырыу **2.** әйләнә-тирә; **оглянуться вокруг** әйләнә-тирәгә ҡарау **3.** яҡын-тирә; **вокруг** (*поблизости*) яҡынтирәлә

волк бүре. **~чий** бүре; **волчья стая** бүре өйөрө

волна тулҡын

волнистый тулҡынлы

волноваться тулҡынланыу; **море волнуется** диңгеҙ тулҡынлана

волос 1. сәс; **седой волос** аҡ сәс **2.** йөн, ҡыл; **конский волос** ат ҡылы. **~яной** сәс, йөн, ҡыл

волшебник сихырсы. **~ица** сихырсы

волшебный 1. *перен.* сихри; **волшебная сила** сихри көс **2.** тылсым, тылсымлы; **волшебная палочка** тылсымлы таяҡ

волшебство тылсым

воля 1. ихтыяр; **сильная воля** көслө ихтыяр **2.** азатлыҡ (*свобода*) **3.** теләк (*желание*)

вон ана, анау; **вон там** ана тегендә; **дайте-ка вон ту книгу** анау китапты бирегеҙ әле

вонючий һаҫыҡ

вопрос 1. һорау; **задавать вопрос** һорау биреү **2.** мәсьәлә (*проблема*); **трудный вопрос** ауыр мәсьәлә. **~ительный** һорау

вор ҡараҡ, бур; **карманный вор** кеҫә ҡарағы. **~овство** бурлыҡ

ворковать гөрләү

воробей турғай. **~быний** турғай

воровать урлау

ворон ҡоҙғон. **~а** ҡарға. **~ий** ҡарға

ворота ҡапҡа

воротник яға

ворочаться 1. әйләндереү, борғоланыу (*переворачиваться*); **2.** ҡыймылдау (*шевелиться*)

ворчать 1. ырылдау **2.** мыжыу, мығырлау; **старик всегда ворчал** ҡарт һәр ваҡыт мыжый ине. **~ливый** мыжыҡ. **~ун** мыжыҡ

восемнадцать ун һигеҙ

восемь һигеҙ; **восемь лет** һигеҙ йәш. **~сьмилетний** һигеҙ йыллыҡ. **~сьмой** һигеҙенсе, һигеҙле; **цифра восемь** һигеҙ һаны

восемьдесят һикһән. **~сьмидесятый** һикһәненсе

восемьсот һигеҙ йөҙ

воск балауыҙ. **~овой** балауыҙ

воскресенье йәкшәмбе. **~ный** йәкшәмбе

воспитание 1. тәрбиә **2.** тәрбиәләү; **воспитание детей** балалар тәрбиәләү. **~ный** тәрбиәле, әҙәпле; **воспитанный человек** әҙәпле кеше

воспитывать тәрбиәләү. **~ся** тәрбиәләнеү

воспоминание хәтирә, иҫтәлек; **приятное вспоминание** татлы бер хәтирә

восток көнсығыш, шәреҡ. **~чный** көнсығыш, шәреҡ; **восточный базар** шәреҡ базары

восторг ҙур шатлыҡ; **быть в восторге** ҙур шатлыҡ кисереү. **~аться** һоҡланыу

восхитительный һокланғыс. **~щаться** һокланыу. **~щение** һокланыу

восход ҡалҡыу; **на восходе солнца** ҡояш ҡалҡҡанда

вот бына; **вот здесь** бына бында. **~ такой** ошондай. **~ это** бынау

впадать ҡойоу; **Дёма впадает в Агидель** (*Белую*) Дим Ағиҙелгә ҡоя

впервые беренсе тапҡыр; **впервые в жизни** ғүмергә беренсе тапҡыр

вперед алға; **уходить вперёд** алға китеү

впереди алда; **идти впереди** алда барыу

впечатление тәьҫир, тәьҫорат

вплавь йөҙөп

впору таман, ыҡсым; **сапоги мне впору** итектәр миңә таман

вприсядку сүкәйеп-сүкәйеп

впроголодь аслы-туҡлы. **живущий ~** аслы-туҡлы йәшәү

впрок запасҡа (*про запас*)

впускать индереү; **впустить в помещение** бинаға индереү

враг дошман

враждебность хаслыҡ; **испытывать враждебность** дошманлыҡ тойғоһо кисереү. **~дебный** дошман, дошманлыҡ

враньё ялған, ялғанлау

врасплох көтмәгәндә; **застать врасплох** көтмәгәндә килеп сығыу

вратарь ҡапҡасы; **вратарь команды** команданың ҡапҡасыһы

врать алдау, ялғанлау

врач табип, врач; **главный врач** баш табип; **быть врачом** табип булыу; **зубной врач** теш табибы

вращение әйләнеш; **вращение колеса** тәгәрмәс әйләнеше

вред зыян, зарар; **причинять вред** зарар килтереү. **~ный** зарарлы, алама

временами ваҡыты менән

временно ваҡытлыса; **взять книгу на время** китапты ваҡытлыса алып тороу. **~ный** ваҡытлы; **временная работа** ваҡытлы эш

время 1. ваҡыт; **долгое время** оҙаҡ ваҡыт **2.** заман (*эпоха, период*) **3.** миҙгел, мәл (*пора*); **четыре времени года** йылдың дүрт миҙгеле **4.** сәғәт (*час, срок*); **сколько времени?** сәғәт нисә? **во ~** ваҡытында; **во время обеда** көндөҙгө аш ваҡытында

вручать тапшырыу, биреү; **вручить диплом** диплом тапшырыу

вручную ҡулдан

всадник һыбайлы, атлы

все 1. барса, бары; **все вместе** бары бергә; **мы все** барыбыҙ ҙа **2.** бөтөнөһө, бөтәһе, бөтә

всё 1. һаман; **он всё работает** ул һаман эшләй **2.** тик, бары тик; **всё зависит от директора** бары тик директорҙан тора. **~ ещё** әлегә. **~ равно** барыбер

всевышний Тәңре

всегда һәр ваҡыт, гел, һәр саҡ

всего бөтәһе, барлығы, бөтөнөһө; **всего пять человек** бөтәһе биш кеше. **~ лишь** бары

Вселенная Ғаләм, Йыһан

вскипятить ҡайнатыу

вскоре тиҙҙән, оҙаҡламай; **он вскоре вернулся домой** ул оҙаҡламай өйгә әйләнеп ҡайтты

вскочить һикереп менеү; **вскочить на коня** атҡа һикереп менеү

вследствие сәбәпле

вслепую 1. күрмәйенсә, тоҫмаллап; **лететь вслепую** тоҫмаллап осоу **2.** белмәйенсә; **дей-**

ствовать вслепую белмәйенсә эш итеү

вслух ҡысҡырып; **читать вслух** ҡысҡырып уҡыу

всмятку бешер-бешмәҫ

вспахивать һөрөү; **вспахать поле** баҫыуҙы һөрөп сығыу

вспоминать иҫкә төшөрөү, иҫләү, хәтергә алыу; **вспомнить прошлое** үткәнде иҫкә төшөрөү

вспыхивать тоҡаныу, тоҡаныып китеү, ҡабыныу; **вспыхнули огоньки** уттар ҡабынды

вставать 1. баҫыу, тороу; **встать с места** урындан тороу **2.** сығыу, тыуыу (*взойти*); **солнце встало** ҡояш сыҡты

встреча 1. осрашыу; **неожиданная встреча** көтөлмәгән осрашыу **2.** ҡаршылау; **встреча делегатов** делегаттарҙы ҡаршылау

встречать 1. ҡаршылау; **встретить гостей** ҡунаҡтарҙы ҡаршылау **2.** осратыу, тап итеү; **встретить на дороге** юлда осратыу

встречаться осрашыу, осрау

встречный ҡаршы

всухомятку ҡоролай; **есть всухомятку** ҡоролай ашау

всходить 1. ҡалҡыу; **солнце взошло** ҡояш ҡалҡты **2.** менеү, күтәрелеү; **взойти на гору** тауға менеү **3.** шытып сығыу (*прорастать*)

всходы шытым, сығыш

всюду бөтә урында, һәр ерҙә

всякий 1. һәр (*каждый*); **всякий раз** һәр ваҡыт **2.** һәр төрлө (*разный*); **всякие книги** һәр төрлө китаптар

втайне йәшерен

вторник шишәмбе; **прийти во вторник** шишәмбе көн килеү

второй икенсе; **второй день** икенсе көн

втрое өсләтә, өс өлөш. **~ём** өсәү, өсәүләп

втыкать ҡаҙау, сәнсеү; **воткнуть лопату в землю** көрәкте ергә ҡаҙау; **воткнуть иголку** энә сәнсеп ҡуйыу

вулкан янартау

вход 1. инеү, кереү; **вход свободный** инеү ирекле **2.** инеү урыны (*место*). **~ной** инеү

входить 1. инеү, кереү; **войти в дом** өйгә инеү **2.** һыйыу; **все вещи вошли в чемодан** бар әйберҙәр ҙә сумаҙанға һыйҙы

вчера кисә; **вчера вечером** кисә кис. **~шний** кисәге

вы һеҙ; **вы идите** һеҙ барығыҙ

выбегать йүгереп сығыу; **выбежать на улицу** урамға йүгереп сығыу

выбирать һайлау

выбрасывать ташлау, ырғытыу

вывозить бысратыу

выглядывать 1. һонолоп ҡарау; **выглянуть из окна** тәҙрәнән һонолоп ҡарау **2.** күренеү; **луна выглянула из-за туч** болоттар араһынан ай күренде

выгонять ҡыуыу

выдавать 1. биреү, өләшеү; **выдать деньги** аҡса биреү **2.** асыу, тотоу, фаш итеү (*разоблачить*); **выдать тайну** серҙе асыу

выдвигать күсереү, тартыу; **выдвинуть ящик стола** өҫтәл тартмаһын тартып сығарыу

выдергивать һурып алыу; **выдернуть гвоздь** ҡаҙауҙы һурып алыу

выдерживать бирешмәү, түҙеү, сыҙау; **выдержать боль** ауыртыуға бирешмәү; **выдерживать трудности** ауырлыҡҡа түҙеү

выдох һулыш сығарыу

выдумывать уйлап сығарыу, уйлап табыу

выздоравливать арыулау, һауыҡыу, рәтләнеү, төҙәлеү; **больной выздоровел** ауырыу төҙәлде

вызывать саҡырып алыу, саҡырыу; **вызвать к телефону** телефонға саҡырыу. **~ тревогу** шомландырыу

выигрывать отоу, отоп алыу

выигрыш отош, отоу

выкапывать ҡаҙыу

выключать һүндереү, туҡтатыу; **выключить свет** утты һүндереү. **~тель** һүндергес

вылезать сығыу

вылет осош

вылетать 1. осоп сығыу; **из зарослей вылетели рябчики** ҡыуаҡлыҡтан селдәр осоп сыҡты **2.** осоу (*на самолёте*); **вылететь в Москву** Мәскәүгә осоу

выливать һирпеү, түгеү; **выливать суп** ашты түгеү

вымысел 1. хыял (*фантазия*) **2.** уйҙырма (*ложь*). **~шленный** уйҙырма

вымыть йыуыу, йыуып алыу; **вымыть посуду** һауыт-һабаны йыуып алыу

вынимать алыу, сығарыу; **вынуть из кармана платочек** кеҫәнән ҡулъяулыҡ алыу

выносить сығарыу

выносливый түҙем, түҙемле

выпадать 1. төшөп китеү; **трубка выпала из рук** трубка ҡулдан төшөп китте **2.** яуыу, төшөү (*об осадках*); **снег выпал** ҡар яуҙы

выпить эсеү

выполнять үтәү, атҡарыу; **выполнить обещание** вәғәҙәне үтәү

выпускать сығарыу; **выпустить собаку гулять** этте йөрөргә сығарыу. **~ной** сығарылыш; **выпускной вечер** сығарылыш кисәһе

вырастать үҫеү

выращивать үҫтереү

вырез уйым

вырывать һурыу; **вырвать зуб** теш һурыу

выселять сығарыу; **выселить из квартиры** фатирҙан ҡыуып сығарыу

высокий 1. бейек; **высокий дом** бейек өй **2.** юғары; **высокая оценка** юғары баһа. **~ко** бейек, юғары

высота бейеклек; **высота дерева десять метров** ағастың бейеклеге ун метр

высохший кипкән

выставка күргәҙмә. **~очный** күргәҙмә

выстрел атыу

выступать 1. алға сығыу; **выступил вперёд** алға сыҡты **2.** сығыш яһау; **выступить на собрании** йыйылышта сығыш яһау. **~ление** сығыш

высушенный киптерелгән

высылать ебәреү, һалыу; **выслать деньги** аҡса һалыу

высыпать түгеү, бушатыу; **высыпать ягоды из корзины** кәрзиндән еләкте бушатыу

высыхать 1. кибеү; **бельё высохло** кер кипте **2.** һулыу, быжыу, ҡороу; **цветы высохли** сәскәләр һулыған; **земля высохла** ер ҡороған

вытирать һөртөү. **~ся** һөртөнөү

выть олоу; **собака выла** эт олоно

выучить ятлау; **выучить наизусть стихотворение** шиғыр ятлау

выходить сығыу; **выйти из комнаты** бүлмәнән сығыу

выходной ял **выходной день** ял көнө

вышивать сигеү; **вышивать тамбуром** күпертеп сигеү

вьюга буран

вяз ҡарама (*дерево*)

вязать бәйләү; **вязать носки** ойоҡбаш бәйләү

вянуть шиңеү, һулыу; **цветы завяли** сәскәләр һулыған

Г

гадкий ерәнес, әшәке, кәбәхәт

газета гәзит, газета

газированный газлы

галка сәүкә

галоши калуш

галька ҡырсын, ҡырсынташ; **покрыть дорогу галькой** юлға ҡырсын түшәү

гармонист гармунсы

гармонь гармун

гасить һүндереү; **гасить свет** ут һүндереү. **~нуть** һүнеү; **огонь гаснет** ут һүнә

гвоздика кәнәфер

гвоздь сөй, ҡаҙаҡ

где 1. ҡайҙа; **где лошадь?** ат ҡайҙа? **2. ~-либо** ҡайҙалыр. **~-нибудь** ҡайҙа ла булһа. **~-попало** урынлы-урынһыҙ. **~-то** ҡайҙалыр

гений даһи; **он настоящий гений** ул ысынлап та даһи

герань яран

героически батырҙарса. **~ический** батырҙарса, героик

герой 1. батыр **2.** герой; **герой дня** көн геройы

гибель һәләкәт, үлем; **гибель корабля** караптың һәләкәте

гибнуть һәләк булыу, ҡырылыу

гипотеза фараз

гирлянда гирлянда, үрем

гиря гер

глава бүлек; **первая глава книги** китаптың беренсе бүлеге. **~ный** баш. **~ным образом** башлыса

глагол ҡылым

гладить 1. үтекләү; **гладить бельё** кер үтекләү **2.** һыйпау; **гладить волосы** сәс һыйпау

гладкий шыма, тигеҙ. **~ко** шыма, тигеҙ

глаз күҙ

глазунья йомортҡа тәбейәһе

глина балсыҡ, мәте. **~яный** балсыҡ

глотать йотоу

глотка йотҡолоҡ

глоток йотом; **один глоток воды** бер йотом һыу

глубина 1. тәрәнлек; **глубина моря** диңгеҙ тәрәнлеге **2.** төпкөл; **в глубине леса** урман төпкөлөндә

глубокий тәрән. **~ко** тәрән

глупец анра. **~ость** ахмаҡлыҡ; **по глупости** ахмаҡлыҡ менән. **~ый 1.** ахмаҡ, йүләр; **глупые слова** ахмаҡ һүҙ; **2.** аҡылһыҙ; **глупый человек** аҡылһыҙ кеше

глухой 1. һаңғырау; **глухой человек** һаңғырау кеше; **2.** аулаҡ; **глухая местность** аулаҡ урын

глушить 1. баҫыу, томалау; **глушить звук** тауышты баҫыу **2.** һүндереү; **глушить мотор** мотор һүндереү

глядеть ҡарау; **глядеть в окно** тәҙрәнән ҡарау

глянец ялтырауыҡ. **~цевый** ялтырауыҡ

гнать ҡыуыу; **гнать лошадь** ат ҡыуыу

гнев асыу; **вспышка гнева** асыу тоҡаныу

гнедой туры

гнездо оя

гнилой серек, серегән

гнить сереү; **рыба гниёт с головы** балыҡ башынан серей

гнуться бөгөлөү, һығылыу; **деревья гнутся от ветра** ағастар елдән һығыла

говорить 1. һөйләү, әйтеү; **говорить комплименты** комплименттар әйтеү **2.** һөйләшеү; **свободно говорить по-русски** урыҫса иркен һөйләшеү

говядина һыйыр ите

год 1. йыл; **целый год, за год, в течение года** йыл буйына; **каждый год** йыл һайын **2.** йәш; **ребёнку два года** балаға ике йәш. **в этом ~у** быйыл

голова баш; **голова человека** кеше башы; **человек с головой** башлы кеше. **~ной** баш

головастик сүмесбаш

головоломка башватҡыс

голод 1. асығыу; **утолить голод** асығыуҙы баҫыу **2.** аслыҡ; **испытывать голод** аслыҡ кисереү. **~ать** асығыу. **~ный** ас; **остаться голодным** ас ҡалыу

гололед боҙлауыҡ

голос 1. тауыш; **низкий голос** ҡалын тауыш **2.** өн; **лишиться голоса** өнһеҙ ҡалыу

голосовать тауыш биреү

голубь күгәрсен

голубой зәңгәр, күк. **~боглазый** зәңгәр күҙле

голубушка күгәрсенем. **~бчик** күгәрсенем

голый яланғас, шәрә, таҡыр; **голая степь** ҡола ялан; **голое тело** яланғас тән. **~лышом** яланғас

гора тау; **подниматься на гору** тауға менеү; **спускаться с горы** тауҙан төшөү. **~ный 1.** тау; **горный ключ** тау шишмәһе **2.** таулы; **горная местность** таулы ер.

горделивый эре, ғорур. **~дость** ғорурлыҡ; **чувство гордости** ғорурлыҡ тойғоһо. **~дый** ғорур

гордиться ғорурланыу, маҡтаныу; **гордиться родиной** тыуған ил менән ғорурланыу

горе ҡайғы, зар, хәсрәт

горевать ҡайғырыу, хәсрәтләнеү; **сильно горевать** ныҡ ҡайғырыу

гореть 1. яныу; **лес горит** урман яна **2.** балҡыу; **звёзды горят на ночном небе** төнгө күк йөҙөндә йондоҙҙар балҡый

горизонт офоҡ, горизонт

горло 1. тамаҡ, боғаҙ; **горло болит** тамаҡ ауырта **2.** үңәс; **схватить за горло** үңәскә йәбешеү

горловина иҙеү (*на одежде*)

город ҡала. **~ской** ҡала

горох борсаҡ. **~овый** борсаҡ

горсть бер ус; **горсть овса** бер ус һоло

горчица гәрсис. **~чный** гәрсис

горшок көршәк, сүлмәк

горький әсе, асы. **~ко** әсе

горячий ҡайнар, эҫе; **горячая вода** ҡайнар һыу. **~чо** эҫе

господин әфәнде; **господин посол** илсе әфәнде

Господь Алла, Хоҙай; **поклоняться Богу** Аллаға табыныу; **ради Бога, пожалуйста** Алла хаҡы өсөн

госпожа ханым

гостеприимный ҡунаҡсыл

гостинец күстәнәс

гостиница ҡунаҡхана; **остановиться в гостинице** ҡунаҡханала туҡтау

гостить кунаҡлау, ҡунаҡ булыу

гость ҡунаҡ

государственный дәүләт. **~во** дәүләт

готовить 1. бешереү; **готовить бишмармак** бишбармаҡ бешереү **2.** йүнәтеү; **готовить дрова на зиму** ҡышҡылыҡҡа утын йүнәтеү

готовиться 1. әҙерләнеү; **готовиться к занятиям** дәрестәргә әҙерләнеү **2.** йыйыныу; **готовиться в путь** юлға йыйыныу

грабли тырма

град боҙ, борсаҡ; **дождь с градом** борсаҡ ҡатыш ямғыр

гражданин граждан. **~ский** гражданлыҡ. **~ство** гражданлыҡ

грамматический грамматик

грамотный белемле, грамоталы; **грамотный ученик** грамоталы уҡыусы

граница сик; **охранять границу** сикте һаҡлау

грань 1. сик **2.** ҡыр; **грани куба** кубтың ҡырҙары

грач ҡара ҡарға

греметь 1. күкрәү, шалтырау; **гром гремит** күк күкрәй **2.** шалтыратыу; **греметь посудой** һауыт-һаба шалтыратыу

грести ишеү

греть йылытыу; **греть воду** һыу йылытыу

греться йылыныу, ҡыҙыныу; **греться на солнце** ҡояшта ҡыҙыныу

грех гөнаһ. **~шный** гөнаһлы

гречиха ҡарабойҙай. **~невый** ҡарабойҙай; **гречневая крупа** ҡарабойҙай ярмаһы

гриб бәшмәк; **ядовитый гриб** ағыулы бәшмәк; **собирать грибы** бәшмәк йыйыу. **~ной 1.** бәшмәк; **грибной суп** бәшмәк ашы **2.** бәшмәкле; **грибное место** бәшмәкле урын

грива ял

грипп грипп, һалыу, киҙеү

гроб табут

гроза йәшен; **летняя гроза** йәйге йәшен; **дождь с грозой** йәшенле ямғыр. **~овой** йәшенле

гроздь тәлгәш; **гроздья калины** балан тәлгәше

грозить янау; **грозить пальцем** бармаҡ янау

гром күк, күк күкрәү; **раскаты грома** күк күкрәү тауыштары

громкий 1. көслө; **громкий голос** көслө тауыш **2.** данлыҡлы; **громкое имя** данлыҡлы исем

грохот гөрһөлдәү; **грохот пушек** туптар гөрһөлдәүе

грубить тупаҫ. **~бо** тупаҫ. **~бость** тупаҫлыҡ. **~бый** тупаҫ; **грубый ответ** тупаҫ яуап

грудь күкрәк, түш; **широкая грудь** киң күкрәк

груз йөк. **~овой** йөк

груздь гөрөҙҙә (*гриб*)

грузить тейәү; **грузить машину дровами** машинаға утын тейәү

группа төркөм, өйөр; **группа людей** халыҡ төркөмө

грустить бойоғоу, яманһыулау

грустно моңһоу, яманһыу; **грустно улыбаться** моңһоу йылмайыу. **~ный 1.** бойоҡ, моңһоу, һағышлы; **грустная песня** моңһоу йыр **2.** күңелһеҙ; **грустное известие** күңелһеҙ хәбәр

грусть һағыш, бошонҡолоҡ

груша груша, армыт. **~шевый** груша, армыт

грызть кимереү, ярыу; **грызть кость** һөйәк кимереү

грядка түтәл; **делать грядку** түтәл яһау

грязно бысраҡ; **на улице грязно** урамда бысраҡ. **~ный** бысраҡ, керле, әшәке; **грязные руки** бысраҡ ҡул. **~ь 1.** бысраҡ, батҡаҡ; **дорожная грязь** юл бысрағы **2.** кер (*на теле, белье*); **сильно загрязнённое платье** кергә ҡатҡан күлдәк

губа 1. ирен; **нижняя губа** аҫҡы ирен; **верхняя губа** өҫкө ирен **2.** *мн.* морон. **~ной** ирен

гудеть геүләү, ҡыҫҡырыу; **гудок гудит** гудок ҡыҫҡыра

гул шау, геү

гулять йөрөү

гусеница ҡарышлауыҡ

гусёнок ҡаҙ бәпкәһе

густо ҡуйы. **~той** ҡуйы, ҡалын

гусь ҡаҙ. **~синый** ҡаҙ. **~сятина** ҡаҙ ите

Д

да 1. эйе, шулай; **все собрались?** – **Да** бөтәһе лә йыйылдымы? – Эйе **2.** ни; **он вернулся, да?** ул ҡайттымы, ни? **3.** әй; **да, совсем забыл** әй, бөтөнләй онотҡанмын **4.** да, ҙа; **в лесу лишь берёза да осина** урманда тик ҡайын да уҫаҡ; **отец да я** атай ҙа мин

давать биреү. **~й**(*те*) әйҙә(*геҙ*); **давайте споём** әйҙәгеҙ, йырлап алайыҡ

давиться 1. быуылыу (*от чего*); **давиться от смеха** быуылып көлөү **2.** тамаҡҡа тороу (*чем*); **давиться костью** тамаҡҡа һөйәк тороу

давление баҫым; **атмосферное давление** атмосфера баҫымы

давний күптәнге. **в ~ие времена** борон-борон заманда

давно күптән; **давно известно** күптән билгеле

давным-давно борон заман, әллә ҡасан

даже хатта

далёкий 1. алыҫ, йыраҡ; **далёкие страны** алыҫ илдәр. **~леко 1.** алыҫ, йыраҡ; **я живу далеко** мин алыҫ йәшәйем **2.** оҙаҡ; **до рассвета ещё далеко** таң атырға оҙаҡ әле.

дар 1. бүләк (*подарок*) **2.** һәләт (*талант*)

дарить бүләк итеү

даром 1. аҡсаһыҙ; **отдать даром** аҡсаһыҙ биреү **2.** буш, бушҡа; **получить даром** бушҡа алыу **3.** тиккә; **работать даром** тиккә эшләү

два ике. **~жды** ике рәт, тапҡыр, ике ҡат, ике мәртәбә

двадцать егерме. **~тый** егерменсе; **двадцатый век** егерменсе быуат

двенадцать ун ике

дверь ишек. **~ной** ишек

двести ике йөҙ

двигать күсереү, шылдырыу; **двигать мебель** мебель күсереү. **~ся** ҡуҙғалыу

движение хәрәкәт

двое икәү, ике; **нас было двое** беҙ икәү инек

двойка 1. икеле (*оценка*) **2.** ике һаны (*цифра*)

двор 1. йорт, йорт алды **2.** ишек алды, тыш; **выйти во двор** тышҡа сығыу

дворец һарай

дворник дворник, урам һелереүсе

двоюродный ике туған; **двоюродный брат** ике туған ағай

двусторонний ике яҡлы; **двустороннее движение** ике яҡлы хәрәкәт

двухместный ике кешелек

двухэтажный ике ҡатлы

девать ҡуйыу, итеү; **куда дели книгу**? китапты ҡайҙа ҡуйҙығыҙ?

девочка ҡыҙ, ҡыҙыҡай. **~ки** *мн.* ҡыҙ-ҡыркын

девушка еткән ҡыҙ, ҡыҙ

девяносто туҡһан

девятнадцать ун туғыҙ

девять туғыҙ. **~тый** туғыҙынсы;

девятьсот туғыҙ йөҙ

Дед Мороз Ҡыш бабай

дед (*дедушка*) **1.** олатай (*отец отца или матери*) **2.** картатай (*отец отца*) **3.** бабай (*старик*)

дежурный дежур; **дежурный врач** дежур табип

действие 1. эш; **план действий** эш пландары **2.** ваҡиға (*событие*); **действие произошло в городе** ваҡиға ҡалала булған **3.** *мат.* ғәмәл

действовать эшләү; **телефон не действует** телефон эшләмәй

делать 1. эшләү; **делать добро** изгелек эшләү **2.** ҡарау; **делать уроки** дәрес ҡарау **3.** яһау; **делать телегу** арба яһау

делить 1. бүлеү, айырыу; **делить хлеб** икмәкте бүлеү **2.** бүлешеү; **делить доход** табыш бүлешеү

дело эш; **доброе дело** изге эш; **сидеть без дела** эшһеҙ ултырыу. **~вой** эш, эшлекле; **деловой человек** эшлекле кеше

день көн; **рабочий день** эш көнө. **~ и ночь** көн-төн

деньги аҡса; **зарабатывать деньги** аҡса эшләү. **~нежный** аҡсалата

дёргать тартыу; **дёргать за уши** ҡолағынан тартыу

деревня ауыл. **~енский** ауыл

дерево ағас. **~вянный** ағас

держать 1. тотоу; **держать вожжи** дилбегә тотоу **2.** һаҡлау; **держать деньги в банке** аҡсаны банкыла һаҡлау. **~ся** тотоноу

десяток тиҫтә; **десяток яиц** бер тиҫтә йомортҡа

десять ун. **~тый** унынсы

дети балалар, бала-саға. **~ский** бала, балалар; **детский сад** балалар баҡсаһы

детство бала саҡ.

дешевый арзан, осһоҙ. **~во** арзан

деятельность эшмәкәрлек

дикий ҡырағай, ҡыр

дисциплинированный тәртипле

длина оҙонлоҡ, буй; **длиной в один метр** буйы бер метр; **измерение длины** оҙонлоҡто үлсәү. **~ный** оҙон

длительный оҙайлы

для өсөн. **~ чего** ниңә; **для чего это нужно**? ниңә кәрәк?

дневник көндәлек; **вести дневник** көндәлек яҙыу

дневной көндөҙгө

дно төп; **дно моря** диңгеҙ төбө

до тиклем, саҡлы, ҡәҙәр; **до каких пор** ҡасанға саҡлы; **до зимы** ҡышҡа тиклем. **~ сих пор** хәҙергәсә

до свидания хуш; **до свидания, будь здоров** хуш, иҫән бул

добавлять өҫтәү; **добавить соли в суп** ашҡа тоҙ өҫтәү

добиваться ирешеү; **добиться цели** маҡсатҡа ирешеү

добро яҡшылыҡ, изгелек; **делать добро** изгелек эшләү; **сделать добро** яҡшылыҡ ҡылыу

добро пожаловать рәхим итегеҙ

добровольный ирекле. **~но** ирекле

доброжелательный шәфҡәтле

добросовестный рыяһыҙ, намыҫлы. **~но** рыяһыҙ

доброта яҡшылыҡ

добрый 1. изге, яҡшы; **доброе имя** яҡшы исем; **в добрый час** изге сәғәттә **2.** киң күңелле; **добрый человек** киң күңелле кеше **3.** хәйерле; **доброе утро** хәйерле иртә; **добрый вечер** хәйерле кис; **добрый день** хәйерле көн

доверие ышаныс; **войти в доверие** ышаныс ҡаҙаныу

доверчивый ышаныусан

доверять ышаныу

довольный ҡәнәғәт, риза; **быть довольным** ҡәнәғәт булыу. **~лен** ҡәнәғәт

догадываться төшөнөү, һиҙенеү, һиҙеү; **я об этом давно догадываюсь** мин быны әлләҡасан һиҙәм

договариваться 1. килешеү; **договариваться между собой** үҙ-ара һөйләшеп килешеү **2.** һөйләшеү; **договариваться о встрече** осрашырға һөйләшеү

договор килешеү, договор

догонять еткереү, ҡыуып етеү

доехать килеп етеү, барып етеү

дождь ямғыр; **идёт дождь** ямғыр яуа. **~ливый** ямғырлы, яуынлы

доить һауыу; **доить корову** һыйыр һауыу

доказательство 1. дәлил; **вещественное доказательство** матди дәлил **2.** иҫбат, иҫбатлау; **доказательство теоремы** теорема иҫбатлау

доклад доклад, сығыш. **~чик** докладсы

доктор доктор, врач, табип; **обратиться к доктору** докторға мөрәжәғәт итеү

долг бурыс, бирәсәк; **отдать долг** бирәсәкте биреү; **дать в долг** бурысҡа биреү

долгий оҙон, оҙаҡ. **~го** оҙаҡ; **долго жить** оҙаҡ йәшәү

должен 1. бирәсәкле булыу; **я вам должен сто рублей** минең һеҙгә йөҙ һум бирәсәгем бар **2.** тейеш; **он должен пойти** ул барырға тейеш

долина үҙән

дом өй, йорт; **двухэтажный дом** ике ҡатлы йорт. **~а** өйҙә; **находиться дома** өйҙә булыу. **~ашний** өйҙәге, өй, йорт; **домашняя обстановка** өй шарты. **~ой** өйгә; **пойти домой** өйгә ҡайтыу

домовой өй эйәһе

доносчик ошаҡсы (*ябеда*)

допускать 1. юл ҡуйыу; **нельзя этого допускать** быға юл ҡуйырға ярамай **2.** ебәреү; **допускать ошибку** хата ебәреү. **~тим** әйтәйек

дорога юл; **по дороге** юл ыңғайында. **~жный** юл

дорогой 1. ҡиммәтле, ҡиммәтле; **дорогие вещи** ҡиммәтле әйберҙәр; **2.** ҡәҙерле, ғәзиз (*любимый*); **мой дорогой сын** минең ғәзиз улым. **~го** ҡиммәт; **дорого заплатить** ҡиммәт түләү

доска таҡта

доставлять алып килеү; **доставить груз на пароход** йөктө пароходҡа алып килеү

достаточный етерлек. **~но** етерлек

достигать 1. барып етеү; **они достигли берега** улар ярға барып етте **2.** өлгәшеү; **достигнуть успехов** уңышҡа өлгәшеү

достойный лайыҡ; **достойный внимания** иғтибарға лайыҡ

досуг буш ваҡыт; **на досуге** буш ваҡытта

досыта туйғансы; **накормить досыта** туйғансы ашатыу

доход килем

доходить барып етеү, килеп етеү; **письмо дошло до адресата** хат адресланған кешегә барып еткән

дочь ҡыҙ; **единственная дочь** берҙән-бер ҡыҙ

дошкольный мәктәпкәсә

доярка һауынсы

драгоценный аҫыл, затлы, ҡиммәтле

дразнить үсекләү; **дразнить собаку** этте үсекләү

драка һуғыш; **лезть в драку** һуғышҡа ҡыҫылыу

дракон аждаһа; **год Дракона** Аждаһа йылы

драться һуғышыу

древний боронғо

дремать ойоу, йоҡомһорау; **дремать сидя** ойоп ултырыу

дремучий ҡара, ҡуйы, ҡалын, шыр

дрова утын

дрожать дерелдәү, ҡалтырау; **дрожать от холода** һыуыҡтан ҡалтырау

дрожжи сүпрә

дрожь ҡалтырау; **бросает в дрожь** ҡалтырата башлай

друг дуҫ, әшнә; **близкий друг** яҡын дуҫ. **~ за другом** аллы-артлы; **идти друг за другом** аллы-артлы барыу. **~ против друга** ҡапма-ҡаршы, ҡара-ҡаршы

другой 1. башҡа, бүтән; **другой человек** бүтән кеше; **2.** икенсе; **на другой день** икенсе көндө

дружба дуҫлыҡ; **настоящая дружба** ысын дуҫлыҡ. **~еский** дуҫлыҡ. **~но** дуҫ; **жить дружно** дуҫ йәшәү. **~ный** дуҫ, татыу; **дружная семья** татыу ғаилә

дружить дуҫлашыу, дуҫ булыу

друзья дуҫ-иш

дуб имән. **~овый** имән; **дубовая кора** имән ҡайыры. **~овый лес** имәнлек

думать уйлау; **думать думу** уй уйлау

дупло ҡыуыш

дурак иҫәр, алйот, тиле; **дурак дураком** шыр тиле. **~цкий** алйот. **~читься** алйотланыу

дурное насарлыҡ. **~ой** алама, яман; **дурное слово** яман һүҙ

дуршлаг һөҙгөс, үтәләк, селтәр сүмес

дуть өрөү, иҫеү; **дул лёгкий ветерок** йомшаҡ ел иҫте; **дуть на горячий чай** эҫе сәйгә өрөү

дух 1. рух (*моральное состояние*); **бодрость ~а** рух күтәренкелеге **2.** *миф.* ен; **злой дух** яуыз йен. **быть не в ~е** кәйефһеҙ булыу

духи хушбуй; **флакон духов** бер һауыт хушбуй

душа 1. йән, рух; **душа и тело** йән һәм тән **2.** күт; **душа ушла в пятки** ҡото бот буйына китте **3.** бәгер (*обращение*); **душа моя** бәгерем

душистый хуш еҫле, еҫле

душить быуыу

душица *бот.* мәтрүшкә

душно тынсыу, бөркөү. **~ный** тынсыу, бөркөү;

дым төтән, ыҫ; **густой дым** ҡуйы төтөн; **запах дыма** ыҫ еҫе

дымить төтәү

дымка томанһыу

дымоход юллыҡ

дыня ҡауын

дыра тишек, йыртыҡ. **~явый** тишек, йыртыҡ

дыхание һулыш, тын; **горячее дыхание** ҡайнар тын; **искусственное дыхание** яһалма һулыш алдырыу

дышать тын алыу, һулау

дьявол иблис, шайтан

дядя ағай, олатай

дятел тумыртҡа

Е, Ё

его уның, уны, уныҡы

еда 1. аш, ашау; **праздничная еда** байрам ашы **2.** *разг.* аҙыҡ, ашамлыҡ; **вкусная еда** тәмле ашамлыҡ

единица 1. *мат.* бер, берлек; **2.** берле (*оценка*). **~ственное число** берлек

единодушный берҙәм

единственный берҙән-бер

едкий әсе, асы; **едкий дым** әсе төтөн

её уны, уныҡы, уның

ёж терпе; **ежиха** инә терпе

ежегодный йыл һайын. **~но** йыл һайын

ежедневный көндәлек. **~но** көн һайын

ежемесячный айлыҡ. **~но** ай һайын

ездить барыу, йөрөү

ей уға

еле көскә (*с трудом*); **еле ходить** көскә йөрөү

еле-еле саҡ-саҡ; **еле-еле добрались до дома** өйгә саҡ-саҡ килеп еттек

елка шыршы; **украсить ёлку** шыршы биҙәү. **~овый** шыршы

ельник шыршылыҡ

ему уға

ёрш 1. этеш (*рыба*) **2.** ҡыл бумала (*щётка*)

если 1. әгәр; **а если он раскроет тайну?** әгәр ул серҙе асып ҡуйһа? **2.** булһа; **если бы я знал, то не пришёл бы** белгән булһам, килмәҫ инем

естествознание тәбиғәт белеме

есть 1. ашау, ашаныу; **есть яблоки** алма ашау **2.** әсеттереү; **дым ест глаза** төтөн күҙҙе әсеттерә **3.** бар; **у меня есть книга** миндә китап бар

ехать 1. барыу; **ехать верхом** һыбай барыу **2.** китеү; **завтра я еду в город** иртәгә ҡалаға китәм

ещё 1. йәнә, тағы; **приходи ещё** тағы ла кил **2.** әле (*до сих пор*); **он ещё не пришёл домой** ул әле өйгә ҡайтмаған **3.** уҡ, үк (*уже*); **он уехал ещё неделю тому назад** ул бынан бер аҙна элек үк китте инде

Ж

жаба әрмәнде

жаворонок һабан турғайы

жадина ҡомһоҙ

жадный һаран, ҡомһоҙ. **~ность** ҡомһоҙлоҡ

жадничать һаранланыу; **не жадничай** һаранланма

жажда һыуһын; **утолить жажду** һыуһын ҡандырыу

жалеть 1. аяу, йәлләү; **жалеть детей** балаларҙы йәлләү **2.** ҡыҙғаныу; **жалеть денег** аҡса ҡыҙғаныу

жалить сағыу; **пчёлы жалят** бал ҡорттары саға

жалко 1. ҡыҙғаныс; **на него жалко было смотреть** уға ҡарауы ҡыҙғаныс ине **2.** йәл, әрәм; **времени жалко** ваҡыт әрәм

жало 1. ҡаяу (*у насекомых*) **2.** йөҙ (*острие*)

жалоба 1. зар, зарланыу; **жалобы на тяжёлую жизнь** тормоштоң ауырлығына зарланыу **2.** шикәйәт, ялыу; **подать жалобу** ялыу биреү

жаловаться зарланыу; **жаловаться на головную боль** баш ауыртыуға зарланыу

жар 1. эҫе; **жар бани** мунса эҫеһе **2.** тән яныу (*высокая температура*); **у него жар** уның тәне янып бара

жара эҫелек, томра

жарить ҡыҙҙырыу, ҡурыу; **жарить мясо** ит ҡурыу

жаркий эҫе, ҡыҙыу. **~ко** ҡыҙыу итеп, эҫе

жасмин йәсмин

жатва ураҡ; **наступила жатва** урак етте

жать 1. ҡыҫыу; **жать руку** ҡулды ҡыҫыу **2.** урыу (*убирать*); **жать хлеб** ашлыҡ урыу

жвачка һағыҙ

ждать көтөү; **ждать письмо** хат көтөү

же бит, уҡ, үк, һуң, инде; **он же вчера приехал** ул кисә ҡайтты бит; **на первом же шагу** беренсе аҙымда уҡ; **трудно же** ауыр ҙа һуң; **он же пришёл** ул килде инде

жевать сәйнәү; **жевать жвачку** һағыҙ сәйнәү

желание теләк

желать теләү; **желать познакомиться** танышырға теләү

железный тимер. **~зо** тимер

желтеть һарғайыу; **листья желтеют** япраҡтар һарғая

желток йомортҡа һарыһы

желтый һары

желудок ашҡаҙан, ҡарын, эс (*у человека и животных*); **на голодный желудок** ас ҡарынға

жёлудь имән сәтләүеге

жемчуг ынйы. **~ужина** ынйы бөртөгө. **~ужный** ынйы

жена ҡатын, бисә

женатый өйләнгән

женить өйләндереү. **~ся** өйләнеү

жених кейәү

женский ҡатын-ҡыҙҙар, ҡатын-ҡыҙ

женщина 1. ҡатын; **пожилая женщина** оло йәштәге ҡатын **2.** *мн.* бисә-сәсә, ҡатын-ҡыҙ

жеребец айғыр

жеребёнок ҡолон

жертва ҡорбан

жёсткий ҡаты, шырт

жестокий аяуһыҙ, ҡаты күңелле

жестокость рәхимһеҙлек, ҡатылыҡ; **проявлять жесткость** рәхимһеҙлек күрһәтеү

жечь 1. үртәү, яндырыу; **жечь уголь** күмер үртәү; **2.** яғыу; **жечь дрова** утын яғыу **3.** көйҙөрөү (*обжигать*); **солнце жжёт** ҡояш көйҙөрә

жив-здоров иҫән-һау

живность ҡош-ҡорт

живой 1. тере, иҫән; **живая рыба** тере балыҡ **2.** йәнле; **живая природа** йәнле тәбиғәт

живопись рәсем сәнғәте

живот эс, ҡорһаҡ; **боли в животе** эс ауыртыу

животноводство малсылыҡ. **~ческий** малсылыҡ; **животноводческая ферма** малсылыҡ фермаһы

животное хайуан, йәнлек; **хищные животные** йыртҡыс хайуандар; **мир животных** хайуандар донъяһы, йәнлектәр донъяһы

жидкий шыйыҡ

жидкость шыйыҡса

жизнь 1. ғүмер; **всю жизнь** ғүмер буйына **2.** тормош; **счастливая жизнь** бәхетле тормош. **~енный** ғүмер, тормош; **жизненный путь** тормош юлы

жилище торлаҡ. **~ой** торлаҡ; **строительство жилых зданий** торлаҡ йорттар һалыу

жир май

жирный һимеҙ, майлы

житель йәшәүсе; **жители города** ҡалала йәшәүселәр

жить йәшәү, тороу; **жить в деревне** ауылда йәшәү; **жить на квартире** фатирҙа тороу

жук ҡуңыҙ

журавль торна

журчать гөрләү, сылтырау; **ручей журчит** шишмә сылтырай

жуткий ҡот оскос, ҡурҡыныс. **~ко** ҡот оскос, ҡурҡыныс

З

за 1. артында; **сидеть за столом** өҫтәл артында ултырыу **2.** артынан; **идти вслед за матерью** әсәһе артынан барыу **3.** эсендә; **сделать за два часа** ике сәғәт эсендә эшләү

забава уйын, мәрәкә

забавный ирмәк, көлкөлө, ҡыҙыҡ, мәрәкә; **забавный случай** ҡыҙыҡ ваҡиға. **~но** ҡыҙыҡ итеп, ҡыҙыҡ, ирмәк, мәрәкә; **было очень забавно** бик ҡыҙыҡ булды

забивать 1. ҡағыу, ҡаҙаҡлау; **забить гвоздь** ҡаҙаҡ ҡағыу **2.** индереү; **забить мяч в ворота** ҡапҡаға туп индереү

забирать алып китеү, алыу; **забрать книги** китаптарҙы алып китеү

забираться инеү; **забраться под одеяло** юрған аҫтына инеү

заблудиться аҙашыу; **заблудиться в лесу** урманда аҙашыу

заболеть 1. ауырып китеү; **заболеть гриппом** грипп менән ауырып китеү **2.** ауырта башлау; **у меня заболела голова** минең башым ауырта башланы

забор ҡойма

забота 1. ҡайғыртыу, ғәм; **жить без забот** ғәмһеҙ йәшәү **2.** иғтибар, хәстәрлек; **проявить заботу** хәстәрлек күрһәтеү

заботиться ҡайғыртыу, хәстәрләү; **заботиться о здоровье** һаулыҡ тураһында ҡайғыртыу

заботливый ҡайғыртыусан, вайымлы, хәстәрле; **быть заботливым** вайымлы булыу; **заботливый отец** хәстәрле атай

забросить ташлау, ырғытыу; **забросить удочку** ҡармаҡ ташлау; **забросить мяч в корзину** тупты кәрзингә ырғытыу

заброшенный ташландыҡ; **заброшенная земля** ташландыҡ ер

забывать 1. онотоу, хәтерҙән сығыу; **забыть адрес** адресты онотоу; **2.** онотоп ҡалдырыу; **забыть книгу дома** китапты өйҙә онотоп ҡалдырыу

забывчивый онотоусан, хәтерһеҙ

заваривать бешереү; **заварить чай** сәй бешереү

заварка бешереү

заведение йорт; **высшее учебное заведение** юғары уҡыу йорто

заведующий мөдир; **заведующий отделом** бүлек мөдире

заветный ҡәҙерле; **заветные мечты** ҡәҙерле хыялдар

завещание васыятнамә

завидовать көнләшеү

завистливый көнсөл

зависть көнсөллөк; **чувство зависти** көнсөллөк тойғоһо

заводить алыу; **завести собаку** эт алыу

заводной борғосло; **заводная игрушка** борғосло уйынсыҡ

заворачивать 1. төрөү, урау; **завернуть ребёнка в одеяло** баланы юрғанға урау **2.** һыҙғаныу; **завернуть рукава** ендәрҙе һыҙғаныу **3.** боролоу; **завернуть в переулок** тыҡрыҡҡа боролоу

завтра иртәгә; **завтра утром** иртәгә иртәнсәк

завтрак иртәнге аш; **приготовить завтрак** иртәнге аш әҙерләү

завтракать иртәнге аш ашау

завывать олоу, ыжғырыу; **собака завывала** эт олоно; **вьюга завывает** буран ыжғыра

завязывать бәйләү; **завязать бантом** бантлап бәйләү. **~ узлом** төйнәү; **завязать узлом** төйнәп ҡуйыу

загадка йомаҡ

загадочный серле

загадывать әйтеү; **загадать загадку** йомаҡ әйтеү (*ҡойоу*)

загар ҡарайыу

заглохнуть 1. шымыу, тыныу; **звуки заглохли** тауыштар тынды **2.** һүнеү; **мотор заглох** мотор һүнде

заглядывать ҡарап алыу; **заглянуть в окно** тәҙрәгә ҡарап алыу

загонять ҡыуып индереү, индереү; **загнать скот во двор** малдарҙы

загораживать 1. ҡаплау; **загородить свет** яҡтыны ҡаплау **2.** быуыу; **загородить дорогу** юлды быуыу

загорать ҡыҙыныу, ҡояшҡа яныу; **загорать на солнце** ҡояшта ҡыҙыныу

загорелый ҡояшҡа янған

заготавливать хәстәрләү; **заготовить дрова на зиму** ҡышҡылыҡҡа утын хәстәрләү

заграждение ҡамау

заграница сит ил. **~ничный** сит ил

загрязнение бысраныу; **загрязнение воздуха** һауаның бысраныуы

задание бирем, эш

задача бурыс

задвижка бик; **дверная задвижка** ишек бигe

задергивать тартыу, төшөрөп ҡуйыу; **задёрнуть занавес** пәрҙәне төшөрөп ҡуйыу

задерживать тотҡарлау. **~ся 1.** оҙаҡлау; **задержаться на собрании** йыйылышта оҙаҡлау **2.** кисләү (*до вечера*)

задний артҡы, арттағы

задумчивый уйсан. **~во** уйсан

заживать уңалыу; **рана зажила** яра уңалды

зажигать ҡабыҙыу, тоҡандырыу; **зажечь огонь** ут ҡабыҙыу

зажимать ҡаплау; **зажать уши** ҡолаҡты ҡаплау. **~ в руке** услау

зазнаваться һауаланыу

заикаться тотлоғоу, тотлоғоп һөйләшеү

заканчивать 1. бөтөрөү; **закончить жатву** ураҡты бөтөрөү **2.** тамамлау; **завершить работу** эште тамамлау

заканчиваться тамамланыу; **занятия закончились** уҡыуҙар тамамланды

закапывать күмеү; **закопать сокровища в землю** хазинаны ергә күмеү

закат байыу; **закат солнца** ҡояш байыуы

закипать ҡайнау, ҡайнай башлау; **вода закипела** һыу ҡайнай башланы

закисать әсеү; **тесто закисло** ҡамыр әсене

заклеивать йәбештереү

заключать ябыу, ултыртыу; **заключить под стражу** ултыртып ҡуйыу

заключение һығымта, йомғаҡ, һөҙөмтә

заключительный йомғаҡлау, һуңғы

заколдовывать арбау; **заколдовать взглядом** ҡараш менән арбау

заколка ҡыҫтырғыс

закон закон, ҡанун; **законы шариата** шәриғәт ҡанундары. **~ный** законлы

закрывать 1. йомоу; **закрыть рот** ауыҙ йомоу **2.** ҡаплау, томалау, өй томалау; **тучи закрыли небо** болоттар күк йөҙөн ҡапланы **3.** ябыу; **закрывать книгу** китапты ябыу. **~ся 1.** ҡапланыу; **небо закрылось облаками** күк йөҙө болоттар менән ҡапланды **2.** уңалыу; **рана закрылась** яра уңалды **3.** ябылыу; **дверь закрылась** ишек ябылды

закрытый ябыҡ. **~ на замок** йоҙаҡлы бикле. **~то** ябыҡ

закуривать тоҡандырыу; **закурить трубку** төрөпкәне тоҡандырыу

залезать инеү; **залезать под стол** өҫтәл аҫтына инеү

залив *геогр.* ҡултыҡ

замерзать туңыу; **вода замёрзла** һыу туңды

замечание иҫкәрмә, күрһәтмә

замечательный иҫ киткес, шәп

замешивать баҫыу; **замесить тесто** ҡамыр баҫыу

замок замок, йоҙаҡ

замолкать тымыу; **ребёнок замолк** бала тымды

замораживать туңдырыу; **заморозить мясо** ит туңдырыу

заморозки ҡырау

замужний ирле; **замужняя женщина** ирле ҡатын

занавеска ҡорған, пәрҙә, шаршау; **оконные занавески** тәҙрә ҡорғаны

занавешивать пәрҙә ҡороу; **занавесить окно** тәҙрәгә пәрҙә ҡороу

занимать 1. алып тороу; **занять денег** аҡса алып тороу **2.** тултырыу; **книги заняли всю полку** китаптар тотош кәштәне тултырҙы **3.** алыу; **занять место** урын алыу

заново яңынан; **сделать работу заново** эште яңынан эшләү

заноза шырау

заносить индереү; **занести шкаф в дом** шкафты өйгә индереү

занятой эштән бушамаған

запад көнбайыш. **~ный** көнбайыш

запас запас, һаҡлам. **~ной** запас

запах еҫ

запирать бикләү, элеү. **~ на замок** йоҙаҡлау. **~ся** бикләнеү

записка яҙыу

записывать яҙыу. **~ся** яҙылыу

заплакать илап ебәреү

заповедник заповедник, курсаулыҡ

заполнять 1. килеп тулыу; **зрители заполнили зал** тамашасылар залға килеп тулды **2.** тултырыу; **заполнить таблицу** таблица тултырыу

запоминать отоу, хәтерҙә ҡалдырыу; **запомнить мотив песни** көйҙө отоп алыу

запрещать тыйыу; **запретить курить** тәмәке тартыуҙы тыйыу

запруда быуа

запрягать егеү; **запрячь лошадь** ат егеү. **~жённый** егеүле

запускать осороу; **запустить ракету** ракета осороу

запутывать сыуалтыу; **запутать нитки** еп сыуалтыу. **~ся** сыуалыу; **верёвка запуталась** бау сыуалды

запылиться саңланыу

запястье шаушаҡ

запятая өтөр; **точка с запятой** нөктәле өтөр

зарабатывать эшләп табыу

заработок эш хаҡы

заражать йоҡтороу; **заразить гриппом** грипп йоҡтороу. **~ся** йоғоу; **заразиться гриппом** грипп йоғоу

заразный йоғошло

зарево шаңдаҡ; **зарево от пожара** янғын шаңдағы

зарезать һуйыу; **зарезать быка** үгеҙ һуйыу

зарплата эш хаҡы; **получить зарплату** эш хаҡы алыу

заря 1. шәфәҡ (*вечерняя*) **2.** таң (*утренняя*)

заседание ултырыш

заслонять ышыҡлау; **заслонить лицо от ветра** битте елдән ышыҡлау

заслуга хеҙмәт

заслуженный 1. урынлы; **заслуженная похвала** урынлы маҡтау **2.** атҡаҙанған; **заслуженный деятель науки** атҡаҙанған фән эшмәкәре

засмеяться көлөп ебәреү

заснуть йоҡоға китеү

заспанный йоҡоло

застава һаҡ

заставлять мәжбүр итеү; **заставить ждать** көтөргә мәжбүр итеү

застегивать эләктереү, ҡаптырыу, элеү; **застегнуть пиджак** пинжәкте ҡаптырып ҡуйыу

застеклённый быялалы

застёжка ҡаптырма, элмәк; **застёжка пальто** пальто ҡаптырмаһы

застолье табын, һый; **организовать застолье** һый ҡороу

застрелить атып үлтереү; **застрелить медведя** айыуҙы атып үлтереү

заступаться әрсәләү, яҡлау, яҡлашыу; **заступиться за товарища** иптәшен әрсәләү

застывать туңыу; **вода застыла** һыу туңған

засуха ҡоролоҡ

засушливый яуым-төшөмһеҙ, ҡоролоҡло

засыхать ҡороу, кибеп бөтөү; **цветы засохли** сәскәләр ҡороған

затаить тотоу, һаҡлау; **затаить обиду** үпкә һаҡлау

затвердевший ҡатҡан

затем унан һуң, һуңынан

затихать 1. баҫылыу; **шаги затихли** аяҡ тауыштары баҫылды **2.** тыныу, тынып ҡалыу; **звуки затихли** тауыштар тынды

затопить 1. баҫыу; **река затопила луга** йылға болондарҙы баҫҡан **2.** яғып ебәреү; **затопить печку** мейескә яғып ебәреү

затылок елкә; **почесать затылок** елкәне ҡашыу

захлёбываться тонсоғоу, сәсәп китеү; **захлебнуться водой** һыуға сәсәп китеү

захлопать ҡул саба башлау

заходить 1. инеп сығыу, инеү; **зайти в магазин** магазинға инеү **2.** байыу; **солнце заходит** ҡояш байый

зачем ни өсөн, ниңә; **зачем это нужно**? ниңә кәрәк?

зачем-то ниңәлер

зачерпывать һирпеп алыу; **зачерпнуть воды** һыуҙы һирпеп алыу

зачислять алыу; **зачислить в институт** институтҡа алыу

защита һаҡлау

защитник яҡлаусы, һаҡсы; **защитник Родины** Ил һаҡсыһы

защищать яҡлау, һаҡлау, ҡурсалау. **~ся** һаҡланыу

заявление 1. ғариза; **написать заявление** ғариза яҙыу **2.** белдереү; **сделать заявление** белдереү яһау

заяц ҡуян

звание 1. исем; **присвоение звания** исем биреү **2.** дәрәжә; **звание капитана** капитан дәрәжәһе

звать саҡырыу; **звать на помощь** ярҙамға саҡырыу

звезда йондоҙ. **~ный** йондоҙ, йондоҙло; **звёздная ночь** йондоҙло төн

звенеть 1. шалтырау, сыңлау; **звонок звенит** ҡыңғырау шалтырай **2.** сеңләү; **в ушах звенит** ҡолаҡ сеңләй

зверь йәнлек, йыртҡыс, кейек, януар. **~риный** йәнлек

звонить 1. шылтыратыу; **звонить по телефону** телефондан шылтыратыу **2.** шылтырау; **будильник звонит** будильник шылтырай

звонкий яңғырау, сағыу

звонок 1. ҡыңғырау; **электрический звонок** электр ҡыңғырауы **2.** шылтырау; **телефонный звонок** телефон шылтырауы

звук 1. тауыш; **2.** өн; **согласные звуки** тартынҡы өндәр. **~овой** тауыш, тауышлы

звучать яңғырау; **звучит музыка** музыка яңғырай

здание бина, йорт; **двухэтажное здание** ике ҡатлы йорт

здесь бында, ошонда; **я вот здесь живу** мин бында торам

здороваться иҫәнләшеү, күрешеү; **здороваться за руку** ҡул биреп иҫәнләшеү

здоровый иҫән, иҫән-һау, һау, сәләмәт, һау-сәләмәт

здоровье һаулыҡ, иҫәнлек, сәләмәтлек; **крепкое здоровье** ныҡлы сәләмәтлек. **на ~** иҫәнлеккә-һаулыҡҡа; **будьте здоровы**! иҫәнлеккә-һаулыҡҡа!

здравоохранение һаулыҡ һаҡлау

здравствовать иҫән-һау. **~уй** (*те*) һаумы (*һығыҙ*)

зеленеть йәшәреү, йәшелләнеү; **поля зеленеют** яландар йәшелләнә

зелёный йәшел

земледелец игенсе. **~лие** игенселек

землетрясение ер тетрәү

земля 1. Ер (*планета*); **Земля вращается вокруг Солнца** Ер Ҡояш тирәләй әйләнә **2.** ер (*суша*) **3.** тупраҡ, ер (*почва*). **~ной** ер; **земная поверхность** ер өҫтө. **~ной шар** Ер шары

земляк яҡташ

земляника ҡайын еләге

зеркало көҙгө. **~льный** көҙгө

зерно орлоҡ

зима ҡыш. **~ний** ҡышҡы. **~ой** ҡышын

зимовать ҡышлау

злиться асыу килеү, асыуланыу, үсегеү; **ты напрасно злишься** һин юҡҡа үсегәһең

зло уҫаллыҡ, яманлыҡ, яуызлыҡ; **совершать зло** уҫаллыҡ ҡылыу

злой уҫал

злопамятный эскерле

змея йылан. **~иный** йылан

знак билдә; **вопросительный знак** һорау билдәһе

знакомить таныштырыу; **знакомить с другом** дуҫ менән таныштырыу. **~ся** **танышыу**

знакомство танышлыҡ, танышыу

знакомый 1. таныш; **знакомое лицо** таныш йөҙ **2.** белеш. **~мые** таныш-белеш

знаменитый атаҡлы, танылған, данлыҡлы

знамя байраҡ

знание белем; **День знаний** Белем көнө

знать белеү; **знать язык** тел белеү

значение мәғәнә

значит тимәк; **значит, мы договорились** тимәк, беҙ килештек

значительный әһәмиәтле

зной томра, эҫелек. **~ный** томра; **знойный день** томра көн

зола көл

золото алтын. **~той** алтын; **золотая свадьба** алтын туй

зонт зонт, сатыр

зрелище тамаша

зрелый бешеп, өлгөргән

зрение күреү

зритель тамашасы; **зрители аплодируют** тамашасылар ҡул саба

зря 1. юҡҡа, кәрәкһеҙгә, тиккә; **не волнуй его зря** уны кәрәкһеҙгә борсома **2.** бушҡа; **зря терять время** бушҡа ваҡыт әрәм итеү

зуб теш. **~ной** теш; **зубная боль** теш һыҙлау

зять 1. кейәү (*муж дочери или младшей сестры*); **2.** еҙнә (*муж старшей сестры*)

И

и 1. һәм, менән; **сухой и чистый воздух** ҡоро һәм саф һауа **2.** ләкин, әммә; **всадники скрылись, и никто этого не заметил** һыбайлылар күҙҙән юғалды, әммә быны берәү ҙә һиҙмәне

ива тал; **плакучая ива** бөҙрә тал

игла энә. **~олка** энә

игра 1. уйнау; **игра в футбол** футбол уйнау **2.** уйын; **азартная игра** ҡомарлы уйын

играть уйнау; **играть в мяч** туп уйнау

игрушка уйынсыҡ, тәтәй. **~шечный** уйынсыҡ

идти 1. килеү, барыу; **идти пешком** йәйәү барыу **2.** барыу, инеү; **он идёт в университет** ул университетҡа бара **3.** яуыу; **идёт снег** ҡар яуа

из 1. эсенән; **из дома** өй эсенән **2.** торған; **коллектив из двадцати человек** егерме кешенән торған коллектив **3.** сығып, ҡарап; **из принципа** принциптан сығып

из-за 1. артынан; **из-за двери** ишек артынан **2.** арҡала, арҡаһында, өсөн; **из-за тебя** һинең арҡала

из-под аҫтынан

изба өй, йорт

избалованный иркә

избегать ҡасыу; **избегать встречи** осрашыуҙан ҡасыу

избиратель һайлаусы

избирать һайлау; **избрать депутатом** депутат итеп һайлау

извергаться урғылыу

известие хәбәр; **последние известия** һуңғы хәбәрҙәр

известный билдәле, күренекле, танылған. **~но** билдәле

извиваться 1. бормаланыу, бөгәләү; **дорога извивалась между садами** баҡсалар араһында юл бормаланып ята **2.** бөгәрләнеү; **змея извивается** йылан бөгәрләнә

извинение ғәфү үтенеү. **~нить** ғәфү итеү. **~ниться** ғәфү үтенеү; **извиниться за опоздание** һуңлаған өсөн ғәфү үтенеү

изготовлять яһау, әҙерләү; **изготовить макет** макет әҙерләү

издавать баҫтырып сығарыу, баҫтырыу; **издавать книгу** китап баҫтырыу

издалека алыҫтан, йыраҡтан

издание баҫма

издательство нәшриәт

издеваться мәсхәрәләү

измена хыянат

изменение 1. үҙгәреш; **изменения в жизни** тормоштағы үҙгәрештәр **2.** үҙгәреүе; **изменение скорости** тиҙлек үҙгәреү

изменник хыянатсы

изменчивый алмашыныусан, үҙгәреүсән

изменять 1. үҙгәртеү; **изменить решение** ҡарарҙы үҙгәртеү **2.** хыянат итеү; **изменить Родине** Ватанға хыянат итеү. **~ся** үҙгәреү

измерять үлсәү; **измерить шагами** аҙымлап үлсәү

измять таушалдырыу; **измять платье** күлдәкте таушалдырыу

изнанка тиҫкәре яҡ

изнашивать туҙҙырыу; **износить сапоги** итекте туҙҙырыу. **~ся** иҫкереү, туҙыу; **туфли износились** туфли иҫкерҙе

изношенный туҙған

изнутри эстән

изобилие муллыҡ

изображение кәүҙәләнеш, сағылыш (*отражение*); **изображение в зеркале** көҙгөләге сағылыш

изредка һирәкләп

изумруд зөбәржәт. **~ный** зөбәржәт

изучать өйрәнеү

изюм йөҙөм; **булочка с изюмом** йөҙөмлө күмәс

изящный зифа, күркәм, нәфис. **~но** күркәм

икра *биол.* ыуылдырыҡ

или 1. йә, йәки, йәиһә; **сегодня или завтра** бөгөн, йә иртәгә **2.** әллә; **или во сие, или наяву** әллә төшөм, әллә өнөм

илистый мәтеле

им уларға; **скажи им** уларға әйт

именно нәҡ; **это именно он был** нәҡ ул

иметь эйә, булыу; **иметь деньги** аҡсалы булыу

имя исем, ат; **красивое имя** матур исем

иначе юҡһа, юғиһә; **торопись, иначе не успеешь** ашыҡ, юғиһә өлгөрмәҫһең

индюк ата күркә, **индюшка** инә күркә

иней бәҫ, ҡылау, монар; **деревья покрылись инеем** ағастарҙы бәҫ ҡаплаған

иногда ҡайһы саҡта

иностранец сит ил кешеһе

инструмент ҡорал, инструмент

интеллект аҡыл, интеллект

интерес кыҙыҡһыныу, кыҙыҡ; **проявлять интерес** кыҙыҡһыныу күрһәтеү

интересный кыҙыҡ, кыҙыҡлы. **~но** кыҙыҡ

интересоваться кыҙыҡһыныу

информация информация, мәғлүмәт

искать эҙләү

искра осҡон, саткы

искренний эскерһеҙ, ихлас, рыяһыҙ; **искренний человек** эскерһеҙ кеше; **искренний друг** ихлас дуҫ

искренность эскерһеҙлек

искусственный яһалма; **искусственный шёлк** яһалма ебәк

искусство сәнғәт; **изобразительное искусство** һынлы сәнғәт

испачкать бысратыу

испачкаться буялып бөтөү

испечь бешереү, бешереп алыу; **испечь хлеб** икмәк бешереп алыу

исполнитель башҡарыусы; **исполнитель народных песен** халыҡ йырҙарын башҡарыусы

исполнять 1. башҡарыу; **исполнять обязанности заведующего** мөдир вазифаһын башҡарыу **2.** үтәү; **исполнить обещание** вәғәҙәне үтәү

исполняться 1. үтәлеү, тормошҡа ашыу; **исполнилось заветное желание** изге теләк тормошҡа ашты **2.** тулыу; **мальчику исполнилось десять лет** малайға ун йәш тулды

испортить боҙоу; **испортить машину** машинаны боҙоу. **~ся** боҙолоу; **погода испортилась** көн боҙолдо

испорченный боҙоҡ

исправлять төҙәтеү; **исправить ошибку** хатаны төҙәтеү

испугать ҡурҡытыу. **~ся** ҡурҡыу

истина 1. дөрөҫлөк; **найти истину** дөрөҫлөктө табыу **2.** хәҡиҡәт; **неоспоримая истина** бәхәсһеҙ хәҡиҡәт

исток баш, һыу башы; **исток реки** йылға башы

исторический 1. тарих; **историческая наука** тарих фәне **2.** тарихи; **историческая личность** тарихи шәхес

история тарих

исцеление һауығыу

исчезать юғалыу, юйылыу, юҡҡа сығыу; **надпись на камне исчезла** таштағы яҙыу юйылған

итак шулай итеп

их уларҙың, уларҙы, уларҙыҡы

К

к табан, ҡарай, эргәһенә, янына; **идти по направлению к деревне** ауылға ҡарай барыу; **к столу** өҫтәл эргәһенә; **к огню** ут янына. **~ нам** беҙгә; **к нам пришёл гость** беҙгә ҡунаҡ килде

кабан 1. ата суҡа **2.** *зоол.* ҡабан (*дикий*)

кабачок *бот.* таш ҡабаҡ

кабинет кабинет, эш бүлмәһе

каблук үксә

каждый һәр, һәммә; **каждый человек** һәммә кеше; **каждый из них** һәр ҡайһы. **~ раз** һайын

казаться буғай, ахыры; **кажется, вернулся его сын** улы ҡайтҡан, ахыры

казах ҡаҙаҡ. **~ский** ҡаҙаҡ

как 1. нисек, һуң; **как дела?** эштәр нисек? **2.** кеүек, һымаҡ, шикелле; **блестеть как зеркало** көҙгө кеүек ялтырау. **~ буд-**

то гүйә, имеш, кеүек, әйтерһең. ~ **всегда** көндәгесә. ~ **можно лучше** арыулап. ~ **обычно** ғәҙәттәгесә. ~ **раз** таман. ~ **следует** йүнләп, рәтләп, тейешенсә; **сделать как следует** тейешенсә яһау (эшләү)

как-нибудь нисек тә

как-то нисектер, әллә нисек; **как-то так вышло** нисектер шулай килеп сыкты

какой ниндәй; **какой человек?** ниндәй кеше?

какой-нибудь ниндәй ҙә булһа берәй

какой-то ниндәйҙер, бер

калина балан

калоши калуш

каменистый ташлы

каменщик ташсы

камень таш; **драгоценные камни** асыл таштар. **~ный** таш

канат аркан

кандалы бығау

каникулы каникулдар

капать тамыу, тамсылау

капля 1. тамсы; **капля росы** ысык тамсыһы **2.** күҙ (*о дожде*); **капли дождя** ямғыр күҙҙәре

каприз наҙ, көйһеҙлек. **~ный** мыжык, көйһеҙ, наҙлы

капуста кәбеҫтә

картина рәсем, һүрәт, картина

картофель картуф, бәрәңге. **~льный** бәрәңге

касаться тейеү; **касаться земли** ергә тейеү

кастрюля кәстрүл

катать йөрөтөү. **~ся** шыуыу

катиться тәгәрләү, тәгәрәү, шыуыу

каток 1. каток; **дорожный каток** юл катогы **2.** һырғалак; **кататься на катке** һырғалактан шыуыу

катык катык

качать 1. бәүетеү, һелкетеү; **качать колыбель** сәңгелдәк бәүетеү; **качать ногой** аяк һелкетеү **2.** сайкау; **ветер качает верхушки деревьев** ел ағас баштарын сайкай. **~ся** бәүелеү, сайкалыу

качели бәүелсәк

качественный затлы, сифатлы

качество сифат

каша бутка

кашлять йүткереү

квадрат дүрткел, квадрат. **~ный** дүрткел, квадрат

квартира фатир, квартира; **двухкомнатная квартира** ике бүлмәле фатир. **~ный** фатир

квас кейәҫ

кидать ташлау, бәреү, ырғытыу; **кидать снег** кар бәреү. **~ся** бәрешеү; **кидаться снежками** кар бәрешеү

кинжал хәнйәр.

кипеть кайнау; **вода кипит** һыу кайнай

кипятильник кайнаткыс

кипятить кайнатыу

кипяток кайнар һыу

кипячёный кайнаған

кирпич кирбес. **~ный** кирбес

кисель кеҫәл

кислый 1. әсе; **кислое яблоко** әсе алма **2.** әсегән; **кислая капуста** әсегән кәбеҫтә

киснуть әсеү; **молоко киснет** һөт әсей

кисточка сук

кисть 1. бумала; **малярная кисть** буяу бумалаһы **2.** тәлгәш; **кисть рябины** миләш тәлгәше

клавиша баҫмак

клад хазина; **искать клад** хазина эҙләү

кладбище зыярат, кәберлек

класс класс, синыф. **~ный** класс

кластъ һалыу, яткырыу

клевать 1. суҡыу, сүпләү; **курица клюет зерно** тауыҡ ем сүпләй **2.** ҡабыу, сиртеү (*о рыбе*)

клевета яла

клеить йәбештереү

клей елем

клён саған

клетка 1. шаҡмаҡ; **чертить клетки** шаҡмаҡ һыҙыу **2.** ситлек; **тигр в клетке** ситлектә ултырған юлбарыҫ. **в ~ку** сатраш, шаҡмаҡлы; **тетрадь в клетку** сатраш дәфтәр. **~чатый** сатраш

клещ талпан

клещи ҡыпһыуыр (*столярный инструмент*)

климат климат

клонить эйелдереү, эйеү. **~ся** эйелеү

клоп ҡандала

клубиться өйөрөлөү; **пыль клубится** саң өйөрөлөп күтәрелә

клубника ер еләге

клубок йомғаҡ

клумба сәскәлек, гөл түтәле

клюв суҡыш

клюква мүк еләге

ключ 1. асҡыс; **гаечный ключ** гайка асҡысы; **2.** шишмә; **холодный ключ** һалҡын шишмә

клюшка сәкән; **хоккейная клюшка** хоккей сәкәне

клятва ант; **нарушить клятву** ант боҙоу

книга китап. **~жный** китап

кнут сыбыртҡы

кобыла бейә. **~лий** бейә; **кобылье молоко** бейә һөтө, ҡымыҙ

ковёр келәм

коврик намаҙлыҡ (*для намаза*)

ковш ижау, сүмес

когда 1. ҡасан; **когда будет собрание?** йыйылыш ҡасан була? **2.** сағында; **когда он был учителем** ул уҡытыусы сағында

когда-то ҡасандыр

кого кемде

кого-нибудь кемде булһа ла

коготь тырнаҡ

кое-как 1. илке-һалҡы, өҫтән-мөҫтән генә, арлы-бирле; **делать кое-как** арлы-бирле эшләү **2.** саҡ-саҡ, көскә-көскә; **кое-как добраться до дома** көскә-көскә өйгә ҡайтып етеү

кое-какой әҙ-мәҙ; **кое-какая одежда** әҙ-мәҙ кейем

кожа 1. күн (*выделанная шкура*); **2.** тире (*у человека, животного*). **~аный** күн

кожура ҡабыҡ

коза кәзә. **~лёнок** кәзә бәрәсе. **~ёл** кәзә тәкәһе. **~ий** кәзә

кол ҡаҙыҡ (*заострённый с одного конца шест*)

колбаса 1. колбаса **2.** тултырма (*варёная*) **3.** ҡаҙы (*из конского мяса и сала*). **~ный** колбаса

колдун сихырсы

колебаться тирбәлеү

колено тубыҡ; **стоять на коленях** тубыҡланып тороу

колесо тәгәрмәс

количество миҡдар, һан

коллега 1. хеҙмәттәш (*по работе*) **2.** һабаҡташ (*по учёбе*)

коллектив коллектив. **~ный** коллектив, күмәк. **~но** күмәк, күмәкләшеп

колодец ҡоҙоҡ

колокол 1. ҡыңғырау **2.** саң (*большой церковный колокол*). **~льчик** ҡыңғырау

колос башаҡ

колоситься башаҡланыу

колоть 1. ҡаҙау, сәнсеү; **колоть иглой** энә менән сәнсеү **2.** ярыу; **колоть орехи** сәтләүек ярыу

колыбель бишек; сәңгелдәк. **~ный** сәңгелдәк

кольцо балдаҡ (*украшение*)

колючий сәнскәкле

комар серәкәй. **~иный** серәкәй

комната бүлмә. **~ный** бүлмә

кому кемгә

кому-нибудь кемгә булһа ла

конверт конверт; **вложить письмо в конверт** хатты конвертҡа һалыу

конец 1. сик, ос; **конец верёвки** арҡан осо **2.** аҙаҡ; **конец года** йыл аҙағы **3.** тамам; **конец работе** эш тамам. **в ~це** аҙаҡтан

конечно әлбиттә

конина йылҡы ите

конфета кәнфит

кончаться бөтөү; **урок кончился** дәрес бөттө

конь ат, йылҡы. **~ный** ат, атлы

конюшня атлыҡса

копать ҡаҙыу, соҡоу; **копать землю** ер соҡоу

копаться 1. бутаныу; **копаться в сундуке** һандыҡ эсендә бутаныу **2.** ҡаҙыныу; **копаться в песке** комда ҡаҙыныу

копейка тин

копить йыйыу, туплау

копия күсермә, һыңар; **копия рисунка** һүрәттең күсермәһе

коптить һөрөмләү, ыҫлау; **коптить рыбу** балыҡ ыҫлау. **~ся** ыҫланыу

копчёный ыҫланған

копыто тояҡ

копьё һөңгө

кора ҡабыҡ

корабль карап

коралл мәрйен

Коран Көрьән; **читать Коран** Көрьән уҡыу

корень тамыр, төп; **корень дерева** ағас тамыры

корзина кәрзин

коричневый көрән

корка 1. ҡатлам; **ледяная корка** боҙ ҡатламы **2.** ҡабыҡ; **апельсиновая корка** әфлисун ҡабығы **3.** ҡатыһы; **хлебная корка** икмәк ҡатыһы

корм аҙыҡ, ем

кормить ашатыу; **кормить скот** мал ашатыу

кормушка тағараҡ

коробка ҡап, ҡумта; **спичечная коробка** шырпы ҡабы

корова һыйыр. **~ий** һыйыр

коромысло көйәнтә

короткий ҡыҫҡа. **~тко** ҡыҫҡаса (*вкратце*). **очень ~ткий** ҡып-ҡыҫҡа

корреспондент хәбәрсе

коршун төйлөгән

корыто ялғаш

коса 1. салғы; **лезвие косы** салғы йөҙө **2.** толом, сәс толомо (*женская*)

косить сабыу; **косить сено** бесән сабыу

космос ғаләм, йыһан

косолапый тайыш

костёр усаҡ; **зажечь костёр** усаҡ тоҡандырыу

костыль ҡултыҡ таяғы; **ходить на костылях** ҡултыҡ таяғы менән йөрөү

кость һөйәк. **~очка** төш, һөйәк. **~очки** ҡылсыҡ

костюм костюм, кейем; **надеть костюм** костюм кейеү

косуля ҡоралай

косяк 1. көтөү; **косяк рыб** балыҡ көтөүе **2.** яҡ, яңаҡ; **дверной косяк** ишек яңағы

кот ата бесәй. **~шка** бесәй. **~тёнок** бесәй балаһы

котёл ҡаҙан

котлета котлет

кочан күсән; **кочан капусты** кәбеҫтә күсәне

кочевой күсмә; **кочевые народы** күсмә халыҡтар

кочерга тәртешкә

кочка суғырмаҡ

кошелёк янсыҡ, аҡса янсығы

край 1. край; **Краснодарский край** Краснодар крайы **2.** ҡыр, сит; **край доски** таҡтаның ҡыры **3.** яҡ; **тёплые края** йылы яҡтар

крайний ситке; **крайний дом по улице** урам буйлап ситке өй

крапива кесерткән

красивый 1. матур, сибәр, һылыу; **красивая девочка** матур ҡыҙ **2.** йәмле, күркәм; **красивый сад** йәмле баҡса. **~во** күркәм, матур

красить буяу. **~ся** биҙәнеү

краска буяу

краснеть ҡыҙарыу; **краснеть перед людьми** кешеләр алдында оялып ҡыҙарыу

красный ҡыҙыл. **~ ярко-~ый** ҡып-ҡыҙыл

красота гүзәллек, күрк, күркәмлек, матурлыҡ, һылыулыҡ

краткий ҡыҫҡа

крашеный буяулы, буялған; **крашеный пол** буяулы иҙән

крепкий 1. ныҡ, ҡаты; **крепкая нить** ныҡ еп **2.** ҡуйы; **крепкий чай** ҡуйы сәй **3.** хәлле; **крепкий старик** хәлле ҡарт. **~ко** ҡаты

крепость ныҡытма

крест 1. тәре; **деревяный крест** ағас тәре **2.** крест (*метка*) **3.** сатраш (*вид шитья*); **вышивать крестом** сатрашлап сигеү

крестьянин крәҫтиән

кривой кәкре, ҡыйыш, салыш. **~во** кәкре, салыш

крик тауыш, һөрән

критика тәнҡит

критиковать тәнҡитләү, тәнҡит итеү

кричать ҡысҡырыу

кровать карауат

кровоточить ҡанау; **рана кровоточит** яра ҡанай

кровь ҡан. **~вавый** ҡан

кролик йорт ҡуяны

кроме башҡа, тыш

крот һуҡыр сысҡан

крошка валсыҡ; **хлебные крошки** икмәк валсығы

круг түңәрәк. **~лый** йомро, түңәрәк

кружево селтәр. **~ной** селтәрле

кружка көрөшкә

кружок түңәрәк; **литературный кружок** әҙәби түңәрәк

крупа ярма

крупный 1. эре (*по размеру*) **2.** мөһим (*по значению*)

крутить 1. әйләлтеү; **крутить колесо** тәгәрмәс әйләлтеү **2.** борғолау; **крутить головой** башты борғолау. **~ся** әйләнеү

крутой 1. текә; **крутая лестница** текә баҫҡыс **2.** ҡапыл; **крутой поворот дороги** юлдың ҡапыл бороло**ш**о

крыло ҡанат

крыльцо болдор, күтәрмә

крыса ҡомаҡ

крыша түбә, ҡыйыҡ; **крыша дома** өй ҡыйығы

крышка ҡапҡас; **закрывать крышкой** ҡапҡас менән ҡаплау

крючок 1. ырғаҡ; **вязальный крючок** селтәр ырғағы **2.** келә; **дверной крючок** ишек келәһе

кто кем; **кто идет**? кем килә?

кто-либо кем дә булһа

кто-нибудь кемдер

кто-то кемдер; **кто-то стучится в дверь** кемдер ишек ҡаға

кубыз ҡумыҙ (*музыкальный инструмент*)

кувшинка томбойоҡ

куда ҡайҙа; **куда идти**? ҡайҙа барырға?

куда-либо кайҙа булһа ла

куда-нибудь кайҙа булһа ла

куда-то кайҙалыр

кудрявый бөҙрә

кузнец тимерсе

кузнечик сиңерткә

кукла курсаҡ. **~ольный** курсаҡ

кукуруза кукуруз

кукушка кәкүк

кулак йоҙроҡ; **показать кулак** йоҙроҡ күрһәтеү. **~чный** йоҙроҡ

куллама *кул.* куллама (*национальное башкирское блюдо*)

культура мәҙәниәт

культурный мәҙәни

кумыс ҡымыҙ

куница һуҫар

купать һыу индереү, йыуындырыу, ҡойондороу. **~ся** һыу инеү, ҡойоноу; **купаться в речке** йылғала һыу инеү

купить һатып алыу

купля-продажа алыш-биреш

купол көмбәҙ

кураист ҡурайсы; **ансамбль кураистов** ҡурайсылар ансамбле

курай ҡурай (*музыкальный инструмент*)

Курбан-байрам Ҡорбан байрамы (*мусульманский праздник*)

курить тартыу, тәмәке тартыу

курица тауыҡ; **год Курицы** Тауыҡ йылы. **~ятина** тауыҡ ите. **~иный** тауыҡ

курок тәте; **взвести курок** тәтене күтәреү

курултай *ист.* ҡоролтай (*съезд*)

кусать 1. тешләү, ҡабыу; **кусать хлеб** икмәк ҡабыу **2.** сағыу; **ребёнка ужалила пчела** баланы ҡорт саҡҡан. **~ся** тешләшеү

кусок киҫәк, һыныҡ; **кусок хлеба** икмәк һынығы

куст ҡыуаҡ

кустарник ҡыуаҡлыҡ

кухня кухня, аш бүлмәһе. **~онный** кухня

куча өйөм; **куча мусора** сүп өйөмө

кушать ашаныу, ашау

кыстыбый *кул.* ҡыҫтыбый (*национальное башкирское блюдо*)

Л

ладно 1. йәме; **приходи, ладно!** кил, йәме! **2.** ярай, ярар

ладонь ус

ландыш ынйы сәскә

лапа тәпәй; **лапа медведя** айыу тәпәйе

лапша туҡмас

ласкать иркәләү, һөйөү

ласковый 1. иркә, яғымлы; **ласковое солнце** иркә ҡояш **2.** көләс, наҙлы; **ласковый голос** наҙлы тауыш. **~во** яғымлы

ластик юйғыс; **ластик для карандаша** ҡәләм юйғысы

ласточка ҡарлуғас

лаять өрөү

лгать ялғанлау

лгун алдаҡсы, ялғансы

лебедь аҡҡош. **~яжий** аҡҡош. **~единый** аҡҡош

лев арыҫлан

левый һул

легенда легенда, риүәйәт

легендарный легендар

легкий 1. еңел; **лёгкий груз** еңел йөк **2.** еңелсә; **лёгкий мороз** еңелсә һалҡын. **~ко** аңһат, еңелсә

лед боҙ. **~яной** боҙ, боҙло;

ледник боҙлоҡ. **~овый** боҙлоҡ

ледоход боҙ китеү

лежать ятыу

лезвие йөҙ; **лезвие ножа** бысаҡ йөҙө

лезть 1. менеү, үрмәләү; **лезть на скалу** ҡаяға үрмәләү **2.** һыйыу; **сапоги не лезут** итек һыймай

лейка һиптергес;

лекарство дарыу. **~енный** дарыу

лён. ~ьняной етен

ленивый ялҡау

лениться ялҡауланыу, йыбаныу, иренеү

лента таҫма

лентяй ялҡау

лень ялҡаулыҡ

леопард ҡаплан

лепесток таж япрағы

лепёшка йәймә, көлсә

лепить яһау; **лепить горшок из глины** балсыҡтан көршәк яһау

лес урман. **~ной** урман

лесник урмансы, урман ҡарауылсыһы

лестница баҫҡыс

лет(а) 1. йыл (*годы*); **несколько лет тому назад** бынан бер нисә йыл элек **2.** йәш (*возраст*); **сколько вам лет?** һеҙгә нисә йәш?

летать осоу, осоп йөрөү. **~еть** осоу; **птица летит** ҡош оса

лето йәй. **~ний** йәйге. **~ом** йәйен, йәй көнө

летучая мышь ярғанат

лётчик осоусы, лётчик

лечить дауалау. **~ся** дауаланыу

леший шүрәле

лживый алдаҡсы

либо йә; **сегодня, либо завтра** бөгөн, йә иртәгә

ливень ҡойма ямғыр

ливер үпкә-бауыр. **~ный** үпкә-бауыр

лизать яла

лилия ләлә

линейка линейка, буй, һыҙғыс; **тетрадь в линейку** буй дәфтәр

линия һыҙыҡ; **провести линию** һыҙыҡ үткәреү

линять йөнөн ҡойоу (*о животных*); **заяц линяет весной** ҡуян яҙ йөнөн ҡоя

липа йүкә. **~овый** йүкә

липнуть йәбешеү

лиса төлкө. **~ий** төлкө

лисичка һары бәшмәк (*гриб*)

лист 1. япраҡ; **зелёный лист** йәшел япраҡ; **2.** бит, табаҡ; **бумажный лист** ҡағыҙ табағы. **~венный** япраҡ, япраҡлы; **лиственный лес** япраҡлы урман

лиственница ҡарағас

литература әҙәбиәт. **~ный** әҙәби, әҙәбиәт

лицо бит, йөҙ, сырай; **вниз лицом** йөҙ түбән. **~м к лицу** йөҙгә-йөҙ

лишний артыҡ

лишь бары бер генә, тик, фәҡәт; **я знаю лишь это** мин тик шуны беләм

лоб маңлай

ловить тотоу, ҡаптырыу, һөҙөү; **ловить рыбу на удочку** балыҡ ҡаптырыу

ловкий оҫта

ловкость слослоҡ

ловушка ау, тоҙаҡ

лодка кәм

ложиться ятыу; **лечь на землю** ергә ятыу

ложка ҡалаҡ

ложь ялған

локоть терһәк

ломать 1. ватыу, һындырыу; **ломать замок** йоҙаҡ ватыу **2.** боҙоу, емереү; **ломать старый сарай** иҫке һарайҙы боҙоу

ломоть телем, һыныҡ; **ломоть хлеба** икмәк һынығы. **~тик** телем

лопата көрәк

лопух дегәнәк

лось мышы

лохматый ялбыр

лошадь ат, йылҡы

луг болон. **~овой** болонло

лужа күләүек

лужайка аҡлан

лук 1. һуған, йыуа (*растение*); **репчатый лук** башлы һуған **2.** йәйә, ян (*оружие*); **стрелять из лука** йәйәнән атыу

луна ай. **~ный 1.** ай; **лунный свет** ай нуры **2.** айлы; **лунная ночь** айлы төн

луч нур; **лучи солнца** ҡояш нуры

лучше яҡшыраҡ

лыжи саңғы. **~ный** саңғы

лыжник саңғысы

льстить яҡшатланыу, ялағайланыу, ярамһаҡланыу

любимый яратҡан, һөйгән, һөйөклө; **любимый человек** һөйөклө кеше

любить яратыу, һөйөү

любоваться һоҡланыу

любовь 1. мөхәббәт; **первая любовь** тәүге мөхәббәт **2.** һөйөү, яратыу; **любовь к родителям** ата-әсәгә һөйөү

любознательный ҡыҙыҡһыныусан

любопытный ҡыҙыҡһыныусан

люди кешеләр

лягать тибеү. **~ся** тибенеү

лягушка баҡа, тәлмәрйен

М

магазин магазин; **продуктовый магазин** аҙыҡ-түлек магазины

мазать һөртөү, һылау, яғыу; **мазать хлеб маслом** икмәккә май яғыу

мазь май, мазь

май май. **~ский** май

мак мәк. **~овый** мәк

макароны макарон

маленький 1. бәләкәй, кескәй; **маленькие дети** бәләкәй балалар **2.** ваҡ (*мелкий*); **маленькие яблоки** ваҡ алма; **очень ~** бәп-бәләкәй

малина ҡурай еләге, әберсә

малиновка әберсә турғайы (*птица*)

мало аҙ, әҙ

мало-помалу аҙ-аҙлап, аҙ-маҙ

малолетний сабый

малыш сабый

мальчик малай, ир бала

мама әсәй, инәй. **~очка** әсәкәйем

мариец мари. **~йский** мари, мариса; **марийский язык** мари теле

март март. **~овский** март

маска битлек, маска

маслёнок майлы бәшмәк (*гриб*)

маслина зәйтүн емеше

масло май

масляный май, майлы

масса масса

мастер мастер, оҫта

мастерство оҫталыҡ

матч матч, ярыш; **футбольный матч** футбол ярышы

мать инә, әсә. **~еринский** инә, әсә

мать-и-мачеха *бот.* үгәй инә үләне (*трава*)

махать болғау, һелкеү, һелтәү; **махать рукой** ҡул болғау. **~крыльями** елпенеү

мачеха үгәй әсәй

маятник маятник, тел

мгла монар, ҡараңғылыҡ

мебель мебель, йорт йыһазы

мед бал. **~овый** бал, баллы

медаль миҙал

медведь айыу. **~жий** айыу

медленный яй, аҡрын, әкрен. **~но** аҡрын, әкрен; **работать медленно** аҡрын эшләү

медсестра шәфҡәт туташы

медь баҡыр. **~ный** баҡыр

межа ыҙан

межгосударственный дәүләт-ара

между араһында, араһына

международный халыҡ-ара

мел аҡбур

мелкий ваҡ, бәләкәй; **мелкие яблоки** ваҡ алма. **~ко** 1. ваҡ 2. һай; **здесь мелко** был урында һай

мелодия көй, моң; **напевать мелодию** көй көйләү

мелочь 1. юҡ-бар (*пустяк*) **2.** ваҡ-төйәк (*мелкие вещи*)

мельница тирмән

меньше аҙыраҡ, кәм; **дать меньше** кәм биреү

меньшинство аҙсылыҡ

меня мине

менять 1. алмаштырыу, алмашыу; **менять обувь** аяҡ кейемен алмаштырыу; **менять комнату** бүлмәне алмашыу **2.** үҙгәртеү; **менять имя** исемде үҙгәртеү

мера 1. сама; **знать меру** саманы белеү **2.** сара; **принять меры** сара күреү **3.** үлсәм; **мера веса** ауырлыҡ үлсәме

мёрзлый 1. өшөгән; **мёрзлые овощи** өшөгән йәшелсәләр **2.** туң; **мёрзлая земля** туң ер

мёрзнуть өшөү; **ноги мёрзнут** аяҡ өшөү

мерить 1. үлсәү; **мерить участок** участканы үлсәү **2.** үлсәп ҡарау, кейеп ҡарау; **мерить костюм** костюм кейеп ҡарау. **~ся** һынашыу; **мериться силами** көс һынашыу

мёртвый үлгән, үле, йәнһеҙ

месить баҫыу, иҙеү; **месить тесто** ҡамыр баҫыу

мести 1. һепереү; **мести улицу** урам һепереү **2.** һепертеү; **в поле метёт** ҡырҙа буран һепертә

местность 1. төбәк; **знакомая местность** таныш төбәк **2.** урын, ер; **гористая местность** таулы ер

местный ерле, урындағы

место урын, ер

месть үс; **жажда мести** үс алыу теләге

месяц ай; **в прошлом месяце** үткән айҙа

метель буран

метка билге; **ставить метку** билге һалыу

меткий 1. мәргән **2.** төҙ. **~ко** мәргән

метла һепертке

метод ысул

мех тире

меч ҡылыс

мечеть мәсет; **мечеть с минаретом** манаралы мәсет

мечта хыял, уй

мечтать хыялланыу; **мечтать о счастье** бәхет тураһында хыялланыу

мешать 1. ҡамасаулау (*кому-то*); **мешать спать** йоҡларға ҡамасаулау **2.** бутау, болғатыу (*что-то*); **мешать кашу** бутҡаны болғатыу. **~ся** буталыу; **не мешайся под ногами** аяҡ аҫтында буталып йөрөмә

мешок 1. тоҡ; **мешок муки** бер тоҡ он **2.** ҡапсыҡ; **дорожный мешок** юл ҡапсығы

мизинец сәтәкәй бармаҡ

милосердие мәрхәмәт, рәхимлелек, шәфҡәт; **проявлять милосердие** шәфҡәт күрһәтеү

милостыня хәйер

милость мәрхәмәт; **из милости** мәрхәмәт йөҙөнән

милый һөйөклө, яғымлы; **милый человек** һөйөклө, яғымлы кеше. **~ мой** аппағым

мимо 1. яҙа, янынан; **мимо школы** мәктәп янынан **2.** эргәнән; **он прошёл мимо** ул эргәнән үтеп китте

минарет манара

минеральный минераль

министр министр. **~ерство** министрлыҡ

минус 1. минус **2.** етешһеҙлек (*недостаток*)

минута минут

мир 1. донъя, ғаләм; **объехать весь мир** бөтә ғаләмде гиҙеү **2.** татыулыҡ; **жить в мире** татыулыҡта йәшәү

мирить араштырыу, килештереү; **мирить отца с сыном** ата менән улды килештереү. **~ся** килешеү, арашыу

мирный тыныс. **~но** һәүетемсә. **~овой** ғаләм

мишень сәп; **стрелять в мишень** сәпкә атыу

младенец бәпәй, бала, сабый

младший кесе, кинйә

мне миңә

мнение ҡараш, фекер

многие күптәр. **~о 1.** күп; **много денег** күп аҡса **2.** күмәк; **много людей** күмәк кеше

множитель *мат.* ҡабатлаусы

могила гүр, ҡәбер; **рыть могилу** ҡәбер ҡаҙыу

может быть бәлки

можно мөмкин, ярай

мозг мейе

мозоль сөйәл, һөйәл. **~истый** сөйәлле

мой 1. минең; **мой дом** минең өйөм **2.** минеке; **эта книга моя** был китап минеке

мокнуть сыланыу, һыуланыу; **мокнуть под дождём** ямғырға сыланыу

мокрый 1. еүеш; **мокрая земля** еүеш ер **2.** епшек (*о снеге*)

молитва 1. доға; **произнести молитву** доға уҡыу **2.** намаҙ; **вечерняя молитва** аҡшам намаҙы

молния йәшен; **удар молнии** йәшен атыу; **шаровая молния** йәшен ташы

молодёжь йәштәр. **~ный** йәштәр

молодой йәш

молодость йәшлек

молоко 1. һөт; **топлёное молоко** бешкән һөт **2.** һаумал (*парное кобылье молоко*). **~чный** һөтлө, һөт; **молочный зуб** һөт теше. **~чные продукты** һөт аҙыҡтары

молоток сүкеш

молчать һөйләшмәү, өндәшмәү. **~ча** әйтмәйенсә

моль көйә

монета тәңкә

море диңгеҙ. **~ской** диңгеҙ

морковь кишер. **~ный** кишер

мороженое туңдырма

мороженый туң

мороз һалҡын, һыуыҡ. **~ный** һыуыҡ. **~но** һыуыҡ

моросить быҫҡаҡлау, һибәләү; **дождь моросит** ямғыр быҫҡаҡлай. **~ящий** быҫҡаҡ

морщина йыйырсыҡ

моряк моряк, диңгеҙсе

мост күпер

мостик баҫма

моток йомғаҡ

мотыга тәпке

мох мүк

мочалка йыуғыс; **тереть спину мочалкой** арҡаны йыуғыс менән ыштыу

мощность ҡеүәт; **мощность двигателя** двигателдең ҡеүәте

мощный көслө, ҡеүәтле

мрамор мәрмәр

мрачный ҡараңғы

мудрый тәрән аҡыллы

муж ир. **~ с женой** ирле-ҡатынлы

мужество егетлек, батырлыҡ; **проявить мужество** батырлыҡ күрһәтеү

мужчина 1. ир кеше, ир **2.** *мн.* ир-ат. **~ской** ир

музей музей; **музей изобразительных искусств** һынлы сәнғәт музейы. **~ный** музей

музыка музыка, көй. **~льный** музыка

мука он; **пшеничная мука** бойҙай оно. **~чной** он

муравей ҡырмыҫҡа. **~виный** ҡырмыҫҡа

муравейник ҡырмыҫҡа иләүе

мурлыкать мырылдау; **кошка мурлычет** бесәй мырылдай

мусор сүп, сүп-сар; **убрать мусор** сүп таҙартыу

мутный болғансыҡ, буръяҡ

муха себен

мухомор тырҡыш

мучить ғазаплау, интектереү, яфалау

мучиться аптырау, йөҙәү, ғазапланыу, интегеү, яфаланыу; **мучиться от боли** ауыртыуҙан яфаланыу

мчаться сабыу, елеү; **автомобиль мчится** автомобиль елә

мы беҙ

мыло һабын; **туалетное мыло** еҫле һабын. **~льный** һабын, һабынлы

мыльница һабын һауыты

мысль фекер, уй, фекерләү

мыть йыуыу; **мыть руки** ҡул йыуыу. **~ся** йыуыныу; **мыться в бане** мунсала йыуыныу

мышеловка тәпе

мышь сысҡан

мягкий йомшаҡ. **~ко** йомшаҡ

мясник итсе

мясо ит. **~ной** итле

мясорубка ит турағыс

мята бөтнөк. **~ный 1.** бөтнөк; **мятный запах** бөтнөк еҫе **2.** бөтнөклө; **мятный пряник** бөтнөклө перәник

мятый таушалған

мять 1. иҙеү; **мять картофель** картуф иҙеү **2.** йомарлау; **мять бумагу** ҡағыҙ йомарлау

мяукать мыяулау

мяч туп; **играть в мяч** туп уйнау

Н

на 1. мә (*частица*); **на, держи** мә, тот **2.** өҫтөнә; **на землю** ер өҫтөнә **3.** буйында; **на озере** күл буйында **4.** янына; **на огонь** ут янына

наблюдать күҙәтеү

наблюдение күҙәтеү. **~ательный** күҙәтеүсән

набрасываться абалау (*о собаке*); **собака набросилась** эт абалап сыҡты

навеки ғүмергә, ғүмерлек; **навеки не забуду** ғүмергә онотмам

наверное моғайын

наверху өҫтә, юғарыла

навес лапаҫ; **ставить навес** лапаҫ ҡороу

навзничь салҡан; **упасть навзничь** салҡан барып төшөү

наводнение һыу баҫыу

навоз тиҙәк, тиреҫ. **~ный** тиреҫ

наволочка яҫтыҡ тышы

навсегда бөтөнләйгә, ғүмергә, мәңгегә; **уйти навсегда** бөтөнләйгә китеү; **прощаться навсегда** мәңгегә хушлашыу

навстречу ҡаршыға, ҡара-ҡаршы, ҡаршы; **выйти навстречу** ҡаршы сығыу

нагибаться иңкәйеү, эйелеү

нагишом яланғас, шәп-шәрә

награда бүләк

награждать наградлау, бүләкләү, бүләк итеү; **наградить орденом** орден менән бүләкләү

нагревать йылытыу; **нагреть воду** һыу йылытыу

над өҫтөнән; **над городом пролетел самолёт** ҡала өҫтөнән самолёт осоп үтте

надевать 1. кейҙереү, кейеү; **надеть сапоги** аяҡҡа итек кейеү **2.** тағыу, эләктереү; **надеть червяка на крючок** ҡармаҡҡа селәүсен эләктереү

надежда өмөт, ышаныс

надёжный өмөтлө, ышаныслы

надеяться өмөтләнеү, ышаныу; **надеяться на помощь** ярҙамға ышаныу

надо кәрәк

надоедать аптыратыу, йөҙәтеү, ялҡытыу

надолго оҙаҡҡа, күпкә

уйти надолго оҙаҡҡа китеү

надпись яҙма; **надписи на скалах** ҡаялағы яҙмалар

надувать өрөп тултырыу; **надуть мяч** тупты өрөп тултырыу

наедине икәүҙән-икәү генә; **поговорить наедине** икәүҙән-икәү генә һөйләшеү

наездник һыбайлы

наёмный ялланма ~ **рабочий** ялсы

наживка ем; **наживка для рыбы** балыҡ еме

нажимать баҫыу; **нажать на кнопку** кнопкаға баҫыу

назад 1. артҡа; **оглянуться назад** артҡа ҡарау **2.** элек; **год назад** бер йыл элек **3.** кире (*обратно*); **вернуться назад** кире ҡайтыу

название исем, атама

называть атау, исемләү (*давать имя*). **~ся** аталыу;

наизусть күңелдән, яттан

наискосок ҡыялаш; **он живет наискосок от нас** ул беҙгә ҡыялаш тора

найти табыу; **найти потерянную вещь** юғалған әйберҙе табыу

наказание яза

наказывать язалау

накануне алдынан; **накануне праздника** байрам алдынан

накладывать һалыу

наклонять эйеү; **наклонить голову** башты эйеү

наклоняться иңкәйеү, эйелеү; **наклониться над кроваткой** карауат өҫтөнә эйелеү

наковальня түш

наконец ниһайәт; **наконец, погода наладилась** ниһайәт көн арыуланды

накормить туйҙырыу

накрывать бөркәү, ябыу; **накрыть крышу железом** ҡыйыҡты тимер менән ябыу

накрываться бөркәнеү, ябыныу; **накрыться пледом** плед ябыныу

накрытый стол табын

наладить көйләү, рәтләү, йайлау; **наладить гитару** гитараны көйләү

налево 1. һулға (*куда*); **повернуться налево** һулға боро-

лоу **2.** һулда (*где*); **налево от дороги** юлдан һулда

налетать 1. ябырылыу; **налетела стая галок** бер өйөр сәүкә ябырылды **2.** ултырыу; **налетела пыль** саң ултырҙы

наливать һалыу, яһау; **налить чай в чашку** сынаяҡҡа сәй яһау. **~ся** тулыу; **в лодку налилась вода** кәмәгә һыу тулған

налог һалым

нам беҙгә; **к нам пришел гость** беҙгә ҡунаҡ килде

намаз *религ.* намаҙ (*молитва*)

намокать һыуланыу, еүешләнеү

намочить һыулау; **намочить одежду** кейемде һыулау

намыливать һабынлау; **намылить руки** ҡулды һабынлау. **~ся** һабынланыу; **намылиться с ног до головы** баштан аяҡҡа тиклем һабынланыу

нанимать яллау; **нанимать пастуха** көтөүсе яллау. **~ся** ялланыу; **наняться плотником** балта оҫтаһы булып ялланыу

наоборот киреһенсә; **поступать наоборот** киреһенсә эшләү

нападение һөжүм

напевать көйләү; **напевать мелодию** көй көйләү

наперегонки кем уҙарҙан

напёрсток уймаҡ

напечатать баҫыу; **напечатать книгу** китап баҫыу

напильник игәү

написать яҙыу; **написать письмо** хат яҙыу

напиток эсемлек

наполнять тултырыу; **наполнять, уплотняя, набивать** төйөп тултырыу. **~ся** тулыу; **ведро наполнилось** күнәк тулды

напор баҫым; **напор воды** һыу баҫымы

направо 1. уңға (*куда*); **повернуть направо** уңға боролоу **2.** уңда (*где*)

напрасно 1. алағайымға, урынһыҙға, юҡҡа; **напрасно волноваться** алағайымға борсолоу **2.** ерле юҡҡа, заяға (*зря, во вред себе*)

напрасный файҙаһыҙ

например мәҫәлән; **например, возьмём работу преподавателя** мәҫәлән, уҡытыусы эшен алайыҡ

напротив 1. ҡаршыла, ҡаршы; **сесть напротив** ҡаршыға ултырыу **2.** ҡаршыһында, тапҡыр; **напротив деревни** ауыл ҡаршыһында

напряжённый көсөргәнешле; **напряжённый труд** көсөргәнешле хеҙмәт

наравне бер тигеҙ; **работать наравне со взрослыми** ололар менән бер тигеҙ эшләү

нарезать киҫеү, турау; **нарезать мяса** ит турау. **~нный ломтиками** телемле

наречие *грам.* рәүеш

нарисовать һүрәт төшөрөү; **нарисовать букет цветов** сәскәләр гөлләмәһе төшөрөү

народ халыҡ; **башкирский народ** башҡорт халҡы. **~ный 1.** халыҡ; **народное творчество** халыҡ ижады **2.** халыҡсан; **поэзия М. Карима народна** М. Кәримдең поэзияһы халыҡсан

нарочно 1. юрамал, күрәләтә (*намеренно*); **2.** юрый (*назло*); **он меня нарочно подвёл** ул мине юрый уңайһыҙ хәлгә ҡалдырҙы

нарушать боҙоу; **нарушить соглашение** килешеүҙе боҙоу. **~ся** боҙолоу

нарушитель боҙоусы; **нарушитель дисциплины** тәртип боҙоусы

нарядный купшы. **~но** купшы

наряжать кейендереү, биҙәү; **наряжать ёлку** шыршы биҙәү. **~ся** биҙәнеү, кейенеү-яһаныу

нас беҙҙе, беҙҙең; **нас пригласили в театр** беҙҙе театрға саҡырҙылар; **из-за нас** беҙҙең арҡала

насекомое бөжәк

насквозь үтәләй; **пробить доску насквозь** таҡтаны үтәләй тишеү

наслаждаться ләззәтләнеү, рәхәтләнеү; **наслаждаться музыкой** музыканан ләззәтләнеү

наследник вариҫ; **наследник престола** тәхет вариҫы

наследство мираҫ, вариҫлыҡ; **богатое наследство** бай мираҫ

насмехаться көләү; **насмехаться над человеком** кешенән көләү

насмешка мыҫҡыл

насморк тымау; **схватить насморк** тымау тейеү

насовсем бөтөнләйгә; **уйти насовсем** бөтөнләйгә китеү

настежь шар; **двери открыты настежь** ишектәр шар асыҡ

настойка төнәтмә; **настойка зверобоя** мәтрүшкә төнәтмәһе

настойчивый ныҡыш, ныҡышмалы, үҙ һүҙле; **настойчивый парень** үҙ һүҙле егет

настольный өҫтәл

настоящий 1. хәҙерге, әлеге; **в настоящее время** хәҙерге ваҡытта **2.** ысын (*истинный*); **настоящий друг** ысын дуҫ

настроение кәйеф, күңел; **хорошее настроение** яҡшы кәйеф; **настроение испортилось** кәйеф китеү

наступать 1. баҫыу; **наступить на ковёр** балаҫҡа баҫыу **2.** етеү, тыуыу; **наступило лето** йәй етте

наступление һөжүм

насухо коп-коро; **вытереть насухо** коп-коро итеп һөртөү

насыпать һалыу; **насыпать на землю** ергә һалыу

натыкаться бәрелеү; **наткнуться на столб** бағанаға бәрелеү

натягивать тартыу; **натянуть вожжи** дибеғәне тартыу

наука ғилем, фән **развивать науку** фәнде үҫтереү

научить өйрәтеү; **научить ребёнка считать** баланы һанарға өйрәтеү. **~ся** өйрәнеү

научный ғилми, фәнни; **научный труд** фәнни хеҙмәт

находить табыу, һанау; **находить работу** эш табыу. **~ся** урынлашыу; **школа находится в центре города** мәктәп ҡала үҙәгендә урынлашҡан

находка табыш

национальность милләт; **люди разных национальностей** төрлө милләт кешеләре

национальный милли, дәүләт

нация милләт, халыҡ

начало баш; **начало месяца** ай башы

начальник түрә, башлыҡ; **начальник отдела** бүлек башлығы

начальный башланғыс; **начальное образование** башланғыс белем

начинать башлау, тотоноу; **начинать сначала** баштан башлау. **~ся** башланыу; **работа началась** эш башланды

начинка эс; **начинка пирога** бәлеш эсе

наш 1. беҙҙең; **наши родители** беҙҙең ата-әсә **2.** беҙҙеке; **эта книга наша** был китап беҙҙеке

не 1. түгел; **не здоров** һау түгел; **не река, а гора** йылға түгел, ә тау **2.** калыу; **не заметить** һиҙмәй калыу

неблагодарный кәҙер белмәгән, һөҙөмтәһеҙ, эрәм; **неблагодарный труд** һөҙөмтәһеҙ эш

небо күк. **~есный** күк

небольшой 1. бәләкәй; **небольшой отряд** бәләкәй отряд **2.** аҙ, аҙ ғына; **небольшой отрезок времени** аҙ ғына вакыт

неважный вак

невежливый тупаҫ, әҙәпһеҙ; **невежливый ответ** тупаҫ яуап. **~во** тупаҫ, әҙәпһеҙ

невероятный кеше ышанмаҫлык

неверующий динһеҙ

невесёлый кәйефһеҙ

невеста кәләш; **сватать невесту** кәләш димләү

невестка килен; **подарки невестки** килен бүләге

невидимый күренмәҫлек

невиновный ғәйепһеҙ; **признать невиновным** ғәйепһеҙгә сығарыу

невкусный тәмһеҙ

невнимательный иғтибарһыҙ. **~но** иғтибарһыҙ

неволя коллок, әсирлек; **взять в неволю** әсирлеккә алыу

невоспитанный тәрбиәһеҙ, тәртипһеҙ, әҙәпһеҙ

невредимый имен; **быть невредимым** имен йөрөү

невыгодный файҙаһыҙ

негде урын юк; **негде взять воды** һыу алыр урын юк

негодный яракһыҙ; **негодный для жилья дом** йәшәүгә яракһыҙ йорт

негодование нәфрәт; **выразить негодование** нәфрәт белдереү

неграмотный белемһеҙ

недавно күптән түгел, яңырак; **он недавно приходил** ул яңырак килеп китте

недалеко алыҫ түгел; **до леса недалеко** урманға алыҫ түгел

неделя аҙна, аҙналык; **конец недели** аҙна аҙағы; **начало недели** аҙна башы; **раз в неделю** аҙнаға бер; **целую неделю** аҙна буйы

недобрый 1. уҫал, яуыз; **недобрый взгляд** уҫал караш **2.** хәйерһеҙ; **в недобрый час** хәйерһеҙ сәғәттә

недоваренный сейле-бешле

недоверие ышанмаусанлык

недоверчивый ышанмаусан

недопечённый сейле-бешле

недолго күп; **недолго думая** күп уйлап тормайынса

недостаток 1. етмәү (*нехватка*); **недостаток времени** вакыт етмәү **2.** кәмселек (*изъян*); **недостаток в работе** эштәге кәмселектәр

недотрога үпкәсел

нежность яғымлылык

нежный 1. яғымлы, нәфис; **нежные руки** нәфис кул **2.** мөләйем; **нежный взгляд** яғымлы караш. **~но** яғымлы

незабываемый онотолмаҫлык

независимый азат, бойондороҡһоҙ

незаметный беленер-беленмәҫ, күренмәҫлек

незнакомый ят, сит, таныш булмаған

незрелый йәш, сеп-сей

неизвестный билдәһеҙ. **~но** билдәһеҙ

неинтересный күңелһеҙ, кыҙык булмаған

неисправный боҙок, ватык

некрасивый йәмһеҙ, ямаҡ

нельзя 1. ярамай; **2.** булмай; **без друзей жить нельзя** дуҫтарһыҙ йәшәп булмай

немедленно хәҙер үк, ашығыс рәүештә; **немедленно принять меры** ашығыс рәүештә саралар күреү

немецкий немец

немного бер аҙ

немой телһеҙ

ненависть нәфрәт

ненужный артыҡ, кәрәкмәгән, кәрәкһеҙ

необразованный белемһеҙ

необходимый кәрәк, кәрәкле. **~мо** кәрәк

неожиданный көтөлмәгән. **~но** көтмәгәндә, уйламағанда

непобедимый еңелмәҫ

непогода йонсоу көн

неподвижный хәрәкәтһеҙ. **~но** хәрәкәтһеҙ

неполный бөҫкә

непонятный аңлайышһыҙ. **~но** аңлайышһыҙ;

неправда ялған; **говорить неправду** ялғанды һөйләү

непрерывный өҙлөкһөҙ; **непрерывные дожди** өҙлөкһөҙ ямғырҙар. **~но** өҙлөкһөҙ

непригодный ярарһыҙ

неравенство тигеҙһеҙлек

неразлучный айырылмаҫ

нервничать асыу килеү, борсолоу, ярһыу

нерешительный баҙнатһыҙ, ҡыйыуһыҙ

неродной үгәй

нерушимый емерелмәҫ

несладкий тәмһеҙ, шәрбәтһеҙ

несложный ябай, еңел

несмелый ҡыйыуһыҙ

несмотря на ҡарамаҫтан; **несмотря на шум** шау-шыуға ҡарамаҫтан

несогласие 1. ҡапма-ҡаршылыҡ (*разногласие*) **2.** ризаһыҙлыҡ (*отказ*)

несолёный тоҙһоҙ

неспелый бешмәгән, йәш, сей

несправедливый наҳаҡ, хаҡһыҙ, ғәҙелһеҙ. **~во** наҳаҡ

нести (*күтәреп*) алып барыу, (*килеү*) алып барыу; **нести чемодан домой** сумаҙанды өйгә алыу барыу

несчастный бәхетһеҙ, меҫкен

несчастье бәлә-ҡаза, бәхетһеҙлек; **произошло несчастье** бәхетһеҙлек килеп тыуҙы

нет юҡ

неторопливый яйман, һалмаҡ

неуверенный ҡыйыуһыҙ

неудача уңышһыҙлыҡ; **потерпеть неудачу** уңышһыҙлыҡҡа осрау

неудобный уңайһыҙ, яйһыҙ. **~но** уңайһыҙ, яйһыҙ; **неудобно сидеть** яйһыҙ ултырыу

неужели шулаймы ни, икән ни; **неужели он не придёт?** ул килмәҫме икән ни?

нечаянно абайламаҫтан

нечего юҡ, бер нәмә лә юҡ; **нечего рассказывать** һөйләргә бер нәмә лә юҡ

нечётный таҡ; **нечётное число** таҡ һан

ни һис бер, бер ҙә; **ни с кем не советоваться** бер кем менән дә кәңәшләшмәү

нижний аҫҡы, аҫтағы, түбәнге; **нижний этаж дома** йорттоң түбәнге ҡаты

низкий 1. түбән; **низкое место** түбән урын **2.** тәбәнәк; **человек низкого роста** тәбәнәк буйлы кеше. **~ко** түбән

никак бер нисек тә; **никак не могу заснуть** бер нисек тә йоҡлап китә алмайым

никогда бер ҡасан да, һис бер ваҡыт

никто бер кем дә, һис кем дә; **никто не приходил** бер кем дә килмәне

нитка еп; **катушка ниток** бер кәтүк еп

ничего бер нимә лә

ничей бер кемдеке лә түгел

ничто бер нәмә лә

нищий хәйерсе

но ләкин, әммә

новогодний яңы йыл

новоселье өй туйы; **пригласить на новоселье** өй туйына саҡырыу

новость яңылыҡ

новый яңы; **новая одежда** яңы кейем; **Новый год** Яңы йыл

нога аяҡ; **левая нога** һул аяҡ; **правая нога** уң аяҡ

ноготки *бот.* пәйғәмбәр тырнағы (*календула*)

ноготь тырнаҡ

нож бысаҡ; **тупой нож** үтмәҫ бысаҡ. **~ перочинный** бәке

ножницы ҡайсы

нора өң; **нора лисы** төлкө өңө

норка шәшке. **~ковый** шәшке

норма норма

нормальный нормаль, ғәҙәти

нос 1. танау; **курносый нос** йәмшек танау **2.** морон; **нос лодки** кәмә мороно

носить 1. йөрөтөү, ташыу; **носить почту** почта йөрөтөү **2.** кейеү; **носить сапоги** аяҡка итек кейеү

носок ойоҡбаш; **связать носки** ойоҡбаш бәйләү

ночевать йоҡлау, ҡуныу; **ночевать в лесу** урманда йоҡлау

ночной төнгө, төн

ночь төн. **~ю** төндә, төнөн

нравиться оҡшатыу, оҡшау; **мне нравится город** ҡала миңә оҡшай

ну йә; **ну, рассказывай** йә, һөйләп ташла

нужда мохтажлыҡ; **терпеть нужду** мохтажлыҡ кисереү

нуждающийся мохтаж

нужно кәрәк; **не нужно** кәрәк түгел

нужный кәрәк, кәрәкле. **~ое время** айы-көнө; **в нужное время** айы-көнө менән

нырять сумыу; **нырнуть в воду** һыуға сумыу

нюхать еҫкәү; **нюхать духи** хушбый еҫкәү

нянчить бала ҡарау

няня бала ҡараусы

О

о, об 1. тураһында, хаҡында (*к 3 лицу*); **о человеке** кеше тураһында; **об этом** быны хаҡында **2.** турала, хаҡта (*к 1 и 2 лицу*); **о нас** беҙҙең турала

оба икеһе лә

обаятельный мөләйем, һөйкөмлө

обвинять ғәйепләү

обгонять уҙып китеү

обед 1. төшкө аш; **за обедом** төшкө аш ваҡытында **2.** төш (*о времени*); **вернуться к обеду** төшкә ҡайтыу

обезуметь шашыу, аҡылдан яҙыу; **обезуметь от страха** ҡурҡыуҙан аҡылдан яҙыу

обезьяна маймыл

обертывать 1. төрөү; **обернуть книгу** китапты төрөү **2.** урау; **обернуть шею шарфом** муйынға шарф урау

обеспеченно иркен; **они живут обеспеченно** улар иркен йәшәй

обещание вәғәҙә, һүҙ; **давать обещание** вәғәҙә биреү

обещать вәғәҙә итеү; **обещал прийти вовремя** ваҡытында килеп етергә вәғәҙә итте

обжигать көйҙөрөү, өтөү, яндырыу; **солнце обжигает** ҡояш көйҙөрә

обжора мәскәй, убыр. **~ливый** мәскәй

обида үпкә; **слова обиды** үпкә һүҙҙәре

обидчивый ғәрсел, үпкәсел; **он очень обидчивый** ул бик ғәрсел

обижать үпкәләтеү. **~ся** ҡыл-тайыу, үпкәләү, рәнйеү; **обидеться на соседа** күршегә рәнйеү, үпкәләү

обиженный рәнйеүле

обитать йәшәү; **обитать в деревне** ауылда йәшәү

облако болот

область өлкә

облачный болотло

облегчение еңеллек; **почувствовать облегчение** еңеллек һиҙеү

облепиха *бот.* һырғанаҡ

обливаться ҡойоноу; **обливаться холодной водой** һыуыҡ һыу менән ҡойоноу

облизывать ялау

обложка тыш, тышлыҡ; **обложка книги** китап тышы

обман алдау, алданыу

обманывать алдау, ялғанлау; **постоянно обманывать** гел ялғанлау

обменивать алмашыу; **обменять комнату** бүлмәне алмашыу

обнажать асыу, яланғасландырыу. **~ся** яланғасланыу; **лес обнажился** урман яланғасланды

обнажённый яланғас, шәрә

обнимать ҡосаҡлау; **обнять за шею** муйынынан ҡосаҡлау. **~ся** ҡосаҡлашыу

обоз ылау; **обозы с сеном** бесән тейәгән ылауҙар

оборонять һаҡлау; **оборонять Отечество** Ватанды һаҡлау

оборудование йыһаз, ҡорамал; **получить новое оборудование** яңы ҡорамал алыу

оборудовать йыһазлау, йыһазландырыу; **оборудовать мастерскую** оҫтахана йыһазландырыу

обострять ҡырҡыулаштырыу; **обострить взаимоотношения** араны ҡырҡыулаштырыу. **~ся** киҫкенләшеү

обрабатывать эшкәртеү; **обрабатывать землю** ер эшкәртеү

обработка эшкәртеү; **обработка камня** таш эшкәртеү

образец үрнәк, өлгө; **новый образец** яңы өлгө; **образец мужества** батырлыҡ үрнәге

образование мәғариф

образованный уҡымышлы

образцовый өлгөлө, үрнәк

обратный кире, тиҫкәре. **~но** кире; **отдать обратно** кире биреү

обращать йүнәлтеү. **~ся** өндәшеү; **обращаться к матери** әсәйгә өндәшеү

обращение мөрәжәғәт

обрыв ярлау

обрывать өҙөү; **оборвать нитку** епте өҙөү

обрывок 1. киҫәк; **обрывок бумаги** ҡағыҙ киҫәге **2.** өҙөк; **обрывки фразы** фраза өҙөктәре

обряд йола, ғөрөф; **обряд предков** ата-бабалар йолаһы

обстановка 1. йыһаз; **богатая обстановка** бай йыһаз **2.** хәл; **международная обстановка** халыҡ-ара хәл

обтираться һөртөнөү; **обтереться полотенцем** таҫтамалға һөртөнөү

обувь аяҡ кейеме

обучать өйрәтеү, уҡытыу. **~ся** уҡыу

обучение уҡытыу

общаться аралашыу; **общаться с друзьями** дуҫтар менән аралашыу

общежитие ятаҡ

общественность йәмәғәтселек

общество йәмғиәт

общий 1. дөйөм; **общее правило** дөйөм ҡағиҙә **2.** уртаҡ; **общее имущество** уртаҡ мал.

объединять берләштереү. **~ся** берләшеү

объезжать урап үтеү; **объехать болото** һаҙлыҡты урап үтеү

объём күләм, дәүмәл

объявление белдереү, иғлан; **доска объявлений** иғландар таҡтаһы

объявлять белдереү; **объявить благодарность** рәхмәт белдереү

объяснение 1. аңлатма; **писать объяснение** аңлатма яҙыу **2.** аңлашыу; **объяснение с отцом** атай менән аңлашыу

объяснять аңлатыу; **объяснить правило** ҡағиҙәне аңлатыу

объятие ҡолас, ҡосаҡ; **встретить с распростертыми объятиями** ҡосаҡ йәйеп ҡаршы алыу

обыкновенный ғәҙәти

обыскивать тентеү, ҡарап сығыу; **обыскать все карманы** бөтә кеҫәләрен ҡарап сығыу

обычай ғөрөф, ғөрөф-ғәҙәт, йола; **обычаи народа** халыҡтың ғөрөф-ғәҙәттәре

обычно ғәҙәттә; **как обычно** ғәҙәттә булғанса

обычный 1. ғәҙәттәге; **на обычном месте** ғәҙәттәге урында **2.** ябай; **самая обычная девочка** иң ябай ҡыҙ

обязанный тейеш; **он обязан пойти** ул барырға тейеш

обязательный мәжбүри. **~но** мәжбүри; **явка обязательна** килеү мәжбүри

обязательство йөкләмә

овёс һоло. **~сянка** һоло бутҡаһы

овод күгәүен

овощ йәшелсә. **~ной** йәшелсә

овраг соҡор, йырғанаҡ, йырын; **глубокий овраг** тәрән йырғанаҡ

овца 1. ҡуй; **год Овцы** Ҡуй йылы **2.** һарыҡ

овцеводство һарыҡсылыҡ

овчина һарыҡ тиреһе

огонь ут. **~ненный** ут

огород йәшелсә баҡсаһы

огородить кәртәләп алыу; **огородить участок** участканы кәртәләп алыу

огорчать кәйеф боҙоу, әсендереү. **~ся** әсенеү; **не огорчайся** әсенмә

огорчение әсенеү

огорчённый әсенгән, борсоулы

ограбить талау

ограда кәртә, ҡойма, рәшәткә

огурец ҡыяр

одарённый зирәк, һәләтле

одевать кейендереү. **~ся** кейенеү

одежда кейем, кейем-һалым, өҫ-баш

одеяло юрған, одеял; **шерстяное одеяло** йөн юрған

один 1. бер (*число*) **2.** һыңар; **один сапог** һыңар итек

одинаковый бер төрлө, бер тиң. **~во** бер тиң

одиннадцать ун бер

одинокий яңғыҙ. **~ко** яңғыҙ

одиночество яңғыҙлыҡ; **жить в одиночестве** яңғыҙлыҡта йәшәү

однако ләкин, әммә

одноклассник синыфташ, һабаҡташ

однополчанин полкташ

односельчанин ауылдаш

одобрять хуплау; **одобрить предложение** тәҡдимде хуплау

одуванчик бәпембә

оживать терелеү, йән инеү; **сердце ожило** йөрәк терелде

оживлённый йәнле; **оживлённый спор** йәнле бәхәс

ожидать көтөү

ожог бешеү, яныу

озеро күл. **~ный** күл

озимь ужым. **~мый** ужым

озираться ҡараныу

озорник шаян

озорной шаян, шуҡ

ой уй, ай; **ой, как напугал** уй, ҡайһылай ҡурҡытты

океан океан

окликать өндәшеү

окно тәҙрә; **открыть окно** тәҙрә асыу. **~онный** тәҙрә

около 1. самаһы, тирәһендә; **около одного килограмма** бер килограмм самаһы **2.** эргәһендә, янында **около окна** тәҙрә янында. **~ десяти** унлап. **~ месяца** айлап. **~ сорока** ҡырҡлап

окончание тамамланыу

окраина сит; **окраина деревни** ауыл сите

окрашенный буяулы

окрестность тирә-яҡ, әйләнә-тирә, тирә-йүн; **окрестности города** ҡаланың тирә-яғы

окружение ҡамау, ҡамауға эләгеү, солғаныш. **~ающий** мөхит

окружность әйләнә

окулист күҙ табибы

окунь алабуға

окучивать күмеү; **окучивать картофель** картуф күмеү

оладья әсе ҡоймаҡ

олень болан. **~ний** болан

олива зәйтүн. **~ковый** зәйтүн

ольха ерек. **~овый** ерек

омут ятыу

он ул

она ул

они улар

оно ул

опаздывать һуңлау

опасность ҡурҡыныс, хәүеф-хәтәр, хәтәр

опасный ҡурҡыныс, хәтәр, хәүефле. **~но** ҡурҡыныс

опережать уҙыу, уҙып китеү

опилки бысҡы ваҡы

опираться таяныу; **опираться на палку** таяҡҡа таяныу

оплата түләү; **сдельная оплата** эш күләменә ҡарап түләү

опозориться рисуай булыу, хурлыҡҡа төшөү (*ҡалыу*)

опора 1. терәк, терәү; **поставить опоры** терәүҙәр ҡуйыу **2.** таяныс (*поддержка*)

опрокидываться ауыу; **телега опрокинулась** арба ауҙы

опрятный бөхтә, ыҫпай. **~вид** бәҫ (*об одежде*)

опускать 1. төшөрөү; **опустить на пол** иҙәнгә төшөрөү **2.** эйеү; **опустить голову** башты эйеү. **~скаться** төшөү

опыт тәжрибә; **богатый опыт** бай тәжрибә. **~ный** тәжрибәле

опять тағы, ҡабат

оранжевый ҡыҙғылт һары

орбита орбита

орбитальный орбиталь

орган ағза; **органы слуха** ишетеү ағзалары

организатор ойоштороусы

организация ойошма

организованный ойошкан

организовывать ойоштороу

орёл бөркөт, карағош. **~линый** бөркөт

орех сәтләүек

оружие корал; **брать в руки оружие** кулға корал алыу

оса һағыҙак. **~иный** һағыҙак

осадок 1. төпрә; **осадок в растительном масле** үҫемлек майының төпрәһе **2.** *мн.* яуым-төшөм (*осадки*); **без осадков** яуым-төшөм юк

осваивать үҙләштереү

освежать сафландырыу. **~ся** сафланыу

освещать нурландырыу, яктыртыу

освещение яктылык

освобождать азат итеү, коткарыу. **~ся** котолоу (*становиться свободным*)

осёл ишәк. **~линый** ишәк

осенний көҙгө

осень көҙ. **~ю** көҙөн, көҙ көнө

осина уҫак. **~овый** уҫак

осколок ярсык

основание нигеҙ; **основание дома** өй нигеҙе

основной төп. **в ~ом** нигеҙҙә

особенно бигерәк тә, айырыуса

оставаться калыу

оставлять калдырыу

останавливать туктатыу. **~ся** тукталыу, туктау

остановка тукталыш

остаток калған өлөш

осторожность абайлык, һаклык; **проявлять осторожность** һаклык күрһәтеү

осторожный һак, ипле. **~но** ипләп, һак

остров утрау

остроумный йор, тапкыр

острый үткер, осло

остужать һыуытыу

остывать һыуыныу, һүрелеү; **чай остыл** сәй һыуынды

осьминог һигеҙаяк

от 1. каршы; **лекарство от кашля** йүтәлгә каршы дарыу **2.** эргәһенән; **от стола** өҫтәл эргәһенән. **~ вас** һеҙҙән. **~ кого** кемдән. **~ меня** минән. **~ нас** беҙҙән. **~ него** унан. **~ тебя** һинән

отара һарык көтөүе

отважный кыйыу, батыр

отверстие тишек, ек

ответ яуап

ответственность яуаплылык; **нести ответственность** яуаплылык тойоу

ответственный яуаплы

отвечать яуап биреү; **ответить на вопрос** һорауға яуап биреү

отвлекать бүлдереү. **~ся** алдырғау

отдавать кайтарыу; **отдать долг** бурысты кайтарыу

отдел бүлек; **отдел кадров** кадрҙар бүлеге

отдельный айырым, башка; **отдельная комната** айырым бүлмә. **~но** айырым, башка; **жить отдельно** айырым тороу

отдых ял

отдыхать ял итеү

отец атай, ата. **~чий** ата. **~цовский** атай

Отечество Ватан; **любовь к Отечеству** Ватанға мөхәббәт; **защитник Отечества** Ватан һаксыһы. **~енный** ватан

отказ кире яуап, риза булмау

отказывать кире кағыу. **~ся 1.** баш тартыу; **отказаться от наследства** мираҫтан баш тар-

тыу **2.** таныу; **отказываться от своих слов** үҙ һүҙеңдән таныу

откалываться ватылып төшөү; **льдина откололась** боҙ ватылып төштө

откос һөҙәк бит

откровенный эскерһеҙ

открывать асыу. **~ться** асылыу

открытие 1. асылыу; **открытие театрального сезона** театр сезонының асылыуы **2.** асыш; **делать открытие** асыш яһау

открытка котлау хаты

открытый асыҡ. **~то** асыҡ

откуда ҡайҙан; **откуда едешь?** ҡайҙан киләһең?

отламывать китеү. **~ся** кителеү

отличный бик яҡшы. **~но** бик яҡшы

отменять булдырмау, үткәрмәү; **отменить приказ** приказды үткәрмәү

отметка билдә; **получить хорошую отметку** яҡшы билдә алыу

отмечать билдәләп үтеү, билдәләү; **отметить пятидесятилетие** илле йәшен билдәләү; **отметить на карте** картала билдәләү

отнимать алыу, тартып алыу; **работа отняла много сил** эш күп көстө алды

относить алып барыу

отношение мөнәсәбәт

отомстить үс алыу

отпираться асылып китеү

отправлять ебәреү, һалыу; **отправить книги почтой** почта аша китап һалыу

отпуск ял, отпуск

отпускать ебәреү

отрава ағыу

отравить ағыулау, ағыулап үлтереү. **~ся** ағыуланыу

отрасль тармаҡ; **важнейшие отрасли народного хозяйства** халыҡ хужалығының мөһим тармаҡтары

отрицательный кире

отрицать кире ҡағыу, инкар итеү

отрываться өҙөлөү; **пуговица оторвалась** төймә өҙөлдө

отрывок өҙөк; **отрывок из романа** романдан өҙөк

отряхиваться ҡағыныу; **отряхнуться от снега** ҡарҙан ҡағыныу

отставать артта ҡалыу, ҡалыу; **отстать от поезда** поездан тороп ҡалыу

отстаивать яҡлау (*защищать*); **отстаивать свои права** үҙ хоҡуҡтарыңды яҡлау

отступать сигенеү; **отступать назад** артҡа сигенеү

отсутствие юҡлыҡ, булмау

отсюда бынан, ошонан; **уйди отсюда** бынан кит; **не уходи отсюда** ошонан китмәй тор

оттаивать иретеү

оттепель епшек

оттуда шунан, тегенән, унан; **оттуда начать** шунан башлау

отчаяние өмөтһөҙлөк

отчёт иҫәп-хисап, отчёт

отчётливо айырым-асыҡ

отчим үгәй атай

ох әй, аһ

охать уфтаныу (*вздыхать*)

охлаждать һыуытыу, һалҡынайтыу. **~ся** һалҡынайыу, һыуыу

охота ау, һунар, һунарсылыҡ. **~ничий** ау, һунар

охотиться аулау

охотник аусы, һунарсы

охрана һаҡ, һаҡсы

охранник һаҡсы

оценивать баһалау; **оценивать товар** тауарҙы яңынан баһалау

оценка 1. баһа (*мнение*); **положительная оценка** ыңғай баһа 2. билдә (*отметка*)

очаг 1. усаҡ 2. тыуған өй (*родной очаг*)

очень бик, бигерәк, ифрат, хатта, һәләк; **очень красиво** бигерәк матур; **очень хорошо поёт** һәләк яҡшы йырлай

очередь сират; **ожидать очереди** сират көтөү

очки күҙлек. **в ~ах** күҙлекле

ошейник муйынса

ошибаться хаталаныу, яңылышыу

ошибка хата, хаталыҡ, яңылышлыҡ; **сделать ошибку** хата яһау

ошибочный хата, яңылыш. **~но** яңылыш

ощущать тойоу, һиҙеү; **ощущать тепло** йылыны тойоу; **ощущать вкус** тәм һиҙеү

ощущение тойғо, һиҙемләү, хис

П

павлин тауис. **~ий** тауис

паводок ташҡын

павший үлгән

падать 1. ҡолау, йығылыу, тәгәрәү; **падать с коня** аттан йығылыу 2. яуыу; **падает снег** ҡар яуа

падеж *грам.* килеш; **именительный падеж** төп килеш

падчерица үгәй ҡыҙ

палас балаҫ

палец бармаҡ; **большой палец** баш бармаҡ; **указательный палец** һуҡ бармаҡ; **средний палец** урта бармаҡ; **безымянный палец** сығанаҡ бармаҡ

палка таяҡ

памятник һәйкәл, таш

память 1. зиһен, иҫ, хәтер; **хорошая память** яҡшы хәтер 2. иҫтәлек (*о ком-то, о чем-то*)

папа атай

папоротник ҡаҙаяҡ

пар боҫ, быу, пар

пара 1. пар; **пара сапог** бер пар итек 2. иш, ишле; **как пара голубей** ишле күгәрсендәр кеүек

параллель параллель. **~ный** параллель

парень егет

парикмахерская бөҙрәхана

парить быҡтырыу. **~ся** сабыныу, парҙа бешеү

партия партия, фирҡә, төркөм; **партия товара** бер партия тауар; **вступить в партию** фирҡәгә инеү

парус елкән. **~ный** елкән, елкәнле

пасека умарталыҡ

пасмурный болотло, йонсоу; **пасмурная погода** йонсоу көн

пассажир пассажир, юлаусы, юлсы. **~ский** пассажир, юлсылар

пастбище көтөүлек, үреш

пасти көтөү; **пасти скот** мал көтөү

пастила ҡаҡ

пастух көтөүсе

патриот патриот, илһөйәр

патриотизм патриотизм, патриотлыҡ, илһөйәрлек

паук үрмәксе

паутина үрмәксе ауы

пахать һөрөү

пахнуть еҫ килеү, еҫ аңҡыу; **пахнет сеном** бесән еҫе килә

пачка 1. ҡап; **пачка чая** бер ҡап сәй 2. төргәк, бәйләм; **пачка писем** бер бәйләм хат

певец йырсы. **~ица** йырсы

певчий һайрар

пельмени билмән

пена күбек; **морская пена** диңгеҙ күбеге. **~ка** күбек; **пенка варенья** ҡайнатма күбеге

пение 1. йыр; **урок пения** йыр дәресе **2.** һайрау; **пение соловья** һандуғас һайрауы

пень төп, ағас төбө, түңгәк

пепел көл

пепельница көл һауыты

первобытный тәүтормош

первый 1. беренсе; **первый класс** беренсе синыф **2.** тәүге; **первый снег** тәүге ҡар

перевод тәржемә; **дословный перевод** һүҙмә-һүҙ тәржемә

переводить 1. сығарып ҡуйыу; **переводить детей через улицу** балаларҙы урам аша сығарып ҡуйыу **2.** тәржемә итеү; **переводить с русского на башкирский** урыҫ теленән башҡорт теленә тәржемә итеү

переводчик тәржемәсе

переворачивать 1. түңкәреү, әйләндереү; **перевернуть подушку** мендәрҙе әйләндереп һалыу **2.** икенсе яғын асыу; **перевернуть страницу** биттең икенсе яғын асыу

перевязывать бәйләү; **перевязать рану** яраны бәйләү

переговоры һөйләшеү

перегорать яныу; **лампочка перегорела** лампочка янған

преграждать кәртәләү; **перегородить дорогу** юлды кәртәләү

перед 1. ал; **перед платья** күлдәктең алды **2.** алды, алдына; **остановиться перед домом** йорт алдына туҡтау **3.** алдында, ҡаршыһында; **позорить перед людьми** кеше алдында мәсхәрәләү

передавать тапшырыу, әйтеү; **передать привет** сәләм тапшырыу

передача тапшырыу

передвигать күсереү

передний алғы, алдағы; **передний зуб** алғы теш

передразнивать үсекләү

переезд күсенеү

переезжать 1. аша сығыу; **переехать реку** йылғаны аша сығыу **2.** күсенеү (*переселяться*); **переехать в новый дом** яңы йортҡа күсенеү

переживать 1. борсолоу; **зря не переживать** юҡҡа борсолмау **2.** кисереү; **пережить большую радость** ҙур шатлыҡ кисереү

перекрёсток сат, тыҡрыҡ; **перекрёсток дорог** юл саты

перекусывать 1. тешләп өҙөү; **перекусить нитку** епте тешләп өҙөү **2.** тамаҡ ялғау (*кушать*)

перелистывать аҡтарыу

перелом һыныу

перемена 1. тәнәфес; **большая перемена** ҙур тәнәфес **2.** үҙгәреш; **перемены в жизни** тормоштағы үҙгәрештәр

перемешивать болғау, ҡатнаштырыу; **перемешать кашу** бутҡаны болғау

переносить күсереү, алып сығыу

перепел бүҙәнә; **перепёлка** инә бүҙәнә. **~иный** бүҙәнә

переписывать күсереп яҙыу. **~ся** хәбәрләшеү, яҙышыу

переплёт тыш

переправа кисеү

перепрыгивать һикереү; **перепрыгнуть через забор** ҡойма аша һикереп сығыу

перерыв тәнәфес

переставлять күсереү; **переставить стол** өҫтәлде күсереп ҡуйыу

перестать 1. туктау; **перестать петь** йырлауҙан туктау **2.** сеү; **перестань, не плачь!** сеү, илама!

перестрелка атыш

пересыхать 1. ныҡ кибеү; **почва пересохла** тупраҡ ныҡ кипкән **2.** сарсау (*в горле*)

переулок тыҡрыҡ

переход үткәүел

переходить 1. күсеү; **перейти на новую квартиру** яңы фатирға күсеү **2.** үтеү, аша сығыу; **переходить улицу** урам аша сығыу

перец борос

перечница борос һауыты

перешагивать аштлау

перила яндауыр

перина түшәк

период заман, осор, ара; **период развития** үҫеш осоро

перо ҡауырһын, перо, йөн

персидский фарсы

перстень йөҙөк, ҡашлы йөҙөк

перчатка бирсәткә

песец аҡ төлкө; **воротник из песца** аҡ төлкө яға

песня йыр

песок 1. ҡом **2.** *мн.* ҡомлоҡ (*пески*). **~очный** ҡом. **~чаный** ҡом, ҡомло

пёстрый ала, сыбар

петля 1. күҙ (*о вязании*); **спустить петлю** күҙен төшөрөү **2.** элмәк; **обметать петли** элмәктәр йүрмәү

петух әтәс. **~шиный** әтәс

петь 1. йырлау, көйләү; **петь хором** күмәкләп йырлау **2.** сутылдау, һайрау; **соловей поёт** һандуғас сутылдай **3.** ҡысҡырыу (*о петухе*). **~ частушки** таҡмаҡлау

печаль хәсрәт, көйөнөс, моң

печальный көйөнөслө, ҡайғылы, хәсрәтле, һағышлы, моңло; **печальное событие** ҡайғылы ваҡиға; **печальная песня** моңло йыр

печатать баҫыу; **печатать газеты** гәзит баҫыу

печатный 1. баҫыу; **печатный станок** китап баҫыу станогы **2.** баҫма; **писать печатными буквами** баҫма хәрефтәр менән яҙыу

печать 1. мөһөр, мисәт **2.** матбуғат; **дом печати** матбуғат йорто

печень бауыр

печёный бешкән

печь 1. мейес; **чугунная печь** суйын мейес **2.** бешереү; **печь пироги** бәлеш бешереү **3.** ҡыҙҙырыу; **солнце печёт** ҡояш ҡыҙҙыра

печься бешеү; **хлеб испёкся** икмәк беште

пешеход йәйәүле. **~еходный** йәйәүле

пешком йәйәү; **ходить пешком** йәйәү йөрөү

пещера мәмерйә. **~ный** мәмерйә

пиво һыра

пиджак пинжәк

пила бысҡы

пилить 1. бысыу; **пилить дрова** утын бысыу **2.** игәү (*напильником*)

пилот осоусы

пинать тибеү; **пинать ногами** аяҡ менән тибеү. **~ся** тибенеү

пионер алдынғы, юл башлаусы, пионер. **~ский** пионер

пир һый, туй

пирог бәлеш

пирожное пирожный

писатель яҙыусы, әҙип

писать яҙыу; **писать без ошибок** хатаһыҙ яҙыу

письменность яҙыу, әлифба; **арабская письменность** ғәрәп яҙыуы

письменный 1. яҙыу; **письменный стол** яҙыу өҫтәле **2.** яҙма; **письменная работа** яҙма эш

письмо хат

питание ашау, аҙыҡ; **диетическое питание** диетик аҙыҡ

питаться 1. ашау, туҡланыу; **питаться овощами** йәшелсә менән туҡланыу **2.** туйыныу; **питаться в столовой** ашханала туйыныу

пить 1. эсеү; **пить чай** сәй эсеү **2.** уртлау (*большими глотками*)

пища аҙыҡ, аш, ризыҡ, ашамлыҡ

пиявка һөлөк

плавать йөҙөү, йөҙөп йөрөү; **плавать в речке** йылғала йөҙөп йөрөү

плавить иретеү. **-ся** ireү

плавник ҡанат

плакать илау

плакса илаҡ. **-ивый** илаҡ

пламя ялҡын

план план

планета планета

планировать планлаштырыу

плата түләү, хаҡ; **плата за работу** эш хаҡы

платить түләү

платный түләүле

платок яулыҡ. **носовой ~** ҡулъяулыҡ

платье күлдәк

плевать төкөрөү; **плюнуть в лицо** биткә төкөрөү

плен әсирлек; **взять в плен** әсирлеккә алыу

пленный әсирҙәге

плесень үңәҙ

плескать 1. сапылдау; **волны плещут о берег** тулҡындар ярға бәрелеп сапылдай **2.** сәсрәтеү; **плескать водой в лицо** биткә һыу сәсрәтеү

плесневеть күгәреү; **хлеб плесневеет от сырости** еүешлектән икмәк күгәрә

плести үреү; **плести корзину** кәрзин үреү

плетёный үрмә

плеть ҡамсы. **-ка** ҡамсы

плечо иңбаш, иң, яурын

плов былау

пловец йөҙөүсе; **соревнование пловцов** йөҙөүселәр ярышы

плод емеш. **-овый** емеш

плодородный уңдырышлы

плоский ялпаҡ, яҫы; **плоская крыша** яҫы түбә

плоскогубцы ҡыпһыуыр

плот һал

плотник балта оҫтаһы, ағас оҫтаһы, балтасы

плохой 1. насар, яман, алама; **плохая погода** насар көн; **плохое слово** яман һүҙ **2.** булыр-булмаҫ; **плохой товар** булыр-булмаҫ тауар. **-хо** насар, алама

площадка майҙансыҡ

площадь майҙан

плуг һабан

плыть 1. йөҙөү **2.** ағыу; **по реке плывут брёвна** йылғанан бүрәнәләр ағып бара **3.** барыу; **плыть на пароходе** пароходта барыу

плюс плюс

плюш хәтфә. **-евый** хәтфә

пляж ҡомлоҡ, пляж

плясать бейеү

по 1. буйынса; **работать по плану** план буйынса эшләү **2.** сәбәпле; **отсутствовать по бо-**

лезни ауырыу сәбәпле булмау **3.** буйлап; **по реке** йылға буйлап

по-английски инглизсә; **говорить по-английски** инглизсә һөйләшеү

по-арабски ғәрәпсә

по-башкирски башҡортса

по-вашему һеҙҙеңсә; **пусть будет по-вашему** һеҙҙеңсә булһын

по-детски балаларса

по-другому башҡаса; **думать по-другому** башҡаса уйлау

по-дружески дуҫтарса

по-моему минеңсә

по-мужски ирҙәрсә

по-нашему беҙҙеңсә

по-немецки немецса

по-прежнему элеккесә; **жить по-прежнему** элеккесә йәшәү

по-соседству йәнәш

по-твоему һинеңсә

по-хорошему иплэп, яҡшылап; **скажи по-хорошему, а то обидится** иплэп әйт, үпкәләр

победа еңеү; **День Победы** Еңеү көнө

победитель еңеүсе

побеждать еңеү; **победить врага** дошманды еңеү

побережье яр буйы; **морское побережье** диңгеҙ буйы

побледнеть ағарыныу; **побледнеть от страха** ҡурҡыуҙан ағарыныу

поблизости яҡында, яҡынтирәлә; **работать поблизости** яҡында эшләү

повар аш бешереүсе, ашнаҡсы

поведение тәртип, ҡылыҡ; **примерное поведение** өлгөлө тәртип

повелитель әмир, хаким

поверить ышаныу; **поверить в успех** уңышҡа ышаныу

поверхность йөҙ, өҫ; **поверхность земли** ер йөҙө

повесить элеп ҡуйыу

повидаться күреү; **зайти повидаться** күреп сығыу

повод һылтау, сәбәп, хәйлә; **главный повод** төп сәбәп; **найди повод** хәйләһен тап

поводырь етәкләүсе

поворачивать бороу, ҡайырыу, боролоу; **повернуть голову** башты бороу; **повернуть направо** уңға боролоу

поворот боролма; **повороты дороги** юл боролмалары

повторять ҡабатлау; **повторять урок** дәресте ҡабатлау

повышать арттырыу, күтәреү; **повысить заработную плату** эш хаҡын арттырыу. **~ся** артыу, күтәрелеү

погибать һәләк булыу

поговорить һөйләшеп алыу; **поговорить о работе** эш тураһында һөйләшеп алыу

поговорка әйтем

погода һауа; **прогноз погоды** һауа торошо

погреб баҙ, мөгәрәп

под 1. аҫтына; **положить под стекло** быяла аҫтына ҡуйыу **2.** тигән; **бутылка под молоко** һөткә тигән шешә **3.** аҫтында; **идти под дождём** ямғыр аҫтында барыу

подарить бүләк итеү; **подарить на память** иҫтәлеккә бүләк итеү

подарок бүләк

подать алып биреү; **подать пальто** пальтоны алып биреү

подаяние хәйер

подбирать 1. алып ҡуйыу; **подобрать доску** таҡтаны алып ҡуйыу **2.** яратыу; **подобрать ключ к замку** йоҙаҡҡа асҡыс яратыу **3.** үҙеңә алыу; **подобрать щенка** көсөктө үҙеңә алыу

подбородок эйәк

подбрасывать сөйөү; **подбросить мяч** тупты сөйөү

подвал подвал, иҙән аҫты. **~ьный** подвал

подвиг батырлыҡ

подвижный теремек

подвох этлек; **почувствовать подвох** этлек һиҙеү

подгонять 1. ҡыуып килтереү; **подогнать скот к воротам** малды ҡапҡаға ҡыуып килтереү **2.** яратыу (*прилаживать*), яйлау; **подогнать стекло к раме** быяланы рамға ҡуйыу

подгорать көйөү; **молоко подгорело** һөт көйгән

подготовительный әҙерлек

подготовка әҙерлек

поддаваться бирешеү; **поддаться противнику** ҡаршы яҡҡа бирешеү. **~ уговорам** ыңғайлау

поддельный ялған

поддержка 1. терәк (*опора*) **2.** ярҙам; **получить поддержку** ярҙам алыу

поджаривать ҡурыу, ҡыҙҙырыу; **поджаривать мясо** ит ҡурыу

поджимать 1. ҡымтыу (*губы*) **2.** ҡыҫыу (*хвост*)

поджог ут төртөү

подкладка эслек

подкова даға

подковывать дағалау; **подковать коня** ат дағалау

подлежащее грам. эйә

подлец әҙәм аҡтығы

подлиза ялағай

подлизываться юхаланыу, ялағайланыу

подложный ялған; **подложный документ** ялған документ

подлость ҡәбәхәтлек, түбәнлек, этлек, әшәкелек

подлый ҡәбәхәт; **подлый поступок** ҡәбәхәт эш

подметать һепереү

поднимать 1. күтәреү, мендереү; **поднять ногу** аяҡты күтәреү; **поднять кирпич на крышу** кирбесте ҡыйыҡҡа мендереү **2.** борҡотоу; **поднимать пыль** саң борҡотоу. **~ся 1.** күтәрелеү, менеү

поднос батмус

пододеяльник юрған тышы

подозревать шикләнеү, шик тотоу

подозрение шик, шөбһә; **вызывать подозрения** шик тыуҙырыу

подозрительный шикле

подоконник тәҙрә төбө

подошва табан

подписывать ҡул ҡуйыу. **~ся** ҡул ҡуйыу

подпись ҡултамға

подрастающий үҫеп килеүсе; **подрастающее поколение** үҫеп килеүсе быуын

подробный ентекле. **~но** ентекләп

подросток үҫмер. **~ковый** үҫмер

подруга иптәш ҡыҙ, дуҫ, әхирәт

подружиться дуҫлашыу

подряд рәттән

подснежник умырзая

подсоединять тоташтырыу

подсолнух көнбағыш; **семечка подсолнуха** көнбағыш орлоғо. **~ечный** көнбағыш; **подсолнечное масло** көнбағыш майы

подставка терәк

подстерегать һағалау

подсчитывать барлау, иҫәпләп сығарыу; **подсчитать гусей** ҡаҙҙарҙы барлау

подтверждать дөрөҫләү, раҫлау; **подтвердить сказанное** әйткәнде дөрөҫләү;

подушка яҫтыҡ, мендәр

подхалим ялағай, ярамһаҡ

подходить 1. яҡын килеү; **подходить к дому** өйгә яҡын килеү **2.** ярау; **для этой работы ты не подходишь** был эшкә һин ярамайһың

подчеркивать аҫтына һыҙыу; **подчеркнуть ошибки** хаталарҙың аҫтына һыҙыу

подчинять буйһондороу. **~ся** буйһоноу; **подчиняться закону** законға буйһоноу

подъем үр

поединок алыш, көрәш; **выйти на поединок** алышҡа сығыу

поездка ҡыҫҡа сәфәр; **вернуться из поездки** ҡыҫҡа сәфәрҙән ҡайтыу

поесть ашап алыу; **поесть перед дорогой** юлға сығыр алдынан ашап алыу

поехать китеү; **поехать в дом отдыха** ял йортона китеү

пожалуйста 1. зинһар; **скажи, пожалуйста** зинһар, әйт әле **2.** берүк; **пожалуйста, сделай уж это** берүк шуны эшләй күр инде

пожар янғын, ут; **тушить пожар** янғын һүндереү

пожарник янғын һүндереүсе

пожелание теләк

пожениться өйләнешеү

пожилой өлкән йәштәге, оло йәштәге

позавчера элекке көн, өләкөгөн

позади артта

позвать саҡырыу; **позвать друзей в гости** дуҫтарҙы ҡунаҡҡа саҡырыу

позвонок *анат.* умыртҡа һөйәге. **~чник** умыртҡа

поздний һуң, ҡара; **поздняя осень** ҡара көҙ. **~но** һуң; **возвращаться поздно** һуң ҡайтыу

поздравление ҡотлау. **~ительный** ҡотлау

поздравлять ҡотлау, тәбрикләү; **поздравить с праздником** байрам менән ҡотлау

позже һуңыраҡ; **он пришёл позже меня** ул минән һуңыраҡ килде

познакомить таныштырыу. **~ся** танышыу

позор ғәрлек, мәсхәрә, хурлыҡ; **клеймить позором** хурлыҡ тамғаһы һалыу

позорный ғәрлек, хурлыҡлы

поить һуғарыу, эсереү; **поить лошадей** аттарҙы һуғарыу

пока 1. әлегә, әле; **пока ничего не известно** әлегә бер нәмә лә билдәле түгел **2.** хәҙергә; **побудь пока здесь** хәҙергә ошонда тороп тор

показывать күрһәтеү; **показывать пальцем** төртөп күрһәтеү

покой 1. тынғы; **не находить покоя** тынғы тапмау **2.** тынлыҡ, тыныслыҡ; **душевный покой** күңел тыныслығы

поколение быуын

покорный буйһоноусан, итәғәтле

покраснеть ҡыҙарыу

покрывало япма, йәймә, ябыу

покрывать ҡаплау, ябыу; **покрыть крышу железом** ҡыйыҡты тимер менән ябыу

покупатель һатып алыусы

покупать һатып алыу

пол 1. иҙән; **вымыть пол** иҙән йыуыу **2.** енес, зат; **женский пол** ҡатын-ҡыҙ енесе; **мужской пол** ир заты

пол-... ярым, ярты; **полоборота** ярым әйләнеш

полдень төш ваҡыты, өйлә, төш. **~уденный** төшкө, өйлә

поле 1. ялан **2.** баҫыу, ҡыр (*засеянный участок земли*); **ржаное поле** арыш баҫыуы. **~вой** баҫыу, ҡыр; **полевые работы** ҡыр эштәре

полезный файҙалы, мәнфәғәтле; **быть полезным** файҙалы булыу

полёт осош

ползать шыуышыу

поливать һибеү, һыу һибеү

политик сәйәсмән; **дальновидный политик** алдан күреүсән сәйәсмән

политика сәйәсәт

политический сәйәси

полка кәштә

полночь төн уртаһы; **около полуночи** төн уртаһы тирәһе

полный тулы

половина ярты, ярым; **половина яблока** алманың яртыһы

половник аш сөмесе

половодье ташҡын; **весеннее половодье** яҙғы ташҡын

половой иҙән; **половая тряпка** иҙән сепрәге

положительный ыңғай; **положительный ответ** ыңғай яуап

положить һалыу, ҡуйыу; **положить сахар в чай** сәйгә шәкәр һалыу

полоса буй, һыҙыҡ

полосатый буйлы; **полосатый халат** буйлы халат

полоскать сайҡау; **полоскать рот** ауыҙ сайҡау

полотенце 1. таҫтамал; **полотенце для рук** ҡул таҫтамалы; **банное полотенце** мунса таҫтамалы **2.** һөлгө (*с вышивкой на концах*)

полоть утау

полтора бер ярым, ярым; **полтора года** йыл ярым

полу-... ярым; **полудикий** ярым ҡырағай

полуостров ярымутрау

полусонный йоҡолы-йоҡоло

получать алыу; **получать зарплату** эш хаҡы алыу. **~ся** уңыу

полушарие ярымшар

полчаса ярты сәғәт

полынь әрем

полыхать ялҡынланыу, дөрләп яныу; **закат полыхает** ҡояш байышы ялҡынлана

польза файҙа; **приносить пользу** файҙа килтереү

пользоваться файҙаланыу; **пользоваться услугами телеграфа** телеграф хеҙмәтенән файҙаланыу

полюс полюс, ҡотоп

поляна аҡлан

полярник полярник, ҡотопсо

полярный поляр

помада ирен буяуы (*губная*)

помёт тиҙәк

помириться ярашыу

помнить иҫтә тотоу, иҫләү, хәтерҙә тотоу, хәтерләү

помогать ярҙам итеү; **помочь советом** кәңәш менән ярҙам итеү

помощь ярҙам; **получать помощь** ярҙам алыу

помыть йыуыу. **~ся** йыуыныу

понедельник дүшәмбе; **в понедельник** дүшәмбе көндө

понимать 1. аңлау; **понять правильно** дөрөҫ аңлау; **понимать друг друга** бер-беренде аңлау **2.** төшөнөү; **понять смысл** мәғәнәһенә төшөнөү

понравиться оҡшау

понятный аңлайышлы. **~но** аңлашыла, аңлайышлы

поочерёдно алмашлап; **спать поочерёдно** алмашлап йоҡлау

попадать 1. тейҙереү; **попасть камнем в окно** таш ме-

нән тәҙрәгә тейҙереү **2.** эләгеү (*оказаться, очутиться*); **попасть в буран** буранға эләгеү

поперечный арҡыры; **~ёк** арҡыры

поперхнуться сәсәү

поплавок ҡалҡыуыс

попозже һуңғараҡ

пополам урталай; **разделить пополам** урталай бүлеү; **разломаться пополам** урталайға һыныу

поправлять йүнәтеү, төҙәтеү; **поправить ошибку** хатаны төҙәтеү. **~ся 1.** рәтләнеү, төҙәлеү; **больной поправился** ауырыу төҙәлде **2.** һимереү (*набирать вес*)

попрошайка теләнсе, һораныусы

попрошайничать һораныу, теләнселәү

попугай тутыйғош

популярный танылған

попусту бушҡа; **попусту терять время** бушҡа ваҡыт әрәм итеү

попутный ыңғай

попутчик юлдаш; **найти попутчика** юлдаш табыу

пора мәл, ваҡыт, саҡ; **зимняя пора** ҡышҡы мәл

поражение еңелеү; **терпеть поражение** еңелеүгә осрау

пораньше алданыраҡ

порог тупһа

поросёнок сусҡа балаһы

порох дары

порошок порошок, онтаҡ

портить боҙоу; **портить зрение** күҙҙе боҙоу. **~ся** боҙолоу; **зрение испортилось** күҙ боҙолдо

портниха тегенсе

портрет һүрәт, портрет

порция өлөш

порядок 1. тәртип; **общественный порядок** йәмғәт тәртибе **2.** көй; погов. **каков дом, таков и порядок** өйөнә күрә көйө

порядочный йүнле, намыҫлы

посадить ултыртыу

посвящать арнау, бағышлау; **посвятить песню матери** йырҙы әсәйгә бағышлау

посев сәсеү, сәсеүлек. **~ной** сәсеү

поседеть сәс ағарыу

посёлок ҡасаба

посередине уртала

поскользнуться тайыу, тайып китеү; **поскользнуться на льду** боҙҙа тайыу

после 1. һуң (*предлог*); **после обеда** төштән һуң **2.** аҙаҡ, аҙаҡтан; **поговорим после** аҙаҡ һөйләшербеҙ

последний һуңғы, аҙаҡҡы; **последняя надежда** аҙаҡҡы өмөт; **последний урок** һуңғы дәрес

последствие эҙемтә

послезавтра иртәнән һуң

пословица мәҡәл

послушный тыңлаусан, итәғәтле

пособие ҡулланма, әсбап; **учебные пособия** уҡыу әсбаптары

посол илсе

посолить тоҙлау, тоҙ һалыу

поспевать бешеү, өлгөрөү; **калина поспевает** балан бешә

постановление ҡарар

постель түшәк, урын

постепенно тора-бара

посторонний сит, ят

постоянный даими. **~но** әкренләп, яйлап, гел

поступать 1. эшләү; **он поступил правильно** ул дөрөҫ эшләгән **2.** инеү; **поступить в институт** институтҡа инеү

поступок эшләнгән эш, ҡылыҡ; **совершить смелый поступок** ҡыйыу аҙым яһау

посуда һауыт-һаба, һауыт

посылать ебәреү; **послать письмо** хат ебәреү

посылка ебәреү, посылка; **отправить посылку** посылка ебәреү

посыпать һибеү; **посыпать сахаром** шәкәр һибеү

пот тир

потерять юғалтыу. **~ся** юғалыу

потеть тирләү; **его лоб потеет** маңлайы тирләй

поток ағым

потолок түшәм

потом аҙаҡ, аҙаҡтан, һуңынан, шунан; **поговорим потом** аҙаҡ һөйләшербеҙ

потомок тоҡом

потому что сөнки

потухший һүнгән

похудеть ябығыу, һурығыу

поцарапать һыҙырыу; **поцарапать себе руку** ҡулды һыҙырыу. **~ся** һыҙырылыу;

поцеловать үбеү, үптереү

почём *разг.* ни хаҡ

почему ни өсөн, ниңә, нишләп

почерк ҡул, яҙыу

почёт хөрмәт, почёт

почётный маҡтаулы, почёт; **почётный караул** почёт ҡарауылы. **~ное место** түр

почка 1. *анат.* бөйөр (*орган*) **2.** бөрө; **плодовые почки** емеш бөрөләре

почта почта; **разносить почту** почта таратыу. **~овый** почта

почтальон хат ташыусы, почтальон

почтение хөрмәт; **с почтением** хөрмәт менән

почти тиерлек, яҡын

почувствовать һиҙеү

пошутить шаяртыу

поэзия поэзия, шиғриәт

поэма поэма

поэт шағир

поэтесса шағирә

поэтический шиғри

поэтому шуға күрә, шунлыҡтан

пояс бил, билбау, биллек; **кожаный пояс** ҡайыш билбау

поясница бил; **болит поясница** бил ауырта

правда дөрөҫлөк, аныҡ, хаҡлыҡ, хәҡиҡәт; **говорить правду** дөрөҫөн әйтеү

правило ҡағиҙә; **правила уличного движения** урам хәрәкәте ҡағиҙәләре

правильный дөрөҫ, тура, хаҡ; **правильный ответ** дөрөҫ яуап. **~но** дөрөҫ

правительство хөкүмәт

править идара итеү (*руководить*); **править страной** ил менән идара итеү

правнук бүлә. **~чка** бүләсәр

право хаҡ; **я имею право** хаҡым бар

правый 1. уң; **правая сторона** уң яҡ **2.** хаҡлы; **быть правым** хаҡлы булыу

праздник байрам. **~чный** байрам

праздновать билдәләү, байрам итеү; **праздновать пятидесятилетие** илле йәшен билдәләү

преграда кәртә

предавать һатыу, хыянат итеү; **предать друзей** дуҫтарына хыянат итеү

предание риүәйәт

преданный тоғро

предатель һатлыҡ йән, хыянатсы

предательство хыянат

предисловие һүҙ башы

предки ата-баба, бабалар, боронғолар

предлагать тәҡдим итеү; **предложить помощь** ярҙам тәҡдим итеү

предложение 1. тәҡдим; **внести предложение** тәҡдим индереү **2.** грам. һөйләм; **главное предложение** баш һөйләм

предмет 1. әйбер, нәмә; **тяжёлый предмет** ауыр нәмә **2.** предмет; **мой любимый предмет** минең яратҡан фәнем

предполагать уйлау, фараз итеү

предположение фараз

предприимчивый эшлекле

предприниматель эшҡыуар

председатель председатель, рәйес; **председатель правления** идара рәйесе

предсказывать алдан әйтеү, юрау, төш юрау

предупреждать иҫкәртеү. **-ение** иҫкәртеү; **сделать предупреждение** иҫкәртеү яһау

преимущественно күбеһенсә

прекрасный гүзәл

прекращать туҡтатыу; **прекратить работу** эште туҡтатыу. **-ся** туҡтау; **дождь прекратился** ямғыр туҡтаны

пренебрегать ерәнеү, иҫәпкә алмау; **пренебрегать советом** кәңәште иҫәпкә алмау

преодолевать еңеү, еңеп сығыу; **преодолеть трудности** ауырлыҡтарҙы еңеп сығыу

преподаватель уҡытыусы

преподавать уҡытыу

препятствие ҡаршылыҡ

прерывать туҡтатыу, өҙөү; **прервать разговор** һүҙҙе өҙөү

преследовать эҙәрләү; **преследовать хищника** йыртҡысты эҙәрләү

преступление енәйәт; **совершить преступление** енәйәт эшләү

преступник енәйәтсе; **арестовать преступника** енәйәтсене ҡулға алыу

преувеличивать шапыртыу, арттырыу

прибавлять өҫтәү. **-ся** оҙайыу, өҫтәлеү

прибаутка әйтемсә

прибивать ҡаҙаҡлау

приближать яҡынайтыу. **-ся** килеү, яҡынайыу; **зима приближается** ҡыш яҡыная

приблизительный яҡынса; **приблизительная стоимость** яҡынса хаҡы. **-но** яҡынса, самаһы

прибыль табыш, төшөм

привет сәләм; **передавать привет** сәләм әйтеү

приветливый алсаҡ, көләс, яғымлы

приветствовать сәләмләү, сәләм биреү

привлекательный һөйкөмлө, яғымлы

привлекать йәлеп итеү; **привлечь внимание** иғтибарҙы йәлеп итеү

приводить алып килеү, килтереү

привозить алып килеү

привыкать 1. ғәҙәтләнеү, күнегеү, өйрәнеү; **привыкнуть курить** тәмәке тартыуға өйрәнеү **2.** эйәләшеү; **привыкнуть друг к другу** бер-береңә эйәләшеү

привычка ғәҙәт

привязывать тағыу, бәйләп ҡуйыу; **привязать коня** атты бәйләп ҡуйыу

привязь бәй; **собака на привязи** бәйҙәге эт

пригласительный саҡырыу

приглашать саҡырыу; **пригласить на концерт** концертҡа саҡырыу

приглашение саҡырыу

приговор хөкөм

приготавливаться әҙерләнеү; **приготовиться к занятиям** дәрестәргә әҙерләнеү

приготовить әҙерләнеү, әҙерләү; **приготовить подарок** бүләк әҙерләү

приезжать килеү

прижиматься һыйыныу; **ребёнок прижался к матери** бала әсәһенә һыйынды

приз бүләк, приз; **получить первый приз** беренсе призды алыу

приказ бойороҡ, приказ; **выполнять приказ** бойороҡто үтәү

приказывать бойороу, ҡушыу; **сердце приказывает** йөрәк ҡуша

приклеивать йәбештереү

приключение ваҡиға, мажара

приключенческий мажаралы

прикреплять йәбештереү, ҡаҙау; **прикрепить значок к груди** значокты түшкә ҡаҙау

прилагательное *грам.* сифат

прилежный тырыш

прилипать йәбешеү, һылашыу; **грязь прилипла к сапогам** итектәргә балсыҡ һылашҡан

применение ҡулланыу

пример 1. миҫал; **удачный пример** уңышлы миҫал **2.** өлгө; **новый пример** яңы өлгө

примерный 1. өлгөлө; **примерное поведение** өлгөлө тәртип **2.** яҡынса (*приблизительный*); **примерная стоимость** яҡынса хаҡы. **~но** тиерлек, яҡынса

примета 1. билдә; **особые приметы** айырым билдәләр **2.** ырым; **верить в приметы** ырымдарға ышаныу

принадлежность кәрәк-яраҡ; **учебные принадлежности** уҡыу кәрәк-яраҡтары

принимать алыу, ҡабул итеү; **принять предложение** тәҡдимде ҡабул итеү; **принять подарок** бүләк алыу

приносить килтереү

принципиальный принципиаль

приправа тәмләткес; **класть в суп приправы** ашҡа тәмләткестәр һалыу

природа тәбиғәт, тәбиғәт донъяһы; **явления природы** тәбиғәт күренештәре

природный тәбиғи

приручать эйәләштереү

приседать сүгеү, сүкәйеү; **присесть на корточки** сүкәйеп ултырыу

присутствовать булыу; **присутствовать на собрании** йыйылышта булыу

присяга ант; **давать присягу** ант итеү

притаиться боҫоу

притворяться һалышыу

приучать өйрәтеү, ғәҙәтләндереү, күндереү, күнектереү, эйәләштереү; **приучать к труду** эшкә күнектереү; **приучить к порядку** тәртипкә өйрәтеү

прицеплять тағыу; **прицеплять вагон** вагон тағыу

причастие *грам.* сифат ҡылым

причёска сәстараш, причёска; **изменить причёску** причёсканы үҙгәртеү

причина сәбәп; **причина болезни** ауырыуҙың сәбәбе

приятель иптәш, әшнә

приятного аппетита аш булһын

приятный 1. күңелле, рәхәт; **приятный мотив** күңелле көй **2.** яғымлы; **приятный человек** яғымлы кеше. **~но** рәхәт

про хаҡында, тураһында; **сказка про волка** бүре хаҡында әкиәт

про себя эстән; **читать про себя** эстән уҡыу

пробка бөкө, тығын; **деревянная пробка** ағас тығын; **на улице образовалась пробка** урамда тығылыш барлыҡҡа килде

проблема мәсьәлә, проблема

пробовать 1. һынау, һынап ҡарау; **пробовать свои силы** үҙ көсөңдө һынап ҡарау **2.** тәмләү (*на вкус*)

проверка тикшереү, барлау; **проверка документов** документтарҙы барлау

проверять 1. тикшереү, барлау; **проверить документы** документтарҙы тикшереү **2.** һынап ҡарау; **проверить знания учащихся** уҡыусыларҙың белемен һынап ҡарау. **~ся** һыналыу

проветривать елләтеү; **проветривать комнату** бүлмәне елләтеү

проводить 1. индереү; **провести газ** газ индереү **2.** алып инеү; **провести гостей в комнату** ҡунаҡтарҙы бүлмәгә алып инеү

проводы оҙатыу; **проводы зимы** ҡышты оҙатыу

провожать оҙатыу

проволока сым, тимерсыбыҡ

прогноз күҙаллау, алдан әйтеү; **прогноз погоды** һауа торошон алдан әйтеү

проголодаться асығыу; **ребёнок проголодался** бала асыҡҡан

продавать һатыу, һатып ебәреү

продавец һатыусы

продлевать оҙайтыу, оҙонайтыу; **продлить рабочий день** эш көнөн оҙайтыу

продолжать дауам итеү; **продолжить работу** эште дауам итеү. **~ся** дауам итеү

продолжение дауамы, дауам итеү; **продолжение следует** дауамы бар

продолжительный оҙайлы

продукт аҙыҡ, аҙыҡ-түлек; **молочные продукты** һөт аҙыҡтары. **~овый** аҙыҡ-түлек

проездом барышлай, уҙышлай, юлайҡан; **я был в этом городе только проездом** мин был ҡалала юлайҡан ғына булғайным

проезжать уҙыу, эргәһенән уҙыу; **проехать мимо станции** станция эргәһенән үтеү

прожорливый аскерһә

прозвище ҡушамат; **дать прозвище** ҡушамат тағыу

прозрачный үтә күренмәле

проигрывать 1. отолоу, еңелеү; **проиграть матч** матчта отолоу **2.** оттороу; **проиграть деньги** аҡса оттороу

произведение *литер.* әҫәр

производитель етештереүсе

производить эшләп сығарыу; **завод производит станки** завод станоктар эшләп сығара

производство етештереү. **~енный** етештереү

произношение әйтелеш

происхождение 1. барлыҡҡа, килеү; **происхождение языка** телдең барлыҡҡа килеүе **2.** сығыш, килеп сығыш; **он по происхождению башкир** сығышы менән башҡорт

прокалывать тишеү

проклинать ҡарғау. **~ятие** ҡарғау

пролив *геогр.* боғаҙ

проливать түгеү; **пролить молоко** һөт түгеү. **~ся** түгелеү

промежуток ара, аралыҡ

промокать күшегеү, манма һыу булыу; **промокнуть под дождем** ямғырҙа күшегеү

промышленность сәнәғәт. **~ый** промышленность

пронзительный әсе

проникать үтеп инеү, инеү; **в лодку проникла вода** кәмәгә һыу ингән

проноситься жыйылдау (*со свистом*); **со свистом проносятся пули** пулялар жыйылдап оса

пропавший юғалған

пропадать юғалыу, бөтөү; **у меня пропал голос** тауышым бөттө

пропуск 1. пропуск; **предъявить пропуск** пропускыны күрһәтеү **2.** ҡалдырыу; **пропуски уроков** дәрес ҡалдырыу

пропускать 1. ҡалдырыу; **пропустить строчку** бер юлды төшөрөп ҡалдырыу **2.** үткәреү; **пропускать в дверь** ишектән үткәреү

прорастать үреү, үреп сығыу, шытыу, шытып бөтөү

прорезь уйым; **прорезь для рукава** еҙ төбө уйымы

пророк пәйғәмбәр

прорубать уйыу; **прорубить окно** тәҙрә уйыу

прорубь мәке; **брать воду из проруби** мәкенән һыу алыу

прорывать йырыу; **вода прорвала плотину** һыу плотинаны йырған

просеивать иләү; **просеять муку** он иләү

просить үтенеү, һорау; **просить прощения** ғәфү үтенеү

прославлять данлау. **~ся** дан алыу, дан ҡаҙаныу

просо тары. **~яной** тары

простой ябай

простор иркенлек, киңлек

просторный иркен. **~но** иркен

пространство аралыҡ, бушлыҡ

простуда һыуыҡ тейеү; **сильная простуда** ныҡ һыуыҡ тейеү

простудиться һалҡын тейеү

простыня түшәк ябыуы, простыня

просыпать йоҡлап ҡалыу

просыпаться уяныу, йоҡонан уяныу; **проснулся в семь часов** сәғәт етелә уяндым

просьба үтенес, һорау

протекать ағып китеү, уҙыу

против ҡаршы; **плыть против течения** ағымға ҡаршы йөҙөү

противник 1. ҡаршы кеше; **противник нового** яңылыҡҡа ҡаршы кеше **2.** дошман (*соперник*)

противодействие ҡаршылыҡ

противоположная сторона аръяҡ

противоположный ҡаршы; **противоположный берег** ҡаршы яҡтағы

противоречие ҡаршылыҡ; **противоречия взглядов** ҡараштар ҡаршылыҡтары

противостоять ҡаршы тороу

проточный ағын

протухать еҫләнеү, һаҫыу, һөрһөү; **мясо протухло** ит еҫләнгән

протягивать һоноу; **протянуть руку** ҡулды һоноу

протяжный оҙон

профессия профессия, һөнәр; **профессия токаря** токарь һөнәре

прохлада һалҡынлыҡ

прохладный еләҫ, һалҡынса; **прохладное место** еләҫ ер . **~но** һалҡынса, еләҫ

проход үтеү; **проход запрещён** үтеү тыйылған

проходимый үтмәле; **непроходимый** үтмәле түгел

проходить уҙыу, үтеү; **пройти через дверь** ишектән уҙыу

прохожий үткенсе, юлаусы

прочитать уҡыу, уҡып сығыу

прочный ныҡ

прошедший уҙған, үткән; **прошедшей зимой** уҙған ҡыш; **прошедшее время** үткән заман

прошлогодний былтырғы

прошлый уҙған, үткән; **прошлый год** үткән йыл. **в ~ом году** былтыр; **летом прошлого года** былтыр йәй

прощай хуш; **прощай, будь здоров** хуш, иҫән бул. **~те** хушығыҙ

прощание һаубуллашыу; **прощание с друзьями** дуҫтар менән һаубуллашыу

прощать ғәфү итеү; **не простить измены** хыянатты ғәфү итмәү. **~ся** хушлашыу, һаубуллашыу

проясняться аяҙыу, яҡтырыу, аяҙытыу; **погода прояснилась** көн аяҙытты

пруд быуа

прыгать һикереү

прыжок һикереү, һикереш; **прыжок в высоту** бейеклеккә һикереү

пряжа еп

прямой тура, төҙ; **прямое дерево** төҙ ағас; **прямая речь** тура телмәр. **~мо** тура, тураға, туранан; **сказать прямо** туранан әйтеү

пряник перәник, прәник; **медовый пряник** баллы перәник. **~чный** перәник

прятать йәшереү, йыйыу; **прятать вещь** әйберҙе йәшереү. **~ся** йәшенеү, йәшеренеү, ҡасыу

прятки йәшенмәк; **играть в прятки** йәшенмәк уйнау

птенец ҡош балаһы

птица 1. ҡош; **домашняя птица** йорт ҡошо **2.** *мн.* ҡош-ҡорт. **~чий** ҡош

пугать ҡурҡытыу. **~ся** ҡурҡыу, өркөү, шөрләү; **пугаться темноты** ҡараңғынан шөрләү

пугливый өркәк

пуговица төймә

пудриться биткә кершән яғыу

пузырь ҡыуыҡ

пункт пункт, урын; **переговорный пункт телефонной станции** телефон станцияһының һөйләшеү пункты

пускать 1. ебәреү; **пустить санки с горы** сананы тауҙан төшөрөп ебәреү **2.** тамырланыу (*корни*); **саженец пустил корни** үрсетмә тамырланды

пустеть бушау; **клуб опустел** клуб бушаны

пустой буш

пустота ҡыуышлыҡ

пустыня сүллек, сүл

пустырь ташландыҡ

пустяк юҡ-бар

пустяковый булыр-булмаҫ

путаница буталыш

путать 1. бутау; **путать имена** исемдәрен бутау **2.** сыуалтыу; **запутать** сыуалтып бөтөрөү.

путешественник сәйәхәтсе

путешествие сәйәхәт, сәфәр; **отправиться в путешествие** сәфәргә китеү

путешествовать сәйәхәт итеү

путник юлсы

путь юл; **дальний путь** алыҫ юл; **по пути** юл ыңғайында

пух мамыҡ

пучок бәйләм

пушистый мамыҡлы, мамыҡ

пушка туп; **стрелять из пушки** туптан атыу

пчела бал ҡорто, умарта ҡорто

пчеловод умартасы

пчеловодство умартасылыҡ

пшеница бойҙай. **~чный** бойҙай

пшено тары ярмаһы. **~ый** тары; **пшённая каша** тары бутҡаһы

пылать 1. ләүкеү; **вдали пылает огонь** алыҫта ут ләүкей **2.** ялҡынланыу; **закат пылает** ҡояш байышы ялҡынлана

пылесос саң һурғыс, саң һурҙырғыс; **чистить ковёр пылесосом** келәмде саң һурғыс менән таҙартыу

пыль саң, туҙан; **поднимать пыль** туҙан күтәреү

пыльный туҙанлы

пыльца һеркә

пытаться тырышып ҡарау; **пытался решить задачу** мәсьәләне сисергә тырышып ҡараны

пытка ғазап, яза; **терпеть пытки** ғазап сигеү

пышный ҡабарынҡы

пьянеть иҫереү

пьяница эскесе

пьяный иҫерек

пюре иҙмә; **картофельное пюре** картуф иҙмәһе

пятерка бишле; **поставить пятёрку** бишле ҡуйыу. **~ро** бишәү

пятидесятый илленсе

пятиться сигенеү; **пятиться назад** артҡа сигенеү

пятка үксә

пятнадцать ун биш

пятнистый ала

пятница йома; **идти на молитву в пятницу** йомаға барыу

пятно тап

пятый бишенсе

пять биш

пятьдесят илле; **пятьдесят пять** илле биш

пятьсот биш йөҙ

Р

раб ҡол

работа эш. **~чий** эш

работать эшләү

работник эшсе, хеҙмәтсе

работящий эшсән

рабство ҡоллоҡ

равенство тигеҙлек

равнина тигеҙлек

равно тиң, тигеҙ

равновесие тигеҙлек

равнодушный вайымһыҙ

равный тигеҙ, тиң, тиңдәш; **равный ему** уға тиңдәш булырлыҡ

равняться тигеҙләнеү

рад шат; **мы рады гостю** беҙ ҡунаҡҡа шатбыҙ

ради өсөн, хаҡына; **ради общего дела** дөйөм эш хаҡына

радовать шатландырыу, ҡыуандырыу, һөйөндөрөү; **радовать душу** күңелде һөйөндөрөү; **радовать друзей** дуҫтарҙы шатландырыу. **~ся** ҡыуаныу, шатланыу; **радоваться успехам** уңыштарға шатланыу

радостный шат, ҡыуаныслы, һөйөнөслө, шатлыҡлы; **радостное известие** һөйөнөслө хәбәр; **радостное лицо** шат йөҙ. **~но** шат

радость шатлыҡ, ҡыуаныс, һөйөнөс; **приносить радость** һөйөнөс килтереү; **большая радость** ҙур шатлыҡ

радуга йәйғор; **появилась радуга** йәйғор ҡалҡты

раз тапҡыр; **один раз** бер тапҡыр

разбивать 1. ҡороу; **разбить лагерь** лагерь ҡороу **2.** ҡыйратыу, ярыу; **разбить стекло** быяланы ярыу. **~ся** ватылыу; **чашка разбилась** сынаяҡ ватылды

разбирать һүтеү; **разобрать часы** сәғәтте һүтеү. **~ся** һүтелеү

разбитый ватыҡ, емерек

разбогатеть байыу

разбойник 1. юлбаҫар **2.** башкиҫәр; **ах, ты разбойник!** ах, һин башкиҫәр!

разбрасывать һибеү

разбросанный тарау, тарҡалған

развалина емерек, емереклек

разве ни; **разве он уже приехал**? ул ҡайтҡан дамы ни?

развевать елберләтеү; **ветер развевает флаги** ел байраҡтарҙы елберләтә. **~ся** елберләү; **развеваться на ветру** елгә елберләү

разведывать 1. белеү; **разведать о его планах** уның пландары тураһында белеү **2.** эҙләү; **разведать месторождения газа** газ ятҡылыҡтары эҙләү

развеивать таратыу, туҙҙырыу. **~ся** туҙыу

развёртывать йәйелдереү, йәйеү

развешивать элеү, элеп ҡуйыу

развивать үҫтереү, йәйелдереү; **развить бурную деятельность** көслө эшмәкәрлек йәйелдереү. **~ся** үҫеү

развитие үҫеш; **развитие промышленности** сәнәғәт үҫеше

развод айырылыу

разводить 1. айырыу; **разводить супругов** ир менән ҡатынды айырыу **2.** аҫрау, үрсетеү; **разводить пчёл** бал ҡорттарын үрсетеү **3.** иҙеү, иретеү; **развести порошок водой** порошокты һыуҙа иретеү. **~ся** айырылыу

развязывать сисеү; **развязать узел** төйөндө сисеү. **~ся** сиселеү; **узел развязался** төйөн сиселде

разгадывать яуап табыу, сисеү; **разгадывать загадку** йомаҡты сисеү

разговаривать һөйләшеү; **разговаривать по-русски** русса һөйләшеү

разговор һөйләшеү, әңгәмә; **вести разговор** әңгәмә ҡороу

разговорчивый телсән, һүҙсән

разгребать көрәү

разгромить тармар итеү

разгружать бушатыу

раздавать таратыу, өләшеү

раздавливать һытыу

раздаться яңғырау; **раздался голос** тауыш яңғыраны

раздевать сисендереү. **~ся** сисенеү

раздел бүлек

раздельный айырым

разделять айырыу, бүлеү, бүлеп биреү; **разделить хлеб** икмәкте бүлеп биреү; **разделить ребят на две группы** балаларҙы ике төркөмгә айырыу. **~ся** бүленеү; **мы разделимся на две группы** ике төркөмгә бүленәбеҙ

раздражаться ярһыу

раздумывать уйланыу; **нечего раздумывать** уйланып тораһы юҡ

раздумье уй

разжигать тоҡандырыу, уятыу; **разжечь огонь** ут тоҡандырыу

раззадоривать сәмләндереү; **раззадорить игроков** уйнаусыларҙы сәмләндереү. **~ся** сәмләнеү

разиня *разг.* аңыш (*невнимательный человек*)

разливаться ташыу; **река разлилась** йылға ташҡан

различать айырыу

различие айырма, айырымлыҡ

различный төрлө

разложить таратып һалыу, айырып һалыу; **разложить книги по полкам** китаптарҙы кәштәләргә айырып һалыу

разлука айырылыу, айырылышыу

разлучать айырыу. **~ся** айырылыу, айырылышыу

разлюбить яратмай башлау

размахивать болғау, һелтәү; **размахивать рукой** ҡул болғау; **размахивать саблей** ҡылыс һелтәү

разменивать ваҡлау; **разменять десять рублей** ун һумды ваҡлау

размер 1. ҙурлыҡ; **размер комнаты** бүлмәнең ҙурлығы **2.** үлсәм, размер; **размер ботинок** ботинканың үлсәме

размешивать болғау; **размешать сахар в чае** сәйгә шәкәр болғау

размножать үрсетеү. **~ся** үрсеү

размышлять фекерләү, уйланыу; **размышлять о будущем** киләсәк хаҡында уйланыу

разница айырма; ... **разница состоит в том**... айырмаһы шунда тора; **разница двух чисел** ике һандың айырмаһы

разноцветный сыбар, төҫлө

разный төрлө

разоблачать фаш итеү, фашлау

разогревать эҫетеү, йылытыу; **разогреть суп** аш эҫетеү. **~ся** эҫеү; **суп разогрелся** аш эҫене

разорение бөлгөнлөк

разорять бөлдөрөү; **окончательно разорить** бөлдөрөп бөтөү. **~ся** бөлөү

разочаровываться төңөлөү, ышаныс юғалыу; **разочароваться в близких** яҡындарға ышаныс юғалыу

разрабатывать эшкәртеү

разрезать киҫеү, телгеләү, телеү, тураҡлау, турау; **разрезать на куски** киҫәктәргә киҫеү; **разрезать хлеб на куски** икмәк телеү; **разрезать картошку** картуф турау

разрешать рөхсәт итеү; **разрешить гулять** йөрөргә рөхсәт итеү

разрешение рөхсәт; **давать разрешение** рөхсәт биреү

разрисовывать биҙәкләү; **разрисовать цветами** сәскәләр менән биҙәкләү

разрубать тураҡлау

разруха емереклек; **выйти из разрухи** емереклектән сығыу

разрушать емереү, боҙоу, ватыу; **разрушить старый сарай** иҫке һарайҙы боҙоу. **~ся** емерелеү; **его мечты разрушились** уның хыялдары емерелде

разрушение емерелеү; **разрушение города** ҡаланың емерелеүе

разрушенный емерек

разрушитель емереүсе

разрыв өҙөү; **разрыв дипломатических отношений** дипломатик мөнәсәбәттәрҙе өҙөү

разрывать йыртыу; **разорвать попалам** уртаға йыртыу. **~ся 1.** йыртылыу; **одежда разрывается** кейем йыртыла **2.** өҙгөләнеү; **разорваться на части** ныҡ өҙгөләнеү

разум аҡыл, аң, зиһен; **потерять разум** аңды юғалтыу

разумеется *вводн. сл.* әлбиттә; **разумеется, он пришёл первым** әлбиттә, ул беренсе булып килде

разумный аҡыллы

разъезд разъезд (*железнодорожный*)

разъяснять төшөндөрөү; **разъяснить задачу** мәсьәләне төшөндөрөү

рай ожмах, йәннәт. **~ский** ожмах, йәннәт; **райское место** донья йәннәте

рак ҡыҫала; **клешня рака** ҡыҫала ҡыҫҡысы

ракушка ҡабырсаҡ

рама рам, ҡыҫан; **оконная рама** тәҙрә рамы

рана яра, йәрәхәт; **перевязать рану** яраны бәйләү; **тяжёлая рана** ауыр яра

раненый яралы, йәрәхәтле

ранить яралау, йәрәхәтләү; **ранить ножом** бысаҡ менән яралау

ранний иртәнге, иртә килгән, иртә; **ранний час** иртәнге сәғәт

рано иртә, иртүк; **встать рано** иртүк тороу; **весна наступила рано** яҙ иртә килде

раньше 1. элегерәк, алдараҡ; **уехал раньше нас** беҙҙән алдараҡ китте **2.** башта, элек, әүәл; **много лет раньше** бынан күп йыл элек

раскаиваться үкенеү; **раскаиваться в своих поступках** үҙ ҡылыҡтарыңа үкенеү

раскалывать ярыу; **расколоть стекло** быяланы ярыу. **~ся** ярылыу

раскатывать йәйеү; **раскатать тесто для лапши** туҡмас йәйеү

раскачивать сайҡау; **ветер раскачивает верхушки деревьев** ел ағас баштарын сайҡай. **~ся** сайҡалыу; **лодка раскачивается на волнах** кәмә тулҡын өҫтөндә сайҡала

раскаяние үкенес; **испытывать раскаяние** үкенес кисереү

раскрывать асыу; **раскрывать ворота** ҡапҡаны асыу

распариваться бешекләнеү; **веник распарился** миндек бешекләнде

распарывать һүтеү; **распороть голенище сапога** итектең ҡунысын һүтеү. **~ся** һүтелеү

расписание йәҙүәл, расписание; **расписание уроков** дәрестәр расписаниеһы

расписка расписка; **написать расписку** расписка яҙыу

расплачиваться түләү; **расплачиваться деньгами** аҡса түләү

расплетать һүтеү; **расплести верёвку** арҡанды һүтеү. **~ся** һүтелеү

расплёскиваться сайпылыу; **вода расплескалась** һыу сайпылып түгелде

располагать урынлаштырыу; **располагать мебель** мебель урынлаштырыу. **~ся** урынлашыу; **удобно расположиться** уңай урынлашыу

распорядок тәртип

расправлять яҙыу; **расправить проволоку** сымды яҙыу

распределение бүленеш; **распределение труда** хеҙмәт бүленеше

распределять бүлеү; **распределять доход** табыш бүлеү

распространять 1. таратыу; **распространять знания** аңбелем таратыу **2.** йәйелдереү; **распространять своё влияние** үҙ йоғонтоңдо йәйелдереү. **~ся** таралыу

распрягать туғарыу; **распрячь лошадь** ат туғарыу

распрямлять турайтыу; **распрямить спину** арҡаны турайтыу

распускать таратыу; **распустить собрание** йыйылышты таратыу

распускаться сәскә атыу; **сирень распустилась** сирень сәскә атты

распущенность 1. тәртипһеҙлек **2.** әҙәпһеҙлек; **проявлять распущенность** әҙәпһеҙлек күрһәтеү

распущенный 1. бәйелһеҙ **2.** әҙәпһеҙ

рассаживаться ултырышыу; **дети расселись по местам** балалар урындарына ултырыштылар

рассвет таң; **на рассвете** таңда

рассветать яҡтырыу; **давно рассвело** күптән яҡтырҙы

рассеянный тарҡау, зиһен таралыу; **рассеянные думы** тарҡау уйҙар

рассказ хикәйә; **сборник рассказов** хикәйәләр йыйынтығы

рассказывать һөйләү, һөйләп биреү; **рассказывать сказку** әкиәт һөйләү

рассмешить көлдөрөү; **рассмешить детей** балаларҙы көлдөрөү

расспрашивать һорашыу, төпсөү; **расспросить подробно** төпсөп һорашыу

расставаться айырылышыу; **расставаться по-дружески** дуҫтарса айырылышыу

расставлять ҡуйыу; **расставить книги в шкафу** китаптарҙы шкафҡа ҡуйыу

расстёгивать сисеү, ысҡындырыу; **расстегнуть ворот** иҙеүҙе ысҡындырыу. **~ся** ысҡыныу; **ремешок расстегнулся** ҡайыш ысҡынған

расстилать йәйеү; **расстилать скатерть** ашъяулыҡ йәйеү

расстояние ара, аралыҡ; **расстояние между пальцами** бармаҡ араһы

рассудительность аҡыллылыҡ

рассудительный төплө

рассудок һуш, аҡыл; **потерять рассудок** һуштан яҙыу

рассуждать уйлау, фекер йөрөтөү; **рассуждать правильно** дөрөҫ фекер йөрөтөү

рассчитывать самалау, иҫәпләү; **рассчитать расстояние** араны самалап алыу

рассыпать 1. сәсеү, һибеү, таратыу; **рассыпать уголь** күмер таратыу **2.** тултырыу; **рассыпать муку по мешкам** ондо тоҡтарға тултырыу. **~ся** сәселеү, һибелеү; **рассыпаться по земле** ергә сәселеү

растапливать 1. иретеү; **растапливать масло** май иретеү **2.** яғыу; **растапливать углём** күмер яғыу

растаять иреү; **снег растаял** ҡар ирене

раствор 1. иретмә; **насыщенный раствор** туйындырылған иретмә **2.** иҙмә; **цементный раствор** цемент иҙмәһе

растворять 1. асыу (*открывать*); **растворить окна** тәҙрә-

ләрҙе асыу **2.** иретеү; **растворить известь в воде** эзбиздә һыуҙа иретеү

растение үҫемлек. **~ительный** үҫемлек

растерянный ҡаушаған

расти 1. үҫеү **2.** ҙурайыу **3.** үҫеү; **трава растёт** үлән үҫә

растирать ыуалау, ыуыу; **растирать тело** тәнде ыуалау; **растереть что-либо** ыуып ваҡлау

растить үҫтереү; **растить цветы** сәскә үҫтереү

растрогаться әҫәрләнеү

растягивать тартыу

растягиваться һуҙылыу; **растянуться цепочкой** сылбыр булып һуҙылыу

расход 1. тотоноу; **расход электроэнергии** электр энергияһын тотоноу **2.** сығым; **материальные расходы** материаль сығымдар

расходиться таралыу, таралышыу; **разойтись по домам** өйҙәргә таралышыу

расцветать сәскә атыу; **липа расцвела** йүкә сәскә атты

расчёска тараҡ; **расчесать волосы расчёской** сәсте тараҡ менән тарау

расчёсывать тарау; **расчёсывать волосы** сәс тарау

расчёт 1. иҫәп-хисап (*деньги за работу*) **2.** иҫәп (*предположение*); **мои расчёты не оправдались** минең иҫәптәр барып сыҡманы

расшатывать ҡаҡшатыу; **расшатать зуб** теште ҡаҡшатыу. **~ся** ҡаҡшау

расширять ҙурайтыу, киңәйтеү; **расширить дорогу** юлды киңәйтеү. **~ся** киңәйеү; **отверстие расширилось** тишек киңәйҙе

рваный 1. алама; **рваная рубашка** алама күлдәк **2.** йыртыҡ; **рваная шуба** йыртыҡ тун

рвать 1. өҙөү, йыртыу; **рвать нитку** епте өҙөү **2.** йолҡоу, тиреү; **рвать вишню** сейә тиреү

рваться 1. йыртылыу; **бумага рвётся** ҡағыҙ йыртыла **2.** атлығыу; **рваться в бой** һуғышҡа атлығыу

реальный реаль

ребёнок бала, бәпәй; **грудной ребёнок** имсәк бала

ребро ҡабырға

ребята балалар, бала-саға; **голоса ребят** бала-саға тауышы

реветь үкереү, үкереп илау; **медведь ревёт** айыу үкерә

ревнивый көнсөл

ревновать көнләшеү

ревность көнсөллөк; **проявлять ревность** көнсөллөк күрһәтеү

регистрация яҙылыу; **день регистрации** яҙылыу көнө

регистрировать теркәү, теркәп тороу.

регистрироваться яҙылыу, яҙылышыу; **регистрироваться в загсе** загста яҙылышыу

регулировать яйлау, көйләү; **регулировать рыночные цены** баҙар хаҡтарын көйләү

редактор мөхәррир

редакция редакция

редеть һирәгәйеү; **лес редеет** урман һирәгәйә

редкий һирәк; **редкое сито** һирәк иләк. **~ко** һирәк

редкость һирәклек

редька торма

резать 1. киҫеү, телеү, ҡырҡыу; **резать на куски** киҫәктәргә киҫеү; **резать хлеб** икмәк телеү; **резать мясо** ит ҡырҡыу **2.** һуйыу; **резать быка** үгеҙ һуйыу

резинка юйғыс; **резинка для карандаша** ҡәләм юйғысы

резкий 1. киҫкен (*внезапный, порывистый*); **резкое движение** киҫкен хәрәкәт **2.** ҡырҡыу (*сильный*); **резкий ветер** ҡырҡыу ел. **~ко** кинәт, ҡаты, ҡырҡа; **резко оборачиваться** ҡырҡа боролоу

резной семәрле, һырлы; **резной шкаф** семәрле шкаф; **резной узор** һырлы биҙәк

результат емеш, һөҙөмтә, нәтижә; **результат многолетней работы** оҙаҡ йыллыҡ эштең емеше; **отрицательный результат** кире һөҙөмтә

рейс рейс, юл

река 1. йылға; **течение реки** йылға ағымы **2.** иҙел (*большая река*)

рекомендовать тәҡдим итеү; **рекомендовать как опытного работника** тәжрибәле хеҙмәткәр тип тәҡдим итеү

религиозный дини; **религиозный праздник** дини байрам

религия дин; **исламская религия** ислам дине

ремень ҡайыш. **~шок** ҡайыш; **ремешок часов** сәғәт ҡайышы

ремесленник һөнәрсе

ремесло һөнәр; **ремесло токаря** токарь һөнәре

ремонтировать ремонтлау, һипләү; **ремонтировать машину** машина ремонтлау

репа шалҡан

репей дегәнәк; **пристать как репей** дегәнәк кеүек йәбешеү. **~ник** дегәнәк

репетировать репетиция яһау; **репетировать пьесу** пьесаға репетиция яһау

репетиция репетиция

ресница керпек; **длинные ресницы** оҙон керпек

республика республика. **~нский** республика

рецензия рецензия, баһалама

рецепт рецепт, әйрәтеү ысулы; **рецепт лекарства** дарыу рецебы

речка инеш

речной йылға

речь телмәр

решать 1. хәл итеү (*найти разрешение чему-либо*); **решить вопрос** мәсьәләне хәл итеү **2.** сисеү (*найти ответ*); **решить задачу** мәсьәләне сисеү. **~ся** тәүәккәлләү, булыу

решение ҡарар; **решение собрания** йыйылыштың ҡарары

решётка рәшәткә

решето иләк; **решето из лыка** йүкә иләк

решительность тәүәккәллек

решительный баҙнатлы, тәүәккәл. **~но** тәүәккәл

ржаветь тутығыу; **железо ржавеет** тимер тутыға

ржавчина тутыҡ, тут

ржавый тутыҡ, тутыҡҡан; **ржавое железо** тутыҡ тимер

ржать кешнәү; **лошади ржут** аттар кешнәй

рис дөгө. **~овый** дөгө; **рисовая крупа** дөгө ярмаһы

риск хәүеф, ҡурҡыныс; **с риском для жизни** ғүмерен ҡурҡыныс аҫтына ҡуйып

рисовать һүрәт төшөрөү; **рисовать природу** тәбиғәтте һүрәткә төшөрөү

рисунок һүрәт, рәсем

робеть ҡаушау; **робеть перед учителем** уҡытыусы алдында ҡаушау

робкий оялсан; **робкий человек** оялсан кеше

ров соҡор; **выкопать ров** соҡор ҡаҙыу

ровесник йәштәш; **мой ровесник** минең йәштәшем

ровно 1. тигеҙ; **дышать ровно** тигеҙ тын алыу **2.** теүәл (*точно*); **делиться ровно** теүәл бүленеү

ровный тигеҙ

ровня тиң; **я ей не ровня** мин уға тиң түгел

ровнять тигеҙләү; **ровнять площадку** майҙансыҡты тигеҙләү

рог мөгөҙ

рогатый мөгөҙлө

род 1. ырыу; **обычаи рода** ырыу йолаһы **2.** зат, нәҫел; **мы из рода бурзян** беҙ бөрйән ырыуынан

родина ватан, тыуған ил; **любовь к родине** ватанға мөхәббәт; **защитник родины** ватан һаҡсыһы

родинка миң

родители ата-әсә. **~льский** ата-әсә; **родительское собрание** ата-әсәләр йыйылышы

родник шишмә. **~овый** шишмә

родниться туғанлашыу; **родниться с соседом** күрше менән туғанлашыу

родной 1. бер туған, туған; **родной язык** туған тел **2.** тыуған (*о месте рождения*); **родная земля** тыуған тупраҡ

родня ҡәрҙәш-ырыу, туған-тыумаса; **человек, у которого много родни** туған-тыумасаһы күп кеше

родственник туған, ҡәрҙәш

родственный 1. ҡәрҙәш, туғанлыҡ; **родственные отношения** туғанлыҡ мөнәсәбәттәре **2.** туғандаш; **родственные народы** туғандаш халыҡтар

родство ҡәрҙәшлек, туғанлыҡ

рожать табыу, тыуҙырыу; **рожать ребёнка** бала тыуҙырыу табыу

рождаться тыуыу; **рождается ребёнок** бала тыуа

рождение тыуыу, тыуған; **рождение нового человека** яңы кешенең тыуыуы; **день рождения** тыуған көн

рождество раштыуа, раштыуа байрамы

рожь арыш; **жать рожь** арыш урыу. **~жаной** арыш

роза роза

розовый 1. алһыу, ал; **розовый цветок** ал сәскә; **розовая лента** алһыу таҫма **2.** роза (*из роз*)

рой күс; **рой пчёл** ҡорт күсе

ромашка аҡ сәскә, ромашка

роса ысыҡ; **капля росы** ысыҡ тамсыһы

роскошный гүзәл, бай; **роскошная жизнь** бай тормош

рослый буйсан, буйлы

рост 1. буй; **высокого роста** оҙон буйлы **2.** үҫеш; **рост промышленности** сәнәғәт үҫеше

росток үҫенте, шытым

рот ауыҙ; **брать в рот** ауыҙға алыу

роща ҡулҡы

рояль рояль; **играть на рояле** роялдә уйнау

ртуть терегөмөш

рубашка күлдәк

рубин ҡыҙыл яҡут

рубить ҡырҡыу, сабыу, тумырыу; **рубить дрова** утын ҡырҡыу; **рубить бревно** бүрәнә тумырыу

рубль һум, берлек, тәңкә; **два рубля** ике тәңкә; **пять рублей** биш һум

ругать әрләү; **сильно ругать** эт итеп әрләү. **~ся** әрләшеү, ирешеү, талашыу; **ругаться с соседями** күршеләр менән ирешеү; **ругаться между собой** үҙ-ара талашыу

ружьё мылтыҡ

рука 1. ҡул; **правая рука** уң ҡул; **левая рука** һул ҡул. **~чной** ҡул

рукав ең; **рукав платья** күлдәк еңе

руки-ноги ҡул-аяҡ

руководитель етәксе, башлыҡ; **руководитель кружка** түңәрәк етәксеһе

руководить етәкләү, етәкселек итеү; **руководить отделом** бүлекте етәкләү

руководство етәкселек; **органы руководства** етәкселек органдары

руководящий етәксе

рукопись ҡулъяҙма. **~ный** ҡулъяҙма

рукоплескать сәпәкәйләү

рукоятка һап; **рукоятка молотка** сүкеш һабы

руль руль; **сидеть за рулём** руль артында ултырыу

румянец ҡыҙыллыҡ; **заливаться румянцем** биткә ҡыҙыллыҡ йүгереү

румяный алһыу

русалка һыуһылыу, һыу ҡыҙы

русло үҙән

ручей гөрләүек, инеш; **у ручья** инеш янында

ручка 1. тотҡа; **дверная ручка** ишек тотҡаһы **2.** ҡәләм (*уменьш. ласк. от рука*) **3.** ручка; **шариковая ручка** шариклы ручка

рыба балыҡ; **морской конёк** атбаш балыҡ. **~ный** балыҡ, балыҡлы

рыбак балыҡсы

рыбачить балыҡ тотоу; **рыбачить зимой** ҡышын балыҡ тотоу

рыдать үкереп илау

рыжий ерән; **рыжие волосы** ерән сәс

рынок баҙар; **купить на рынке** баҙарҙа һатып алыу

рысь һеләүһен; **ловить рысь** һеләүһен тотоу

рыть ҡаҙыу, өңөү; **рыть землю** ер ҡаҙыу. **~ся** ҡаҙыныу, соҡоноу; **рыться в песке** ҡомда соҡоноу

рыхлый көпшәк

рычать аҡырыу, үкереү, ырылдау; **медведь рычит** айыу үкерә

рюкзак биштәр; **уложить в рюкзак** биштәргә һалыу

рябина миләш, мышар; **чёрная рябина** ҡара миләш

рябой шаҙра

ряд рәт; **строиться в ряд** рәт булып теҙелеү; **в первом ряду** беренсе рәттә

рядовой ябай; **рядовой сотрудник** ябай хеҙмәткәр

рядом йәнәш; **стоять рядом** йәнәш тороу

С

с 1. бирле, алып (*о времени*); **с тех пор** шунан бирле менән; **с сегодняшнего дня** бөгөндән алып; **с весны до осени** яҙҙан алып көҙгәсә **2.** менән; **идти с товарищем** иптәш менән барыу **3.** хәтле; **с воробьиный нос** турғай башы хәтле

сабантуй һабан туйы

сабля ҡылыс; **взмахнуть саблей** ҡылыс һелтәп ебәреү

сад баҡса. **~овый** баҡса

садиться 1. ултырыу; **сесть на диван** диванға ултырыу; **садиться кушать** ашарға ултырыу **2.** ҡуныу; **солнце садится за горы** ҡояш тау артына ҡуна

садовник баҡсасы; **работать садовником** баҡсасы булып эшләү. **~од** баҡсасы

сажа ҡором; **измазаться сажей** ҡоромға буялыу

сажать ултыртыу; **сажать гостей за стол** ҡунаҡтарҙы өҫтәл артына ултыртыу

сало май

сам (*сама, само*) үҙен, үҙе, үҙем; **я сам** мин үҙем; **сама жизнь такова** тормош үҙе үк шулай. **~ по себе** үҙе

самец ата; **самец-олень** ата болан

сами үҙебеҙ, үҙегеҙ, үҙҙәре

самовар самауыр

самостоятельный үҙ аллы. **~но** үҙ аллы

самотёк үҙ ағышына ҡуйылыу; **пустить дело на самотёк** эште үҙ ағышына ҡуйыу

самоуправление үҙидара

самоуправство башбаштаҡлыҡ; **заниматься самоуправством** башбаштаҡлыҡ ҡылыу

самочувствие кәйеф; **самочувствие испортилось** кәйеф китеү

самый 1. иң; **самый большой** иң ҙур; **самый лучший** иң яҡшы **2.** уҡ; **дойти до самого леса** урманға уҡ барып етеү

санаторий санаторий, шифахана; **детский санаторий** балалар шифаханаһы

сандалии сандали, сандалый; **надеть сандалии** сандалый кейеү

сани сана

сапог итек

сапожник итексе; **работать сапожником** итексе булып эшләү

сапфир зәңгәр яҡут

сарай һарай; **построить сарай** һарай һалыу

сахар шәкәр; **кусковой сахар** шаҡмаҡ шәкәр. **~ный** шәкәр; **сахарный песок** шәкәр ҡомо

сахарница шәкәр һауыты

сбежать ҡасып ҡотолоу

сберегательный һаҡлыҡ

сбивать һуғып төшөрөү; **сбить яблоко с яблони** алманы ағасынан һуғып төшөрөү **2.** яҙыу; **сбить масло** май яҙыу

сближать яҡынайтыу. **~ся** яҡынайыу

сбоку ҡабырғанан; **встать сбоку** ҡабырғанан тороу

сбор йыйыу; **сбор ягод** еләк йыйыу

сборник йыйынтыҡ; **сборник стихов** шиғырҙар йыйынтығы

свадьба туй; **сыграть свадьбу** туй үткәреү. **~ебный** туй

сваливаться ҡолап төшөү, йығылыу, йығылып төшөү; **свалиться с коня** аттан йығылыу

свалка сүплек; **бросить на свалку** сүплеккә ташлау

сварить бешереү, бешереп алыу; **сварить кашу** бутҡа бешереп алыу. **~ся** бешеү

сват ҡоҙа, яусы

сватать яусылау; **сватать дочь соседа** күршенең ҡыҙын яусылау

сваха ҡоҙағый, яусы

свежий 1. саф; **свежий воздух** саф һауа **2.** яңы; **свежий хлеб** яңы бешкән икмәк

свекла сөгөлдөр. **~ольный** сөгөлдөр

свекор ҡайны (*отец мужа*)

свекровь ҡәйнә (*мать мужа*)

сверкать 1. ялтырау, емелдәү; **роса сверкает на солнце** ҡояшта ысыҡ ялтырай 2. йәшенләү (*о молнии*)

сверлить быраулау

сверло бырау

сверстник йәштәш

свёрток төйөнсөк, төргәк; **держать в руках свёрток** ҡулға төргәк тотоу

свёртываться 1. йомарланыу; **лежать свернувшись клубком** йомарланып ятыу 2. эреү (*о молоке*); **молоко свернулось** һөт эрене

сверху өҫтән, юғарынан; **смотреть сверху** өҫтән ҡарау; **вода падает сверху** һыу юғарынан төшә

сверчок өй сиңерткәһе

свет 1. яҡтылыҡ, яҡты; **свет луны** ай яҡтыһы; **лучи света** яҡтылыҡ нурҙары 2. ут; **зажечь в комнате свет** бүлмәлә ут тоҡандырыу

светильник яҡтыртҡыс

светить яҡтыртыу; **солнце светит** ҡояш яҡтырта. **~ся** яҡтырыу

светлый 1. яҡты; **светлая лампочка** яҡты лампочка 2. аҡһыл; **светлого цвета** аҡһыл төҫтә; **светло-голубой** аҡһыл күк. **~ло** яҡты

свеча шәм, май шәм

свивать ишеү; **свить верёвку** бау ишеү

свидетель шаһит; **быть свидетелем** шаһит булыу

свидетельство 1. күрһәтеү; **свидетельство очевидцев** шаһиттарҙың күрһәтеүе 2. таныҡлыҡ; **свидетельство о рождении** тыуыу тураһында таныҡлыҡ

свинец ҡурғаш. **~цовый** ҡурғаш

свинина суҫка ите; **есть свинину** суҫка ите ашау

свиноводство суҫкасылыҡ. **~ческий** суҫкасылыҡ

свинья суҫка. **~ой** суҫка

свистеть һыҙғырыу

свисток һыҙғыртмаҡ, һыҙғыртҡыс

свитер свитер

свобода азатлыҡ, ирек; **борьба за свободу** азатлыҡ өсөн көрәш

свободный 1. азат, ирекле; **свободная страна** ирекле ил 2. ауҡан; **свободное время** ауҡан ваҡыт 3. буш; **свободное купе** буш купе 4. иркен (*лёгкий, без трудностей*); **свободная жизнь** иркен тормош. **~но** ирекле, иркен, иркенләп

сводный үгәй (*не родной*)

свой үҙ; **на свою голову** үҙ башына

свойство үҙенсәлек; **химическое свойство** химик үҙенсәлек

сворачивать 1. төрөү; **свернуть сигару** сигара төрөү 2. боролоу; **свернуть направо** уңға боролоу

свояк бажа (*муж жениной сестры*)

свояченица балдыҙ (*младшая сестра жены*)

свысока маһайып; **относиться свысока** маһайып ҡарау

связист элемтәсе; **послать связного** элемтәсе ебәреү

связывать бәйләү; **связать разорванную верёвку** өҙөлгән бауҙы тоташтырып бәйләү. **~ся** бәйләнешкә инеү (*установить связь*)

связь 1. бәйләнеш; **дипломатическая связь** дипломатик бәйләнеш **2.** элемтә; **проводить связь между чем-либо** элемтә булдырыу; **отделение связи** элемтә бүлеге

святой изге; **святая память об отце** атайымдан ҡалған изге ҡомартҡы

священный изге

сгибать 1. бөгөү; **сгибать проволоку** сым бөгөү **2.** бөкләү; **согнуть палец** бармаҡты бөкләү

сгорать яныу; **сгореть от молнии** йәшендән яныу

сгоряча ҡыҙыулыҡ менән

сгущаться ҡуйырыу

сдавать 1. тапшырыу; **сдать книги в библиотеку** китапханаға китаптар тапшырыу **2.** ҡуртымға биреү; **сдавать землю в аренду** ерҙе ҡуртымға биреү

сдаваться бирелеү

сдача ҡайтарым, ҡайтарып бирелгән аҡса (*о деньгах*); **получить сдачу** ҡайтарым алыу

сдвигать шыуҙырыу; **сдвинуть шкаф с места** шкафты урынынан шыуҙырыу

сделать эшләү

сделка килешеү

сдержанный баҫалҡы, тотанаҡлы, тыйнаҡ. **~но** баҫалҡы, тыйнаҡ

сдерживать тыйыу; **еле сдерживать слёзы** күҙ йәштәрен саҡ тыйыу

сдирать тунау; **содрать шкуру** тунап алыу

себестоимость үҙкиммәт; **снижение себестоимости** үҙкиммәтте кәметеү

себя үҙ, үҙен

север төньяҡ, тиреҫ; **ветер дует с севера** ел тиреҫтән иҫә. **~ный** тиреҫ, төньяҡ

северное сияние һаҙағай

северо-восток төньяҡ-көнсығыш; **дуть с северо-востока** төньяҡ-көнсығыштан иҫеү

северо-запад төньяҡ-көнбайыш; **северо-западный ветер** төньяҡ-көнбайыш еле

сегодня бөгөн; **сегодня утром** бөгөн иртә менән

сегодняшний бөгөнгө

седина сал

седлать эйәрләү; **седлать коня** ат эйәрләү

седло эйәр

седой аҡ, сал

седьмой етенсе

сезон миҙгел

сейчас хәҙер, әле; **я сейчас учусь** хәҙер уҡып йөрөйөм

секрет сер; **сказать по секрету** сер итеп әйтеү

секретарь секретарь, сәркәтип

секретный йәшерен

секунда секунд; **пять секунд времени** биш секунд ваҡыт

село ауыл. **~льский** ауыл **сельское хозяйство** ауыл хужалығы

семейство ғаилә; **глава семейства** ғаилә башлығы

семена орлоҡ

семечко төш

семёрка етелек

семидесятый етмешенсе

семнадцать ун ете

семь ете

семьдесят етмеш

семьсот ете йөҙ

семья ғаилә. **~ейный** ғаилә

сени солан; **дом с сенями** соланлы өй

сено бесән

сенокос бесәнлек

сентябрь сентябрь. **~ский** сентябрь; **сентябрьские дожди** сентябрь ямғырҙары

сервиз сервиз

сервис сервис

сердитый асыулы

сердиться асыуланыу; **сердиться на ребёнка** балаға асыуланыу

сердце йөрәк. **~ечный** йөрәк

серебро көмөш. **~яный** көмөш; **серебряная свадьба** көмөш туй

середина урта; **середина лета** йәй уртаһы. **в ~е** уртаһында

серёжка һырға; **серёжки берёзы** ҡайын һырғалары

сереть буҙарыу

серп ураҡ; **лезвие серпа** ураҡ йөҙө

серый һоро

серьга алҡа, һырға

серьёзно ысынлап, етди (*рәуештә*); **серьёзно взяться за работу** эшкә етди тотоноу

серьёзный етди, төплө

сестра 1. апай; **самая старшая сестра** оло апай **2.** һеңле, һылыу (*младшая*); **самая младшая сестра** кесе һеңле **3.** ҡоҙаса (*младшие сёстры снохи или зятя*)

сестрёнка һеңле

сестрица апаҡай

сетка селтәр; **вязать сетку** селтәр бәйләү. **~чатый** селтәрле

сеть 1. ау; **закинуть сеть** ау һалыу **2.** селтәр; **сеть для лука** һуған селтәре; **телефонная сеть** телефон селтәре

сеялка сәскес

сеять сәсеү; **сеять хлеб** ашлыҡ сәсеү

сжалиться ҡыҙғаныу, йәлләү; **сжалиться над ребёнком** баланы йәлләү

сжигать яндырыу; **сжечь письмо** хатты яндырыу

сжимать 1. йомоу; **сжать в кулак** уҫҡа йомоу **2.** ҡыҫыу, һығыу; **сжать руку** ҡулды ҡыҫыу. **~ся** ҡыҫылыу; **пружина сжалась** пружина ҡыҫылды

сзади 1. арттан; **подойти сзади** арттан килеү **2.** артта, артында; **сзади дома** өйҙөң артында

сидеть ултырыу; **сидеть на стуле** ултырғыста ултырыу

сизый буҙ, күгелйем

сила көс, ғәйрәт, көс, ҡеүәт; **проявлять силу** ғәйрәт күрһәтеү; **сила ветра** ел көсө

силуэт шәүлә; **силуэты деревьев** ағастар шәүләһе

сильно ныҡ итеп; **сильно ударить** ныҡ итеп һуғыу

сильный көслө, ҡеүәтле

симпатичный мөләйем, һөйкөмлө, яғымлы; **симпатичная девушка** һөйкөмлө ҡыҙ

синева зәңгәрлек, күклек

синеть күгәреү; **вдали синеют горы** алыҫта тауҙар күгәреп ята

синий күк, зәңгәр

синица ҡарабаш турғай

синяк күмгәк

сирень сирень. **~евый** сирень

сирота етем

сито иләк

сияние балҡыш; **сияние солнечных лучей** ҡояш нурҙарының балҡышы

сиять балҡыу, яҡтырыу

сказать әйтеү; **сказать правду** дөрөҫөн әйтеү

сказка әкиәт. **~очный** әкиәт; **сказочный мир** әкиәт донъяһы

скакалка һикергес

скакать 1. һикереү; **скакать на одной ноге** бер аяҡта һикереү **2.** сабыу; **скакать в город** ҡалаға сабыу

скаковой сабыш

скакун йүгерек, сапҡыр

скала ҡая

скалка уҡлау; **раскатывать тесто скалкой** уҡлау менән ҡамыр йәйеү

скамья эскәмйә

скандал ғауға, янъял; **поднять скандал** ғауға күтәреү

скандалист ыҙғышсы, янъялсы

скандалить ғауғалашыу, янъял сығарыу

скандальный ғауғалы

скатерть ашъяулыҡ; **расстелить скатерть** ашъяулыҡ йәйеү

скатывать йомарлау, йомарлаҡ яһау; **скатать шарики из глины** балсыҡтан әүәләп йомарлаҡ яһау. **~ся** йомарланыу

скачки бәйге

скважина 1. тишек; **замочная скважина** йоҙаҡ тишеге **2.** скважина

скверный яман

сквозь 1. аша, аралаш; **услышать сквозь сон** йоҡо аралаш ишетеү **2.** үтә; **смотреть сквозь пальцы** бармаҡ үтә ҡарау

скворец сыйырсыҡ

скворечник сыйырсыҡ ояһы

скелет һөлдә

складка һыр; **брюки с отутюженными складками** һырҙары үтекләнгән салбар

складывать 1. ҡушыу; **сложить два и пять** икегә биште ҡушыу **2.** өйөү, ҡуйыу; **складывать сено** бесән өйөү

склеивать йәбештереү

склон һөҙәклек; **склон холма** ҡалҡыулыҡтың һөҙәклеге

скоба тотҡос

скобка йәйә (*символ в тексте*)

скоблить ҡырыу; **скоблить пол** иҙән ҡырыу

сковорода таба

скользить 1. тайыу; **ноги скользят** аяҡ тая **2.** шыуыу; **сани скользят легко** сана еңел шыуа

скользкий тайғаҡ **~ко** тайғаҡ

сколько нисә, күпме, нисәү; **сколько народу**? кеше күпме? **сколько раз**? нисә мәртәбә? **сколько вас пришло**? һеҙ нисәү килдегеҙ?

сколько-нибудь нисә булһа ла

сколько-то аҙмы-күпме, әллә күпме, әллә нисә; **сколько-то сделано** аҙмы-күпме эшләнде

скончаться вафат булыу

скорбный көйөнөслө, ҡайғылы

скорбь көйөнөс, ҡайғы

скорлупа ҡабыҡ

скоро 1. тиҙҙән, оҙаҡламай; **скоро вернёмся** тиҙҙән ҡайтырбыҙ **2.** тиҙ, шәп; **сделать очень скоро** бик тиҙ эшләү

скорость тиҙлек

скорпион саян

скот мал-тыуар, мал; **мелкий скот** ваҡ мал. **~ный** мал

скреплять беркетеп ҡуйыу; **скрепить брёвна скобами** бүрәнәне атлама менән беркетеп ҡуйыу

скрипеть 1. шығырлатыу; **скрипеть зубами** теш шығырлатыу **2.** шығырлау; **пол скрипит** иҙән шығырлай

скрипка скрипка; **играть на скрипке** скрипка уйнау

скрипучий шығырлаҡ

скромность тыйнаҡлыҡ

скромный тыйнаҡ. **~но** тыйнаҡ

скрывать йәшереү; **скрывать вещь** әйберҙе йәшереү

скрытный аҫтыртын, йәшерен. **~но** аҫтыртын, йәшерен

скряга һыҡмыр

скудный наҡыҫлыҡ, ярлы; **скудное хозяйство** ярлы хужалыҡ

скука күңелһеҙлек

скула бит һөйәге

скулить шыңшыу (*о собаке*)

скупой һаран; **быть скупым** һаран булыу. **~по** һаран

скупость һаранлыҡ; **проявить скупость** һаранлыҡ күрһәтеү

скучать һағыныу, юҡһыныу; **скучать по детям** балаларҙы һағыныу; **скучать по родным местам** тыуған яҡтарҙы юҡһыныу

скучный 1. күңелһеҙ (*унылый*); **он сегодня скучный** ул бөгөн күңелһеҙ **2.** эс бошорғос (*не интересный*); **скучная книга** эс бошорғос китап. **~но** күңелһеҙ

слабость йомшаҡлыҡ, хәлһеҙлек; **проявлять слабость** йомшаҡлыҡ күрһәтеү

слабый 1. көсһөҙ, зәғиф; **слабый голос** зәғиф тауыш **2.** сибек; **слабый человек** сибек кеше **3.** әҙ-мәҙ (*маленький*); **слабая надежда** әҙ-мәҙ генә өмөт. **~бо** көсһөҙ

слава 1. дан; **гнаться за славой** дан артынан ҡыуыу; **2.** шөһрәт (*известность в качестве кого-либо*)

слава богу аллаға шөкөр

слагаемое *мат.* ҡушылыусы

сладкий татлы; **сладкая пища** татлы аҙыҡ

сладость тат, татлылыҡ; **сладость мёда** бал таты

слева һулда, һулдан; **слева от дороги** юлдан һулда; **слева слышится голос** һулдан тауыш ишетелде

слегка еңелсә; **слегка улыбаться** еңелсә йылмайыу

след эҙ; **след ноги** аяҡ эҙе

следить күҙәтеү, аңдыу; **следить за противником** дошманды аңдыу

следователь тикшереүсе

следовательно тимәк; **следовательно, мы договорились** тимәк, беҙ килештек

следом артынан уҡ, артынса; **идти следом** артынса барыу

следопыт эҙәрмән

следующий 1. киләһе, икенсе; **на следующий день** икенсе көндө **2.** мест. түбәндәге

слеза күҙ йәше, йәш

слезать төшөү; **слезть с дерева** ағас башынан төшөү

слепнуть һуҡырайыу (*становиться слепым*)

слепой һуҡыр; **слепой глаз** һуҡыр күҙ

сливаться ҡушылыу

сливки (*мн*) өҫтө, ҡаймаҡ

слитный тоташ, ҡуш

слишком үтә, кәрәгенән артыҡ, бигерәк; **слишком красиво** бигерәк матур; **слишком хороший** үтә яҡшы

словарь һүҙлек. **~ный** һүҙлек

словно гүйә, кеүек, һымаҡ, шикелле; **словно солнце рассыпало свои лучи** гүйә ҡояш һирпте нурҙарын; **жаркий словно огонь** ут шикелле ҡыҙыу

слово һүҙ; **дать слово** һүҙ биреү

словосочетание һүҙбәйләнеш

сложный 1. буталсыҡ; **сложный вопрос** буталсыҡ мәсьәлә **2.** ҡушма; **сложное число** ҡушма һан

слоистый ҡат-ҡат

слой ҡатлам, ҡат; **верхний слой земли** ерҙең өҫкө ҡаты

сломанный 1. ватыҡ; **сломанный радиоприёмник** ва-

тыҡ радиоалғыс **2.** һыныҡ; **сломанное дерево** һыныҡ ағас

сломать һындырыу; **сломать ногу** аяҡ һындырыу

слон фил

слуга хеҙмәтсе

служащий хеҙмәткәр

служба хеҙмәт; **служба в армии** армиялағы хеҙмәт

служить хеҙмәт, хеҙмәт итеү; **служить в армии** армияла хеҙмәт итеү

слух ишетеү

случай ваҡиға, осраҡ, уңай, хәл; **при случае** уңайы килгәндә. **в таком ~е** улайһа

случайный осраҡлы; **случайная встреча** осраҡлы күрешеү. **~но** осраҡлы рәүештә, көтмәгәндә; **приехать случайно** көтмәгәндә килеп төшөү

слушатель тыңлаусы

слушать тыңлау; **слушать песню** йыр тыңлау. **~ся** тыңлау; **слушаться родителей** ата-әсәне тыңлау

слышать ишетеү; **я не слышал** мин ишетмәй ҡалғанмын. **~ся** ишетелеү; **слышался какой-то звук** бер тауыш ишетелеп ҡалды

слышно ишетелә; **слышно, как муха пролетит** себен осҡаны ишетелә

слюна һеләгәй, шайыҡ

смазывать майлау; **смазывать блины** ҡоймаҡ майлау

сматывать йомғаҡлау; **сматывать нитки в клубок** еп йомғаҡлау

смежный эргәләш

смелость ҡыйыулыҡ; **смелость солдата** һалдаттың ҡыйыулығы

смелый ҡыйыу, батыр

смена **1.** алмаш; **на смену белья нет** алмашҡа бүтән кейем юҡ; **сменное бельё** алмаш кейем **2.** смена; **работать в дневную смену** көндөҙгө сменала эшләү

сменный сменалы; **сменная работа** сменалы эш

сменяться алмашыныу; **караул сменился** ҡарауыл алмашынды

смеркаться ҡараңғы төшөү; **рано смеркалось** иртә ҡараңғы төштө

смертельный үлемесле

смерть үлем, әжәл

сметана ҡаймаҡ

сметь ҡыйыу, булыу; **не смею войти** инергә ҡыймайым

смех көлөү, көлкө; **вечер смеха** көлкө кисәһе

смешанный аралаш

смешивать **1.** ҡушып бутау; **творог смешать со сметаной** эремсеккә ҡаймаҡ ҡушып бутау **2.** бутап бөтөү; **смешать книги** китаптарҙы бутап бөтөү. **~ся** буталыу; **краски смешались** буяуҙар буталған

смешить көлдөрөү; **смешить детей** балаларҙы көлдөрөү

смешной көлкө, көлкөлө. **~но** көлкөлө

смеяться көлөү; **смеяться до слёз** илағансы көлөү

смирный йыуаш

смола сайыр, ыҫмала; **сосновая смола** ҡарағай сайыры

смолоду йәштән; **он смолоду живёт в тайге** ул йәштән тайгала йәшәй

смородина ҡарағат. **~овый** ҡарағат

смотреть ҡарау; **смотреть в даль** алыҫҡа ҡарау

смотреться ҡараныу; **смотреться в зеркало** көҙгөгә ҡараныу

смущаться ҡаушау, тартыныу, уңайһыҙланыу; **смущаться петь** йырларға тартыныу

смывать йыуыу, йыуып төшөрөү; **смыть грязь** бысраҡты йыуып төшөрөү

смысл мәғәнә

смышлёный зирәк

смягчать йомшартыу; **смягчить кожу** күнде йомшартыу. **~ся** йомшарыу

снабжать тәьмин итеү; **снабжать продуктами** аҙыҡ менән тәьмин итеү

снаружи 1. тыштан; **запереть дом снаружи** өйҙө тыштан бикләү **2.** тышта (*на улице*); **снаружи холодно** тышта һыуыҡ

сначала 1. башта, тәүҙә, элек; **сначала поеду в деревню** тәүҙә ауылға барам; **сначала подумай, потом говори** элек уйла, унан әйт **2.** баштан; **начать сначала** баштан башлау

снег ҡар; **идёт снег** ҡар яуа. **~жный** ҡар. **~жный завал** һырынты

снегирь ҡыҙылтүш

снегопад ҡар яуыу; **сильный снегопад** көслө ҡар яуыу

Снегурочка Ҡарһылыу

снежинка ҡар бөртөгө

снижать төшөрөү, кәметеү; **снижать зарплату** эш хаҡын кәметеү. **~ся** түбәнәйеү; **самолёт снижается** самолёт түбәнәйә

снизу аҫтан, түбәндән; **снизу дует** аҫтан ел өрә

снимать 1. алыу; **снять картину со стены** стенанан картинаны алыу **2.** һалыу, сисеү; **снять костюм** костюм һалыу

сниматься төшөү; **сняться в кино** киноға төшөү

снимок рәсем, һүрәт

сниться төшкә инеү; **часто снится детство** йыш ҡына бала саҡ төшкә инә

снова яңынан, ҡабат, ҡабаттан; **снова мыть** ҡабат йыуыу; **сделать работу снова** эште яңынан эшләү

сновидение төш күреү

сноровка таҫыл, таһыллыҡ; **приобрести сноровку** таһыллыҡҡа эйә булыу

сноха килен, еңгә (*жена старшего брата*)

со *см.* **с**

собака эт. **~чий** эт

собеседник әңгәмәләш, әңгәмәсе

собирать 1. йыйыу, сүпләү; **собирать ягоды** еләк сүпләү; **собрать людей** кешеләрҙе йыйыу **2.** ҡороу; **собрать радиоприёмник** радиоалғыс ҡороу. **~ся 1.** йыйылыу; **сено собрано** бесән йыйылды **2.** йыйыныу; **собраться в путь** юлға йыйыныу

соблазнять ымһындырыу; **соблазнять обещаниями** вәғәҙәләр менән ымһындырыу. **~ся** ымһыныу; **соблазняться подарками** бүләктәргә ымһыныу

собрание 1. йыйылыш; **общее собрание** дөйөм йыйылыш **2.** йыйынтыҡ; **собрание стихов** шиғырҙар йыйынтығы

собственность милек

собственный үҙ, үҙенеке; **собственный дом** үҙ йорто

событие ваҡиға; **неожиданное событие** көтөлмәгән ваҡиға

сова өкө, ябалаҡ; **уханье совы** ябалаҡ ухылдауы

совать тығыу; **совать руки в карманы** ҡулдарҙы кеҫәгә тығыу. **~ся** тығылыу

совершать ҡылыу; **совершить смелый поступок** ҡыйыу эш ҡылыу

совершенно 1. бөтөнләй; **думать совершенно о другом** бөтөнләй башҡа нәмә тураһында уйлау **2.** тома, шыр; **совершенно неграмотный** тома наҙан; **совершенно голый** шыр яланғас

совершеннолетний бәлиғ, еткән

совесть намыҫ, выждан; **угрызения совести** выждан ғазабы

совет 1. кәңәш; **совет врача** табип кәңәше **2.** совет; **учёный совет** ғилми совет

советовать кәңәш биреү, кәңәш итеү; **я советую вам отдохнуть** мин һеҙгә ял итеп алырға кәңәш бирәм. **~ся** кәңәшләшеү; **советоваться с учителем** уҡытыусы менән кәңәшләшеү

совещание кәңәшмә; **совещание учителей** уҡытыусылар кәңәшмәһе

совещаться кәңәшләшеү

совок һоҫҡо

современник замандаш

современный хәҙерге

совсем бөтөнләй; **думать совсем о другом** бөтөнләй башҡа нәмә тураһында уйлау

согласие 1. килешеү (*соглашение*) **2.** ризалыҡ; **выразить согласие** ризалыҡ белдереү

согласный 1. риза; **согласен пойти** барырға риза **2.** тартынҡы; **согласные звуки** тартынҡы өндәр

согласовывать яраштырыу, килешеү; **согласовать планы работы** эш пландарын килешеү

соглашаться килешеү, ризалашыу, күнеү, риза булыу; **согласиться с мнением собеседника** һөйләшкән кешенең фекере менән ризалашыу; **быть вынужденным согласиться** күнергә мәжбүр булыу

соглашение килешеү; **торговое соглашение** сауҙа килешеүе

согревать йылытыу; **согреть воду** һыу йылытыу. **~ся** йылыныу, йылынып китеү; **вода согрелась** һыу йылынды

содержание 1. йөкмәтке, эстәлек; **содержание книги** китаптың эстәлеге **2.** миҡдар; **определение содержания сахара в свекле** сөгөлдөрҙәге шәкәрҙең миҡдарын билдәләү

содержательный эстәлекле

содержать аҫрау; **содержать семью** ғаиләне аҫрау

соединять 1. берләштереү, ҡушыу; **соединить силы** көстәрҙе берләштереү; **соединить две группы** ике төркөмдө бергә ҡушыу **2.** тоташтырыу, ялғау (*скреплять*). **~ся 1.** ҡушылыу **2.** тоташыу; **провода соединились** сымдар тоташҡан

сожаление үкенес

сожалеть үкенеү, үкенес белдереү; **сожалеть о допущенных ошибках** ебәргән хаталарға үкенеү

создавать 1. булдырыу; **создавать условия** шарттары булдырыу **2.** тыуҙырыу, ижад итеү, яһау; **создать поэму** поэма ижад итеү

создатель яратыусы, тыуҙырыусы

сознавать аңлау; **сознавать опасность** ҡурҡыныс барлығын аңлау

сознание аң, иç, һуш; **прийти в сознание** аңға килеү; **привести в сознание** аңға килтереү; **потерять сознание** аңды юғалтыу

сознательность аңлылыҡ

сознательный аңлы. **~но** аңлы, рәүешлә

созревать бешеү, өлгөрөү; **калина созревает** балан бешкән

сок һут

сокол ыласын. **~иный** ыласын

сокращать ҡыçҡартыу; **сокращать вооружение** ҡоралдарҙы ҡыçҡартыу. **~ся** ҡыçҡарыу

сокровенный ҡәҙерле

сокровище хазина; **искать сокровища** хазина эҙләү

солдат һалдат; **взвод солдат** һалдаттар взводы. **~ский** һалдат

солёный тоҙло

солидарность теләктәшлек

солидный олпат

солить тоҙлау; **солить капусту** кәбеçтә тоҙлау

солнце ҡояш; **восход солнца** ҡояш ҡалҡыу. **~ечный 1.** ҡояшлы; **солнечный день** ҡояшлы көн **2.** ҡояш; **солнечные лучи** ҡояш нуры

соловей һандуғас

солома һалам. **~енный** һалам

солонка тоҙ һауыты

соль тоҙ

сом йәйен; **поймать сома** йәйен тотоу

сомневаться икеләнеү, шикләнеү, шик тотоу; **сомневаться, идти или не идти** барырғамы-юҡмы тип икеләнеп тороу

сомнение шик, шөбһә; **вызывать сомнения** шик тыуҙырыу

сон 1. йоҡо; **сладкий сон** татлы йоҡо **2.** төш; **видеть сон** төш күреү. **~ный** йоҡо, йоҡоло

соня йоҡосо

сообразительность отҡорлоҡ

сообразительный отҡор

сообща бергәләп, күмәкләшеп; **работать сообща** бергәләп эшләү

сообщать хәбәр итеү, әйтеү, белдереү; **сообщить свой адрес** үҙ адресын белдереү

сооружать ҡороу, төҙөү; **соорудить шалаш** ҡыуыш ҡороу

сооружение ҡоролош, ҡоролма

соответствовать яраштыу, тап килеү; **сведения соответствуют действительности** мәғлүмәттәр ысынбарлыҡҡа тап килә

соотечественник ватандаш

соперник көндәш, ярышташ

соперничать ярышыу; **соперничать на ринге** рингыла ярышыу

соперничество ярышыу; **соперничество в спорте** спортта ярышыу

сопровождать оҙатыу, оҙатып йөрөү; **сопровождать делегацию** делегацияны оҙатып йөрөү

сор ҡый, сүп; **вымести сор** сүп һепереү

соревнование ярыш

соревноваться ярышыу; **соревноваться на ринге** рингыла ярышыу

сорить сүпләү, ҡыйлау; **сорить в комнате** бүлмәне ҡыйлау

сорняк сүп үләне

сорок ҡырҡ

сорока һайыҫҡан

сороковой ҡырҡынсы

сорочка күлдәк

сорт сорт, төр; **мука первого сорта** беренсе сортлы он

сосать 1. имеү; **сосать соску** имеҙлек имеү **2.** һурыу; **сосать конфету** кәнфит һурыу

сосед 1. күрше **2.** мн. күрше-күлән; **пригласить соседей в гости** күрше-күләнде ҡунаҡҡа саҡырыу. **~ский** күрше

сослуживец хеҙмәттәш

сосна ҡарағай. **~овый** ҡарағай; **сосновое дерево** ҡарағай ағасы. **~овый бор** ҡарағайлыҡ

сосредоточивать туплау; **сосредоточить войска у переправы** ғәскәрҙе кисеүҙә туплау

составитель төҙөүсе

составлять төҙөү; **составить уравнение** тигеҙләмә төҙөү

состарившийся ҡартайған

состояние хәл; **состояние финансов** финанс хәле; **справиться о состоянии** хәл белеү

состоять тороу; **семья состоит из четырёх человек** ғаилә дүрт кешенән тора

сострадание шәфҡәт; **проявлять сострадание** шәфҡәт күрһәтеү

состязание ярыш

состязаться ярышыу, уҙышыу; **состязаться на ринге** рингыла ярышыу

сотня йөҙ; **в сотне шагов** йөҙ аҙым. **~и** йөҙҙәрсә; **собрались сотни людей** йөҙҙәрсә халыҡ йыйылған

сотовый кәрәҙле; **сотовый мёд** кәрәҙле бал

сотрудник хеҙмәткәр

сотрудничество хеҙмәттәшлек

соты кәрәҙ; **мёд в сотах** кәрәҙ балы

сотый йөҙөнсө; **двухсотый год** ике йөҙөнсө йыл

сохнуть кибеү, ҡороу; **бельё сохнет** кер кибә

сохранять һаҡлау; **сохранить имущество** милекте һаҡлау. **~ся** һаҡланыу

социальный ижтимағи, социаль

сочинение әҫәр, яҙыу

сочный һутлы

сочувствие шәфҡәт; **проявлять сочувствие** шәфҡәт күрһәтеү

союз берләшмә, союз; **литературный союз** әҙәби берләшмә

союзник союздаш

союзный союз

спальня йоҡо бүлмәһе; **детская спальня** балаларҙың йоҡо бүлмәһе

спасать ҡотҡарыу; **спасать город от врагов** ҡаланы дошмандан ҡотҡарыу. **~ся** ҡотолоу; **спастись бегством** ҡасып ҡотолоу

спасибо рәхмәт; **спасибо на добром слове** яҡшы һүҙегеҙгә рәхмәт

спаситель ҡотҡарыусы; **поблагодарить спасителей** ҡотҡарыусыларға рәхмәт әйтеү

спать йоҡлау; **крепко спать** ҡаты йоҡлау

спектакль спектакль

спелый бешкән

сперва башта, тәүҙә, элек; **сперва поеду в деревню** тәүҙә ауылға барам; **сперва подумай, потом говори** элек уйла, унан әйт

спереди алдан, алда; **идти спереди** алда барыу

спеть 1. йырлау; **спеть песню** йыр йырлау **2.** бешеү; **яблоки спеют** алмалар бешә

специалист белгес; **специалист по сельскому хозяйству** ауыл хужалығы белгесе

специальный махсус. **~но** махсус, хас, юрамал; **специально для тебя** хас атаһы һинең өсөн

специя тәмләткес; **класть в суп специи** ашҡа тәмләткестәр һалыу

спешить ашығыу, ҡабаланыу; **я спешу на работу** эшкә ҡабаланам

спина арҡа, һырт; **ложиться на спину** арҡаға ятыу; **повернуться спиной к ветру** елгә һыртты ҡуйыу

спинка арт; **спинка дивана** дивандың арты

список исемлек; **список учащихся** уҡыусылар исемлеге

списывать күсереү, күсереп яҙыу; **списать предложение** һөйләмде күсереп яҙыу

спица энә; **вязать носки на спицах** энә менән ойоҡбаш бәйләү

спичка шырпы; **чиркнуть спичкой** шырпы һыҙыу

сплавлять ағыҙыу; **сплавить лес** ағас ағыҙыу

сплетник ғәйбәтсе

сплетничать ғәйбәт һатыу

сплетня ғәйбәт; **распространять сплетни** ғәйбәт таратыу

сплошной тотош

спозаранку иртүк; **встать спозаранку** иртүк тороу

спокойный 1. тыныс; **спокойной ночи** тыныс йоҡо; **спокойная жизнь** тыныс тормош **2.** тымыҡ; **спокойная ночь** тымыҡ төн. **~но** тыныс, тыныслап

спокойствие тынғы, тыныслыҡ

спор бәхәс; **проиграть спор** бәхәстә отолоу

спорить бәхәсләшеү

спорный бәхәсле

спортсмен спортсы

способ алым, ысул

способный һәләтле; **способный ребёнок** һәләтле бала

спотыкаться абына-һөрлөгә атлау. **~ясь** абына-һөрөнә

справа уңда, уңдан; **писать справа налево** уңдан һулға табан яҙыу

справедливость 1. ғәҙеллек; **справедливость решения** ҡарарҙын ғәҙеллеге **2.** хаҡлыҡ; **борьба за справедливость** хаҡлыҡ өсөн көрәш

справедливый 1. ғәҙел **2.** урынлы, хаҡлы; **быть справедливым** хаҡлы булыу. **~во** урынлы

справка белешмә, справка; **получить справку** белешмә алыу

справляться 1. белешеү, һорашыу; **справиться о здоровье** һаулыҡ тураһында һорашыу; **справиться о приходе поезда** поезд килеү тураһында белешеү **2.** булдыра алыу, үтәй алыу; **справиться с работой** эште үтәй алыу

спрашивать һорау; **спрашивать дорогу** юл һорау

спросонок ояныр-оянмаҫ

спрятать йәшереү. **~ся** йәшенеү

спускать төшөрөү. **~ся** төшөү; **спускаться с горы** тауҙан төшөү

спутник юлдаш, эйәрсән; **найти спутника** юлдаш табыу; **Луна – спутник Земли** Ай – Ерҙең юлдашы

сравнение сағыштырыу; **сравнение двух языков** ике телде сағыштырыу

сравнивать 1. сағыштырыу (*сопоставлять*) **2.** тигеҙләү; **сравнять с землёй** ер менән тигеҙләү

сравнительно сағыштырмаса; **сравнительно недолго** сағыштырмаса оҙаҡ түгел

сражаться һуғышыу; **сражаться до последней капли кро-**

ви һуңғы һулышҡа тиклем һуғышыу

сражение һуғыш; **поле сражения** һуғыш яланы

сразу бер юлы

срам хурлыҡ

срамить хурлау; **срамить при народе** халыҡ алдында хурлау

сращивать ялғау (*кость*). **~ся** ялғаныу; **кости срослись** һөйәктәр ялғанған

среда 1. шаршамбы; **сегодня среда** бөгөн шаршамбы **2.** тирә-яҡ, мөхит; **защищать окружающую среду** мөхитте һаҡлау

среди 1. араһында; **среди родных** туғандар араһында **2.** уртаһында; **проснуться среди ночи** төн уртаһында уяныу

средний 1. урта; **средний ряд** урта рәт **2.** уртансы; **средний сын** уртансы ул **3.** уртаса; **среднего роста** уртаса буйлы

средство сара, йүн, әмәл; **найти средство** йүнен табыу

срезать ҡырҡып алыу; **срезать ветку** ботаҡты ҡырҡып алыу

срок ваҡыт, мәл, осор; **приехать к сроку** ваҡытына килеп етеү

срочный ашығыс. **~но** ашығыс

срывать өҙөү; **сорвать цветок** сәскә өҙөү

срываться йығылып төшөү; **сорваться с дерева** ағастан йығылып төшөү

ссора ыҙғыш, талаш

ссорить талаштырыу. **~ся** талашыу, ыҙғышыу; **ссориться между собой** үҙ-ара талашыу

ссылаться һылтау

ссылка һөргөн; **жить в ссылке** һөргөндә йәшәү

ставить 1. ҡуйыу, баҫтырыу; **ставить на ноги** аяҡҡа баҫтырыу; **ставить лестницу к стене** баҫҡысты стенаға ҡуйыу **2.** ултыртыу; **ставить столб** бағана ултыртыу

стадо көтөү; **стадо коров** һыйыр көтөүе

стакан стакан

сталь ҡорос. **~ной** ҡорос

старание тырышлыҡ, тырышыу

старательный тырыш

стараться тырышыу; **стараться изо всех сил** бар көскә тырышыу

старейшина аҡһаҡал; **старейшина рода** ырыу аҡһаҡалы

стареть ҡартайыу, олоғайыу; **он заметно стареет** ул күҙгә күренеп ҡартая

старик ҡарт, бабай

староста староста

старость ҡартлыҡ; **старость – не радость** ҡартлыҡ – шатлыҡ түгел

старуха әбей, ҡарсыҡ

старший өлкән, юғары; **ученик старшего класса** өлкән класс уҡыусыһы; **старший класс** юғары синыф

старый 1. ҡарт; **старый беркут** ҡарт бөркөт **2.** иҫке; **старый дом** иҫке өй **3.** боронғо (*старинный*); **старая традиция** боронғо ғәҙәт

статуя статуя, һын

статья мәҡәлә; **прочитать статью** мәҡәләне уҡыу

стая көтөү, туп

ствол олон

стебель һабаҡ

стёганый һырма, һырыған

стегать 1. һыҙырыу; **стегать кнутом** сыбыртҡы менән һыҙырыу **2.** һырыу; **стегать одеяло** юрған һырыу

стежок сәнсем; **шить мелкими стежками** ваҡ сәнсем менән тегеү

стекло быяла; **оконное стекло** тәҙрә быяла. **~янный** быяла

стелить йәйеү, түшәү; **стелить ковёр** келәм түшәү

стена стена, диуар

степень дәрәжә; **учёная степень** ғилми дәрәжә

степь дала. **~ной** дала

стеречь һаҡлау; **стеречь дом** өйҙө һаҡлау

стеснительный баҙау, оялсан

стесняться оялыу, тартыныу, уңайһыҙланыу; **не стесняться** ояла белмәү; **стесняться петь** йырларға тартыныу; **стесняться сказать** әйтергә уңайһыҙланыу

стимул стимул, дәрт

стирать 1. кер йыуыу, йыуыу; **стирать бельё** кер йыуыу **2.** юйыу, һөртөү; **стереть рисунок** рәсемде юйыу. **~ся** юйылыу, ҡырылыу; **надпись на камне стёрлась** таштағы яҙыу юйылған

стихотворение шиғыр

сто йөҙ; **сто лет** йөҙ йәш

стог кәбән

стоимость хаҡ, баһа

стоить тороу, хаҡы тороу; **билет стоит дорого** билет ҡыйбат тора

стол өҫтәл

столб 1. бағана; **телеграфный столб** телеграф бағанаһы **2.** баҡан (*на который взбираются на сабантуе*)

столетие быуат

столица баш ҡала; **жить в столице** баш ҡалала йәшәү

столовая ашхана

столько шул тиклем; **где ты был столько времени**? һин шул тиклем ваҡыт ҡайҙа булдың?

стонать ыңғырашыу; **стонать от боли** ауыртыуҙан ыңғырашыу

сторож ҡарауылсы, һаҡсы; **ночной сторож** төнгө ҡарауылсы

сторожить ҡарауыллау; **сторожить склад** склад ҡарауыллау

сторона 1. яҡ, тараф; **в разные стороны** төрлө тарафта; **передняя сторона** алғы яҡ **2.** төбәк; **родная сторона** тыуған төбәк

сторонник яҡлаусы, яҡлы

сторублёвка йөҙләк. **~ый** йөҙләк

стоя аяғүрә

стоянка туҡтау; **стоянка поезда пять минут** поезд биш минутҡа туҡтай

стоять баҫып тороу, тороу; **стоять на месте** урында тороу

страдание ғазап; **терпеть страдания** ғазап сигеү

страдать 1. ғазапланыу, интегеү, яфаланыу; **страдать от боли** ауыртыуҙан яфаланыу **2.** өҙөлөү; **я страдаю по нему** уның өсөн өҙөләм **3.** тилмереү; **страдать от голода** асҡа тилмереү

страна ил; **граница страны** ил сиге

страница бит; **открывать новую страницу** яңы бит асыу

странный ғәжәп, сәйер; **странный рассказ** ғәжәп хикәйә; **странный человек** сәйер кеше. **~но** сәйер; **странно смотреть** сәйер ҡарау

страсть дәрт; **делать со страстью** дәрт менән эшләү

страус дөйәғош. **~овый** дөйәғош

страх ҡурҡыу, ҡурҡыныс; **страх смерти** үлем ҡурҡынысы

страшный ҡурҡыныс. **~но** ҡурҡыныс

стрекоза энәғараҡ

стрела уҡ

стрелка тел, уҡ; **стрелка часов** сәғәт теле

стрелковый 1. атыу; **стрелковый спорт** атыу спорты **2.** уҡсы; **стрелковый полк** уҡсы полкы

стрелок уҡсы

стрельба атыш; **началась стрельба** атыш башланды

стрелять атыу; **стрелять из пистолета** пистолеттан атыу

стремиться атлығыу, ынтылыу; **стремиться в бой** һуғышҡа атлығыу; **стремиться к знаниям** белемгә ынтылыу

стремление ынтылыш; **стремление к науке** фәнгә ынтылыш

стремя өҙәнге; **опираться на стремя** өҙәнгегә баҫыу

стричь ҡырҡыу; **стричь ногти** тырнаҡ ҡырҡыу

строгий 1. талапсан; **строгий учитель** талапсан уҡытыусы **2.** ҡаты; **строгое наказание** ҡаты яза **3.** ҡоро, ҡырыҫ; **строгий человек** ҡырыҫ кеше. **~го** ҡаты

строитель төҙөүсе; **быть строителем** төҙөүсе булыу

строительство төҙөлөш. **~ный** төҙөлөш

строить төҙөү, ҡороу; **строить шалаш** ҡыуыш ҡороу; **строить дом** йорт төҙөү. **~ся** төҙөлөү

строй 1. ҡоролош; **социалистический строй** социалистик ҡоролош **2.** саф; **вернуться в строй** сафҡа баҫыу

стройка төҙөлөш; **работать на стройке** төҙөлөштә эшләү

стройный һомғол, зифа, һынлы; **со стройной фигурой** зифа буйлы

строка юл

стружка тап, юныҫҡы; **стружка дерева** ағас юныҫҡыһы

струна ҡыл

струнный ҡыллы

стручок ҡуҙаҡ; **стручок гороха** борсаҡ ҡуҙағы

студент студент

стук шаҡылдау, таҡылдау; **стук копыт** тояҡ таҡылдауы

стул ултырғыс; **стул со спинкой** артлы ултырғыс

ступень баҫҡыс

ступня табан; **ступни болят** табан ауырта

стучать шаҡыу, ҡағыу, шаҡылдатыу, шаҡылдау; **стучать в окно** тәҙрә шаҡыу; **стучать в дверь** ишек шаҡылдатыу; **колёса стучат** тәгәрмәстәр шаҡылдай. **~ся** туҡылдатыу; **стучаться в дверь** ишек туҡылдатыу

стыд ғәрлек, оят; **потерять стыд** оятты юғалтыу

стыдить оялтыу. **~ся** оялыу, хурланыу; **не стыдиться** ояла белмәү

стыдно оят; **мне стыдно за вас** һеҙҙең өсөн миңә оят

суббота шәмбе. **~ний** шәмбе

субботник өмә; **первый субботник** беренсе өмә

субпродукты эс-бауыр

сугроб көрт; **намести сугроб** көрт баҫыу

суд хөкөм, суд; **народный суд** халыҡ суды

судить хөкөм итеү; **судить преступника** енәйәтсене хөкөм итеү

судьба яҙмыш; **судьба человека** кеше яҙмышы

судья хаким, судья

суетливый ығы-зығы килеүсән; **суетливый человек** ығы-зығы килеүсән кеше

суживать тарайтыу; **сузить платье** күлдәкте тарайтыу. **~ся** тарайыу; **долина сузилась** үҙән тарайған

сук ботаҡ; **сидеть на суку** ботаҡта ултырыу

сукно тула (*домотканное*); **валять сукно** тула баҫыу

суматоха 1. сыуалыш (*переполох*); **рабочая суматоха** эшселәр сыуалышы **2.** ығы-зығы (*суета*); **в суматохе** ығы-зығы араһында

суматошный шау-шыулы

сумерки эңер, аҡшам

сумка сумка, муҡса

сумма сумма, ҡушылдыҡ

сундук һандыҡ

суп аш, һурпа, өйрә; **жирный суп** һимеҙ һурпа; **гороховый суп** борсаҡ өйрәһе

супруг ир

супруга жена

суровый ҡырыҫ, киҫкен; **суровый взгляд** киҫкен ҡараш

суслик йомран

сустав быуын

сутки тәүлек. **~ами** тәүлекләп

суть айыш, асыл; **разобраться в сути** айышына төшөнөү; **понять суть проблемы** мәсьәләнең асылын аңлау

сухожилие һеңер, тарамыш

сухой ҡоро, кипкән; **сухое бельё** кипкән кер; **сухое сено** ҡоро бесән. **~хо** ҡоро

сучковатый ботаҡлы

сучок ботаҡ

суша ҡоро ер; **на суше и на море** ҡоро ерҙә һәм диңгеҙҙә

сушёный киптерелгән

сушить киптереү; **сушить грибы** бәшмәк киптереү. **~ся** кибеү; **сушиться у огня** ут янында кибеү

существительное *грам.* исем

существовать йәшәү; **существовать ради детей** балалар хаҡына йәшәү

существующий ғәмәлдәге

схватить тотоп алыу, тотоу; **схватить за руку** ҡулдан тотоп алыу

схватка алыш, бәрелеш

сходить барып килеү; **сходить на базар** баҙарға барып килеү

сходство оҡшашлыҡ

сцена сәхнә

счастливый бәхетле, хәйерле; **счастливое детство** бәхетле балалыҡ; **счастливого пути** хәйерле юл. **~во** бәхетле

счастье бәхет, ҡот; **к счастью** бәхеткә ҡаршы; **принести счастье** ҡот килтереү

счёт 1. иҫәп, һан; **выиграть с крупным счётом** ҙур иҫәп менән еңеү **2.** счёт; **открыть счёт в банке** банкыла счёт асыу

считать һанау, барлау, иҫәпләү; **считать гусей** ҡаҙҙарҙы барлау; **считать деньги** аҡса иҫәпләү; **считать до ста** йөҙгә тиклем һанау

считаться 1. иҫәпләшеү; **считаться с мнением других** башҡаларҙың фекере менән иҫәпләшеү **2.** һаналыу; **считаться хорошим инженером** яҡшы инженерҙарҙан һаналыу

сшить тегеү

съедать ашау, ашап бөтөрөү; **съесть кусок пирога** бер киҫәк бәлеш ашау

съедобный ашарға яраҡлы

съезд йыйылыш, ҡоролтай, съезд

съездить барып ҡайтыу; **съездить к родным** туғандарға барып ҡайтыу

съёмный алынмалы

сыграть уйнау; **сыграть на скрипке** скрипкала уйнау

сын ул. **~ок** улым

сыновий уллыҡ

сыпать 1. һалыу; **сыпать соль в суп** ашҡа тоҙ һалыу **2.** һибеү; **сыпать песок** ҡом һибеү. **~ся** ҡойолоу; **зерно сыплется** ашлыҡ ҡойола

сыр сыр. **~ный** сыр

сыреть еүешләнеү

сырой еүеш, дымлы, сей, бешмәгән; **сырое мясо** сей ит. **~ро** дымлы

сырье сеймал; **источник сырья** сеймал сығанағы. **~вой** сеймал

сытный туҡлыҡлы

сытый 1. туҡ; **сытый ребёнок** туҡ бала **2.** туҡлыҡлы (*сытный*). **~то** туҡ

сыщик шымсы

сюда бында; **иди сюда** кил бында

сюзьма *кул.* һөҙмә (*национальное блюдо*)

Т

табак тәмәке

таблица таблица, йәҙүәл

табун көтөү, өйөр; **табуны лошадей** өйөр-өйөр йылҡы

таджик тажик. **~ский** тажик

таз тас; **медный таз** баҡыр тас

таинственный серле

тайга тайга. **~ёжный** тайга

тайком йәшерен рәүештә

тайна сер, хикмәт; **государственная тайна** дәүләт сере; **здесь кроется тайна** бында бер хикмәт бар

тайный йәшерен, аҫтыртын **~но** аҫтыртын, йәшерен

так 1. шулай; **вот так** былай шулай **2.** былай, тегеләй; **просто так** тегеләй генә **3.** улай; **если так** улай булһа ла **4.** хәтле; **так много** шул хәтле күп

так как сөнки; **утром я не выходил на улицу, так как шёл дождь** иртән урамға сыҡманым, сөнки ямғыр яуҙы

так-себе илке-һалҡы

также шулай уҡ, ла

таким образом тимәк; **таким образом, мы договорились** тимәк, беҙ килештек

такой 1. шундай, былдай; **такие красивые цветы растут только у нас** былдай матур сәскәләр беҙҙә генә үҫә; **такой красивый** шундай матур **2.** ундай; **такого человека не знаю** ундай кешене белмәйем

такой-сякой фәлән-төгән

талант 1. һәләт; **музыкальный талант** музыкаға һәләт **2.** талант; **молодые таланты** йәш таланттар

талантливый талантлы

талия бил

талый ирегән

там шунда, тегендә, унда; **там холодно** унда һалҡын; **живёт там** шунда йәшәй

танец бейеү

танцевать бейеү; **танцевать под баян** баянға бейеү

танцовщик бейеүсе. **~вщица** бейеүсе

таракан тараҡан

тараторить лабырлау

тарелка тәрилкә

татарин татар. **~ский 1.** татар; **татарский народ** татар халҡы **2.** татарса; **говорить по-татарски** татарса һөйләү

тащить ташыу, һөйрәү; **тащить лодку** кәмәне һөйрәү

таять 1. иретеү; **на улице тает** тышта иретә **2.** иреү; **таять на солнце** ҡояшта иреү

твердеть ҡатыу

твёрдый 1. нығ, ҡаты; **твёрдое яблоко** ҡаты алма **2.** нығлы; **твёрдый голос** нығлы тауыш. **~до** ҡаты

твой 1. һинең; **твоя книга** һинең китабың **2.** һинеке; **твоё мне не нужно** һинеке миңә кәрәкмәй

творог эремсек

творожный эремсек

творческий ижади, ижад. **~ки** ижади

творчество ижад; **народное творчество** халыҡ ижады

тёзка аҙаш; **он мой тёзка** ул минең аҙашым

телега арба

телёнок быҙау. **~ячий** быҙау

тело 1. тән, кәүҙә; **тело человека** кеше кәүҙәһе **2.** есем; **небесные тела** күк есемдәре

телятина быҙау ите

темнеть ҡараңғы төшөү, ҡараңғыланыу; **зимой рано темнеет** ҡыш иртә ҡараңғылана

темнота ҡараңғылыҡ

темный 1. ҡараңғы; **тёмная комната** ҡараңғы бүлмә **2.** ҡара, ҡуңыр; **тёмные волосы** ҡуңыр сәс. **~но** ҡараңғы

теннис теннис; **играть в теннис** теннис уйнау. **~ный** теннис

теннисист теннисcы

тень күләгә; **сидеть в тени** күләгәлә ултырыу

теперь хәҙер; **я теперь учусь** хәҙер уҡып йөрөйөм

теплица теплица, йылытма; **выращивать огурцы в теплице** теплицала ҡыяр үҫтереү

тепло 1. *сущ.* йылы, йылылыҡ; **на улице один градус тепла** тышта йылылыҡ бер градус **2.** йылы; **одеться тепло** йылы кейенеү

тёплый йылы; **тёплый приём** йылы ҡабул итеү

теребить ойпалау; **теребить волосы** сәсте ойпалау

тереть 1. ҡырыу (*измельчать*); **тереть морковь** кишер ҡырыу **2.** өйкәү (*причинять боль*); **сапог трёт ногу** итек аяҡты өйкәй. **~ся** ышҡыныу (*чем*); **тереться полотенцем** таҫтамал менән ышҡыныу

терзать ғазаплау, интектереү; **терзать душу** йөрәкте ғазаплау. **~ся** ғазапланыу

тёрка ҡырғыс; **тереть морковь на тёрке** ҡырғыс менән кишер ҡырыу

терпеливый сабыр, түҙем, түҙемле

терпение түҙемлек, сабыр, сабырлыҡ; **ему не хватает терпения** сабыры етмәй; **проявлять терпение** сабырлыҡ күрһәтеү

терпеть түҙеү, бирешмәү, сабыр итеү; **терпеть боль** ауыртыуға бирешмәү; **терпеть трудности** ауырлыҡҡа түҙеү

терпимый түҙерлек; **жара ещё терпима** эҫелек әле түҙерлек. **~мо** түҙерлек

терять юғалтыу; **терять деньги** аҡса юғалтыу. **~ся** юғалыу; **книга потерялась** китап юғалды

тесать юныу, яндау; **тесать бревно** бүрәнә юныу

тесный тар, ҡыҫыҡ, тығыҙ; **тесная обувь** ҡыҫыҡ аяҡ кейеме; **тесная комната** тығыҙ бүлмә. **~но** тар, тығыҙ

тесто ҡамыр

тесть ҡайны

тетерев ҡор

тетрадь дәфтәр; **тетрадь в линейку** буйлы дәфтәр. **~ный** дәфтәр

тётя апай, инәй

течение ағым, ағыш; **стремительное течение** көслө ағым; **течение воды** һыу ағышы

течь ағыу; **река течёт стремительно** йылға шәп аға; **слёзы текут** йәш аға; **крыша течёт** түбәнән һыу аға

тигр юлбарыҫ; **год Тигра** Юлбарыҫ йылы. **~овый** юлбарыҫ

тигрёнок юлбарыҫ балаһы

тире һыҙыҡ; **поставить тире** һыҙыҡ ҡуйыу

тихий 1. тыныс, тымыҡ, тын; **тихая ночь** тымыҡ төн; **2.** аҡрын; **тихий голос** аҡрын тауыш **3.** яй (*медленный*); **тихий ход** яй йөрөш. **~хо 1.** тын, тыныс, **2.** аҡрын **3.** шым; **тихо войти** шым инеү **4.** яй (*медленно*)

тишина тынлыҡ

ткань туҡыма

ткать туҡыу; **ткать полотно** киндер туҡыу

ткач туҡыусы. **~иха** туҡыусы

тлеть быҫҡыу; **сырые дрова тлеют в печке** сей утын мейестә быҫҡып яна

то 1. бер; **огонь то разгорался, то затухал** ут бер яна, бер һүнә ине **2.** берсә; **то дождь, то снег** берсә ямғыр, берсә ҡар

то есть йәғни

то ли әллә; **то ли во сне, то ли наяву** әллә төшөм, әллә өнөм

товар тауар

товарищ иптәш, иш

тогда ул ваҡытта, шунда; **тогда я вышел** шунда мин сыҡтым

толк йүн; **от него нет никакого толка** уның бер ҙә йүне юҡ

толкать этеү, төртөү; **толкать вперёд** алға этеү

толковый 1. аҡыллы, төплө, йүнле; **толковый человек** йүнле кеше **2.** аңлатмалы; **толковый словарь** аңлатмалы һүҙлек. **~во** йүнле

толочь төйөү; **толочь в ступе** килелә төйөү

толпа халыҡ; **собралась толпа** халыҡ йыйылды

толстеть йыуанайыу; **она потолстела** ул йыуанайған

толстый йыуан, ҡалын; **толстое дерево** йыуан ағас

только 1. бары, генә, ғына; **это только начало** был башы ғына әле **2.** ҡына; **приезжать только зимой** ҡыш ҡына килеү **3.** тик; **я знаю только это** мин тик шуны беләм **4.** фәҡәт; **только о себе заботится** фәҡәт үҙ яйын ҡарай

только что яңы; **я только что вернулся** яңы ҡайттым

томиться интегеү; **томиться в неволе** тотҡонлоҡта интегеү

тонкий 1. йоҡа; **тонкое стекло** йоҡа быяла **2.** нескә; **тонкая талия** нескә бил. **~ко** йоҡа

тонуть батыу; **дерево в воде не тонет** ағас һыуҙа батмай

топать тыпырлау

топить 1. батырыу; **топить вражеский корабль** дошман карабын батырыу **2.** яғыу; **топить углём** күмер яғыу

топливо яғыулыҡ

тополь тирәк

топор балта

топорщиться тырпайыу; **усы топорщились** мыйыҡтары тырпайҙы

топот аяҡ тауышы

топтать тапау; **топтать ногами** аяҡ менән тапау. **~ся** тапа-

ныу; **топтаться у ворот** ҡапҡа төбөндә тапаныу

торговать һатыу, һатыу итеү, сауҙа итеү; **магазин торгует с восьми часов** магазин сәғәт һигеҙҙән һатыу итә. **~ся** һатыулашыу; **торговаться с продавцом** һатыусы менән һатыулашыу

торговец сауҙагәр

торговля һатыу, алыш-биреш, сауҙа; **заниматья торговлей** алыш-биреш итеү

торжественный тантаналы

торжество тантана

торопить ҡабаландырыу, ашыҡтырыу. **~ся** ашығыу, ҡабаланыу; **я тороплюсь на работу** эшкә ҡабаланам

торопливый 1. ҡабалан; **торопливая работа** ҡабалан эш **2.** ҡабаланыусан; **торопливый человек** ҡабаланыусан кеше. **~во** ҡабалан; **шагать торопливо** ҡабалан атлау

тоска һағыш

тоскливый яманһыу, һағышлы. **~во** яманһыу

тосковать һағыныу, юҡһыныу; **тосковать по родным местам** тыуған яҡтарҙы һағыныу

тот анау, теге, ул, шул; **тот парень** теге егет; **в той деревне** шул ауылда; **тем временем** шул арала

тотчас шунда уҡ; **тотчас же приду** шунда уҡ килермен

точилка ҡәләм ослағыс

точить 1. игәү (*пилу, коньки*) **2.** ослау (*заострять*); **точить кол** ҡаҙыҡты ослау **3.** сарлау (*о топоре*); **точить топор на точиле** балта сарлау **4.** үткерләү, ҡайрау (*о ноже*); **точить нож** бысаҡ үткерләү **5.** яныу (*о косе*); **точить косу** салғы яныу

точка нөктә; **ставить точку** нөктә ҡуйыу

точно нәҡ, тап; **точно в три часа** тап сәғәт өстә

точность теүәллек

точный дөрөҫ

точь-в-точь тас, тап; **точь-в-точь отец** тас атаһы

тошнить күңел болғаныу; **тошнить от запаха** еҫкә күңел болғаныу

тощий ябыҡ, арыҡ

трава үлән

травма йәрәхәт; **нанести травму** йәрәхәт яһау

трагедия фажиғә

трагический фажиғәле

традиция гөрөф-ғәҙәт, ғәҙәт; **традиции народа** халыҡтың гөрөф-ғәҙәте

трасса юл

тратить тотоу, тотоноу

траур матәм. **~ный** матәм

требование талап; **требования гигиены** гигиена талаптары

требовательность талапсанлыҡ; **проявить требовательность** талапсанлыҡ күрһәтеү

требовательный талапсан

требовать талап итеү; **требовать объяснений** аңлатмалар талап итеү

тревога шом, хафа; **вызвать тревогу** шом һалыу

тревожить 1. борсоу; **состояние больной тревожит** ауырыуҙың хәле борсой **2.** маҙаһыҙлау (*беспокоить*); **не тревожьте его** уны маҙаһыҙламағыҙ. **~ся** борсолоу; **тревожиться за детей** балаларға борсолоу

тревожный борсоулы, шомло

трезвый айныҡ, айыҡ; **с трезвой головой** айыҡ баш менән

тренировка күнекмә; **начались тренировки** күнекмәләр башланды

трепетать 1. тетрәү; **трепетать перед...** тетрәп тороу **2.** лепелдәү; **сердце трепещет от радости** шатлыҡтан йөрәк лепелдәй

трескаться сатнау, шартлау, ярылыу; **чашка треснула** сынаяҡ сатнаған

третий өсөнсө

треугольник өсмөйөш

трещать шатырлау, шытырлау; **лёд трещит** боҙ шатырлай

трещина ярыҡ; **замазать трещину** ярыҡты һылау

три өс

тридцатый утыҙынсы

тридцать утыҙ

трижды өс тапҡыр, өс ҡат; **сказать трижды** өс ҡат әйтеү

тринадцать ун өс

триста өс йөҙ

трогать тейеү, ҡағылыу; **нельзя трогать ружьё** мылтыҡҡа тейергә ярамай

трогаться ҡуҙғалыу; **поезд трогается** поезд ҡуҙғала

трое өсәү; **их было трое** улар өсәү ине

тройка өс, өслө; **написать тройку** өстө яҙыу

тройной өсләтә, өслө

трон тәхет

тропинка һуҡмаҡ

тростник ҡамыш

труба 1. торба, мөрйә; **дым из трубы** мөрйә төтөнө; **печная труба** мейес торбаһы **2.** борғо; **играть на трубе** борғола уйнау

трубка төрөпкә; **курить трубку** төрөпкә тартыу

труд хеҙмәт, эш

трудиться хеҙмәт итеү, эшләү

трудность ауырлыҡ, ҡыйынлыҡ; **испытывать трудности** ауырлыҡ кисереү; **большие трудности** ҙур ҡыйынлыҡтар

трудный 1. ауыр, ҡыйын; **трудная задача** ҡыйын мәсьәлә **2.** мөшкөл; **трудное положение** эш мөшкөл. **~но** ауыр, ҡыйын

трудовой хеҙмәт

трудолюбивый егәрле, эшсән

трудящийся хеҙмәтсән. **~женик** хеҙмәтсән

трус ҡурҡаҡ, йөрәкһеҙ. **~ливый** ҡурҡаҡ

трусы трусик;

тряпка сепрәк

трясти 1. ҡағыу (*вытряхивать*); **трясти мешок** тоҡ ҡағыу **2.** һелкетеү; **трясти руку** ҡулын һелкетеү

трястись ҡалтырау, һелкенеү; **трястись в телеге** арбала һелкенеү

туалет бәҙрәф (*уборная*)

тугой тығыҙ, ҡаты; **тугая пружина** ҡаты пружина. **~го** тартынҡы, тығыҙ; **завязать туго** тартынҡы бәйләү

туда шунда, тегеләй; **он ушёл туда** ул тегеләй китте

туда-сюда ары-бире, улайбылай

туловище кәүҙә

тулуп толоп; **одеть тулуп** толоп кейеү

туман томан; **окутаться туманом** томан ҡаплау

туманный томанлы

тунеядец әрәмтамаҡ

туннель тоннель, туннель; **копать туннель** туннель ҡаҙыу

тупой үтмәҫ, тупаҫ; **тупой топор** үтмәҫ балта

турецкий төрөк; **турецкий язык** төрөк теле. **~ок** төрөк

тусклый бөләңгерт, тоноҡ. **~ло** бөләңгерт

тут бында, ошонда; **стой тут** ошонда тор; **тут жарко** бында эҫе

тухлый һаҫыған

тухнуть 1. һаҫыу; **рыба протухла** балыҡ һаҫыған **2.** һүнеү; **костёр тухнет** усаҡ һүнә

туча болот

тушить 1. быҡтырыу; **тушить овощи** йәшелсә быҡтырыу **2.** һүндереү; **тушить свет** ут һүндереү

тушканчик ялман; **нора тушканчика** ялман өңө

тщательный ентекле. **~но** ентекләп; **тщательно исследовать** ентекләп тикшереү

ты һин, һиңә, һине, һинең; **кем ты будешь?** һин кем булаһың?; **сколько тебе лет?** һиңә нисә йәш?; **я тебя давно не видел** һине күптән күргән юҡ; **ради тебя** һинең өсөн

тыкать төртөү, ҡаҙау; **тыкать в ребро** ҡабырғаға төртөү

тыква ҡабаҡ. **~енный** ҡабаҡ

тысяча мең. **~чами** меңәрләп. **~чи** меңәрләгән; **тысячи людей** меңәрләгән кеше

тысячный меңенсе

тьма ҡараңғылыҡ

тюбетейка таҡыя, түбәтәй

тюль селтәр, тюль

тюльпан ләлә, тюльпан

тюркский төрки

тюрьма төрмә; **здание тюрьмы** төрмә йорто. **~емный** төрмә

тявкать ләңкелдәү, сәңкелдәп өрөү; **собаки тявкуют** эттәр сәңкелдәп өрә

тяга ынтылыш; **тяга к науке** фәнгә ынтылыш

тяжело ауыр, ҡыйын, ҡаты; **тяжело переживать** ауыр кисереү; **она тяжело больна** ул ҡаты ауырый

тяжёлый 1. ауыр; **тяжёлый груз** ауыр йөк **2.** ҡыйын; **тяжёлая задача** ҡыйын мәсьәлә

тяжесть ауырлыҡ

тянуть 1. тартыу, һөйрәү; **тянуть телегу** арба тартыу; **тянуть лодку** кәмәне һөйрәү **2.** һуҙыу; **тянуть резину** резина һуҙыу. **~ся** һуҙылыу; **резинка тянется** резинка һуҙыла

У

у янында, эргәһендә; **стоять у дома** өй эргәһендә тороу; **у окна** тәҙрә янында. **~ вас** һеҙҙә; **завтра будем у вас** иртәгә һеҙҙә булабыҙ. **~ меня** миндә; **твоя книга у меня** китабың миндә. **~ нас** беҙҙә; **сегодня у нас праздик** бөгөн беҙҙә байрам. **~ тебя** һиндә

убавлять кәметеү; **убавлять зарплату** эш хаҡын кәметеү. **~ся** аҙайыу; **людей в доме убавилось** өйҙә кеше аҙайҙы

убегать ҡасыу, йүгереү, ҡасып китеү; **дети убежали на речку** балалар йылғаға йүгерҙе

убедительный ышандырырлыҡ

убеждать 1. күндереү; **убедить лечиться** дауаланырға күндереү **2.** ышандырыу; **убедить товарища в своей правоте** иптәшенде үҙеңдең хаҡлығыңа ышандырыу. **~ся** ышаныу; **убедиться в искренности** эскерһеҙлегенә ышаныу

убеждённо ышанып; **говорить убеждённо** ышанып һөйләү

уберегать һаҡлап ҡалыу, ҡурсалап алып ҡалыу; **убе-**

речь жеребёнка от волков ҡолонсаҡты бүреләрҙән ҡурсалап алып ҡалыу

убивать үлтереү, өҙөү; **убить надежду** өмөтөн өҙөү

убийство үлтереш; **дело об убийстве** үлтереү тураһындағы эш

убийца кеше үлтереүсе

убирать 1. алыу, йыйып ҡуйыу; **убрать книги в шкаф** китаптарҙы шкафҡа йыйып ҡуйыу **2.** йыйыштырыу; **убрать в комнате** бүлмәне йыйыштырыу

уборка йыйыштырыу, урып-йыйыу; **уборка помещения** бүлмәне йыйыштырыу. **~очный** урып-йыйыу; **уборочная кампания** урып-йыйыу кампанияһы

уборщица йыйыштырыусы

убывать ҡайтыу; **вода в реке убыла** йылғаның һыуы ҡайтты

убыток зыян, зарар; **приносить убыток** зыян итеү

уважаемый арҙаҡлы, хөрмәтле

уважать ихтирам итеү, ололау, хөрмәтләү, хөрмәт итеү; **уважать чужой труд** кеше хеҙмәтен ихтирам итеү

уважение ихтирам, хөрмәт; **пользоваться уважением** хөрмәт күреү

уведомлять белдереү; **уведомлять письмом** хат аша белдереү

увеличивать арттырыу, ҙурайтыу; **увеличивать заработную плату** эш хаҡын арттырыу; **увеличить портрет** портретты ҙурайтыу. **~ся** артыу, ҙурайыу; **команда увеличилась на три человека** команда өс кешегә артты

уверенность ышаныс

уверенный ышанысלы, ныҡ ышанған; **уверенный шаг** ышанысלы аҙым. **~но** ышанысלы, ышанып; **говорить уверенно** ышанысלы һөйләү

увесистый һалмаҡ, ауыр

увидеть күреү; **увидеть товарища на вокзале** вокзалда иптәште күреү

увидеться күрешеү, осрашыу; **увидеться с однокурсниками** курсташтар менән осрашыу

увлекательный мауыҡтырғыс

увлекать мауыҡтырыу; **увлечь зрителей своей игрой** тамашасыларҙы уйыныӊ менән мауыҡтырыу

увлекаться мауығыу; **увлечься классической литературой** классик әҙәбиәт менән мауығыу

увольнять сығарыу, эштән бушатыу; **уволить по сокращению штатов** штатты ҡыҫҡартыу сәбәпле эштән бушатыу

увядать һулыу, шиңеү, шиңеп бөтөү; **цветы увяли** сәскәләр һулыған

увядший шиңгән

угадывать белеү, сисеү; **угадать загадку** йомаҡты сисеү

угар еҫ

углублять тәрәнәйтеү; **углубить яму** соҡорҙо тәрәнәйтеү. **~ся** тәрәнәйеү

угнетать иҙеү, яфалау; **его угнетали мрачные мысли** уны ауыр уйҙар яфалай ине

уговаривать күндереү, өгөтләү, өндәү; **уговаривать ребёнка** баланы өгөтләү; **уговаривать жениться** өйләнергә өндәү

уговор өгөт, дим; **поддаваться уговорам** өгөткә бирелеү

угол мөйөш

уголь күмер, ташкүмер; **горящие угли** утлы күмер. **~ный** күмер

угонять ҡыуыу, урлап алып китеү; **угнать машину** машинаны урлап алып китеү

угощать һыйлау; **угощать гостей** ҡунаҡ һыйлау. **~ся** һыйланыу

угощение һый, табын, һый-хөрмәт; **организовать угощение** һый ҡороу

угрожать янау, ҡурҡытыу; **угрожать наказанием** яза биреү менән янау

угроза янау

удаваться уңыу; **пирожки удались** бөйерәктәр уңды

удалять сығарыу, һурыу; **удалить зуб** теш һурыу

удаляться алыҫлашыу, китеү; **лодка удалилась от берега** кәмә ярҙан алыҫлашты

ударение баҫым; **поставить ударение** баҫым ҡуйыу

ударять 1. бәреү; **свет ударил в лицо** биткә яҡтылыҡ бәрҙе **2.** һуғыу, сабыу; **ударить по спине** арҡаға һуғыу. **~ся** бәрелеү, һуғылыу; **удариться о землю** ергә бәрелеү

удача уңыш, далан; **удача охотника** һунарсы даланы

удачный уңышлы, уң

удивительный иҫ китерлек, ғәжәп. **~но** ғәжәп

удивлять аптыратыу, ғәжәпләндереү. **~ся** аптырау, ғәжәпләнеү, иҫ китеү; **удивляться новости** яңылыҡҡа аптырау

удирать ҡасып китеү; **удрать с дежурства** дежурҙан ҡасып китеү

удлинять оҙонайтыу; **удлинить рукава костюма** костюм еңен оҙонайтыу

удобно ҡулай, уңайлы; **мне здесь очень удобно** миңә бында бик уңайлы

удобный 1. яйлы, йәтеш; **удобное место** яйлы урын **2.** ҡулай, уңай, уңайлы; **удобная работа** ҡулай эш; **удобное время** уңайлы ваҡыт

удобрение ашлама

удобрять ашлау; **удобрить землю навозом** ерҙе тиреҫ менән ашлау

удобство 1. уңайлылыҡ **2.** уңайлыҡ; **создавать удобства** уңайлыҡ тыуҙырыу

удовлетворительный ҡәнәғәтләнерлек. **~но** ҡәнәғәтләнерлек

удовлетворять 1. ҡандырыу, ҡәнәғәтләндереү; **удовлетворить потребности населения** халыҡ ихтыяждарын ҡәнәғәтләндереү **2.** йомошлау (*просьбу*); **он удовлетворил мою просьбу** йомошомдо йомошланы

удовольствие рәхәт; **использовать в своё удовольствие** рәхәтен күреү

удостоверение таныҡлыҡ, танытма; **удостоверение личности** шәхес танытмаһы

удостоверять раҫлау; **удостоверить подпись** ҡултамғаны раҫлау

удочка ҡармаҡ; **закинуть удочку** ҡармаҡ һалыу

уединённый аулаҡ

уезжать китеү, китеп барыу

уж 1. туҙбаш, туҙбаш йылан (*змея*) **2.** инде (*частица*); **на вид не так уж и плох** ҡарамаҡҡа ул тиклем үк насар түгел

ужалить сағыу

ужас ҡурҡыныс, ҡот осоу; **его охватил ужас** уның ҡото осто

ужасный ҡот оҫҡос, бик яман

уже инде; **он уже пришёл** ул килде инде; **уже поздно** һуң инде

ужин киске аш; **за ужином** киске аш ашағанда

ужинать киске аш ашау

уздечка йүгән

узел 1. төргәк; **узел с вещами** әйбер төргәге **2.** төйөн; **распутывать узел** төйөндө сисеү

узкий тар, ҡыҫан; **узкая улица** тар урам

узнавать 1. таныу; **узнать издалека** алыҫтан таныу **2.** белеү; **узнать намерение друга** дуҫыңдың ниәтен беләү

узор биҙәк, нағыш, семәр; **наносить узор** биҙәк төшөрөү; **вышить узор** нағыш һалыу

узорчатый аҫалы, биҙәкле, семәрле

узы 1. бығау (*оковы*) **2.** бәйләнеш; **семейные узы** ғаилә бәйләнештәре

укалывать ҡаҙау, сәнсеү

укладывать яткырыу; **уложить ребёнка спать** баланы йоҡларға ятҡырыу

уклоняться тайпылыу; **уклониться от удара** һуғыуҙан тайпылыу

укор шелтә, әр; **в его взгляде укор** ҡарашында шелтә бар

укорачивать ҡыҫҡартыу; **укоротить жизнь** ғүмерҙе ҡыҫҡартыу. **~ся** ҡыҫҡарыу

укореняться тамырланыу; **саженец укоренился** үрсетмә тамырланды

укоризненный шелтәле. **~но** шелтәле

укорять шелтәләү; **укорить за опоздание** һуңлап килеү өсөн шелтәләү

украдкой һиҙҙермәй; **взглянуть украдкой** һиҙҙермәй генә ҡарап алыу

украшать биҙәү, биҙәкләү, матурлау; **украшать цветами** сәскәләр менән биҙәкләү; **украсить ёлку** шыршыны биҙәү; **украшать вышивкой** нағыш менән матурлау

украшение 1. биҙәүес; **ёлочные украшения** шыршы биҙәүестәре **2.** күрк

укрепление нығытма

укреплять нығытыу; **укрепить старый мост** иҫке күперҙе нығытыу. **~ся** нығыныу; **мускулы укрепились** мускулдар нығынды

укромный аулаҡ

укрупнять эреләтеү; **укрупнить хозяйства** хужалыҡтарҙы эреләтеү. **~ся** эреләнеү

укрывать 1. ябыу; **укрыть одеялом** юрған ябыу **2.** ышыҡлау (*защищать*). **~ся 1.** ябыныу; **укрыться шалью** шәл ябыныу **2.** ышыҡланыу; **укрыться от бурана** бурандан ышыҡланыу

укрытие ышыҡ; **поставить под укрытие** ышыҡҡа ҡуйыу. **~ый** ышыҡ

уксус һеркә

укусить тешләү (*о собаке*)

укутываться ураныу; **укутаться в шаль** шәлгә ураныу

улаживать яйлау; **уладить дело** эште яйлау. **~ся** яйланыу; **дело уладилось** эш көйләнде

улей умарта

улетать осоп китеү; **самолёт улетел вовремя** самолёт ваҡытында осоп китте

улитка ҡусҡар

улица урам. **~чный** урам

улучшать яҡшыртыу. **~ся** арыуланыу, яҡшырыу; **дела улучшаются** эштәр арыулана

улучшение яҡшыртыу; **улучшение качества продукции**

продукцияның сифатын яҡшыртыу

улыбаться йылмайыу, көлөмһөрәү

улыбка йылмайыу; **смотреть с улыбкой** йылмайып ҡарау

улыбчивый көләс, алсаҡ

ум 1. аҡыл; **здравый ум** сәләмәт аҡыл; **сойти с ума** аҡылдан шашыу **2.** зиһен; **действовать с умом** зиһен менән эш итеү. **в ~е** күңелдә; **считать в уме** күңелдән иҫәпләү

умелец оҫта

умелый ипле, оҫта; **у него умелые руки** ҡулы ипле. **~ло** оҫта

умение оҫталыҡ; **умение заводить беседу** әңгәмәне ҡороп ебәреү оҫталығы

уменьшать кәметеү; **уменьшать зарплату** эш хаҡын кәметеү. **~ся** аҙайыу, кәмеү

умерший үлгән

уместный урынлы. **~но** урынлы

уметь белеү; **уметь завести беседу** әңгәмә ҡора белеү

умещать һыйҙырыу; **уместить книги в шкафу** китаптарҙы шкафҡа һыйҙырыу. **~ся** һыйыу; **все уместились за столом** бөтәһе лә өҫтәл артына һыйҙы

умирать вафат булыу, үлеү; **умереть от болезни** ауырыуҙан үлеү

умница аҡыллы, башлы

умножать ҡабатлау, арттырыу; **умножить богатство** байлыҡты арттырыу. **~ся** ҡабатланыу

умный аҡыллы, башлы

умолкать шымыу; **ребёнок умолк** бала шымды

умолять ялыныу, ялбарыу, инәлеү, үтенеү, ялбарыу; **умолять о чём-либо** ялбарып һорау

умоляющий ялыныслы

умственный аҡыл

умывальник йыуынғыс, ҡулйыуғыс

умывать йыуыу, йыуындырыу; **умывать ребёнка** баланы йыуындырыу. **~ся** йыуыныу

унижать кәмһетеү; **нельзя унижать человека** кешене кәмһетергә ярамай. **~ся** кәмһенеү

унижение хурлыҡ

униженный кәмһенеү

уничтожать юҡ итеү, бөтөрөү

уносить алып китеү; **унести книги** китаптарҙы алып китеү

унывать бошоноу, бошоу, моңайыу; **унывать по пустякам** юҡҡа бошоноу; **он и не унывает** бошоп та бирмәй

унылый бошонҡо

упаковывать төрөү; **упаковать книгу** китапты төрөү

упасть тәгәрәү; **упасть с коня** аттан тәгәрәү

уплатить түләү; **уплатить налог** һалым түләү

уплетать һыпырыу (*быстро съедать*)

упорный ныҡыш

употребление ҡулланыу

управление идара, идаралыҡ; **строительное управление** төҙөлөш идаралығы

управлять идара итеү, йөрөтөү; **управлять автомобилем** автомобиль йөрөтөү

упражнение күнегеү, күнекмә

упрашивать инәлеү, күндереү; **упрашивать погостить** ҡунаҡ булырға күндереү

упрекать үпкә белдереү; **упрекать друга в неискрен-**

ности дуҫҡа ихласһыҙлағы өсөн үпкә белдереү

упрёк шелтә

упрощать ябайлаштырыу; **упростить конструкцию** ҡоролманы ябайлаштырыу

упругий һығылмалы

упрямиться киреләнеү, тиҫкәреләнеү

упрямство тиҫкәрелек

упрямый 1. кире, тиҫкәре; **упрямый человек** тиҫкәре кеше **2.** үҙ һүҙле (*настойчивый*)

уравнение *мат.* тигеҙләмә

уравновешенный һапалы

уравнивать тигеҙләү; **уравнять в правах** хоҡуҡтарҙы тигеҙләү

ураган ҡойон, ғәрәсәт

ураза *религ.* ураҙа (*мусульманский пост*); **время уразы** ураҙа ваҡыты; **праздник уразы** Ураҙа байрамы

уровень кимәл, типһән; **уровень воды в реке** йылғалағы һыуҙың кимәле

урод ғәрип

уродиться уңыу (*созреть*)

урожай уңыш. **~ный** уңыш, уңышлы; **урожайный год** уңышлы йыл

урок 1. дәрес; **открытый урок** асыҡ дәрес; **2.** һабаҡ; **уроки истории** тарих һабаҡтары

урчать ырылдау, мыраулау

урюк өрөк

усатый мыйыҡлы

усваивать үҙләштереү; **усвоить урок** дәресте үҙләштереү

усердие тырышлыҡ

усердный күндәм, тырыш. **~но** күндәм

усиливать көсәйтеү, арттырыу, шәбәйтеү; **усилить звук** тауышты көсәйтеү. **~ся** көсәйеү, шәбәйеү; **ветер усилился** ел көсәйҙе

усилие көсөргәнеш

ускорять тиҙләтеү, шәбәйтеү; **ускорить шаги** аҙымды шәбәйтеү. **~ся** шәбәйеү

условие шарт, шарттар; **тяжелые условия жизни** ауыр тормош шарттары

условный шартлы

усложнять ауырлаштырыу, ҡатмарлаштырыу; **усложнять работу** эште ҡатмарлаштырыу

услышать ишетеү; **я не услышал** мин ишетмәй ҡалғанмын

усмехаться көләмһерәү

усмешка көләмһерәү

уснуть йоҡлап китеү, йоҡлау; **ребёнок уснул** бала йоҡланы

усовершенствовать камиллаштырыу

успеваемость өлгәш

успевать 1. өлгөрөү; **успеть взять** алырға өлгөрөү **2.** өлгәшеү; **успевать по всем предметам** бөтә предметтарҙан да өлгәшеү

успевающий өлгәшеүсе

успех уңыш, уңышлыҡ; **добиться успеха** уңыш ҡаҙаныу

успешный уңышлы. **~но** уңышлы

успокаивать йыуатыу, тынысландырыу; **успокаивать нервы** нервыны тынысландырыу

уставать арыу, арып-талыу, талыу; **уставать на работе** эштән арып-талыу; **ноги устали** аяҡ талды

усталый арыған

устанавливать 1. урынлаштырыу; **установить телегу на пароме** арбаны паромға урынлаштырыу **2.** ҡуйыу; **установить памятник** һәйкәл ҡуйыу

устаревать иҫкереү; **этот учебник устарел** был дәреслек иҫкергән

устаревший иҫкергән

устный телдән. **~но** телдән

устойчивый 1. тотороҡло; **устойчивая лодка** тотороҡло кәмә **2.** бирешмәүсән; **морозоустойчивый** һыуыҡҡа бирешмәүсән

устраивать 1. ҡуптарыу; **устроить скандал** яньял ҡуптарыу **2.** индереү; **устроить на работу** эшкә индереү

устраиваться урынлашыу; **устраиваться в гостинице** ҡунаҡханаға урынлашыу

уступать биреү, юл биреү; **уступить место** урын биреү

устье тамаҡ, йылға тамағы; **устье Белой** Ағиҙел тамағы

усы мыйыҡ

утварь йыһаз, кәрәк-яраҡ; **домашняя утварь** өй кәрәк-яраҡтары

утверждать раҫлау; **утвердить план работы** эш планын раҫлау

утёнок өйрәк бәпкәһе

утёс ҡая

утешать йыуатыу; **утешить ребёнка** баланы йыуатыу

утешение йыуаныс; **найти себе утешение** үҙеңә йыуаныс табыу

утка өйрәк. **~иный** өйрәк

утолять ҡандырыу; **утолить жажду** һыуһынды ҡандырыу

утомительный йонсотҡос, ялҡытҡыс. **~но** ялҡытҡыс

утомлённый арыған

утомлять йонсотоу, ялҡытыу, талдырыу; **утомить глаза** күҙҙе талдырыу. **~ся** арыу, йонсоу, ялҡыу, ялығыу; **утомиться от тяжёлой работы** ауыр эштән йонсоу

утонуть батыу; **ведро утонуло** көнәк батты

утончённый нескә, нәзәкәтле; **утончённые манеры** нәзәкәтле ҡыланыштар

утоптанный таҡыр

утрачивать юғалтыу; **утратить трудоспособность** эшләү һәләтен юғалтыу

утренний иртәнге

утро иртә, иртәнсәк; **с утра до вечера** иртәнән кискә ҡәҙәр; **поедем утром** иртәнсәк китәбеҙ. **~м и вечером** иртә-кис, иртәле-кисле

утюг үтек

утятина өйрәк ите

уха балыҡ һурпаһы

ухаживать ҡарау, **ухаживать за цветами** гөлдәрҙе ҡарау

ухищрение әмәл, хәйлә; **прибегать к разным ухищрениям** төрлө хәйләләр ҡороу

ухо ҡолаҡ. **~шной** ҡолаҡ

уходить 1. китеү, сығып китеү; **уйти на работу** эшкә китеү **2.** сығыу; **уйти на пенсию** пенсияға сығыу

ухоженный тәрбиәле, ҡараулы

ухудшаться насарайыу; **состояние больного ухудшилось** ауырыуҙың хәле насарайҙы

уценённый арзанайтылған

участвовать ҡатнашыу; **участвовать в войне** һуғышта ҡатнашыу

участник ҡатнашыусы

участь яҙмыш, өлөш; **горькая участь** әсе яҙмыш

учеба уҡыу; **отличники учёбы** уҡыу отличниктары. **~ный** уҡыу; **учебное заведение** уҡыу йорто

учебник дәреслек

учение тәғлимәт

ученик уҡыусы, өйрәнсек

учёный ғалим, уҡымышлы

учёт иҫәп; **взять на учёт** иҫәпкә алыу

учитель уҡытыусы

учитывать иҫәпләү, иҫәпкә алыу; **учесть расходы** сығымдарҙы иҫәпкә алыу

учить уҡытыу, өйрәтеү; **учить математике** математиканан уҡытыу. **~ся 1.** өйрәнеү; **учиться шить** тегергә өйрәнеү **2.** уҡыу; **учиться в школе** мәктәптә уҡыу

ушко күҙ (*у иголки*)

ущелье тарлауыҡ

ущерб зыян; **приносить ущерб** зыян итеү

уют йәм, ҡот; **создать уют в доме** өйҙә йәм булдырыу

уютный йыйнаҡ, йәмле

Ф

фамилия фамилия

фантазировать хыялланыу, хыялға бирелеү; **любить фантазировать** хыялға бирелергә яратыу

фантазия хыял; **мир фантазий** хыял донъяһы

фартук алъяпҡыс; **повязать фартук** алъяпҡыс бәйләү

февраль февраль. **~ский** февраль

ферма ферма

фиалка миләүшә

фигура 1. буй-һын; **стройная фигура** һомғол буй-һын **2.** фигура, һын; **геометрические фигуры** геометрик фигуралар

филин ябалаҡ

философия фәлсәфә

финик хөрмә. **~овый** хөрмә

фиолетовый шәмәхә

флаг флаг, байраҡ; **поднять флаг** флаг күтәреү

фольклор халыҡ ижады

фонарь фонарь

форель бағыр (*рыба*)

формировать формалаштырыу, яһау; **формировать кроны деревьев** ағас олонон формалаштырыу

фотобумага фотоҡағыҙ

фраза әйтем, һөйләм

фрукт емеш. **~овый** емеш; **фруктовые деревья** емеш ағастары

фундамент нигеҙ; **фундамент дома** өй нигеҙе

футболист футболсы

Х

халатность иғтибарһыҙлыҡ

халва хәлүә

ханство ханлыҡ

характер холоҡ, тәбиғәт

хвалить маҡтау; **хвалить ученика за старание** уҡыусыны тырышлығы өсөн маҡтау. **~ся** маҡтаныу; **чрезмерно хвалиться** артыҡ маҡтаныу

хвастаться маҡтаныу, шапырыныу; **хвастаться успехами** уңыштар менән шапырыныу

хвастливый маҡтансыҡ, шапырыныусан

хвастун маҡтансыҡ

хватать эләктереү, эләктереп алыу; **хватать за руку** ҡулдан эләктереп алыу. **~ся** тотоноу; **хвататься за голову** башҡа тотоноу

хватить етеү, етешеү, булыу; **воды хватит на целый день** һыу көн буйына етер

хвойный ылыҫлы

хворать ауырыу, сирләү

хворост сытыр, сыбыҡ-сабыҡ

хвост ҡойроҡ

хвоя ылыҫ

хилый хәлһеҙ, сибек

хитрить мутлашыу; **не хитри со мной** минең менән мутлашма

хитрость хәйлә, хәйләкәрлек

хитрый хәйләкәр, мут, хәйләле; **хитрый взгляд** мут ҡараш; **хитрый человек** хәйләкәр кеше. **~ро** мут, хәйләкәр, хәйләле

хищник йыртҡыс. **~ый** йыртҡыс

хлам сүп-сар

хлеб 1. икмәк; **пресный хлеб** сөсө икмәк; **корка хлеба** икмәк ҡатыһы **2.** иген (*зерно*); **очищать хлеб** иген таҙартыу. **~ный** икмәк. **~-соль** икмәк-тоҙ; **встречать хлебом-солью** икмәк-тоҙ менән ҡаршы алыу

хлебница икмәк һауыты

хлебозавод икмәк заводы

хлебопашец игенсе

хлев аҙбар, һарай

хлестать сабыу, һыҙырыу; **хлестать кнутом** сыбыртҡы менән һыҙырыу

хлопать сәпәкәйләү, ҡул сабыу, шапылдатыу; **хлопать артисту** артисҡа ҡул сабыу

хлопок 1. мамыҡ; **собирать хлопок** мамыҡ йыйыу **2.** сәпәкәй (*в ладоши*)

хлопотать 1. мәшәҡәтләнеү; **хлопотать по дому** өй эштәре менән мәшәҡәтләнеү **2.** юллау; **хлопотать о путёвке в санаторий** санаторийға путёвка юллау

хлопоты мәшәҡәт

хлынуть 1. эркелеү; **хлынуть стремительно** эркелеп ағыу **2.** ябырылыу, ағылыу; **хлынула толпа людей** кешеләр төркөмө ағылды

хлюпать лысҡылдау; **грязь хлюпает под ногами** аяҡ аҫтында бысраҡ лысҡылдап ята

хмуриться йыйырыу

хна ҡына

ход 1. йөрөш; **медленный ход** әкрен йөрөш **2.** барыш; **в ходе борьбы** көрәш барышында

ходить йөрөү, барыу; **ходить пешком** йәйәү йөрөү

ходьба йөрөү, юл; **полчаса ходьбы** ярты сәғәтлек юл

хозяин хужа, эйә

хозяйка хужабикә

хозяйский хужа, хужаларса; **хозяйское отношение к делу** эшкә хужаларса мөнәсәбәт

хозяйственный хужалыҡ, хужалыҡсыл

хозяйство хужалыҡ

хоккей хоккей, сәкән; **играть в хоккей** сәкән һуғыу

холера ваба; **заразиться холерой** ваба йоҡтороу

холм уба; **вершина холма** уба түбәһе

холмистый убалы

холод 1. һыуыҡ, һалҡын, һыуыҡ; **зимний холод** ҡышҡы һыуыҡ **2.** һалҡынлыҡ; **от неё веет холодом** унан һалҡынлыҡ бөркөлә

холодеть һалҡынайтыу, һыуыныу; **начинает холодать** көн һалҡынайта башланы

холодец ҡойҡа

холодильник һыуытҡыс

холодный һалҡын; **холодный ветер** һалҡын ел. **~но** һыуыҡ, һалҡын

холостой буйҙаҡ; **холостой мужчина** буйҙаҡ ир

хомут ҡамыт; **снять с лошади хомут** аттың ҡамытын һалдырыу

хомяк алйырҙан

хоровод әйлән-бәйлән

хоронить ерләү, күмеү

хорошеть матурланыу; **село хорошеет** ауыл матурлана

хороший яҡшы, һәйбәт

хорошо 1. һәйбәт, яҡшы; **хорошо работать** яҡшы эшләү **2.** ярай; **хорошо, пусть будет по-вашему** ярай, һеҙҙеңсә булһын

хотеть 1. теләү, килеү; **хотеть есть** ашарға теләү **2.** һыуһау (*пить*); **я хочу пить** мин һыуһаным

хотя бы исмаһам; **хотя бы приди** кил, исмаһам

хохотать көләү; **хохотать до упаду** хәл бөткәнсе көләү

хохотун шарҡылдаҡ. **~шка** шарҡылдаҡ

храбрец батыр

храбрость батырлыҡ; **проявить храбрость** батырлыҡ күрһәтеү

храбрый ҡыйыу, батыр

хранилище һаҡлағыс

хранить һаҡлау; **хранить долго** оҙаҡ һаҡлау. **~ся** һаҡланыу; **документы хранятся в архиве** документтар архивта һаҡлана

храпеть хырылдау

хребет һырт, умыртҡалыҡ

хрипеть хырылдау; **хрипит в горле** тамаҡ хырылдай

хриплый хырылдауыҡ, ҡарлыҡҡан

хромать аҡһау, сатанлау; **лошадь хромает** ат аҡһай; **он сильно хромает** ул ныҡ сатанлай

хромой сатан, аҡһаҡ; **остаться хромым** аҡһаҡ булып ҡалыу

хрупкий мурт, ыуалыусан

хрусталь гәлсәр. **~ный** гәлсәр

хрустеть кетерләтеү, шытырлау; **хрустеть огурцом** ҡыярҙы кетерләтеү

худеть ябығыу; **ребёнок похудел** бала ябыҡҡан

художественный нәфис, сәнғәт

художник рәссам

худой ябыҡ, тарамыш

хуже насарыраҡ; **быть хуже** насарыраҡ булыу

хурма хөрмә

Ц

цапля селән

царапать тырнау; **царапать руку** ҡулды тырнау. **~ся** тырнашыу

царство батшалыҡ

царь батша; **царь зверей** хайуандар батшаһы

цвести сәскә атыу; **яблоня цветёт** алмағас сәскә ата

цвет төҫ; **белый цвет** аҡ төҫ

цветной төҫле

цветовод сәскә үҫтереүсе

цветок сәскә, гөл; **садовый цветок** баҡса гөлө; **цветок яблони** алма сәскәһе. **~чный** гөл

цедить һөҙөү; **цедить молоко через цедилку** һөттө һөҙгөс аша һөҙөү

целебный шифалы

целенаправленный маҡсатлы

целеустремленный маҡсатлы

целиком 1. тулыһынса, бөтөнләй; **целиком отдаваться любимому делу** тулыһынса яратҡан эшкә бирелеү **2.** тотошлай; **проглотить целиком** тотошлай йотоп ебәреү

целина сиҙəм. **~ный** сиҙəм

целиться төҙəү, тоҫҡау, төбəү; **целиться в мишень** сəпкə тоҫҡау

целовать үбеү; **целовать ребёнка** баланы үбеү. **~ся** үбешеү; **целоваться при встрече** осрашҡанда үбешеү

целый 1. бөтөн бер, бөтөн, имен; **быть целым** имен йөрөү **2.** буйына, бөтə; **целый год** йыл буйына

цель 1. маҡсат, морат; **главная цель** төп маҡсат; **достигнуть цели** моратҡа ирешеү **2.** сəп; **стрелять в цель** сəпкə атыу

цельный 1. бөтөн; **цельный характер** бер бөтөн характер **2.** һум; **цельное полено** һум ағас

цементировать цементлау; **цементировать дорожку** юлды цементлау

цена 1. хаҡ; **государственная цена** дəүлəт хаҡы **2.** баһа, ҡəҙер; **знать цену времени** ваҡыттың ҡəҙерен белеү

ценить баһалау; **ценить людей по поступкам** кешелəрҙе эшенə ҡарап баһалау

ценность ҡиммəт

ценный ҡиммəтле, ҡəҙерле

центр үҙəк; **центр города** ҡаланың үҙəге. **~альный** үҙəк; **центральная улица** үҙəк урам. **в ~е** уртаһында

цепляться элəгеү, йəбешеү; **цепляться за сучья** ботаҡтарға йəбешеү

цепочка сылбыр; **часы с цепочкой** сылбырлы сəғəт

цепь 1. сынйыр, сылбыр; **серебряная цепь** көмөш сынйыр **2.** теҙмə; **цепь гор** тауҙар теҙмəһе

церковь сиркəү, дин

цех цех. **~овой** цех; **цеховой мастер** цех мастеры

цивилизованный цивилизациялы

цифра һан, цифр; **арабские цифры** ғəрəп цифрҙары

цифровой цифр, цифрлы

цыган сиған. **~ский** сиған

цыплёнок себеш

Ч

чавкать шапылдатыу; **чавкать во время еды** ашағанда ауыҙ шапылдатыу

чай сəй

чайка аҡсарлаҡ

чайная *сущ.* сəйхана

чайник 1. сəйнүк (*для кипячения воды*) **2.** сəйгүн (*заварочный*)

чак-чак *кул.* сəксəк (*национальное сладкое блюдо*)

чародей сихырсы

час сəғəт; **пять часов** сəғəт биш; **полчаса** ярты сəғəт; **который час?** сəғəт нисə? **~овой** сəғəт

частица 1. бөртөк; **частица пыли** саң бөртөгө **2.** *грам.* киҫəксə; **разделительные частицы** бүлеү киҫəксəлəре

частное *мат.* бүлендек

частный 1. айырым; **переходить от частного к общему** айырым осраҡтан дөйөмгə күсеү **2.** хосуси; **частная собственность** хосуси милек

частота йышлыҡ. **~ный** йышлыҡ

частушка таҡмаҡ; **петь частушки** таҡмаҡ əйтеү

частый йыш. **~то** йыш

часть өлөш, киҫәк; **часть долга** бурыстың бер өлөшө

часы сәғәт; **стрелки часов** сәғәт теле

чаша 1. табаҡ; **деревянная чаша** ағас табаҡ **2.** сеүәтә; **чаша кумыса** бер сеүәтә ҡымыҙ

чашка каса, сынаяҡ; **налить чай в чашку** сынаяҡҡа сәй ағыҙыу. **~ечка** каса

чаща шырлыҡ; **лесная чаща** урман шырлығы

чванливый һауалы

чей кемдең, кемдеке; **чья эта книга**? был китап кемдеке?

чек чек; **выписать чек** чек яҙып биреү. **~овый** чек

человек кеше, әҙәм; **грамотный человек** белемле кеше. **~ческий** кеше, кешелек, әҙәм

человечный 1. кешелекле; **быть человечным** кешелекле булыу **2.** әҙәмсә; **человечное отношение** әҙәмсә мөнәсәбәт

челюсть яңаҡ, яңаҡ һөйәге

чем ҡарағанда; **лучше поздно, чем никогда** бер ҙә булмағанға ҡарағанда, һуң булһа ла булғаны яҡшы

чемодан сумаҙан

червь селәүсен, ҡорт; **яблоневый червь** алма ҡорто; **дождевой червь** селәүсен

через 1. аша, арҡыры; **пройти через поле** баҫыу арҡыры сығыу; **через реку** йылға аша **2.** аралаш; **через день** көн аралаш

черёмуха муйыл

черенок һап; **черенок лопаты** көрәк һабы

череп баш һөйәге

черепаха ташбаҡа, гөбөргәйел; **морская черепаха** диңгеҙ ташбаҡаһы

чересчур артыҡ, сиктән тыш; **чересчур холодный** сиктән тыш һыуыҡ

чернеть ҡарайыу

чернила ҡара. **~льный** ҡара

черновик ҡаралама; **переписывать черновик** ҡараламаны күсереп яҙыу. **~ой** ҡаралама

чернозём ҡара тупраҡ

чернослив ҡара емеш

чёрный ҡара

черпак сүмес

черпать һоҫоп алыу, һоҫоу; **черпать воду из ручья** шишмәнән һыу һоҫоп алыу

чёрствый ҡатҡан

чёрт ен, шайтан; **чёртовы проделки** ен мутлығы

черта һыҙыҡ, һыҙат; **черта леса** урман һыҙаты; **прямая черта** тура һыҙыҡ

чертёж һыҙма, һыҙым; **выполнить чертёж** һыҙым башҡарыу

чертёнок шайтан балаһы

чертить һыҙыу; **чертить прямую** тура һыҙыҡ һыҙыу

чертополох шайтан таяғы

чёрточка һыҙыҡса; **провести чёрточку** һыҙыҡса үткәреү

чесать тарау, тырнау; **чесать спину** арҡа тырнау. **~ся** ҡысытыу, тырнаныу; **голова чешется** баш ҡысый; **собака чешется** эт тырнана

чеснок һарымһаҡ. **~чный** һарымһаҡ

честность тоғролоҡ; **честность намерений** ниәттәрҙең тоғролоғо

честный намыҫлы, тоғро

честолюбивый сәмле

честолюбие сәм; **задеть честолюбие** сәмгә тейеү

честь намыҫ

чета тиң

четверг кесе йома, кесаҙна

четверо дүртәү; **их было четверо** улар дүртәү ине

четвёрка дүртле

четвёртый дүртенсе

четверть сирек; **четверть метра** сирек метр

чётко айырым-асыҡ

чётный йоп; **чётное число** йоп һан

четыре дүрт

четыреста дүрт йөҙ

четырёхугольник дүртмөйөш

четырнадцать ун дүрт

чешский чех

чешуйчатый тәңкәле

чешуя 1. ҡау (*у змей*); **сбросить чешую** ҡау ҡойоу **2.** тәңкә (*у рыб*)

чинить төҙәтеү, ямау; **чинить дверь** ишекте төҙәтеү

чирикать сырҡылдау; **воробей чирикает** турғай сырҡылдай

чиркать сыйыу; **чиркать спичками** шырпы сыйыу

численность иҫәп; **численность населения** халыҡ иҫәбе

числитель бүленеүсе

числиться һаналыу; **числиться хорошим инженером** яҡшы инженерҙарҙан һаналыу

число һан, иҫәп; **неизвестное число** билдәһеҙ һан

чистить 1. таҙартыу; **чистить ковёр** келәм таҙартыу **2.** әрсеү; **чистить картошку** картуф әрсеү

чистосердечный эскерһеҙ

чистота таҙалыҡ, сафлыҡ; **соблюдать чистоту** таҙалыҡ һаҡлау

чистый таҙа, аҡ, саф; **чистая душа** аҡ күңел; **чистый снег** саф ҡар; **чистая одежда** таҙа кейем. **~то** таҙа; **он говорит по-русски чисто** ул русса таҙа һөйләшә

читальный зал уҡыу залы

читатель уҡыусы; **встреча писателя с читателями** яҙыусының китап уҡыусылар менән осрашыуы

читать уҡыу; **читать книгу** китап уҡыу

чихать сәскереү, сәскереп ебәреү; **долго чихать** оҙаҡ сәскереү

член ағза; **член правительства** хөкүмәт ағзаһы

членский ағзалыҡ; **членский билет** ағзалыҡ билеты. **~тво** ағзалыҡ

чрезвычайно ифрат, бик

чрезмерно үтә, артыҡ

чтение уҡыу

чтить ҙурлау, ололау

что 1. нимә, ни; **что не хватает?** нимә етмәй?; **что с вами** һеҙгә ни булды? **2.** хатта; **такой тяжёлый, что не поднять** шундай ауыр, хатта күтәреп булмай

что-либо берәй нәмә; **взять что-либо почитать** уҡырға берәй нәмә алыу

что-то нимәлер, ниҙер, әллә нимә; **он хочет мне что-то сказать** ул миңә ниҙер әйтергә теләй; **он мне что-то сказал** миңә нимәлер әйткәйне

чтобы өсөн; **возратиться, чтобы увидеть** күрер өсөн ҡайтыу

чуваш сыуаш. **~ский** сыуаш

чувствительность һиҙгерлек

чувствительный 1. нескә, хисле; **чувствительная речь** хисле телмәр **2.** һиҙелерлек; **чувствительная разница** һиҙелерлек айырма. **~но** һиҙелерлек

чувство хис, тойғо; **тяжёлое чувство** ауыр тойғо

чувствовать тойоу, һиҙенеү, һиҙеү; **чувствовать тепло** йы-

лыны тойоу; **чувствовать вкус** тәм һиҙеү. **~ся 1.** тойолоу; **запах чувствуется** еҫ тойола **2.** һиҙелеү; **чувствуется дыхание весны** яҙ һулышы һиҙелә

чугун суйын; **плавить чугун** суйын иретеү. **~ный** суйын

чудесный иҫ киткес, ғәжәп

чудной әкәмәт; **чудной человек** әкәмәт кеше. **~но** әкәмәт

чудо мөғжизә; **в мире чудес** мөғжизәләр донъяһында

чужбина ят ер

нуждаться ятһыныу

чуждый ят

чужой сит, ят, кеше; **чужой человек** сит кеше; **чужое горе** кеше ҡайғыһы

чулки ойоҡ. **~очный** ойоҡ

чума чума, тағун

чуткий һиҙгер

чуткость һиҙгерлек; **чуткость слуха** ишетеү һиҙгерлеге

чуть-чуть саҡ-саҡ

чушь юҡ-бар

Ш

шаг аҙым, атлам; **ни шагу** бер аҙым да

шагать атлау; **шагать ровно** тигеҙ атлау

шагом 1. атлап; **идти шагом** атлап барыу **2.** атлатып; **ехать на лошади шагом** атты атлатып барыу

шайба шайба; **забить шайбу** шайба һуғып индереү

шакал сүл бүреһе

шалаш ҡыуыш

шалить шаярыу; **дети очень шалят** балалар бик шаяра

шаловливый шуҡ

шалость шаянлыҡ, шуҡлыҡ; **детская шалость** балалар шуҡлығы

шалун шаян

шаль шәл

шапка бүрек, башлыҡ, кәпәс; **вязаная шапка** бәйләнгән башлыҡ; **заячья шапка** ҡуян бүрек; **снять шапку** кәпәсте сисеү

шар шар, тупалаҡ

шарить 1. аҡтарыу (*искать ощупью*) **2.** эҙләнеү, эҙләү; **шарить по домам** йорттарҙа эҙләнеү

шататься һелкенеү, ҡыймылдау; **зуб шатается** теш ҡыймылдай

шатёр сатыр

шахматист шахматсы

шахматы шахмат

швея тегенсе

швырять ырғытыу, атып бәреү; **швырнуть ружьё** мылтыҡты атып бәреү

шевелить һелкетеү, ҡыймылдатыу; **шевелить губами** иренДәрҙе ҡыймылдатыу. **~ся** һелкенеү, ҡуҙғалыу, ҡыймылдау; **невозможно шевелиться** ҡыймылдап та булмай

шелестеть ҡыштырлау, шыптырлау; **листья шелестят** япраҡтар ҡыштырлай

шёлк ебәк; **вышивать шёлком** ебәк менән сигеү. **~овый** ебәк

шепелявый һаҡау

шёпот бышылдау, шыбырлау; **говорить шёпотом** бышылдап һөйләү. **~ом** бышылдап

шептать бышылдау, шыбырлау; **шептать волшебные слова** тылсымлы һүҙҙәр шыбырлау. **~ся** бышылдашыу, шыбырлашыу; **шептаться во время урока** дәрес ваҡытында бы-

шылдашыу; **шепчутся берёзы** ҡайындар шыбырлаша

шеренга саф, рәт; **вернуться в шеренгу** сафҡа баҫыу

шероховатость суғырмаҡ

шероховатый ҡытыршы

шерсть йөн. **~яной** йөн

шест ҡолға; **прыжок с шестом** ҡолға менән һикереү

шестеро алтау; **их было шестеро** улар алтау ине

шестидесятый алтмышынсы

шестнадцать ун алты

шестой алтынсы

шесть алты; **шесть килограммов** алты кило; **шесть на шесть – тридцать шесть** алты алтың – утыҙ алты

шестьдесят алтмыш

шестьсот алты йөҙ

шея муйын

шило беҙ

шина шин

шип 1. сәнскәк (*у растений*) **2.** сөй; **подкова с шипами** сөйлө даға

шипение ыҫылдау; **шипение змеи** йылан ыҫылдауы

шипеть шыжлау, ыҫылдау

шиповник гөлйемеш, әлморон; **цветок шиповника** гөлйемеш сәскәһе

ширина киңлек, иң; **ширина реки** йылғаның киңлеге

широкий киң, яҫы; **широкая река** киң йылға; **широкая лента** яҫы таҫма. **~ко** киң

шить тегеү, тектереү; **шить одежду** кейем тегеү; **шить юбку** юбка тектереү

шишка 1. оро, шеш; **у него шишка на голове** башында ороһо бар **2.** тубырсыҡ; **еловая шишка** шыршы тубырсығы

шкатулка ҡумта

шкаф шкаф

шкварки һыҙлыҡ

школа мәктәп; **начальная школа** башланғыс мәктәп. **~льный** мәктәп

школьник мәктәп уҡыусыһы, уҡыусы

шкура тире

шлёпать шапылдатыу; **шлёпать туфлями** туфли менән шапылдатып йөрөү. **~ся** шапылдау

шлифовать шымартыу; **шлифовать дерево** ағасты шымартыу

шляпа эшләпә; **соломенная шляпа** һалам эшләпә. **в ~е** эшләпәле; **человек в шляпе** эшләпәле кеше

шмель иңкеш

шнур бау, шнур

шнурки ботинка бауы

шов йөй

шорох ҡыштырлау

шоссе шоссе. **~йный** шоссе

шофёр шофёр; **работать шофёром** шофёр булып эшләү

шпулька шүре

шрам яра эҙе; **шрам на лице** биттәге яра эҙе

штанина балаҡ; **закатать штанину** балаҡ төрөү

штаны ыштан

штора тәҙрә пәрҙәһе; **опустить штору** тәҙрә пәрҙәһен төшөрөү

шторм дауыл; **разразился шторм** дауыл ҡупты

штраф штраф. **~ной** штраф

штука дана; **пять штук тетрадей** биш дана дәфтәр

штучный даналы

шуба тун

шум тауыш, шау, шау-шыу; **шум ветра** ел шауы; **шум в зале смолк** залда шау-шыу тынды

шуметь 1. шаулау, тауышланыу; **шуметь из-за пустяков**

юҡҡа тауышланыу; **лес шумит** урман шаулай **2.** геүләү; **народ шумит** халыҡ геүләй

шумиха шау-шыу

шумный тауышлы

шурин ҡәйнеш (*младший брат жены*)

шуруп шөрөп; **крепить шурупом** шөрөп менән нығытыу

шуршать ҡыштырлау, шыштырлау; **листья шуршат** япраҡтар ҡыштырлай

шустрый йылғыр; **шустрый мальчик** йылғыр малай

шутить шаяртыу, мәрәкәләү; **он любит шутить** ул мәрәкәләргә ярата

шутка шаяртыу, мәҙәк, мәрәкә; **в шутку** мәҙәк өсөн; **пустая шутка** буш мәрәкә

шутливый мәрәкәле, шаян

Щ

щавель ҡуҙғалаҡ. **~левый** ҡуҙғалаҡ

щебень ваҡ таш

щебетать сутылдау; **соловей щебечет** һандуғас сутылдай

щеголять ҡупшыланыу; **щеголять в новом пальто** яңы пальтола ҡупшыланып йөрөү

щедрость йомартлыҡ; **проявлять щедрость** йомартлыҡ күрһәтеү

щедрый йомарт

щека яңаҡ; **впалые щёки** ас яңаҡ; яңаҡ

щекотать ҡытыҡлау; **запах супа щекочет нос** аш еҫе танауҙы ҡытыҡлай

щекотка ҡытыҡлау; **бояться щекотки** ҡытыҡлауҙан ҡурҡыу

щёлкать 1. сиртеү; **щёлкать по лбу** маңлайға сиртеү **2.** шартлатыу; **щёлкать языком** тел шартлатыу

щелочной һелтеле

щёлочь һелте

щель ярыҡ, ек; **щель бревна** бүрәнә еге; **замазать щель** ярыҡты һылау

щемить әрнеү; **сердце защемило** йөрәк әрнеп китте

щенок көсөк

щепка тап, юнысҡы; **разлететься в щепки** тапҡа әйләнеү

щепотка семтем; **щепотка соли** бер семтем тоҙ

щербет шәрбәт

щетина шырау йөн, шырт

щётка щётка

щи кәбеҫтә ашы, щи

щиколотка шайтанашыҡ; **выше щиколотки** шайтанашыҡтан юғары

щипать 1. семтеү; **мороз щипет лицо** һыуыҡ битте семтей **2.** йолҡоу, суҡыу; **щипать курицу** тауыҡ йолҡоу

щит щит

щука суртан, сурағай; **маленькая щука** суртан балаһы шүрәкәй

Э

эволюционный эволюцион, эволюция; **эволюционное учение** эволюцион тәғлимәт

эволюция эволюция

эй әй; **эй, кто там?** әй, кем унда?

экзамен имтихан; **сдавать экзамены** имтихан биреү

экземпляр дана, төр

экономика иҡтисад

экономить бәрәкәтле тотоноу; **экономить деньги** аҡсаны бәрәкәтле тотоноу

экономический иҡтисади

экономный һаҡсыл

эксплуатация эксплуатациялау

эксплуатировать эксплуатациялау

экстракт һығынты

элегантный зифа, ҡупшы; **элегантный человек** ҡупшы кеше. **~но** ҡупшы

электричество электр. **~кий** электр

эмаль үң; **эмаль зуба** теш үңе

эмблема эмблема

эмоциональность хислелек

эмоциональный хисле

эмоция хис

эпоха заман, осор; **эпоха больших перемен** ҙур үҙгәрештәр осоро

эскалатор эскалатор

эскиз һыҙма, эскиз; **эскиз скульптуры** скульптура һыҙмаһы

этаж ҡат

этап аҙым, этап

этика әхлаҡ

этичный әхлаҡлы

это был; **это что**? был нимә?

этот 1. был, ошо; **вот этот** бына ошо **2.** шул

эх их; **эх, увидеть бы море**! их, күрергә ине диңгеҙҙе!

эхо яңғырыуыҡ, шаңдау

Ю

юбилей юбилей. **~ный** юбилей; **юбилейный сборник** юбилей уңайы менән сығарылған йыйынтыҡ

юбка итәк, юбка; **сшить юбку** юбка тегеү

юг көньяҡ. **~жный** көньяҡ, көньяҡтағы

юго-восток көньяҡ-көнсығыш; **в юго-восточном направлении** көньяҡ-көнсығышҡа табан

юго-запад көньяҡ-көнбайыш; **юго-западный ветер** көньяҡ-көнбайыштан иҫкән ел

юность йәшлек

юноша йәш егет, егет; **возлюбленный юноша** һөйгән егет

юный йәш

юридический юридик

юрта тирмә

Я

я мин; **я здесь** мин бында

ябеда ошаҡсы; **не будь ябедой** ошаҡсы булма

яблоко алма; **крупное яблоко** эре алма. **~чный** алма; **яблочное варенье** алма ҡайнатмаһы. **~невый** алмағас, алма; **яблоневый сад** алма баҡсаһы

яблоня алмағас

являться 1. булыу; **это явилось неожиданностью для всех** был бөтәһе өсөн дә көтөлмәгән хәл булды **2.** килеү; **явиться по вызову** саҡырыу буйынса килеү

явный асыҡ

явь өн; **стать явью** өнгә әйләнеү

ягнёнок һарыҡ бәрәсе; **вырастить ягнёнка** һарыҡ бәрәсе үҫтереү

ягода еләк; **собирать ягоды** еләк йыйыу. **~ный 1.** еләк; **ягодный сок** еләк һуты **2.** еләкле; **ягодное место** еләкле ер